

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця»
Інститут історії України НАН України
Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України
Інститут рукопису Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського НАН України
Центральний державний історичний архів України в м. Києві
Державний архів Чернігівської області
Канадський інститут українських студій
Чернігівська обласна організація Національної Спілки краєзнавців України

БАТУРИН:

ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ РАНЬОМОДЕРНОЇ ДОБИ

ЗБІРНИК ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ

SCRIPTORIUM

Чернігів

2020

Рекомендовано до друку
Вченою радою Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(протокол № 5 від 23 грудня 2020 р.)

Редакційна колегія

О. Б. Коваленко (голова редколегії), А. В. Морозова (відповідальний секретар редколегії),
Г. В. Боряк, Р. Б. Воробей, В. О. Дятлов, Л. А. Дубровіна, З. Когут, О. О. Маврін,
Ю. А. Мицик, О. П. Моця, О. В. Музичук, С. О. Павленко, Г. В. Папакін, Н. Б. Реброва,
О. П. Реєнт, В. А. Смолій, Т. Г. Таїрова-Яковлева

Упорядники

О. Б. Коваленко (керівник групи упорядників), О. В. Гринь, Л. Я. Демченко, Г. С. Доманова,
Л. Г. Кіяшко, О. О. Коваленко, В. І. Мезенцев, А. В. Морозова, І. Є. Петреченко, О. Я. Рахно,
Н. А. Саєнко, Ю. М. Ситий, Т. Г. Таїрова-Яковлева, С. А. Токарь

Батурин: гетьманська столиця ранньомодерної доби: Збірник доку-
Б28 ментів і матеріалів / Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка та ін.; Редколегія: О. Б. Коваленко та ін. – Чернігів:
SCRIPTORIUM, 2020. 272 с.

ISBN 978-617-95061-3-0

У збірнику оприлюднено документи і матеріали, які висвітлюють драма-
тичну історію Батурина ранньомодерної доби, коли він відіграв важливу
роль у державотворчому процесі як резиденція гетьманів Лівобережної
України.

Для істориків, краєзнавців, викладачів, учителів, студентів, усіх, хто ціка-
виться минувиною України.

Збірник підготовлено у межах виконання держбюджетної теми
«Батурин: гетьманська столиця доби раннього модерну»
(номер державної реєстрації 0116U004615).

ISBN 978-617-95061-3-0

© Упорядники, текст, 2020
© *SCRIPTORIUM*, макет, 2020

Передмова

Батурину належить особливе місце в історії державотворення козацької доби, ба навіть більше – він став символом невмирущості української національної ідеї, яка впродовж кількох століть підживлювала визвольні змагання і зрештою спричинила незалежнення України.

Першовитоки міста губляться у мороці століть. Поселення на березі Сейму вочевидь виникли ще у V–III ст. до н.е., а на зламі XI–XII ст. тут постала фортеця, що мала контролювати ситуацію на південному сході Задесення. Друге народження Батурина – вже під сучасною назвою – відбулося у 20-х рр. XVII ст., коли Чернігово-Сіверщина увійшла до складу Речі Посполитої. На думку істориків, саме тоді на старому городищі було відбудовано фортецю, яку влітку 1648 р. на початку Української революції середини XVII ст. захопили козаки Б. Хмельницького.

За цих обставин Батурин став сотенним містечком Чернігівського, а у 1649 р. Ніжинського полку. У 1663 р. гетьман І. Брюховецький підписав тут з представниками уряду Московського царства Батуринські статті, а наступного 1664 р. фортеця витримала облогу польського війська на чолі з королем Яном Казимиром. Тож не дивно, що у 1669 р., коли поділ України по Дніпру між Річчю Посполитою і Московським царством став dokonаним фактом, новообраний гетьман Лівобережної України Д. Ігнатович (Многогрішний) облаштував свою резиденцію у Батурині. До того ж, найбільші міста Лівобережжя – Ніжин, Чернігів і Переяслав були, за словами сучасника, «попустошени и попалени» під час антимосковського повстання 1668 р. Відтоді у Батурині під керівництвом гетьманів Д. Ігнатовича та І. Самойловича розпочалися масштабні роботи по модернізації укріплень і розбудові інфраструктури міста.

Але найвищою піднесення Батурин зазнав у 1687–1708 рр. за гетьманування І. Мазепи як столиця Української козацької держави і значний торговельно-ремісничий центр. На початку XVIII ст. він складався з Цитаделі (площею близько 1 га), власне міста, захищеного потужними укріпленнями (звідси й назва цієї частини – Фортеця), площею понад 25 га, неукріплених посадів-передмість і Подолу. До Батурина прилягали численні садиби та хутори козацької старшини, у тому числі заміська резиденція І. Мазепи в урочищі Гончарівка, й, нарешті, Миколаївський Крупицький монастир. На думку дослідників, натоді в Батурині налічувалося 7–8 тис. мешканців, а гарнізон складався з 7,5–8 тис. вояків – сердюків та козаків. У Батуринській фортеці була зосереджена також гетьманська «армата» – артилерія.

Дізнавшись про перехід І. Мазепи на бік шведського короля Карла XII і фактичний початок антиросійського повстання, цар Петро I спрямував до гетьманської столиці корпус О. Меншикова, що складався з 20 тис. вояків. Після невдалої спроби схилити батуринський гарнізон до капітуляції, удосвіта 2 листопада 1708 р. російські війська вдерлися до міста. Сучасники змальовують справді апокаліптичну картину загибелі гетьманської столиці.

Ці відомості підтверджують археологічні матеріали – насамперед виявлені на території Цитаделі численні поховання жінок та дітей без домовин зі слідами насильницької смерті. Трагедія 1708 р. зробила Батурин еталонною історико-археологічною пам'яткою козацької доби, культурний шар якої за ступенем насиченості артефактами й інформативності не має собі рівних, відтак історики цілком слушно називають його «українськими Помпеями».

Після цього погрому столицю Гетьманщини було перенесено до Глухова, але й на згарищах Батурина поволі відроджувалося життя. За злою іронією долі деякий час Батурин належав О. Меншикову, а потім був повернутий гетьманському уряду. У 30-х рр. XVIII ст. неодноразо-

во порушувалося питання про перенесення гетьманської резиденції до Батурина, але царський уряд щоразу уникав конкретної відповіді, мовляв «впредь учинено будет определение».

Новий період в історії Батурина був пов'язаний з останнім гетьманом Лівобережної України К. Розумовським. У липні 1750 р. імператриця Єлизавета дозволила йому «резиденцію свою иметь в Батурине, так как и прежние гетманы оную там же имели, и бывшей там город возобновив». З цією метою тут почалося спорудження «национальных строений», виникли промислові підприємства, було відкрито лікарню, планувалося заснування університету. Втім, свій державотворчий проєкт К. Розумовський реалізувати не зміг. Восени 1764 р. під тиском Катерини II він мусив скласти повноваження, а обезголовлена Українська козацька держава невдовзі була повністю інкорпорована до складу Російської імперії. Наприкінці життя К. Розумовський повернувся до Батурина і вже як приватна особа розгорнув тут масштабні роботи зі створення палацово-паркового комплексу над заплавою Сейму. Тут же у Воскресенській церкві у 1803 р. К. Розумовський знайшов свій вічний притулок.

Нащадки гетьмана занестили батьківський маєток. Французький дипломат і мандрівник Шарль де Лагард де Шамбона, який відвідав Батурин у травні 1811 р., занотував у своєму щоденнику: «Глибока самотність; терен оплутав троянди; чудові алеї перетворилися на лісові хащі, більше не даруючи жодної чарівності». Промислові підприємства занепали, а занедбаний палац К. Розумовського впродовж двох століть поволі руйнувався – усі спроби його реставрації дивним чином зазнавали невдачі. За цих обставин Батурин перетворився у звичайний імперський закуток, центр волості Конотопського повіту Чернігівської губернії і в такому стані пережив «довге українське XIX століття».

Наступне «червоне XX століття» спричинило численні, хоча й суперечливі зміни в житті Батурина. За радянського часу у 1923 р. Батурин одержав статус села, а у 1960 р. – селища міського типу. У 1923–1931 і 1935–1960 рр. він був районним центром. Незмінним залишалося тільки байдуже ставлення влади до історико-культурної спадщини – вкладати серйозні кошти у реставрацію пам'яток гетьманської столиці, сама назва якої навіювала українському соціуму небезпечні для неї алюзії, ніхто й не збирався. Експозиція облаштованого в 1975 р. у колишньому будинку В. Кочубея Батуринського краєзнавчого музею оповідала про здобутки радянської доби і лише принагідно згадувала про козацькі часи.

Ситуація принципово змінилася тільки після здобуття Україною незалежності. Вже у 1994 р. було створено Батуринський державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», який у 2008 р. одержав статус Національного. У 2002 р. була ухвалена Комплексна програма відбудови пам'яток заповідника, й національно-демократична громадськість України одразу ж долучилася до її реалізації. У квітні 2004 р. на території Цитаделі було встановлено пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 р. – величезний кам'яний хрест із бронзовою фігурою розп'ятого Ісуса Христа (автор – А. Гайдамака). Зібрані громадою кошти дозволили активізувати реставраційні роботи, але справжній прорив стався лише за президентства В. Ющенка. Низка Указів Глави держави надала роботам у Батурині системного характеру, а особистий патронат Президента забезпечив їх належні темпи. У результаті впродовж 2008–2009 рр. було відтворено дерев'яні укріплення Цитаделі, а на її території – гетьманський будинок, скарбницю, Воскресенську церкву, криницю. В усій своїй красі постав відреставрований палац К. Розумовського, а у приміщенні колишньої церковнопарафіяльної школи було відкрито Музей археології Батурина. В історичному центрі було облаштовано Майдан Гетьманської слави, який прикрасили скульптурні композиції, що відображають героїчне минуле Батурина

(автори – М. Мазур та Б. Мазур). Водночас було реконструйовано Будинок культури, модернізовано дороги, електромережі, газогін і водогін. Згідно з постановою Верховної Ради України у 2009 р. Батурина було внесено до категорії міст районного підпорядкування.

Майбутнє Батурина пов'язане з перетворенням його у туристично-рекреаційний, культурний і науково-просвітницький центр загальноукраїнського значення. Вигідне географічне розташування, наявність численних пам'яток історії та культури, чудова природа – усе це сприятиме подальшому розвитку старовинного міста над Сеймом.

Археографічне опрацювання документів і впорядкування науково-довідкового апарату здійснено відповідно до чинних Правил видання історичних документів.

До документів складені заголовки, в яких зазначено дату (рік, місяць, число), різновид документа, автора, адресата та зміст. Діловодні заголовки, дати і місце написання документів випущені й використані при складанні редакційних заголовків.

Документи датовані за старим (юліанським) стилем. У тих випадках, коли документ не має дати, але на ньому є дати підпису або помітки, у заголовку використана одна з цих дат із застереженням у текстуальній примітці: «Дата отримання», «Дата підписання». Документи, в яких проставлений лише рік, вміщені наприкінці групи документів того ж таки року. Документи розміщені за хронологією подій, а не за датами їхнього створення, що також зазначається у текстуальних примітках.

Документи друкуються згідно з правилами передачі тексту кириличних джерел на підставі науково-популярного методу. Вони подаються мовою оригіналу зі збереженням фонетичних та стилістичних особливостей. Без застережень доповнені скорочені слова, внесено у рядок виносні літери. Суцільні тексти розбито на абзаци та речення, поставлено розділові знаки. Частини відновлених за змістом слів наведені у квадратних дужках. Непрочитані місця, пошкодження тексту відзначені трикрапкою у квадратних дужках [...] або у текстуальних примітках, резолюції та діловодні помітки – наприкінці тексту документа.

Більшість документів друкується повністю. У випадках, коли текст не стосується теми, зроблено купюри, які позначені трикрапкою у кутових дужках <...>.

У легендах зазначено місце зберігання документа (назва установи, номер фонду, опису, справи, аркушів) із вказівкою на його автентичність (оригінал, відпуск, копія тощо) або посилання на друковане видання.

Збірник також містить передмову, список скорочень, коментарі, словник застарілих і рідко-вживаних слів, іменний та географічний покажчики, перелік опублікованих документів і матеріалів. Упорядники науково-довідкового апарату – О. Б. Коваленко та А. В. Морозова.

До збірника увійшли документи, виявлені у Центральному державному історичному архіві України в м. Києві, Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України, Державному архіві Чернігівської області, Науковому архіві Інституту археології НАН України, Російському архіві давніх актів, Архіві Санкт-Петербурзького Інституту історії Російської Академії наук. У збірнику також вміщено документи, оприлюднені в археографічних збірниках та періодичних виданнях протягом XIX – початку XX ст.

О. Б. Коваленко,
А. В. Морозова

Рештки фундаментів палацу гетьмана І. Мазепи в урочищі Гончарівка. Фото 2009 р.

РОЗДІЛ І
СТАНОВЛЕННЯ
(1648–1686)

№ 1

**1648 р., червня 18 – липня 7. – З РЕЛЯЦІЇ П. ЛАСКА,
ПОСЛАНЦЯ А. КИСЕЛЯ¹ ДО Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО², ПРО РОЗГОРТАННЯ
ПОВСТАННЯ ПРОТИ ПОЛЬСЬКО-ШЛЯХЕТСЬКОГО ПАНУВАННЯ В УКРАЇНІ**

<...> Препровождено из-за Днепра несколько своевольников, 15 000 которых, собравшись из волости князя его милости Вишневецкого, из Переяславской волости, а также из нежинских и других, штурмом взяли и разорили Лубны, изрубили отцов бернардинцев и много шляхтичей и шляхтянок <...> Те же взбунтовавшиеся изменники сказали на допросе, что должны были спалить и разорить Чернигов, Носовку, Сосницу, Мену и Батурин, а за бегущими старостами гнаться до самого Новоградка <...>

Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы в трех томах. М., 1954. Т. 2. С. 47.

№ 2

**1649 р., жовтня 10^а – 3 ВІДПИСКИ ПУТИВЛЬСЬКИХ ВОЄВОД
С. ПРОЗОРОВСЬКОГО³ ТА І. ЛЯПУНОВА⁴ ДО РОЗРЯДНОГО ПРИКАЗУ⁵
МОСКОВСЬКОГО ЦАРСТВА⁶ ПРО ПЕРЕБУВАННЯ В БАТУРИНІ
КОЗАЦЬКОГО ПОЛКОВНИКА М. НЕБАБИ⁷**

<...> Нынешнего, государь, 1649-го году сентября в 20-й день посылали мы, холопы твои, ис Путивля в литовскую сторону путивльца Прокофья Юденкова с листом черкасского гетмана Богдана Хмельницкого для росправного дела в литовской город в Батурин к черкасскому полковнику Небобе, каков лист писал к нему, полковнику, гетман черкасской с Васильем Бурого о заимочных местех, что владеют конотопцы, литовские люди, твоею государевою землею пот Конотопом и на Липицах <...> Да ему ж де, государь, Прокофью, сказывал конотопской атаман Васька Горбина, что писал к нему батуринской полковник Мартын Небоба, чтоб он изготовил запасов всяких для приезду гетманского, что будет де он, гетман, к нему, полковнику, в Батурин вскоре <...>

Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы в трех томах. М., 1954. Т. 2. С. 283–284.

^а Дата підписання.

№ 3
1649 р. – СКЛАД БАТУРИНСЬКОЇ СОТНІ
ЗА «РЕЄСТРОМ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО»

Сотня Батурина

Степан Окша	Яким Чавгученко
Семен Мачулский	Федор Корогоденко
Дацко Мачулченко	Юско Счербина
Федор Дубовик	Павло Шохов
Иван Шошенко	Костюк Олексенко
Савка Мишуренко	Леско Крисков брат
Евхим Гречаник	Богдан Шошенко
Микита Вовнянка	Грицко Голоскок
Данило Зарудный	Процик Рудый
Улас Проценко	Пилип Антоненко
Кондрат Вергуненко	Хведор Василев зять
Иван Кваша	Гришко Боров
Васил Бут	Рецик Коханенко
Степан Бельи	Тимош Шепель
Степан Сидоренко	Федор Кулеш
Мирон Сидоренко	Иван Сидоренко
Клим Сквородка	Иван Погорелченко
Иван Красовский	Федор Яготинец
Грицко Пулторенко	Савка Десченко
Миско Репка	Клим Максименко
Тимко Олеиник	Грицко Десченко
Васко Радченко	Харко Антоненко
Оведеи Лопата	Иван Хвиренко
Савка Середенко	Отрошко Глушаник
Левко Давыденко	Мартин Гартованыи
Васко Теселка	Васко Чорнушич
Семен Самомленко	Павел Чорный
Карпец Матвеенко	Роман Малженко
Роман Зубко	Хведко Заец
Васил Хижченко	Северин Мерзляченко
Хилко Бугаи	Степан Петраченко
Васил Гриненко	Лукиян Миняйленко
Игнат Давыденко	Дмитро Мисченко
Иван Палец	Стецко Лесенко
Мокии Лусканенко	Дахно Паского поля
Павел Бурдонос	Костюк Вырвихвостенко
Иван Зацарный	Матюша Хурсенко
Игнат Крикливыи	Иван Пилипенко
Левко Бумаженко	Лукиян Кабаченко

Игнат Кошулка
Олекса Лусканенко
Игнат Будник
Миско Калеченко
Наум Худиненко
Кондрат Мищенко
Илляш Жученко
Иван Жученко
Кирик Гира
Яско Семененко

Андреи Ковал
Ониско Турга
Гарасим Переяславец
Грицко Шинкаренко
Сенко Нагорный
Андреи Карпенко
Иван Вырвихвостенко
Супрун Демченко
Грицко Макаренко
Трохим Маценко

*Ресстр Війська Запорозького 1649 року / Підгот. до друку О.В. Тодійчук та ін.;
Редкол.: Ф.П. Шевченко та ін. К., 1995. С. 483–484.*

№ 4

1650 р., вересня 2. – «ПАМ'ЯТЬ» З ПОСОЛЬСЬКОГО ПРИКАЗУ⁸ СКАРБНИКУ Б. ДУБРОВСЬКОМУ ПРО ВИДАЧУ ЦЕРКОВНОГО НАЧИННЯ БАТУРИНСЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ КРУПИЦЬКОМУ МОНАСТИРЮ⁹

Лета 1650-го сентября в 2-й день по государеву цареву и великого князя Алексея Михайловича¹⁰ всеа Руси указу память казначею Богдану Миничю Дубровскому да дьяком Григорью Панкратьеву да Захарью Онофрееву.

Пожаловал государь царь и великий князь Алексей Михайлович всеа Руси киевские области города Батурина Никольского Крутицкого^а монастыря игумена Исихея з братею, велел им дати в монастырь ризы камчатые со всею службою в двадцать рублей да дьяконской стихарь тафтяной с уларем и с поручи в десять рублей.

И по государеву цареву и великого князя Алексея Михайловича всеа Руси указу казначею Богдану Миничю и дьяком Григорью и Захарью государево жалованье игумену Исихею з братею ризы и стихарь дьяконской со всею службою по сему государеву указу велеть дати.

Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы в трех томах. М., 1953. Т. 2. С. 403.

№ 5

1650 р., вересня 5. – «ПАМ'ЯТЬ» З ПОСОЛЬСЬКОГО ПРИКАЗУ ПРО ПОЖАЛУВАННЯ ЦАРЕМ ОЛЕКСІЄМ МИХАЙЛОВИЧЕМ БОГОСЛУЖБОВИХ КНИГ БАТУРИНСЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ КРУПИЦЬКОМУ МОНАСТИРЮ

Лета 1650-го сентября в 5-й день по государеву цареву и великого князя Алексея Михайловича всеа Русии указу боярину князю Ивану Никитичю Хованскому¹¹ да думному дворянину Богдану Федоровичю Нарбекову, да диаком Ивану Патрекееву, да Ортемью Хватову пожаловал государь царь и великий князь Алексей Михайлович всеа Руси из Литвы города Батурина

^а Так у документі.

Никольского Крупицкого монастыря игумена Исихея з братьею велел им дати в монастырь книг печатных: Псалтырь с следованьем, Евангелие на престольное, Охтай[х], Прологи. А деньги, что дати за те книги торговым людем, указал государь взяти в Посольской приказ из Большого приходу¹², а заплатит за те книги по цене 21 рубль. И по государеву цареву и великого князя Алексея Михайловича всеа Руси указу боярину князю Ивану Никитичю, да думному дворянину Богдану Федоровичю и диаком Ивану и Ортемью учинить о том по государеву указу <...>^a

Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы в трех томах. М., 1954. Т. 2. С. 403, 407.

№ 6

**1652 р., березня 21. – 3 «ВІДПИСКИ» ПУТИВЛЬСЬКИХ ВОЄВОД Ф. ХІЛКОВА¹³
ТА П. ПРОТАСЬЄВА¹⁴ ДО РОЗРЯДНОГО ПРИКАЗУ МОСКОВСЬКОГО ЦАРСТВА
ПРО ПЕРЕСЕЛЕННЯ КОЗАКІВ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ПОЛКУ¹⁵
НА ЧОЛІ З ПОЛКОВНИКОМ І. ДЗИКОВСЬКИМ**

<...> А на Москве в розряде выезжие сотники черкаские Иван Остафьев да Олександр Григорьев в роспросе сказали: черниговской черкаский полковник Иван Зитковский и они, сотники, пришли в Путивль на государево имя на вечную службу. А с полковником и с ними, с сотники, пришли к Путивлю ис Чернигова, из Ботурина, из Борзны, ис Нежина, из Сосницы, из Нового Песочина, с Коногопу, з Бахмача, из Ивангородища и тех городов и з деревень черкасы и пашенные многие люди з женами, и з детьми, и со всеми своими животы. А сколько с ними ныне в государеву сторону черкас и пашенных людей пришло, тово они сказать не умеют, потому что у них тем людем сметы и переписи не было <...>

Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы в трех томах. М., 1954. Т. 3. С. 207.

№ 7

1654 р., лютого 7. – ВИТЯГ З ПРИСЯЖНОЇ КНИГИ НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ¹⁶

Да февраля в 7-й день ис того села Подлипного приехали Нежинского полку в город Ботурин и в том городе сотника и писаря, и ясаула, и отоманов, и козаков, и мещан, и всяких чинов людей того города и уезду к вере привели того ж города в церкви святого Николы Чюдотворца тое ж церкви при священнике Офонасье, а хто имени: сотник и козаки, и мещане, и всяких чинов люди того города и уезду у веры были и их имена написаны в сей книге порознь:

сотник Савелий Михайлов
(Савка Мишуренко)^b
писар Иван Петров

^a Опущено відомості про написи, зроблені на книгах.

^b Тут і далі курсивом у дужках зазначені прізвища та імена згідно з Реєстром Війська Запорозького 1649 року (*примітка документа*).

ясаул Семен Мочюлский
(Семен Мачюлский)
хоружей Влас Прокопьев
(Улас Проценко)

Козаки:

Иван Матвіев
Влас Прокофьев
Алексій Мартынов
Остафей Михайлов
Гаврила Иванов
Фома Михайлов
Огафон Ильин
Евсией Мартынов
Борис Семенов
Исай Михайлов
Стефан Карпов
Костентин Алексіев
(Костюк Олексенко)
Тимофей Иванов
Григорей Васильев
Андрій Пушкар
Хоритон Стефанов
атоман Еуфим Васильев
Максим Гаврилов
Григорей Бороденко
Аникей Степанов
Офонасей Демидов
Гаврила Лисовенской
Прокофей Офонасьев
Павел Иванов
Василей Левонтьев
Яков Леонтьев
Федор Рыла
Левонтей Михайлов
Стефан Иванов
Карп Кровец
Огофон Прохоров
Михайла Бойко
Иван Карпов
атоман Марко Дорофіев
Левонтей Ортемьев
Торас Михайлов
Иван Дроботенко

Федор Нестеров
Павел Ермоленко
атоман Павел Петров
Богдан Гаврилов
Еким Семенов
Иван Михайлов
Дорофей Сидоров
Матвій Васильев
Григорей Лаврилов
Стефан Мануйлов
Лаврин Оникіев
Федор Швец
Данило Семенов
Андрій Василев
Павел Васильев
Павел Лукьянов
Иван Васильев
Семен Григорьев
Григорей Шинкаренко
(Грыцко Шинкаренко)
Ерофей Жученко
Андрій Жученко
Григорей Максимов
Данило Мачюнский
(Дацко Мачулсченко)
Стефан Мочюнский
Иван Прокофьев
Андрій Матвіев
Андрій Иванов
Алексій Петров
Кузма Васильев
Гаврила Дмитреев
Иван Денисов
Петр Данилов
атоман Гордій Кирсанов
Иван Сидоров
(Иван Сидоренко)
Левонтей Матвіев

Андрій Григорьев
Марко Моисієв
Филип Горбаненко
Степан Михайлов
Григорей Севериянов
Михаила Федоров
атаман Офонасей Иванов
Гордей Потапов
Иван Кваша
(Иван Кваша)
Григорей Бутенко
Павел Бутенко
Левонтей Оникієв
Авил Оникієв
Иван Степанов
Дементей Елфимов
Евсієй Семенов
Петр Григорьев
Иван Ніжинко
Гурей Павлов
Иван Семенов
Петр Иванов
Мартын Левонтьєв
Василей Алексієв
Григорей Левонтьєв
Роман Яковлев
Демьян Федоров
атаман Андрій Федоров
Кузма Максимов
Григорей Петров
Савелей Лукин
Иван Емельянов
Свирид Семенов
Роман Григорьев
Иван Лукин
Матвій Климов
Ермола Микитин
Павел Гарасимов
Тимофій Еремієв
атаман Карп Адамов
Григорей Порпуренко
Тимофій Иванов
Илья Афонасьєв

Клим Федоров
Костентин Семенов
Степан Федоров
Мирон Власов
Гаврила Емельянов
Семен Богданов
атаман Павел Косьянов
Максим Семенов
Григорей Наумов
Исай Павлов
Емельян Павлов
Клим Шестак
Петр Данилов
Иван Максимов
Иван Ермілов
Григорей Сидоров
Филип Симонов
Левонтей Биляченко
атаман Сидор Семенов
Семен Павлов
Федор Иванов
Игнатей Заиченко
Иван Бороденко
Фома Карнієв
атаман Левонтей Григорьев
Семен Иванов
Алферей Екимов
Василей Евсієв
Зосим Савелев
Гаврила Артемьев
Иван Гуляяно
Кузма Костырской
Костянтин Толстый
Михаила Глібов
Иван Яковлев
Михайла Василев
атаман Иван Филипов
(Иван Пилипенко)
Игнат Карпов Порпуга
Иван Кондратьєв
Михайла Степанов
Василей Тимофієв
Сидор Иванов

Федор Нестеров
Андрій Иванов
Федор Авдіев
Никифор Иванов
Молафій Степанов
Степан Шегаенко
атаман Захарей Иванов
Мартин Степанов
Андрій Васильев
Степан Микитин
Матвій Микалаев
Яков Микитин
Иван Савелев
Афонасей Ефимов
Ерема Вакулов
Михайла Д(а)в(и)дов
Федор Максимов
Емелян Никифоров
Федор Лопатенко
Мартин Дементьев
атаман Тимофій Григорьев
Семен Гужбенко
Емельян Михайлов
Левонтей Гаврилов
Хоритон Василев
Левонтей Лотыш
Петр Микитин
Авдій Гумаченко
Василей Алексіев
Гурей Д(а)в(и)дов
Михайла Григорев
Степан Афонасьев
Данила Яковлев
Федор Пофомов
атаман Софрон Дементьев
Хоритон Онтонов
(Харко Антонов)
Мартын Петров
Иван Романов
Лукьян Моксимов
Лукьян Мартинов
Мартын Денисов
Михаила Савелев
Иван Иванов

Матвій Есипов
Андрій Афонасьев
Самойла Климов
Авдый Найденов
Иван Сіриченко
Дементей Ковал
(Супрун Демеченко)
Пафом Васильев
Василей Кононов
Карп Карпов
Гаврила Семенов
Карп Трофимов
Федор Алферьев
Степан Кирилов
Павел Купенко
Иван Моксимов
атаман Илья Савелев
Кондратей Романов
Андрій Григорьев
Дарофій Михайлов
Влас Михайлов
Григорей Туруса
Онисим Михайлов
Влас Михайлов
Степан Михайлов
атаман Семен Новый
Иван Василев
Степан Семенов
Иван Семенов
Марко Михайлов
Иван Тимофиев
Еким Моценко
Алексій Павлов
Кондратей Горасимов
Павел Остафьев
Сафрон Иванов
Семен Андріев
Иван Иванов
Матвій Дудитцкий
Лаврин Васильев
Степан Иванов
Сава Василев
Левонтей Молищенко
Яков Данилов

Антон Назарьев
Иван Михайлов
Афонасей Моксимов
Петр Федоров
Иван Малафиев
Семен Михайлов
Павел Плащенко
Еким Михайлов
атоман Дмитрей Михайлов
Степан Петров
(*Степан Петраченко*)
Павел Жданов
Мартин Петров
Федор Афонасьев
Еуфим Степанов
Михайла Дмитреев
Тимофий Иванов
Михайла Рудошовец
Лукьян Иванов
Иван Михайлов
Клим Зубенко
Сафрон Гарасимов
атоман Мартын Семенов
Григорей Игнатьев
Алексей Костянтинов
Роман Костянтинов
Федор Богданов
Андрій Луценко
Андрій Блащенко
Степан Швец
атоман Иван Филипов
Алексій Дорофіев
Андрій Семенов
Алексей Никифоров
Яков Дорофіев
Ерема Дорофеев
Михайла Никифоров
Федор Никифоров
Семен Назарьев
Федор Сидоров
Назар Семенов
Панко Нестеров
Нестер Михайлов
Петр Михайлов

Федор Романов
Ефрїм Павлов
Иван Данилов
Василей Михайлов
Прокопей Михайлов
Емельян Константинов
Федор Лукин
атоман Юрья Васильев
Горасим Петров
Павел Швец
Иев Петров
Алексій Минаев
Ерема Федоров
Филимон Никифоров
Василей Филимонов
Антон Васильев
Иван Васильев
Фома Остафьев
Левонтей Трофимов
Мойсей Зубенко
Илья Андріев
Павел Яковлев
атоман Алексій Федоров
Марко Бураев
Андрій Лаврентьев
Лавер Васильев
Василей Васильев
Карп Фомин
Карп Фомин
Дмитрей Артемьев
Марко Иванов
Иван Дуболенко
Влас Романов
Ефим Степанов
Иван Огофонов
Игнат Павлов
Левонтей Моисіев
Семен Иванов
Василей Иванов
Савелей Лукин
атоман Сава Иванов
Федор Моисіев
Семен Петров
Степан Иванов

Петр Михайлов
Яков Андріев
Михаила Никифоров
Иван Михайлов
Данила Иванов
атоман Григорей Иванов
Василей Емельянов
Андрій Федоров
Федор Иванов
Григорей Иванов
Данила Емельянов
Иван Андріев
атоман Матвій Михайлов
Семен Фомин

Иван Гаврилов
Аврам Фомин
Сафон Трифонов
Иван Таран
Денисей Андросов
Василей Кононов
Клим Алферьев
Иван Заватский
Яков Еуфимьев
Василей Полуехтов
Федор Уланов
Василей Семенов

ГОРОДА БОТУРИНА И БОТУРИНСКОГО УЕЗДУ МЕЩАНЯ:

Городовые мещаня:

войта Иван Данилов
бурмистр Савелей Гаврилов
Иван Медвіденко
Илья Осипов
Павел Медвідев
Гришка Бороник
Юрка Прихожей
Игнатей Міщенко
Федор Старый
Федор Карелка
Степан Испалчиков
Иван Полювный
Никита Игнатьев
Прокопей Швец
Степан Косолап
Яцко Койчанка
Гришка Скопа
Ефим Щіщенко
Гришка Москаль
Матвій Литвин
Семен Чюрка
Богдан Шошишин
Семен Мочюский
Макарка Перебейка
Иван Коваль
Федка Прасол
Андрій Крайка

Гришка Кулага
Фомка Корогоденко
Данила из Обмочева
Артемій Сусла
Карп Семенов
Федор Асмлюска
Андрюшка Осмепенко
Федор Корогоденко
Данила Торкупенко
Никита Брагин
Дорофей Кушнер
Васка Десятник
Михаила Кутеленко
Никифор Путивльцов
Иван Кваша
Федор Колесник
Игнатей Рыбал
Ефимко Тесмя
Роман Черной
Степан Ткач
Федор Кушнер
Иван Крамор
Семен Лазарев
Илья Беззуб
Мишка Ковал
Павел Дудка
Трофим Шостычах

Пофом Ширка
Данила Корнієв
Назар Кушнер
Фома Буев
Еким Околзен
Иван Кушнер
Яцко Заскалко
Григорей Резник
Семен Десятник
Яцко Будник
Филип Старого
Мишка Бубнов
Семен Криворот
Павел Лукьянов
Степан Бондар
Еуфимко Котка
Гришка Трусейка
Богодашка Безпечалой
Павел Пиминов
Янко Старый
Васка Хоритонов
Иван Солуянов
Фома Наумов
Климко Чеснок
Афонасей Яковлев
Яцко Черной
Марка Литвин
Василей Дарека
Трохим Кудренко
Никифор Скрыпка
Марка Петров
Иван Старый
Федор Щопа
Иван Пивовар
Андрій Римляно
Тимошка Зиновьев
Алексій Швец
Михайла Будниченко
Мартин Филимонов
Июда Скаредной
Федка Швец
Семен Калук
Юрка Наливайко

Марка Будаец
Моксим Сопрыкин
Семен Калач
Кирила Василев
Иван Литвин
Мирон Ситник
Лукьян Лихоиз
Минай Литвин
Моксим Артемьев
Дементій Короленко
Гришка Машора
Тораска Забайка
Гришка Гузейко
Алексей Зарудной
Никифор Залейской
Гришка Медвіденко
Иван Слинко
Яцко Губар
Иван Нашвен
Иван Дроботенко
Семен Синявской
Гапонка Пивовар
Афонка Богданов
Тишка Буев
Стенка Тимофієв
Климко Молечкин
Сенка Мишуренко
Тимошка Швец
Бугай Лорызло
Мирон Красноглаз
Матвій Гордієв
Васко Бехухой
Денис Швец
Семен Шосечало
Роман Швец
Июдка Скосков
Яцко Ильин
Янка Гурьев
Иван Романец
Андрюшка Русак
Иван Коваль
Федор Дороган
Дмитрей Швец

Зинка Костянтинов
Юрка Клементьев
Янка Коцука
Данила Чорной
Гурка Пашков
Оксенко Подгорной
Гришка Глаткий
Андрюшка Колесник
Ивашка Колесник
Горасимка Швец
Ивашка Швец
Савка Москал
Левко Шабелник
Панко Шматко
Мишка Скрыпка
Стенка Белый
Ивашка Калачник
Пронка Рыба
Юрка Шлык
Костька Шлык
Яцко Десятник
Яцко Кушнер
Петрушка Крамор
Мартын Рыбка
Лаврушка Колесник
Афонка Перевоз
Андрюшка Калачник
Антошка Резник
Мишко Швец
Еким Дорофиев
Иван Сакало
Микитко Рыбка
Афонка Сотник
Ивашка Куйка
Лысый Швец
Мишко Духтяр
Филко Резник
Петрушко Погребный
Максимко Горкавый
Ивашко Нагорный
Якушко Литвин
Исайко Тилиллин
Демко Карлоч

Иев Семенов
Антип Глущенко
Костянтин Десятник
Янка Колесников
Астафей Бондар
Федка Скрыпка
Гришко Теслян
Лунко Кощеев
Павел Корж
Кондрашка Сидоров
Сидор Старый
Кирила Мичюра
Проходор Глушко
Семен Ласкирев
Иванко Пилко
Ивашка Ручка
Матюшка Литвин
Гришка Карей
Иевко Буд
Сенко Сухомленко
Федка Старый
Ивашка Кушнер
Панка Жойня
Трофимко Перелеский
Федка Бреус
Харка Будилка
Яремко Колесников
Пронка Зубко
Петрушко Кушнер
Демидко Горковав
Демидко Бурак
Мокійко Сухий
Тимко Повтуненко
Тишко Бокан
Якушко Литвин
Стенка Ерышкин
Кирилко Бондар
Онисимко Старого
Петрушко Черного
Данилка Слоха
Кондрашко Бугун
Ивашко Моцый
Лебед Старый

Осташко Пугач
Климко Первышин
Васка Ермаков
Лазорка Быков
Власко Шикушин
Алешко Будников
Асташко Великой
Пронка Секушко
Богдашка Воривода
Климко Перетятко
Васка Ефрімов
Ивашко Чередник
Илюшко Остафьев
Пофомко Рыбалко
Васка Белверщенко
Федка Мотасьев
Мишко Сучкин
Кондрашко Колка
Аврамко Швец
Ивашко Силяр
Богдашко Гон
Федка Кунаш
Викулко Бовыкин
Тимошка Нагорной
Васка Тотарин

Лебед Братцов
Евсейко Лебедев
Ивашко Слинка
Мартынка Кривой
Ивашко Устинов
Емелько Вереда
Каханка Иванов
Сенка Тотеха
Власко Донец
Климко Литвин
Алифанка Ворона
Левко Кривошапченко
Петрушко Дикий
Марчко Григорев
Фотюшко Карей
Корнюшко Югла
Петрушко Нагорной
Васка Корас
Корнюшко Великий
Кирилко Колесник
Ивашко Торасенко
Федка Буровец
Ефимко Воронок
Федка Бегун

Города Ботурина к вере приведены 1 чел. сотник, 1 чел. писарь, 1 чел. ясаул, 1 чел. хоружей, 27 чел. атоманов, 640 чел. козаков того ж города и уезду, 4 чел. земских старост, 1 чел. бурмист, 715 чел. мещан, всего 1392 человека.

В городе ж Ботурине церковь да монастырь, да в Ботуринском уезде 3 церкви. А город Ботурин стоит подле реки Семи, под городам течет в реку Сем озера Поповка, около посаду с трех сторон к озеру зделан город земленой вал, по обе стороны того валу огорожено дубовым бревенем, в том земленом городе зделаны трое ворота проезжие, на двух воротех башни покрыты тесом, на третьих воротех башни нет, глухих наугольных шесть башен башни без верхов, окола того же земленого города с трех сторон к горе зделан ров, а с четвертые стороны по горе от того земленого города вверх к озеру огорожено стоячим острогом, башен по той острожной стене нет, межи того острожной стены к воде рытвиною зделаны ворота, да в том же городе по башням и по стене девет пищалей чюгунные железные, да в том же городе поставлено церковь древеная во имя святителя великого Николы Чюдотворца, у тое церкви служащей поп Офанасей да в том же городе Ботурине над озером на горе зделан двор панской, окола того двора зделана изо рву осып земленая, на той осыпи огорожено стоячим острогом дубовым бревенем облым, меж того острогу зделаны ворота проезжие, на воротех башня да три башни глухие покрыты тесом, окола того двора подле острожные стены с трех сторон зделан ров, а тот острог перегорожен надвое стоячим острогом и зделана два рва подле тех стен. Да в том же городе

Ботурине за городом в слободе над озером на горе устроен монастырь; в том монастыре поставлены две церкви деревянные во имя Успение Пресвятыя Богородицы, другая церковь во имя Живоначальные Троицы. В том монастыре игумен Стихий да строитель Исакей, да черных старцов тридцат человек, да монастырских служек всяких работников дватцать человек. Около того монастыря зделан вал земленой, на волю огорожено тыном дубовым колотым, на воротех зделана колоколница рубленая деревяная, около того валу и городбы зделан с трех сторон ров, да к тому ж городу Ботурину уездные села: село Митченки, в том селе поставлена церковь деревяная во имя Покрова Пресвятыя Богородицы, у тое церкви служащей поп Иван; да село Красное, в том селе поставлена церковь деревяная во имя Рождества Пресвятыя Богородицы, у тое церкви служащей поп Еуфимей; да село Обночи^а, в том селе поставлена церковь деревяная во имя Рождества Пресвятыя Богородицы, у тое церкви служащей поп Павел. А козаки и мещане тех сел были у веры в городе Ботурине с сотником вместе.

Присяжні книги 1654 р. Білоцерківський та Ніжинський полки / Упоряд. о. Ю. Мицик, М. Кравець. К., 2003. С. 218–222, 226–229, 234–235.

№ 8

1654 р., вересня 27. – ЧОЛОБИТНА НАКАЗНОГО ГЕТЬМАНА І. ЗОЛОТАРЕНКА¹⁷ ЦАРЕВІ ОЛЕКСІЮ МИХАЙЛОВИЧУ ПРО ПОЖАЛУВАННЯ ЙОМУ БАТУРИНА

Божию милостию, великого государя царя и великого князя Алексея Миахаиловича, всея Великия и Малыя Росия самодержца, и многих государств государя и обладателя, вашего царского величества, Иван Ничипорович, гетман наказный Войска вашего царского величества Запорозского, унижонный челобитный свой поклон вашему царскому величеству отдает. Бью челом, верный подданный и слуга наинижший, вашему царскому величеству о місто Батурын зо всеми волостями, до того міста належачими.

1654-го, сентября 27-й день, государь пожаловал, велел ему то местечка дать со всеми належачими к нему угоды и селы, и о том дать грамоту владеть ему и жене его, и детям.

Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. СПб., 1889. Т. XIV. Стб. 171–174.

№ 9

1654 р., вересня 27. – З «ВІДПУСКА» ЦАРЯ ОЛЕКСІЯ МИХАЙЛОВИЧА І. ЗОЛОТАРЕНКУ ПРО НАДАННЯ ЙОМУ БАТУРИНА

Да за твою ж к нам, великому государю, службу, мы, великий государь, наше царское величество, пожаловали тебя, гетмана нашего, велели тебе дати в маятность Батурын со всякими угоды и с селы, к нему належачими, и на ту маятность велели дати нашу царского величества жаловалную грамоту.

Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. СПб., 1889. Т. XIV. Стб. 173–174.

^а Йдеться про с. Обмачів.

№ 10

**1655 р., серпня 14. – З ЧОЛОБИТНОЇ І. ЗОЛОТАРЕНКА
ЦАРЕВІ ОЛЕКСІЮ МИХАЙЛОВИЧУ ПРО ПОЖЕЖУ В БАТУРИНІ**

Местечко Батурин, которым ваше царское величество, государь мой милостивый, в прошлом году меня пожаловал, в нынешнем году, попущением Божиим, все згорело.

Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. СПб., 1889. Т. XIV. Стб. 786.

№ 11

**1656 р., березня 13. – УНІВЕРСАЛ НІЖИНСЬКОГО ПОЛКОВНИКА
Г. ГУЛЯНИЦЬКОГО¹⁸ БАТУРИНСЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ
КРУПИЦЬКОМУ МОНАСТИРЕВІ НА МЛИН НА р. МИТЯЇВЦІ**

Григорій Гулянецкій, полковник нежинській и всего Севера Войска его царского величества Запорожского.

Ознаймуем тим писаниєм нашим, кому бы о том ведати належало: иж подалисмо млин на реки Митяювце, з давних часов належній монастиру до заживаня, в Бозе превелебному господину отцу Исихию, игумену монастира Батуринского, абы того млина спокійне заживали и не от кого жадной и найменшой кривды и перешкоды поносити не мели, так от козаков, яко теж и от посполитых людей. На том им писане даем при печати нашой и с подписом руки власной.

Деялося в Батурине, марта 13-го, 1656-го.

Григорий Гулянецкий, полковник нежинский и северский, рукою власною.

Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упорядники І. Крип'якевич, І. Бутич. К., 1998. С. 270.

№ 12 – № 13

1663–1664 рр. – З ЛІТОПІСУ САМОВИДЦЯ¹⁹

№ 12

**1663 р. – ПРО УКЛАДАННЯ НОВООБРАНИМ ГЕТЬМАНОМ
І. БРЮХОВЕЦЬКИМ²⁰ БАТУРИНСЬКИХ СТАТЕЙ²¹
З МОСКОВСЬКИМ ЦАРСТВОМ**

Тоей осени, о пущенні Филипова посту²², присланній был от его царского величества дяк Бачмаков тайных діл в Батурин до гетмана Бруховецкого, где по розних постановленнях до присяги приводил гетмана и козаков в Батурині.

№ 13

**1664 р. – ПРО ОБОРОНУ БАТУРИНА
ВІД АРМІЇ ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛЯ ЯНА КАЗИМИРА²³**

И так тіє усі войска скупилися до боку королевского в Новіє Млини и оттуля под Батурин были подъездом. А осмотрівши фортецію, же мощна и люду немало военного при гетмані Бру-

ховецком так козацкого, яко теж и московского, бо языка узяли, же оних с трудностю узяти, але до фолварков не допускают, рушил король з силами под Короп.

Літопис Самовидця. К., 1971. С. 92, 94.

№ 14

1666 р. – ВИТЯГ З ПЕРЕПИСНОЇ КНИГИ²⁴ ПРО НАСЕЛЕННЯ БАТУРИНА

Город Батури

в)^а Мещанин Клим Лукьянов, у него 2 сына – Левка, Лучка, пашенной человек, пашет четырьмя волами, у него ж конь для промыслу, а конем не пашет,

положено на него денежного оброку полтина, а по-малоросийски копа, хлеба ржи и овса 4 осмачки, с коня, что не пашет, положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Игнат Авдеев, у него сын Ивашка, пашню пашет четырьмя волами, у него же конь, а конем не пашет; положено на него денежного оброку полтина, а по-малоросийски копа; хлеба ржи и овса 4 осмачки, а с коня, что не пашет, положено денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Ивашка Трофимов, у него 2 сына – Осташка да Кондрашка, пашню пашет тремя волами, у него ж двое лошадей, лошадыми не пашет; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полталеря и 4 шага без осмака, хлеба ржи и овса 3 осмачки, а с конем положено денежного оброку 16 алтын 6 денег, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Сидор Трофимов, у него сын Юрко, лошадь держит; положено на него денежного оброку 15 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Радион Прокофьев, у него брат Васька, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин Астап, а чей сын и как словет – того про себя не ведает, у него сын Прошка, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин Василей Ермолаев, бездетен, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин Иван Иванов, у него сын Терешка, торговый человек; лошадь одна; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Есипко Тимофеев, у него сын Моска; пашню пашет двумя волами и лошадыю; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, хлеба ржи и овса 4 осмачки, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Степан Рахманков, торговой человек, пашню пашет тремя волами, у него ж двое лошадей, лошедыми не пашет; с промыслу положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов.

в) Мещанин Яков Емелиянов, у него 2 сына – Ефимка, Гараска, лошадь одна, положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

^а Тут і далі позначено замість ідеограми «во дворі».

в) Мещанин Грек Хота, у него брат Осташка, бездетный, у него одна лошадь; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньга, а по-малороссийски копа.

в) Мещанин Яков Манастырченко, бездетен, пашню пашет одною лошадыю; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы, хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин, бедной человек Леска, кравец; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы.

в) Мещанин Иван Степаненко, у него сын Феско, пашню пашет четырьмя волами, у него конь, конем пашни не пашет, на промысел держит; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньга, а по-малороссийски копа; хлеба ржи и овса 4 осмачки; а с коня, что не пашет, положено денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а [по-]малороссийски полкопы.

в) Мещанин Агафон Кришонка, у него сын Артюшка, пашню пашет одним волом, у него же лошадь, лошадыю не пашет; положено на него денежного оброку 4 алтына, а по-малороссийски 6 шагов, по осмачке хлеба ржи и овса одна осмачка, а с коня, что не пашет, положено денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы.

в) Вдова Грачиха, у ней зять Лучка Андреев, у него сын Исачка; пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Вдова Семеновская жена, у ней 3 сына – Ивашка, Кондрашка, Савка, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малороссийски 6 шагов, по осмачке хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин, бедной человек Григорей Марченко, ткач; у него сын Ивашка, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин, бедной человек Василей Матюшенко, у него сын Захарка, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин Пронко, коваль, у него сын Леско, лошадь есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньга, а по-малороссийски 2 золотых.

в) Мещанин Иван Яковлев, у него сын Якушко, 4 вола и лошадь; пашни не пашет; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга.

в) Мещанин Корней Василев, у него сын Савка; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы.

в) Мещанин Стенка Павлов, ткач, у него сын Прошка; живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньга, а по-малороссийски золотый.

в) Мещанин Яков Калченко, у него зять Ивашка Афанасев, пашню пашет четырьмя волами; одна лошадь, лошедыю не пашет; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньга, а по-малороссийски копу, да хлеба ржи и овса 4 осмачки, а с коня, что не пашет, положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы.

в) Мещанин Григорей Тертычник, живет в чужей избе; у него два сына – Лучка, Мишка; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньга, а по-малороссийски золотой.

в) Мещанин Анофрей Иванов, у него сын Еремка и брат Яремка, пашня есть; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы.

в) Мещанин Есиф Ильенко, у него сын Еска, пашет двумя волами, лошадь есть, лошадыю не пашет; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы, да

хлеба ржи и овса 2 осмачки, а с коня, что не пашет, положено денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Алексей Бобренко, у него брат Афонка, лошадь есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанская вдова Микитинская жена, у ней сын Павлик, пашню пашет одним волом; положено на нее денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а помалоросийски 6 шагов и осмак, хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Макар Алфериев, ремесленной человек – кушнер, бездетен; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Иван Григориев, ремесленной человек – швец, у него сын Тимошка; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Гордей Фирсов, крамар, у него 4 сына – Федка, Андриюшка, Ивашка, Ефимка, лошадь своя; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малоросийски 3 золотых.

в) Мещанин Андрей, ремесленной человек – гончар, у него 3 сына – Васька, Ивашка, Демка, лошадь есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Федор Юрьев, ремесленной человек – кушнер, у него 4 сына – Лаврентей, Степан, Степан же, Иван; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Илия Алексеев, малотчей ремесленной человек, бездетен, живет в чужей избе, кушнер; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Найденовская жена, у нее сын Ивка; положено на нее денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Тимофей Кравченко, бездетен, пашню пашет одним волом и лошадыю; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.

в) Мещанин Мартын Кипа, колачник, у него сын Иван; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Андрей Филипов, у него сын Васка, положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Дмитрей Гриценко, бездетен, положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Степан Иванов, малотчей человек, у него 2 сына – Викулка, Мосейка; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин, бедной человек Конон Михенко; положено на него оброку денежного 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Лукян Филоненко, у него сын Андрей, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой; ремесленной человек.

в) Мещанин Макар Тимофеев, ремесленной человек – гончар; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Василей Павлов, ремесленной человек – кравец, у него сын Анофрей, живет в чужей избе, положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Иван Яковлев, у него зять Иван да сын Михайла, пашню пашет четырьмя волами, двое лошадей, лошадыми не пашет; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 день-

ги, а по-малоросийски копа; да хлеба ржи и овса 4 осмачки, а с коней, что не пашет, положено денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Савелей Матвеев Гончаренко, торговой человек – крамар, у него сын Оска; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Павел Анисимов, у него 2 сына – Фетка да Алешка, пашню пашет одним воллом, лошадь есть, лошедю не пашет; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка, с лошади, что не пашет, положено денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Василей Русанов, у него 2 сына – Максимка, Якимка; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Минай Кондратов, бездетен, пашни нет, лошадь и вол есть; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Терешка Пархомов, у него сын Кирюшка, живет в чюжей избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Ерема Афонасев, у него сын Ефим, ремесленной человек – роговник; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Федор Омелченко, у него сын Артемей; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Прокоп Яковлев, бездетен, ремесленной человек – бондарь; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Семен Романов, у него сын Богдан, живет в чюжей избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Емелка Яковлев, бездетен, коваль; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин, бедной человек Иван Григорев, живет в чюжей избе, пашня своя есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин бедной человек^а у него 2 сына – Гаврилка, Фомка, живет в чюжей избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Степан Иванов, у него сын Ерошка, живет в чюжей избе, ремесленной человек – коваль; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Кирила Григориев, у него сын Трошка, живет в чюжей избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Никифор Данилов, ремесленной человек, живет в чюжей избе, бездетен, слесар; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Сидор Григорев, ремесленной человек – гончар, у него сын Кондрат; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Андрей Филонов, ремесленной человек – швец, бездетен, живет в чюжей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Илия Мищенко, у него 2 сына – Демка да Еремка; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Малотчей мещанин Конон Еремеев, бездетен, живет в чюжей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

^а У документі прізвище та ім'я відсутні.

в) Мещанин Михайла Зиновев, у него сын Карп, живет в чужей избе, ремесленной человек; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Малотчей мещанин Иван Матвеев, бездетен, ремесленной человек – бондарь, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Малотчей мещанин Павел^а ремесленной человек – бондарь; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Ерема Савелев, крамар, бездетен; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малоросийски 3 золотых.

в) Мещанин Кирила Карпов, ремесленной человек – кушнер, у него сын Иван; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Молотчей человек, мещанин Иван^б, ремесленной человек – швец, бездетен, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин Яков Марченко, крамар, у него 3 сына – Игнатка, Трофимка, Данилка; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Данила Клементиев, бездетен, пашню пашет одним конем; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин Михайла Иванов, ремесленной человек, бездетен, лошадь есть; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Кузма Семенов, бездетен, пашню пашет лошадыю и волон; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.

в) Данило Григориив, кушнер, у него 3 сына – Ивашко да Матюшко, Фимка; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Антон Мойсеев, у него сын Ивашко; положено на него 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Кирило Сидоров, пашет лошадыю и волон; положено на него денежного оброку 12 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, хлеба ржи и овса 3 осмачки.

в) Мещанин Григорей Михайлов, бездетен, пашню пашет одною лошедыю; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы да хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин, молотчей человек Василей Остапенко, бездетен; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Иван Давидов, бездетен, пашню пашет одною лошадыю; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин Иван Ещенко, у него 2 сына – Климка, Петрушка, пашню пашет тремя волами, у него ж две лошади, держит для промыслу; положено на него денежного оброку 12 алтын

^а У документі прізвище не вказане.

^б У документі прізвище не вказане.

3 деньги, а по-малороссийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки, а с коней, что не пашет, положено денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малороссийски копа.

в) Мещанин Максим Наумов, у него сын Алексей, лошадь есть; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малороссийски 3 золотых.

в) Мещанин Юрко Дорошенко, бездетен, лошадь есть; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малороссийски копа.

в) Мещанин, малотчей человек Степан Иванов; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин Андрей Степанов, у него 2 сына – Игнат, Мосей, пашет лошадею одною; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малороссийски полкопы, хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Малотчей мещанин Петр Яковлев, живет в соседех; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин, малотчей человек Федор Ильин, у него сын Гришка; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин, малотчей человек Степан Михайлов, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин Трофим Сеченко, у него сын Кирик; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин Артемей Петренко, у него 2 сына – Иван да Стефан; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малороссийски 3 золотых.

в) Мещанин Иван Гриценко, у него сын Яким; ремесленной человек – швец; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малороссийски 2 золотых.

в) Мещанин Микита Матвеев, бездетен, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин, убогой человек Степан Григориев, у него два сына – Ивашка да Васка, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин Василей Семенов, ремесленной человек – кушнер, цехмистр, бездетен; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малороссийски полталеря.

в) Мещанин Семен Варный, у него зять Феска да два сына – Лушка, Ивашка; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малороссийски полкопы.

в) Мещанин, бедной человек Семен Василиев, у него 2 сына – Мойсей, Иван; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин, убогой человек Алексей Алексеев Лукиянов, у него сын Илюшка; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин Яцко Мороз, у него сын Иван, бедной человек; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин Гришка Тимофеев, у него два сына – Мишка, Максимка, бедной человек; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малороссийски ползолотого.

в) Мещанин Афанасей Калениченко, у него 2 сына – Савка, Фетка, лошадь и вол свой, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малороссийски золотой.

в) Мещанин Логвин Антонов, у него 2 сына – Гришка, Илюшка, пашню пашет двумя волами и конем; положено на него оброку 16 алтын 3 деньги, а по-малоросийски копа да хлеба ржи и овса 4 осмачки.

в) Мещанин, бедной человек Иван Осенко; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Яким Антонов, бездетен, пашню пашет двумя волами и конем; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа, да хлеба ржи и овса 4 осмачки.

в) Мещанин Влас Антонов, у него сын Антон, пашню пашет двумя волами и конем; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа, хлеба ржи и овса 4 осмачки.

в) Мещанин Иван Богданов, бездетен, лошадь есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин, убогой человек Клим Федоренко, у него 2 сына – Сидорка да Мосей; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин, убогой человек Гаврило Самойлов, у него сын Мартынка; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин, бедной человек Данила Наумов, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Кирила Артемов, бездетен, ремесленной человек – кожемяка; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Петро Павленко, у него сын Яков; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Пархом Яценко, у него 3 сына – Иван, Грицко, Денис; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Гордей Осмеченко, у него 2 сына – Петр, Гордей; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Яцько Колевченко, у него сын Микита, пашня есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Гришко Клименко, у него сын Анофрей, лошедь есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Герасим Семенко, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Костюк Семененко, у него 2 сына – Кондрат, Дениска; положено на него оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Сафрошка Демидов, у него сын Матюшка; положено на него оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Харка Назаренко, у него сын Ерошка; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Васка Захариев, у него 2 сына – Яцько, Васка; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин, бедной человек Нестер Григориев, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

- в) Мещанин Федор Моргатченко, у него сын Васка, лошадь есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Филка Михайлов, у него 2 сына – Емелка, Кондрашка, ремесленной человек – швец; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Еска Иванов, у него сын Мартын, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.
- в) Мещанин, бедной человек Иван Степанов, у него сын Васка; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолотога.
- в) Мещанин, бедной человек Савка Иванов; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолотога.
- в) Мещанин Семен Михайлов, у него 2 сына – Еремка, Ерошка, лошадь есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Леско Денисов, бездетен, непахатной человек, вол есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Иван Павлов, у него 3 сына – Семен, Сафрон, Трофим, пашню пашет шестью волами и двумя лошадьми; положено на него денежного оброку рубль 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полтрети копы, да хлеба ржи и овса 10 осмачек.
- в) Мещанин Фома, ремесленной человек – коваль, бездетен, пашню пашет двумя волами и лошадью; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньга, а по-малоросийски копа, хлеба ржи и овса 4 осмачки.
- в) Мещанин Левка^а; положено на него оброку 6 алтын 4 деньга, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Миско Яковлев, у него сын Иван, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.
- в) Мещанин Харитонка Антонов, у него 4 сына – Агапон, Ерошка, Микитка, Сенка, два вола непахотных; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньга, а по-малоросийски копа.
- в) Мещанин Феско Юриев, ремесленной человек – цехмистр; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньга, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Корней Потапов, ремесленной человек – швец, у него 2 сына Андрей, Кирик; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Стецко Кузмин, ремесленной человек – швец, у него сын Денис; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Яким Анисимов, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Фома Наумов, у него 2 сына – Иван, Иван же; рыболлов; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Лаврентей Степанов, у него 2 сына – Марка, Василей; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.

^а У документі прізвище не вказане.

в) Мещанин Миско Андреев, бездетен; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Артемей Каченко, у него сын Гаврилка, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына з деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Иван Анисимов, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 день-ги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Кузма Гриценко, у него сын Анофрий; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин, бедной человек Сидор Мойсеев, у него сын Зиновей, живет в чужей избе; по-ложено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин, бедной человек Марко Адаменко, живет в чужей избе; положено на него де-нежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Яско Савченко, у него сын Савка; положено на него денежного оброку 8 (ал-тын) 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Лаврентей Степанов, у него сын Андрей, живет в чужей избе; положено на не-го денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Фетка Семенов, бездетен; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин Филип Сулимов, у него сын Яким, лошадь есть; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.

в) Мещанин, бедной человек Фетка Василиев, бездетен; положено на него денежного обро-ку 8 алтын, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Микифор Скри^а, у него сын Филон; положено на него денежного оброку 6 ал-тын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин, [бедной] человек Ерема Иванов, у него сын Михайла, живет в чужей избе; по-ложено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин, бедной человек Антон Мартынов, бездетен, живет в чужей избе; положено на него оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин, бедной человек Есип^б, бездетен, живет в чужей избе; положено на него де-нежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин^с, у него сын Яким, вол есть; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малоросийски талер.

в) Мещанин Федор Агапонов, у него сын Емельян; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин, бедной человек Пантелей Андреев, у него сын Семен; положено на него де-нежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Яков Демяненко, у него 2 сына – Алесей, Артем; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

^а Так у документі.

^б У документі прізвище не вказане.

^с У документі прізвище та ім'я не вказані.

- в) Мещанин Лука Мартынов, бездетен, у него два вола; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малоросийски талер.
- в) Мещанин Емелиян Фетченко, у него сын Иван; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Степан Якимов, ремесленной человек – бондар, у него 2 сына – Емелка, Алешка, вол есть; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Иван Мартынов, ремесленной человек – коваль, у него два сына – Федка, Тимошка, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.
- в) Мещанин Антон Алферов, ремесленной человек – маляр, у него сын Панка; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Степан Мартынов, у него 4 сына – Петр, Лаврентей, Логвин, Фома, у него 2 вола; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малоросийски талер.
- в) Мещанин, бедной человек Марко Лесенко, у него 3 сына – Карп, Василей, Стефан, живет в чюжей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.
- в) Мещанин Васка Андреев, у него сын Яцко, у него один вол непашенной; положено на него оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Яков Михайлов, у него сын Кирик, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.
- в) Мещанин Оришко Якимов, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Лукиян^а, бездетен; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Иван Щербина, у него сын Федор, лошадь есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталера.
- в) Мещанин Иван Петров, бездетен, у него два вола; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Моска Хоменко; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Степан Артемов, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Григорей, бездетен^б человек, лошадь есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталера.
- в) Мещанин Анисим Наумов, у него 4 сына – Микита, Иван, Иван же, Кузма, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

^а У документі прізвище не вказане.

^б Так у документі.

в) Мещанин Петр Федоров, ремесленной человек – гончар, бездетен, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачку.

в) Мещанин Федка Спиридонов, пашню пашет одною лошадею; положено на него оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Иван Андреев, бездетен, лошадь есть; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Василей Слышко, бездетен, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 4 деньги, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Федор Буденко, у него иноземец, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Наум Аникиев, бездетен, пашню пашет одним волом и лошадею; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.

в) Мещанин Андрей Ровной, у него зять Сидор, пашет одним волом и лошадею; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.

в) Мещанин Филип Зименков, у него 2 сына – Нестер, Еско; пашню пашет волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Андрей Зезюленко, бездетен, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Клим Алексеев, у него 4 сына: Савка, Тишка, Игнатка, Сенка, а пашню пашет одним волом; положено денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Марка Васильев, у него 4 сына – Алексей, Кирила, Василей, Прокоп, пашню пашет двумя волами и лошадею; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа, да хлеба ржи и овса 4 осмачки.

в) Мещанин Тарас Карпенко, у него сын Демка; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Иван Данилов, бездетен, пашню пашет валом и лошадею; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.

в) Мещанин Иван Семенов, бездетен, торговой человек, у него восемь волов, положено на него денежного оброку рубль, а по-малоросийски 2 копы.

в) Мещанин Карп Андреев, у него сын Василей, ремесленной человек – кушнер; положено на него денежного оброку 10 алтын 4 деньги, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Максим Петров, у него сын Семен, пашню пашет лошадею и волом; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.

- в) Мещанин Михайла Иванов, у него 2 сына – Лукьян, Павел, торговой человек – мясник; положено денежного оброку 16 алтын 4 деньга, а по-малоросийски копа.
- в) Мещанин Яким Семенов, ремесленной человек – кушнер, бездетный; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Леско Иванов, ремесленной человек – кравец, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Иван Кондратов, у него брат Иван да сын Ярошка; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолото.
- в) Мещанин Григорей Нестеров, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолото.
- в) Мещанин Федор Шут, у него сын Денис, живет в чужой хате; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолото.
- в) Мещанин Влас Пафомов, бездетен, у него брат Иван; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньга, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Кирил Иванов, ремесленной человек – котляр; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньга, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Терешка Григориев, бедный человек, бездетный; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньга, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Тихон Антонов, бездетен, лошадь есть; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин, бедной человек Моска, у него сын Иван, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолото.
- в) Мещанин Филип да Прокоп Ивановы дети, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Иван Мещенка, пашню пашет одною лошедью; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.
- в) Мещанин Матвей Мананенко, бездетен, пашню пашет двумя волами и лошадею; положено на него денежного оброку 16 алтын 2 деньга, а по-малоросийски копа, да хлеба ржи и овса 4 осмачки.
- в) Мещанин Мелешка Федоренко, бездетен, пашню пашет одним валом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачку.
- в) Мещанин Михайла Кондратов, у него сын Федор; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Евмен Иванов, у него сын Артем, вол есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин, бедной человек Тимошка Максимов, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин, бедной человек Емелян Иванов, у него сын Трофим; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолото.
- в) Мещанин, бедной человек Антон Романов, у него сын Иван, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолото.
- в) Мещанин, бедной человек Кирюшка Гаврилов, у него сын Максим; положено на него оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Семен Гашенка, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Захарка Василиев, бездетен, пашню пашет двумя волами и лошадью; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа, да хлеба ржи и овса 4 осмачки.

в) Мещанин, бедной человек Григорей Елфимов, у него сын Трофим; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Гришка Микитин, у него 2 сына – Мишка, Ивашка, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Ерофей Иванов, у него 2 сына – Фома, Микита, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Петр Шипкович, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Демяна, у него сын Андрей, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Филон Швец, у него сын Гаврила, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин, бедной человек Семен Иванов, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Семен Ващенко, у него сын Трофим; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Роман Петров, ремесленной человек – кушнер, у него сын Афонас; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин, бедной человек Семен Иванов, бездетен, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Вдова Максимовская жена, бездетна, живет в чужей избе; положено на нее оброку денежного 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Бобыль Василей Яковлев; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин Викула^а, швец, бездетен; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин, бедной человек ремесленной – швец Ивана, у него два сына – Ларка, Гришка; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин, бедной человек Ерофей Якимов, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин Яким Михайлов, бедной человек, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолото.

в) Мещанин Петр Яценко, у него сын Левка; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

^а У документі прізвище не вказане.

- в) Мещанин Григорей Тимофеев, бедной человек; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Андрей Григориев, бездетен, лошадь есть; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Федор Саненко, бездетен, бедной человек; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Тараша Отрошенко, бедной человек, у него сын Михайла; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги.
- в) Мещанин, бедной человек Яков, швец, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Матвей Парфенов, бедной человек, у него 2 сына – Ермола, Василей; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Остап Дробатенко, бездетен, пашня есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Яков Степанов, бездетен, вол есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Василей Литвин, у него сын Михайла, вол есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Марко Федоров, крамар, у него сын Павел, лошадь есть; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.
- в) Мещанин Трофим Федоров, ремесленной человек – кравец, живет в чюжей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.
- в) Мещанин, бедной человек Данила Петров, у него 2 сына – Константин, Федор; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Василей Степанов, у него 2 сына – Васка, Васка ж; лошадь и вол есть; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малоросийски талер.
- в) Мещанин Павел Алхимов, бедной человек, у него 2 сына – Яцко, Яско; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.
- в) Мещанин Стенка Федоров, бедной человек, у него сын Павел; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Данила Коломыец, бездетен, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.
- в) Мещанин Анисим Федоров, у него сын Афонасей, вол есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Зинец Яковлев, у него 2 сына – Иван, Мойсей; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Гарасим Яковлев, у него сын Сидор; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин Петр Матвеев, бездетен, лошадь и вол есть; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малоросийски 3 золотых.
- в) Мещанин Семен Маркевич, бездетен, лошадь есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Антон Харитонов, бедной человек, у него сын Федор; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Карп Литвин, бездетен; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Клим Андреев, у него брат Давыд, вол есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Степан Будраменко, у него сын Сафрон, лошадь есть; положено на него оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Федор Яковлев, у него 2 сына – Данила, Сафрон, лошадь есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Петр Степанов, бедной человек, у него сын Артемей, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Андрей Федоров, бездетен; положено на него оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин, бедной человек Осипка Корейский, у него сын Василей, бедной человек; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Степан Заренко, бедной человек; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Петр Ганус, бездетен, пашню пашет восемью волами, три лошади, лошадьми не пашет; положено на него денежного оброку 33 алтына 2 деньги, а по-малоросийски 2 копы, да хлеба ржи и овса 8 осмачек, а с лошадей, что не пашет, положено денежного оброку 25 алтын, а по-малоросийски полторы копы.

в) Мещанин Яцко Федоров, у него сын Терентей, торговой человек, лошадь для промыслу держит; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Давыд Лаврентиев, у него сын Кирик; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Кирик Патсан, у него сын Павел, пахотной человек, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин Сахно Семенов, бездетен, пашню пашет одним волом да лошадью; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.

в) Мещанин Еремка Лагутин, бездетен, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Иван Емилиянов, бедной человек, у него 2 сына – Иван, Василей; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Вдова Макариевская жена, у нея сын Мосей, пашня есть; положено на нея денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Хилко Кузмин, у него сын Матвей, вол есть, пашни и коня нет; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин, бедной человек Астафей Данилов, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

- в) Мещанин, бедной человек Петр Павленко; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Кондрашка Курилов, у него 6 сынов – Демко, Васка, Децка, Панка, Васка и Панко; торговой человек, для промыслу лошадь; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин, бедной человек Андрей Иванов, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин, бедной человек Микита Власенко, у него сын Илия; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Василей Иванов, у него сын Ерофей; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Афонасей Мартынов, бездетен, пашню пашет двумя волами, да 2 лошади, лошадьми не пашет; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, ржи и овса 2 осмачки, а с лошадей, что не пашет, положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.
- в) Мещанин, бедной человек Микита Васенко, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.
- в) Мещанин Иван Матвеев, у него сын Михайла; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Андрей Матвеев, бедной человек, бездетен, положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.
- в) Мещанин Андрей Каран Василев, пашню пашет одною лошадью; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.
- в) Мещанин Данило Кузмин, у него сын Василей, шинкар; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Анисим Иванов, у него сын Дмитрий, два вола, пашни нет; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа.
- в) Мещанин Петр Алексеев, у него 3 сына – Дорофей, Иван, Федор; пашню пашет лошадью да волком; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.
- в) Мещанин Пимин Павлов, торговой человек – коломиец, живет в чужей избе; 4 вола есть; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малоросийски 3 золотых.
- в) Мещанин Михаила Иванов, торговой человек – коломиец, у него сын Юрия, живет в чужей избе; 2 вола есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Астафей Мартынов, бездетен, вол есть, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Евтифей Мартынов, бездетен, вол есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Микулай Иванов, у него 3 сына – два Ивана да Микита; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.
- в) Михаила Прокопенко, у него 3 сына – Павел, Гришка, Роман; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

- в) Мещанин Яков Хомья, у него 2 сына – Микита, Юрия, вол есть, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин, бедной человек Лукян Верещаба, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Григорей Салодовник, у него сын Лукян, пашню пашет волом да лошадыю; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньга, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.
- в) Мещанин, бедной человек Лукян Рабыцкий, у него сын Тимошка; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолотога.
- в) Мещанин Яков Тимошенко, бедной человек; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолотога.
- в) Мещанин Дмитрий Иванов, бездетен, пашня есть, вола и лошади нет; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньга, а по-малоросийски копа.
- в) Мещанин Максим Пузаченко, у него сын Алексей, пашня есть, лошади и вола нет; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Микита Степанов, бездетен, лошадь и вол есть, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньга, а по-малоросийски копа.
- в) Мещанин Илия Стасенко, у него сын Павел; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин, бедной человек Степан Оверняк, у него сын Федор; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Иван Ермолин зять, бездетен, лошадь есть, лошедыю не пашет; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Прокоп Мацеев, бездетен, лошадь есть, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин, бедной человек Григорей Байченко, бездетен, вол есть, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньга, а по-малоросийски золотой.
- в) Мещанин, бедной человек Семен^а, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Никифор Черевничин, бездетен; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малоросийски полкопы.
- в) Мещанин Клим Демиденко, ремесленной человек – коваль, у него сын Павел, лошадь есть, пашни и вола нет; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньга, а по-малоросийски 2 золотых.
- в) Мещанин Демян Бутенко, бездетен; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.
- в) Мещанин Макар Отрошенко, рибалка, у него сын Трофим, бедной человек; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малоросийски ползолотога.
- в) Мещанин Михаила Семенов, ремесленной человек – коваль; у него 2 сына – Иван, Григорей, лошадь есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

^а У документі прізвище не вказане.

в) Мещанин Иван Гапоненко, ремесленной человек – коваль; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Микита Федоров, бедной человек, у него сын Паря, живет в чужей избе; положено на него оброку денежного 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Осип Ясков, бездетен; положено на него оброку денежного 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Левонтей Яценко, бездетен, пашню пашет двумя волами, лошедью не пашет; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки; а с коня, что не пашет, положено денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Филип Микитенко, бездетен, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Прокофей Каломиец, у него 2 сына – Василей, Демян, пашню пашет четырма волами, лошадь есть, лошедью не пашет; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа, да хлеба ржи и овса 4 осмачки, а с коня, что не пашет, положено денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Борис Гапоненко, у него 2 сына – Василей, Федор, вол есть, волем не пашет; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин, бедной человек^а, у него сын Григорей, положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Тимофей Ровный, у него сын Яцко, пашню пашет двумя волами и лошедью; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа, да хлеба ржи и овса 4 осмачки.

в) Мещанин Влас Хижинеченко, у него сын Дмитрей, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин Федор Андрееенко, бездетен, вол есть, пашни и лошади нет; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Трофим Гаврилов, у него 2 сына – Петр, Фетко, вол есть, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Яков Алексеев, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Иван Василиев, лошадь есть, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Яков Павленко, бедной человек – маляр; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Нестер^б, бездетный, живет в мазанке; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Иван Тимофеев, ремесленной человек – маляр, бездетен, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

^а У документі прізвище та ім'я не вказані.

^б У документі прізвище не вказане.

в) Мещанин, бедной человек Василей Тимофеев, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин Сафрон Иванов, у него сын Микифор, лошадь есть, пашни не пашет; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньга, а по-малороссийски 2 золотых.

в) Мещанин, бедной человек Левонтей Бойко, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Павел Алфимов, у него сын Стефан, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин Василей Лукянов, у него сын Корней, лошадь непашенная есть; положено на него денежного оброку 20 алтын, а по-малороссийски полталера.

в) Мещанин Афонасей Гребенник, у него 2 сына – Зиновей, Федор, лошадь непашенная есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньга, а по-малороссийски 2 золотых.

в) Мещанин Анисий Федоров, бездетен; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньга, а по-малороссийски золотой.

в) Мещанин, бедной человек Данил Романов, ремесленной человек – маляр, живет в чужей избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Василей Мартынов, бездетен; положено на него оброку денежного 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин Иван, ремесленной человек – маляр, Бовтов, у него 2 сына – Яким, Кирик, лошадь непашенная есть; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньга, а по-малороссийски 2 золотых.

в) Мещанин Васко Занутненко, бездетен; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малороссийски полталера.

в) Мещанин Роман Занутненко, у него сын Тимошка, живет в чужей избе; положено на него оброку денежного 6 алтын 4 деньга, а по-малороссийски золотой.

в) Мещанин Прокофей Миколаев, у него 2 сына – Тарас, Микифор; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы.

в) Мещанин Яков Мартынов, торговой человек – коломиец, у него четыре вола и лошадь, пашни нет; положено на него денежного оброку рубль 6 алтын 4 деньга, а по-малороссийски 6 золотых.

в) Мещанин, бедной человек Иван Ващенко, бездетен, живет в чужой избе; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин Кирик Гриценко, бездетен, лошадь есть; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньга, а по-малороссийски полкопы.

в) Мещанин, бедной человек Емелян Ващенко, у него 3 сына – Кирик, Прокофей, Федор; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Микитаа, бондарь, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Левонтей Михаленко, у него 2 сына – Лаврентей, Клим; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин, бедной человек Прокофей Рудозяба, у него 2 сына – Данила, Степан; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньга, а по-малороссийски ползолото.

в) Мещанин бедной человек Никон^а, бездетен; положено на него денежного оброку 3 алтына 2 деньги, а по-малоросийски ползолотого.

в) Мещанин Яков Федоров, у него сын Еремко, у него двоя лошадей, лошедьми не пашет; положено на него денежного оброку 13 алтын 2 деньги, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Степан Карнеев, у него 2 сына – Андриюшка, Левка; пашню пашет лошадью и волом; положено на него денежного оброку 12 алтын 3 деньги, а по-малоросийски полкопы и 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса 3 осмачки.

в) Мещанин Иван Кононов, бездетен, пашню пашет одним волом; положено на него денежного оброку 4 алтына 3 деньгою, а по-малоросийски 6 шагов и осмак, да хлеба ржи и овса осмачка.

в) Мещанин Левонтей Герасимов, у него сын Павел, живет в чужой избе, лошадь непашенная есть; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

в) Мещанин Иван Игнатев, у него сын Михайла, лошадь непашенная есть; положено на него денежного оброку 13 алтын, а по-малоросийски 2 золотых.

в) Мещанин Иван Семенов, у него сын Демян; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин Степан Осков, бездетен, лошадь непашенная есть; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Степан Федоров, у него 3 сына – Гаврила, Иван, Григорей, пашню пашет четырьмя волами, 3 лошади, лошедьми не пашет; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа, да хлеба ржи и овса 4 осмачки, а с коней, что не пашет, положено на него денежного оброку 25 алтын, а по-малоросийски полторы копы.

в) Мещанин Михаила Даниленко, у него 3 сына – Григорей, Яким, Филон, пашню пашет двумя волами; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы, да хлеба ржи и овса 2 осмачки.

в) Мещанин Степан Кириленко, у него 3 сына – Прокофей, Роман, Микита, пашню пашет двумя волами и лошедью; положено на него денежного оброку 16 алтын 4 деньги, а по-малоросийски копа, да хлеба ржи и овса 4 осмачки.

в) Мещанин Григорей Данилов, у него сын Прокофей, у него вол непашенной; положено на него денежного оброку 10 алтын, а по-малоросийски полталеря.

в) Мещанин Гаврила Самойлов, у него 2 сына – Никифор, Михайла; положено на него денежного оброку 8 алтын 2 деньги, а по-малоросийски полкопы.

в) Мещанин, бедной человек Клим Анретченко, живет в чужой избе; положено на него денежного оброку 6 алтын 4 деньги, а по-малоросийски золотой.

Да к городу к Батурину на реке на Сейму гребля на первой гребле млин трех колесах хлебомельных да валюшня ... а держит млин мещанин Иван Заворика да Степан Яковлев.

На той же гребле другой млин о двух колесах хлебомельных да колесо ступное и валюшное, держит тот млин мещанин Кондрат Екимченко.

На той же реке на Семи другая гребля, а на гребле млин, а в нем три колеса хлебомельных да валюшня, а держит тот млин мещанин Яцко Бучка да Лаврин Самойлов.

На той же гребле другой млин, в нем три колеса хлебомельных да колесо ступное и валюшное, держат тот млин мещане Стецко Корнеев, да Иван Лукашев, да Гаврила Плющов.

^а У документі прізвище не вказане.

На той же гребле третьей млин, в нем два колеса хлебомельные пустые, а держат тот млин мещане Иван Игнатов да Яцко Емелянов, а пустуют те заставки с Конотопского бою²⁵.

На той же реке на Семи третья гребля, а на гребле млин, а в нем три колеса хлебомельных да колесо ступное и валюшное; держат тот млин мещане Степан Федоров да Михайла Данилов.

Да к городу Батурину ж четвертая гребля на реке на Шелковицы; внизу млин, а в нем колесо хлебомельное, держит тот млин мещанин Иван Запоруко.

Под городом же Батуриным на реке на Сейму перевоз, владеют тем перевозом Пречистенского девичья монастыря²⁶ старицы без государевой жалованой грамоты и без гетманских привилных листов.

К Батурину ж городу 16 озер; озеро Поповка длиною на 3 версты, озеро Перевозное, озеро Киенка, озеро Шелковица, озеро Кривое, озеро Давыдовской Выр, озеро Березова Засуха, озеро другая Березовка Уступ, озеро Домаха, озеро Смановое, озеро Ковыльное, озеро Тихая, озеро Просторая, озеро Бубенная, озеро Лаходы, озеро Выраще; а рыбу в них ловит всякой человек безоброчно, а в откуп их никто не взял.

В городе Батурине пасека первая Клима Лукьянова, а в ней 50 ульев пчел, новокупленная пасека.

Пасека Тимкова, наново заведенная, а в ней 60 ульев пчел.

Пасека Степана Оргуна, а в ней 30 ульев пчел.

Пасека Василия Остапенка, а в ней 25 ульев пчел.

Пасека Якова Шукана, а в ней 40 ульев пчел.

Пасека Власа Хижниченка, а в ней 30 ульев пчел.

Пасека Филипова, а в ней 40 ульев пчел.

Пасека Ивана Белого, а в ней 50 ульев пчел.

Пасека Анофрея Медведка, а в ней 20 ульев пчел.

А ярмарки в городе Батурине бывают в году в трех днях: мая в 9-й день на память Чюдотворца Николы, другая ярмарка августа первый день на праздник Происхождения чеснаго животворящего креста Господня, третья ярмарка бывает октября 26-го дня на память великомученика Димитрия Солунского.

Да под городом Батуриным казацких млинов, с которых всякой хлеб в государевы житницы по размеру отбирают.

На той же реке Семи млин, а в том млине четыре колеса хлебомельных, да вновь заводит два колеса хлебомельных, одно колесо ступное и валюшное.

На той же реке Семи другой млин о двух колесах хлебомельных да одно колесо ступное и валюшное.

Третий млин Якубовского, Мишурина зятя, козака о двух колесах хлебомельных.

Четвертой млин козака Данила о двух колесах хлебомельных да три колеса ступных и валюшных.

И всех мещанских к городу Батурину на реке на Семи и на реке на Шелковицы на четырех греблях 7 млинов, а в семи млинах 17 колес хлебомельных, 5 колес ступных и валюшных.

Да казацких на той же реке Семи 5 млинов, а в тех пяти млинах 14 колес да 3 колеса ступных и валюшных и обоего, мещанских и козацких, – 4 гребли, а на четырех греблях 12 млинов, а в 12 млинах 31 колесо хлебомельные да 8 колес ступных и валюшных, с которых млинов хлеб в государевы житницы отбирают.

Один перевоз, 16 озер, 9 пасек, а в тех девяти пасаках 305 ульев со пчелми.

Да на той же реке Семи млин о трех колесах хлебомельных, а с того млина хлеб розмерной идет на мешан на место.

В городе Батурине по переписным книгам мещанских пахатных людей 36 дворов, промышленных 75 дворов, торговых людей 15 дворов. Малотчих людей 167 дворов. И всех мещанских, и торговых, и промышленных, и ремесленных, и малотчих людей дворов в Батурине 365 дворов, людей в них – детей, и братьи, и племянников – 679 человек. У пашенных людей в 72 дворах 31 лошадь и 128 волов. И в 31 лошади и во 128 волах плугами – 23 плуга и 6 волов, а с плуга хлеба по полумерке ржи и овса пополам – 43 мерки и 6 осмачек, а осмачками в 23 плугах и во 6 волах 190 осмачек, а московскими четвертями 118 чети и 6 четвериков; потому в батуринской осмачке московскою мерою 5 четвериков.

Да на батуринских же мещан на пахотных людей на 72 дворах и на 23 плугах и 6 волах положено денежного оброку 23 рубли 25 алтын, а на торговых и на промышленных людей на 90 дворов положено денежных податей 35 рублей 31 алтын. На ремесленных людей на 36 дворов положено денежных податей 12 рублей 1 алтын 4 деньги.

На молотчих людей на 167 дворов положено денежных податей 26 рублей и 2 алтына.

Да на непашенных же людей на 69 дворов с непашенных с 25 лошадей положено денежных податей 6 рублей 8 алтын 2 деньги.

И всего на батуринских мещан, на пашенных и на торговых, и на промышленных, и на ремесленных, и на молотчих людей на 365 дворов положено денежных податей 104 рубли 1 алтын 2 деньги.

Да под городом Батуриным на реке на Семи 3 гребли, четвертая гребля на реке на Шелковицы. А на четырех греблях 7 млинов, а в них 17 колес хлебомельных да 6 колес ступных и валюшных – обоего 23 колеса хлебомельных и ступных и валюшных.

Да к Батурину городу 16 озер, длиною озеро по полу версте и меньшеи.

Десять пасек, а в них 340 ульев со пчелами <...>

Переписні книги 1666 року / Підготував до друку і зредагував В. О. Романовський. К., 1933. С. 5–29.

№ 15

1668 р. – З ЛІТОПISУ САМОВИДЦЯ ПРО ПОВСТАННЯ КОЗАКІВ ПРОТИ РОСІЙСЬКИХ ВОЄВОД

Также и в Прилуці, Миргороді, Батурині воевод побралаи, а людей при них будучих погубили.

Літопис Самовидця. К., 1971. С. 104.

№ 16

1669 р., лютого 12. – З ГЛУХІВСЬКИХ СТАТЕЙ²⁷ ГЕТЬМАНА Д. ІГНАТОВИЧА²⁸ ПРО ОБЛАШТУВАННЯ ГЕТЬМАНСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ ТА КОЗАЦЬКОЇ АРТИЛЕРІЇ В БАТУРИНІ

Щоб царська величність ударував, звелів бути гетьманові й гарматам у Батурині.

Великий государ, його царська пресвітла величність, ударував бути за їхнім чолобиттям.

Величко Самійло. Літопис / Переклав з книжної української мови Валерій Шевчук. К., 1991. Т. 2. С. 106.

№ 17

**1669 р., вересня 6. – УНІВЕРСАЛ Д. ІГНАТОВИЧА
ПРО ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПРАВ БАТУРИНСЬКОГО МИКОЛАЇВСЬКОГО
КРУПИЦЬКОГО МОНАСТІРЯ НА РАНІШЕ НАДАНІ МАЄТНОСТІ**

Демян Игнатович, гетьман з Войском его царского пресветлого величества Запорозким.

Ознаймуем сим писанем нашим кождому, кому о том ведати потреба укажет, а меновите пану полковникови нежинскому, асаулом, сотником, атаманом, и всей старшине, и черне Войска его царского пресветлого величества Запорозкого, в полку его застаючим, иж мы прихилиячючися до давних прав, привилеов и фундушов, од побожних так монархов, яко и ктиторов монастыреви святителя Христова отца Николая Крупицком Батуринскому и ігуменом прежним со всею их братиею на тот час, и в нынешние и на потом наступающее время застаючою, наданных, намней теж поглядаючи на потвердалние уневерсали славное памяти Богдана Хмельницкого, гетмана Войск Запорозких и иных антецессоров наших, и к оным волю нашу стосуючи, тим писанем нашим тож с побожности нашею, абы тая святая обитель цале и ненарушне при правах своих заставала, все прежные наданья на монастырь, меновите луг, пущи над Сеймом рекою з бортми, взявши од озера Стусок по бортного дуба, з сеними покоси и озерами старое заброшенное Красний Борок, млинок вешняк, Веровце з ставом над тоєю ж рекою Цетовщину, шляхетцкую землю с полем пашенним, с сеножатю и озерами, на хутор в Коренецкое понад речкою Ромном, млин вешняк з всеми пожитками, з лесом за Липовим, и понад тоєю ж речкою в кут к тому ж млинкови сеножат, остров против Коренецкое в селе Хмелове, сеч з селом, з лукою, з сеножатю, два млини по колесу вешняков на Будищах, з лесом, а около тых млинов з обох сторон по пустую греблю од Смелого и од Хмелова, село Хмелов со всеми пожитками, з млинами вешняками, и с полем пашенним понад тоєю ж горою Божок з млинками вешняками, Любитов, Заболотов, Озаричи зо всеми пожитками, село Спасское Поле зо всеми пожитками, и с пущею и зо всеми належностями до вишейописаних сел, млинов и кгрунтов, яко ся з давных часов заховали и ограничовали, нечого не уймаючи, описаними и уживаными ствержаем и теперешнему велебному господину отцу Мине, ігуменови Крупицкому Батуринскому, и по нем наступуючим, со всею о Хресте братиею подал, пишно и сурово приказавши, абы так пан полковник нежинский, асаули, сотники, атамани и товариство Войска Запорозкого, также войти и вся чернь помененному отцу ігуменови Николскому и Крупицкому Батуринскому, и всей его братіі, тепер и в потомние часи в том монастыру застаючом, и на послушание в тие села, и млини для одбирания пожитков посланим [в] звышменованих селах, кгрунтах, полях, сеножатех, озерах, млинках, яко ся виразно, и всех приналежностях в одбиранию и уживанию пожитков, монастыреви належачих, найменшою не были перешкодою. Овшем од заходячих яких колвек трудностей абы пан полковник нежинский з старшиною заступил и боронил и спречних и непослушних, до нас не одсилаючи, сурово карал, мети хочем и повторе приказуем.

Дан в Батурине, септеврия 6-го дня, року 1669-го.

Демян Ігнатович, гетман Войска его царского пресветлого величества Запорозкого.

Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / Упорядники І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко. К.; Львів, 2004. С. 515–516.

№ 18

**1672 р., березень. – З ЛІТОПISУ С. ВЕЛИЧКА²⁹
ПРО ЗАКОЛОТ ПРОТИ Д. ІГНАТОВИЧА ТА ЙОГО АРЕШТ
У БАТУРИНІ**

Наклепники й недруги, старшина Многогрішного, <...> прийшли вночі в Батуринський замок і, заставши вдома свого гетьмана Многогрішного, що був безпечний і не сподівався від них до себе жодної підступності, взяли його й віддали до рук <...> посланцеві царської величності.

Величко Самійло. Літопис / Переклав з книжної української мови Валерій Шевчук. К., 1991. Т. 2. С. 147.

№ 19

**1672 р., грудня 1. – УНІВЕРСАЛ ГЕТЬМАНА І. САМОЙЛОВИЧА³⁰
НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПРАВ БАТУРИНСЬКОГО МИКОЛАЇВСЬКОГО
КРУПИЦЬКОГО МОНАСТИРЯ НА СЕЛО ОБМАЧІВ, НА МЛИНИ,
ОЗЕРА ТА ІНШІ МОНАСТИРСЬКІ ВОЛОДІННЯ**

Іван Самуйлович, гетман з Войском его царского пресветлого величества Запорозким.

Всеї старшине и черни Войска его царского пресветлого величества Запорозкого, а особливе пану полковнику нежинскому, сотникове батуринскому и атаману, так теж войтови, бурмистром і вшелякой кондиції людем до ведомости доносим, іж мы, хотячи, абы хвала Божія уставичне за достоинство его царского пресветлого величества і за Войско Запорозкое у престола Господня в церквах Его святых, помноженіе беручи, отпралялися, того з горливости наше ку церкви святой православной Восточной пишно постерегаем, жебы жадное месце святое и найменшой не од кого не поносили кривды. Зачим ведлуг данной его царского пресветлого величества на монастир святителя Христова Николая Крупицкого Батуринского на село Обмачев, зо всеми принадлежностями, так с полями, сеножатями, озерами, грамоти, так теж ведлуг данных от прошлых гетманов побожных на тое село Обмачев потвержалніе універсали, в полку Нежинском, сотне Батуринской лежачое, зо всеми приналежностями. Прето и мы, стосуючися до такой святоблиовой интенції и хвалебного учинку, тоеж село Обмачев зо всеми добрами, с полями, з лесами, сеножатми и озерами здавна до монастира святителя Христова Николая Крупицкого Батуринского належит, тож з побожности наше, абы тая святая обител цале и ненарушне при правах своих зоставала, все прежніе наданя на монастир ствержаем, да к тому ж монастиру надано от пана канцлера коронного, меновите луг, пуши на Сейму з бортним деревом, взявши от озера Стучок до речки Быстрика, до бортного дуба з Осечу хутором по дологу от Быстрика до речки Усорочи кругом от Усорочи до Недодела и озера Рочища, в конец великого дубового леса и Лозовецкого озера, да между тим ограниченом сеножати и озера, и

млин-вешняк в Уверовце з греблею и ставом, млин на реце Местейце, з давних часов належний монастиру Батуриному, там же на Сейму реки, под Батурином, в Мезевом млине, середней камень, наданий до монастира святителя Николая Крупицкого Батуриного от Сави Гавриловича Полонця, мешанина батуриного, и мы тые млини, из оренди визволяем, абы волние были зо всеми колами и ступами, и иными пожитки над рекою Сеймом. Цетовщину шляхецкую землю, с полем пашеним, сеножатми, и озерами, на хутор и зо всеми належностями, и до того описаного села млинов и грунтов, яко с яз давних часов заховали и ограничовали, нечого не уймаючи, нашим уневерсалом ствержаем и теперешнему велебному в Богу отцу Иоасафу, игумену Крупицкому Батуриному, и по нем наступающим, со всею о Христе братією, подаем, пилно и сурово приказавши, абы так полковник нежинский, сотники, атамани, асаули и товариство Войска Запорожского, так же войти и вся чернь помененному отцу игуменове Николаевскому и всей его братіи, тепер и в потомніе часи в том монастиру зостающей, и на послушание в село Обмачев и млини для отбирания пожитков посылат селян, все абы должность подданскую до монастира отбували, і в више именованном селе, грунтах, полях, сеножатях, озерах, лесах, млинах (яко ся виразил) и всех приналежностях в отбиранию и уживаню, пожитков монастиреве належачих, найменшою не были перешкодою овшем, иж задавающих яких колвек трудностей, абы пан полковник нежинский з старшиною заступал и боронил, а викранных и непослушных, и до нас отсилаючи, сурово карал, мети хочем, повторе и подесеяте приказуем.

Дан в Батурине, 1 декабря 1672-го року.

Иван Самуилович, гетман Войска его царского величества Запорожского, рукою.

Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / Упорядники І. Бутич, В. Риневич, І. Тесленко. К.; Львів, 2004. С. 662–663.

№ 20

1676 р., лютий. – 3 ПРИСЯГИ НЕУРЯДОВОЇ СТАРШИНИ БАТУРИНСЬКОЇ СОТНІ НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ НА ВІРНІСТЬ ЦАРЮ ФЕДОРУ ОЛЕКСІЙОВИЧУ³¹

Семен Половец, Роман Артемович, Микола Бакуринский, Гордей Великогоцкий, Иван Кучинский, Охрем Крищенко, Микола Охремович, Прокоп Соловей, Юрко Радченко, Андрей Василиевич, Артем Трохимович, Кондрат Захариевич, Юско Самойлович, Хилко Власович, Иван Сухина, Ярема Роговник, Данило Харавченко, Иван Шадура, Василь Андреевич, Алексей Бобренко, Иван Чуприна, Семен Шпоренко, Василь Юрский, Роман Проценко, Данило Ярмоленко, Кондрат Хеведченко, Иван Марченко, Марко Хидкевич, Игнат Парпура, Стефан Юрченко, Матвей Юсченко, Антон Опанасенко, Павел Белоножченко, Конон Недузенко, Денис Гажела, Роман Якувенко, Клим Петренко, Андрей Середенко, Денис Даниленко, Василь Лаврененко, Иван Семеренченко, Сенец Ситниченко, Иван Левченко, Логвин Коваленко, Иван Велитченко, Конон Коломийченко, Левко Посудченко, Самойло Хвиренко, Миско Кривошиенко, Стефан Пархоменко, Тимош Скаченко, Яков Водопянко, Демян Левоненко, Яков Грищенко, Гараско Нестеренко, Дмитро Нестеренко, Петр Козарченко, Улас Гриценко, Мартин Злидений, Стефан Кашпоренко, Опанас Демиденко, Ничипор Бутенко, Дмитро Охременко, Юско Ковердяченко, Иван Олезаревич, Яско Хрипченко, Илиаш Супруненко, Василь Костенко, Васко Гар-

тований, Матвій Васкович, Терешко Гапоненко, Олехвир Калюженко, Іван Калеченко, Карп Тобаленко, Ігнат Бабак, Михайло Москаленко, Іван Лукяненко, Левко Бумаженко, Устим Яценко, Прокоп Харитоненко, Тимко Коваль, Іван Рачипин, Левко Середенко, Омелко Лофеченко, Семен Фескуненко, Ілля Горкавенко, Олексій Ігнатенко, Нестор Клименко, Хведько Павлович, Іван Пащенько.

Кривошея І. Присяги російським царям XVII–XVIII ст. як джерело історії неурядової старшини Гетьманщини // Сіверянський літопис. 2011. № 4. С. 25.

РОЗДІЛ II ПІДНЕСЕННЯ (1687–1708)

№ 21

1687 р., липня 25. – З КОЛОМАЦЬКИХ СТАТЕЙ³² ГЕТЬМАНА І. МАЗЕПИ³³ ПРО ГЕТЬМАНСЬКУ РЕЗИДЕНЦІЮ В БАТУРИНІ

Гетьман, і старшина, і все Запорозьке Військо били чолом на їхню государську милість, щоб великі государі, їхня царська пресвітла величність, ударували старшину і Запорозьке Військо, веліли бути в Батурині гетьману та арматі.

І великі государі та велика государиня, їхня царська пресвітла величність, ударували їх, звеліли бути йому, гетьманові, та військовій гарматі в Батурині, і ще ударували великі государі та велика государиня, їхня царська пресвітла величність, за колишньою милістю до них батька свого государя, блаженної і вічно достойної пам'яті великого государя царя і великого князя Олексія Михайловича, самодержця всієї Великої, Малої та Білої Росії, і брата свого государського, блаженної і вічно достойної пам'яті великого государя царя і великого князя Федора Олексійовича, самодержця всієї Великої, Малої та Білої Росії, вказали бути при гетьмані в Батурині для охорони й цілості його московському стрілецькому полкові, а хлібні запаси на той цілий полк давати йому, гетьману, як раніше.

І гетьман, і старшина, і все Запорозьке Військо били чолом на їхню государську милість.

Величко Самійло. Літопис / Переклав з книжної української мови Валерій Шевчук. К., 1991. Т. 2. С. 358.

№ 22

1687 р. – З ЛІТОПISУ С. ВЕЛИЧКА ПРО РОЗПОДІЛ СТАТКІВ І. САМОЙЛОВИЧА, ЩО ЗАЛИШИЛИСЬ У БАТУРИНІ ПІСЛЯ ЙОГО ПОВАЛЕННЯ

Мазепа, оволодівши й посівши всіма достатками і багатствами Самойловичевими, котрі були як у війську, так і в Батурині, влаштовував упродовж немалого часу зі своїми старшинами часті, мало не щоденні, багаті й пишні бенкети та гулянки, обдаровуючи багатьох своїх старшин всілякими Самойловичевими подарунками і спадками. Потім невзабарі того-таки літа прислано з Москви від пресвітлих государів царів до Мазепа в Батурин нарошного посланця з грамотою, в якій був такий указ, щоб усі Самойловичеві та синів його скарби поділено навпіл і щоб одна їхня половина була віддана йому-таки, посланнику, до царської казни, а другу щоб притримали в Батурині на малоросійське військо. Сталося отож за тим указом, що всі Самойловичеві й синів його скарби та срібло, що були в Батурині разом з військовим скарбом, розділено навпіл у кам'яній скарбниці в гетьманському дворі і за кілька день переважено на ша-

лях, бо, лічачи їх велику кількість, треба було б багато забавити часу. Розділивши отак, одну частину згаданий царський посланник забрав на Москву, а друга частина лишилась у скарбниці і у Батуринському замку в гетьманському дворі на військо.

Величко Самійло. Літопис / Переклав з книжної української мови Валерій Шевчук. К., 1991. Т. 2. С. 361–362.

№ 23

**1688 р., січня 14. – УНІВЕРСАЛ І. МАЗЕПИ
БАТУРИНСЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ КРУПИЦЬКОМУ МОНАСТИРЕВІ
НА ЛІСОВІ ЗАЙМИЩА І ПУСТОШІ**

Иоан Мазепа, гетман з Войском их царского пресветлого величества Запорозким.

Ознаймуем сим нашим писанем всем, кому колвек о том ведати належит, иж прекладал нам превелебный в Богу господин отец Димитрий Савичов, игумен монастыра Крупицкого Батуринского зо всею братиею; же под селом Любетовом мают оны заямыща лесовые, в которые люде вгоняются и пустошат, в чом просили нашой рейментарской обороны. Теды мы пилно мети хочем и сурово под срогким горловым каранем прикажем, жебы кождый ведаючи о такой воли нашой, не важился тых мененного монастыра лесових займищ пустошити; а если бы хто смел над заказ наш туда вгонятися и шкodu чинити, теды такового за пойманем велемо обвесити. Для чего жебы атаман и виит села Любетова того постерегали, особливе пилно оным приказуем.

Звишенованный гетман, рукою власною.

Універсали Івана Мазепи. 1687–1709 / Упоряд. І. Бутич. – К.; Львів, 2002. С. 118.

№ 24

**1688 р., березня 27, м. Глухів. – З ЛИСТА І. МАЗЕПИ
ДО В. ГОЛЩИНА³⁴ ПРО ПОГРАБУВАННЯ ГЕТЬМАНСЬКОЇ СКАРБНИЦІ
В БАТУРИНІ**

<...> О том покорно доношу вашей княжой вельможности, что в Батурине не в давном времени в войсковой казне учинилась шкoda имянно в тех, которые по Ивану Самойлову и по ученному указу монаршескому разделении остались, а обретаются та поклажа в новом дворе в полатах каменных, у которых всегда ис полку стольника и полковника Бориса Федоровича Дементеева в перемену с тем полком, которой из Бела города пришел Герасим Нелидов, бывають караулы, а учинилась та прапажа умышленным обычаем, двои двери сенные и светличные деревянные, а третьие комнатные железные, которые с надворья в комнату построены, в своих затворех в замках и в печатех в целости обретаютца, а четвертые двери изнутри светлицы зделаны выламаны и у сундуков печати пообрываны и денег немалое число выношено, а домыслились есть мы, что воры в то каменное строенье лазили окном, разсунув решетку, в которой прапаже жалаба нам на тех стрельцов, которые из Бела города пришли з Герасимом Нелидовым потому, что многие, несмирным обычаем и во всегдашном пьянстве валяясь, в несколько на десять коморах в рынке батуринском покрали, того ради покорно прошу вашей княжой

вельможности, дабы по милости монаршеской их царского пресветлого величества указано стольнику и полковнику Борису Федоровичю прилежно о том меж стрельцами вышеупомянутыми учинити розыск <...>

Листи Івана Мазепи. 1687–1691 / Упор. та авт. передм. В. Станіславський. К., 2002. Т. 1. С. 146–147.

№ 25

**1688 р., травня 18, м. Батурин. – 3 ЛИСТА І. МАЗЕПИ
ДО ЛЕОНТІЯ РОМАНОВИЧА ТА СЕМЕНА ПРОТАСІЙОВИЧА НЕПЛЮСВИХ³⁵
ПРО РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖКИ З ГЕТЬМАНСЬКОЇ СКАРБНИЦІ В БАТУРИНІ**

<...> Любо поистинне до великих государей и великой государыни их царского пресветлого величества обламаны в Батурине дверей в палатах каменных и о покраденю с войскового скарбу денег, под караулом будучих, было наше донесенье и есть, то нам гетману и Войску взглядом уставичных выдатков з великою шкодою, однак когда не ведаем часу власного, в якую пору тая двери выламка, и в грошах крадешка сталося и под какой сотни или десятка караулом тое учинилося, я б <...> судьи наши войсковые, меючи тые каменные полаты и спряты в них будучие, за ими печатями з внешних только дверей назирали, а з внутренних назирати не могли, а воры акном, скроз решетку железную влезши, оные выломали и тую починили шкоду, теды для такой о ворах тых неведомости рассужаючи, я, жебы невинные души на телах своих страдание не терпели и с того страдания жебы и не померли, с чего б нам был грех пред Богом, бо за невинную Христовою кровию искупленную душу и в весь свет не важит, прошу ваших милостей, абы тые стрельцы, якие по указу манаршом от стольника и полковника Бариса Федоровича Дементьева в Севеск посланы, тяжким мучением не были пытаны, але лехким яким способом были истязаны, якож оные не в том грошей крадежу послежены, але спозорились тым, что в палубе, не в замкненью будучом, цыновые тарелки повымали, в яких тарелках меньшая нам есть шкода, что, разумному ваших милостей россмотрению поручивши, тое докладаю, же подлуг порахунку, який совершенно чинилисьмо, вынето с того скарбу войскового крадежею полтары тысячи битых тарелей серебряных, копеек чetyреста рублей, а сколько чехов и серебра, того неведома <...>

Листи Івана Мазепи. 1687–1691 / Упор. та авт. передм. В. Станіславський. К., 2002. Т. 1. С. 174–175.

№ 26

**1688 р., вересня 8, м. Батурин. – 3 ЛИСТА І. МАЗЕПИ
ДО ЦАРІВ ІОАННА³⁶ Й ПЕТРА ОЛЕКСІЙОВИЧІВ³⁷ ТА ВЕЛИКОЇ КНЯЖНИ
СОФІЇ ОЛЕКСІЇВНИ³⁸ ПРО РОЗКВАРТИРУВАННЯ У БАТУРИНІ
СТРІЛЕЦЬКИХ ПОЛКІВ**

<...> При мне ваших царского пресветлого величества ратных великороссийских людей обретаецца три полка пехотные стрелецкие, первый стольника и полковника Бориса Федоровича Дементеева, другой стольника и полковника Афонасья Алексеевича Чюбарова, в военном походе на службе вашей монаршеской со мною будучие, а третей тот полк, которой с стольни-

ком и подполковником с Степаном Матвеевичем Стрекаловым тут в Батурина пребывал, о тех тогда стрелецких полках прошу яко наипокорне себе милостивого вашего царского пресветлого величества указу, какая в том ваша монаршеская будет воля как имею со оными поступити, понеже преждедеченные все три полка не могут тут в Батурина поместитися <...>

Листи Івана Мазепи. 1687–691 / Упор. та авт. передм. В. Станіславський. К., 2002. Т. 1. С. 225.

№ 27

**1689 р., березня 11. – ГРАМОТА ЦАРІВ ІОАННА ТА ПЕТРА ОЛЕКСІЙОВИЧІВ
І ВЕЛИКОЇ КНЯЖНИ СОФІЇ ОЛЕКСІЇВНИ ІГУМЕНУ БАТУРИНСЬКОГО
МИКОЛАЇВСЬКОГО КРУПИЦЬКОГО МОНАСТІРЯ З ПІДТВЕРДЖЕННЯМ
ПРАВ ТА ПРИВІЛЕЇВ**

Наше царское величество пожаловали города Батурина Николая Чудотворцы Крупецкого общежителного монастыря игумена Дмитрия из братиею, и кто по нем впредь и оные игумены и братия будут, повелели им дать сию нашу великих государей нашего царского величества милостивую жалованную грамоту в подтверждение прежних жалованных грамот отца нашего, государства блаженныя и вечнодостойныя памяти великого царя Государя и великого князя Алексея Михайловича, всея Великия и Малыя и Белья России самодержца, и брата нашего, государства блаженныя и вечнодостойныя памяти великого царя государя и великого князя Феодора Алексиевича, всея Великия и Малыя и Белья России самодержца, их царского величества. Потом, в нынешнем 1689-м году февраля 2-го били челом великим государем нашему царскому величеству они, вышеименованного монастыря игумен з братиею, что мы, великие государи наше царское величество, пожаловали их, повелели им дать сию нашу, великих государей нашего царского величества, жалованную грамоту в подтверждение прежних жалованных грамот отца нашего, государства блаженныя и вечнодостойныя памяти великого государя, також и брата нашего, государства блаженныя и вечнодостойныя памяти великого государя, их царского величества жалованных грамот, каковы они имеют прошлого 1650-го и 1676-го году о приезде к Москве бытии челом нам, великим государем, нашему царскому величеству о милостине в указный город, и в жалованных грамотах отца нашего, государства блаженныя и вечнодостойныя памяти великого государя, также и брата нашего, государства блаженныя и вечнодостойныя памяти великого государя, их царского величества написано велено того вышеименованного монастыря игуменам и братии приежжати к Москве для чело-бытте монастырского строения и для милостини в седьмой год трем или четирем монахом да служите и по городам велено их пропускать без задержания и дать им по подводе человек и под рухлядь давать подводи, на чем им поднятся мочно и нашего царского величества жалования давать им корм в дорогу до Москвы игумену по осми денег, иеромонахом и монахом соборным по пяти денег, а рядовим монахом по 4 деньги, служкам по 3 деньги человеку на день, а конного корму в зимнее время по 3 деньги на лошадь; и мы, великие государи и великие князи Иоанн Алексиевич, Петр Алексиевич и великая государиня благоверная царевна и великая княжна София Алексиевна, всея Великие и Малыя и Белья России самодержци, наше царское величество пожаловали того вышеименованного монастыря игумена з братиею и кто по нем впредь иные игумени и братия в том монастыре будет велели им приежжати ку Москве

по прежнему указу отца нашего, государства блаженныя и вечнодостоинныя памяти великого государя, так же и брата нашего, государства блаженныя и вечнодостоинныя памяти великого государя, их царского величества и по жалованным грамотам, каковы они имеют у себя, прошлого 1650-го и 1676-го годов, для милости в седьмой год трем или четверем монахом да служить и в том дати им сию нашу царского величества монастырю жалованную грамоту, что быти о том о всем по прежним жалованным грамотам отца нашего, государства блаженныя и вечнодостоинныя памяти, и брата нашего, государства блаженныя и вечнодостоинныя памяти великих государей, их царского величества, как о том в тех жалованных грамотах изображено соотвѣтно, и по сей нашей царского величества милостиво жалованной грамоте, которую нашего царского величества печатью утвердить повелели.

Далася наше великих государей нашего царского величества жалованная грамота государственная в дворе в царствующем велицем граде Москве лета от создания мира 7197^а месяца марта государствования нашего седьмого года.

Государственного Посольского приказу дьяк Борис Михайлев.

Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. Павленко. К., 2007. С. 474–476.

№ 28

1691 р., січня 12. – З «ДІАРІУШУ» («ДЕННИХ ЗАПИСОК») ДИМИТРІЯ РОСТОВСЬКОГО³⁹ ПРО ПЕРЕНЕСЕННЯ ДО БАТУРИНСЬКОГО МИКОЛАЇВСЬКОГО КРУПИЦЬКОГО МОНАСТІРЯ ЧАСТКИ МОЩІВ СВ. ВАРВАРИ

Січня 12-го дня, у вівторок, перенесена була славно до монастиря Батурина частина мощів Святої великомучениці Варвари, сама грудь, укладена в срібний образ. Ця частина, що лежала у Батурині, у Казенній палаті, сюди покладена по блаженній пам'яті Йосифові Тукальському⁴⁰, митрополитові Київському, що у Чигирині упокоївся, і була як під посудиною заповітна і мало кому відома аж до цього року. Через моє сильне моління та старання немале ясно-вельможний Іван Мазепа, гетьман їх царської пресвітлої величності, віддав її до монастиря нашого. Я переніс з Батурина до монастиря з пишним хресним ходом, з безліччю народу, та запровадив кожного вівторка співати молебень Святій великомучениці Варварі <...>

Соболь Валентина. Пам'ятна книга Дмитра Туптала. Варшава, 2004. С. 49.

№ 29

1691 р., травня 11. – З УКАЗУ ЦАРІВ ІОАННА ТА ПЕТРА ОЛЕКСІЙОВИЧІВ ПРО ОБЛАШТУВАННЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ⁴¹ В БАТУРИНІ

1691-го мая в 11-й день великие государи и великие князья Иоанн Алексеевич и Петр Алексеевич <...> указали дьяку Алексею Микитину, объявля об их, великих государем, делех по большому наказу, говорить гетману Ивану Степановичу Мазепе наедине тайно <...>

^а 1689 р. від Різдва Христового.

2. Великие государи, их царское величество указали ему, гетману, свой государской указ и изволение объявить, чтоб он, гетман Иван Степанович, канцелярию из Большого города перенес в замок, где сам живет: для того, что в ней многие есть их царских величеств государственные дела ко охранению Войска Запорожского и народу малороссийского, а за городом, от его, гетмана, вдали, быти ей непристойно и от пожара, и от всякого иного приключаящего злого случая опасно.

3. Да в той же канцелярии учинить особые светлицы, где ему, гетману, временем и самому с старшиною и с полковниками буде доведетца сидети и о их, царского величества, делех говорить и мыслить.

4. А для вящего укрепления и осторожности устроить в той канцелярии сторожей за верою и за поруками людей добрых и верных. Как обычай есть в царствующем граде Москве в государственном Посольском приказе и в иных приказах, и приказать им быть в той канцелярии по два человека, переменяясь понеделно. А письма всякие в сундуках и в шафах, и в ящиках велеть держать генеральному писарю или старшим канцеляристом за замком и за своими печатми перстневыми, и те б печати на переменах недельных отдавали сторожи друг другу, осматривая имянно в целости, и по той крепости и осмотрению при помощи Божии дела и указы их царских величеств будут в целости.

5. Печать войсковую держать ему, гетману Ивану Степановичю, в канцелярии в ящике за своею перстневою печатью в крепкой казенке для того, чтоб хто <...> не написал каких воровских писем имянем ево, гетманским <...>

6. А для совершенной крепости и осторожности той канцелярии и бережения их царских величеств грамот и указов, и всяких письменных дел, и печати войсковой, приставить к той канцелярии в сенях или у дверей сенных, которые сени имеют быть перед тою канцеляриею, караул стрелецкой.

Российский государственный архив древних актов. Ф. 229. Оп. 4. Д. 209. Л. 81, 84–87. Засвідчена копія.

Опубліковано: Батуринський архів і другі документи по історії Українського гетьманства 1690–1709 рр. / Рук. проекту і сост. Т. Г. Таїрова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 20.

№ 30

1691 р., жовтня 29. – УНІВЕРСАЛ І. МАЗЕПИ ЖИТЕЛЯМ СІЛ КОРІНЕЦЬКЕ, ЛИПОВЕ І ГАЛКА ПРО ДОГЛЯД ЗА КОРІНЕЦЬКОЮ ГРЕБЛЕЮ, ДЕ СТОЯТЬ МЛИНИ БАТУРИНСЬКОГО МИКОЛАЇВСЬКОГО КРУПИЦЬКОГО МОНАСТІРЯ

Его царского пресветлого величества Войска Запорожского, гетман Иоан Мазепа.

Вам всем жителем села Коренецкого, села Липового и села Галки ознаймуем иж прекладал нам перевелебный отец Гедеон Отдорский, игумен монастыра тутейшого Батуринского, же щосте прошлых роков все помененных сюр жители греблю Коренецкую шарварком посполитим гачували, тепер оной не хочете гатити и универсалу нашего давно не дбаете; через шо ему, отцу ингумену, з братиею в млинових пожитках чинится ущербок не менший. За чим, яко тое огурство и непослушенство воле нашей ганим, вам так пилно и сурово приказуем чрез сей лист наш, абысте от гаченя гребле оной не вимовлялися, але конечно подлуг прежнего обикно-

венія свого тую греблю гатили и яко надлежит во всем порад не устроивали, якобы за тим в млинках работа не ваковала. О що и повторе вам приказавши, поручаем господу Богу.

Універсали Івана Мазепи. 1687–1709 / Упоряд. І. Бутич. К.; Львів, 2002. С. 234.

№ 31

1692–1699 рр.^a – 3 ЛИСТА І. МАЗЕПИ О. МЕНШИКОВУ⁴² ПРО СТРАТУ У БАТУРИНІ ВОРОГІВ ГЕТЬМАНІВ

<...> Рославца⁴³, полковника стародубовського, и протопопу Нежинського⁴⁴, котори были поехали на Москву с подобными ж лживыми против антецессора моего, бывшего гетмана, наносами, оттуду с Москвы, сковав за караулом, в Батурин прислано; и ныне уже за благополучнейшого государствования всемилостивейшого нашего царя и государя его царского величества таковых же моих врагов, яко и сии, чернца Соломона⁴⁵, и недавним временем (осьмь тому год совершилося) Забелу⁴⁶, товариша войскового, клеветавших на мя неправду, такожде с Москвы скованных в Батурин на розыск и на суд привезено; где по довольных спытках, достойную по делом своим, подлуг прав наших войсковых казнь восприяли <...>

Архив СПбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 45. Л. 1–2 об.; № 69. Л. 1. Оригінал.

Опубліковано: Батуринський архів и другие документи по истории Украинского гетманства 1690–1709 гг. / Рук. проекта и сост. Т. Г. Таурова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 236.

№ 32

Середина XVII – початок XVIII ст.^b – ЗІ СТАТТІ Л. МИРОНЕНКО ТА Ю. СИТОГО «БАРОКОВА АРХІТЕКТУРА БАТУРИНА ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVII – ПОЧАТКУ XVIII СТ.» ПРО ПАМ'ЯТКИ МОНУМЕНТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

<...> Головним індикатором часу побудови споруди слугує цегла, використана під час будівництва. На території Батурина виявлено цеглу трьох стандартів: київського, московського та проміжного між двома попередніми. Параметри стандарту варіюються як в межах території міста, так і в межах споруди... Співвідношення цегли різних стандартів в конструкції будівлі дозволяє прослідкувати та з'ясувати послідовність будівництва об'єктів.

Заміський Крупицько-Батуринський Свято-Миколаївський монастир знаходиться за 7 км на північ від Батурина на протилежному від міста березі р. Сейм <...>

<...> Товщина стін притвору (0,9–1,1 м) менша стін собору. У залежності від навантаження, що повинні були нести фундаменти, їх товщина становить від 1,5 до 2,0 м. При спорудженні була використана цегла київського стандарту <...>

На території монастиря у результаті шурфовки зафіксовані уламки прямої черепиці з зубом, <...> фрагменти голосників та кахель. Більшість кахель були теракотовими та вкриті зеленою поливою, і лише в одному випадку – багатокольоровою. За характером декору вони відносилися до найбільш поширених на території Батурина типів з килимовим орнаментом.

^a Лист написаний І. Мазепою не раніше квітня 1708 р. Документ розміщений за датою подій.

^b Документи №№ 32–46 розташовані за датами подій.

За розмірами цегли найбільш наближеною до Миколаївського собору є будівля В. Кочубея на Чорній річці, єдина цегляна споруда, що дожила до нашого часу <...>

Будинок XVII ст. Був прямокутною в плані спорудою розмірами 9,8 x 17 м і мав меридіональну орієнтацію з незначним відхиленням на схід. Споруда мала підвальну частину, що складалася з двох приміщень, і Г-подібний коридор, які розташовувалися під північною частиною будівлі <...> Стіни являють собою цегляну кладку на вапняковому розчині, поставлену на фундамент, споруджений технікою “в ящик”. Система кладки базувалася на чергуванні рядів тичків та ложків зі значним зміщенням цеглин одного ряду відносно іншого <...>

Результати проведених робіт дають право вести мову про шість приміщень у будинку В. Кочубея <...>

Піч споруджувалася пізніше самою будівлі, але не набагато – в один час з гетьманським палацом на Гончарівці. Піч була прикрашена монохромними кахлями бірюзового кольору з рослинним орнаментом, які зустрічаються на території садиби <...>

Широке використання цегли московського формату фіксується при дослідженні гетьманського палацу на Гончарівці. Садиба на Гончарівці знаходиться за 2 км на південь від центру Батурина і займає мис високої лівобережної тераси р. Сейм. На краю тераси у центральній частині укріпленої садиби зберігся величезний котлован, засипаний цегляним боєм та вапном <...>

<...> У північно-західному куті основної частини будівлі збереглася нерозібрана ділянка кладки фундаменту, складеного технікою «в ящик». У північній частині споруди фіксується частини кладки фундаменту коридору з нішами колод – сходів, що вели в коридор підвалу.

<...> Будинок можна уявити у вигляді одноповерхової споруди зі значним за розмірами підвалом. Наявність високого підвалу робило наземний поверх піднятим над денною поверхнею XVII ст. як мінімум на 1,0–1,3 м. Це дозволяє припустити наявність вікон на цокольній частині зовнішніх стін споруди, на кшталт будинків В. Кочубея в Батурині та Я. Лизогуба в Чернігові.

<...> Архітектурною домінантою Батурина ... був собор Живоначальної Трійці <...>

Храм мав три нефи і три апсиди, два опорні пілони і великий притвор із західної сторони. Це був один з найбільших храмів Гетьманщини кінця XVII – початку XVIII ст., загальна довжина якого 38,7 м, а ширина 24,1 м. Розміри центрального купола могли становити 7,0x7,6–7,8 м. Притвор напівкруглий з п’ятьма гранями довжиною 14,2 м і шириною 9,4 м.

Середня вівтарна апсида собору була гранчаста, а менші бокові апсиди – заокруглені у формі трохи більше чверті кола в плані. На рівні фундаментів вони відділені від нефів і центральної апсиди.

Три нефи храму були розділені двома масивними трапецієподібними в плані пілонами, що були орієнтовані по довгій осі собору. Вони розташовані майже в центрі корпусу нефів <...>

Мироненко Л., Ситий Ю. Барокова архітектура Батурина останньої чверті XVII – початку XVIII ст.» // Чернігівські старожитності : зб. наук. пр. Чернігів, 2016. Вип. 3 (6). С. 107–114.

№ 33 – № 38
З НАУКОВИХ ЗВІТІВ БАТУРИНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ
АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ

№ 33
Середина XVII – початок XIX ст. –
ПРО ЦВИНТАР ТРОЇЦЬКОЇ ЦЕРКВИ БАТУРИНА

<...> Ділянка під цвинтар була відведена від початку будівництва Фортеці і у XVII–XVIII ст. Господарськими комплексами не забудовувалася <...>

Існування цвинтаря можна визначити (умовно) з 1625 р. по 1803 р. Взаємне перекриття поховань дозволяє вбачати в існуванні кладовища кілька етапів:

1625 р. – останнє десятиріччя XVII ст. – період побудови та освячення мурованого собору Живоначальної Трійці;

кінець XVII ст. – 1708 р. – період функціонування собору;

1708–1803 рр. – період освячення Воскресенської церкви та виникнення навколо неї цвинтаря <...>

Висока чисельність мешканців Батурина позначалася і на швидкості утворення горизонтів поховань цвинтаря у XVII ст.: у 70–90-х рр. тут була найбільша кількість населення за увесь час існування міста. Після подій 1708 р. зі зменшенням людності Батурина уповільнилися темпи росту кладовища, у 30-ті рр. XVIII ст. місто майже запустило. Позитивна динаміка зростання населення простежується лише з середини XVIII ст. до початку XIX ст. <...>

Ситий Ю., Жигола В., Кондратьєв І., Луценко Р., Мезенцев В., Мироненко Л., Потапенко А., Сита Л., Скороход В., Терещенко О. Науковий звіт про археологічні дослідження в охоронних зонах НІКЗ «Гетьманська столиця» в м. Батурині Бхмацького р-ну Чернігівської області у 2015 р. Чернігів, 2015 // Науковий архів Інституту археології НАН України. С. 45–47.

№ 34
Кінець XVII – початок XVIII ст. –
ПРО СОЦІАЛЬНО-ТОПОГРАФІЧНУ СТРУКТУРУ БАТУРИНА

<...> Урочище Литовський Замок або Цитадель знаходиться практично в центрі сучасного Батурина, на високому місці лівобережної тераси р. Сейм, північніше школи-інтернату на південний схід від діючої Воскресенської церкви. Територія Цитаделі обмежена зараз двома урвистими ярами, до яких раніше виходив рів. Нині ці яри значно поглиблені й похило виходять на рівень заплави р. Сейм. У плані Цитадель нагадує прямокутник з округленими кутами (100x130 м). Південно-східна частина його має урвистий край. Це може свідчити про те, що частина краю тераси зруйнована ерозією. Східний кут майданчика має видовжену форму (15x30 м) і з півночі обмежений невеличким рівчаком. За формою та місцезнаходженням це місце якнайкраще підходить для розташування тут однієї з трьох «глухих» башт. За 50 м на захід від неї фіксується невеличкий пагорб у південному куті Цитаделі, поблизу рову та краю рівчака – ймовірно, місце розташування другої «глухої» башти. На північно-західному краю,

де починається рів, що обмежував Цитадель з північного заходу, ймовірно, знаходилась третя «глуха» башта <...> Четверта башта містила ворота і могла бути там, де і зараз проходить стежка на Цитадель. Вона відстояла від північної та південної «глухих» башт приблизно на однакову відстань.

До Цитаделі <...> прилягала власне Фортеця. Укріплення її ще й досі візуально добре помітні на деяких ділянках. Наприклад, з південного боку, вздовж вул. Гетьмана Самойловича до вул. Центральної, на городах садиб помітно рів глибиною 2 м і вал заввишки до 0,7 м <...>

Укріплення Фортеці, згідно з описом, мали 3 проїзди та 6 «глухих» кутових («наугольних») башт. Вони розпочиналися від Цитаделі таким чином, щоб становити з його укріпленнями єдину фортифікаційну систему.

Перша «глуха» башта знаходилась у північно-західному куті Фортеці, на краю тераси р. Сейм. Зараз нижче цього місця пров. Кооперативний спускається з тераси під гору. На садибі, що межує з провулком, видно рів, що у цьому місці дуже вигинається через те, що башта була винесена за лінію валу назовні на 15 м. У плані це місце підтрикутне, довжиною 20 і шириною 25 м (у найширшому місці).

За 120 м на південь від попередньої, там, де зараз перехрещуються вул. Партизанська і пров. Кооперативний, знаходилась ще одна брама. Вона була винесена назовні лінії валу, але про її розміри судити важко через значні зміни рельєфу. На користь того, що ця башта була проїзна, свідчить напрям сучасної вул. Партизанської, яка, безсумнівно, повторює напрям вулиці, що йшла від брами Цитаделі на край тераси р. Сейм і далі по терасі у напрямку Нових Млинів – поділяла Фортецю навпіл.

Ще одна «глуха» башта розташовувалася за 160 м від попередньої. Вона також була винесена назовні. На її місці побудовано садибу, що стоїть на краю Базарної площі.

За 140 м на південний схід від неї знаходилась друга брама (на розі вул. Центральної та Гетьмана Самойловича). Через цю браму проходила вулиця, що йшла від церкви Живоначальної Трійці на Борзну. Саме ця башта, на нашу думку, зображена в центрі малюнку XVII ст.; дві башти ліворуч і праворуч на малюнку – «глухі».

Третя <...> «глуха» башта знаходилась за 180 м на південний схід від вищеописаної, на перетині вулиці, що йде від ідальні школи-інтернату та вул. Гетьмана Самойловича. Як і попередні, вона була винесена назовні.

Посередині між останньою («глухою») баштою та ровом Цитаделі міг знаходитись третій виїзд із Фортеці, але місцевість на цьому відрізку оборонних споруд значно пошкоджена спуском вулиці до р. Сейму, тому можна тільки умовно позначити район його вірогідного розташування. Ймовірно, з Цитаделі на цю браму виходила вулиця з подальшим напрямком на Конопот.

Нарешті, на місці спуску по сучасній вул. Центральній існувала дорога і в давнину, то цілком можливо, саме тут існувала хвіртка, згадана в документах XVII ст. з боку р. Сейм. Три «глухі» башти Цитаделі входили до загального складу башт Фортеці.

Загальний вигляд Фортеці у плані дещо подібний до овалу, витягнутого по осі південний схід – північний захід, з баштами, що виступають назовні за лінію валу на 15–25 м. Башти та брами розташовані з південно-західного боку Фортеці приблизно через рівні відрізки відстані;

південно-східну ж частину Фортеці займав Замок. Розміри Фортеці по лінії південний схід – північний захід – 600 м; по лінії південний захід – північний схід – 400 м <...>

Коваленко В. П., Моця О. П., Ситий Ю. М. Науковий звіт про археологічні роботи 1995 р. на території смт Батурина Бахмацького району Чернігівської області та археологічні розвідки на Чернігівському Задесенні. Чернігів, 1996 // Науковий архів Інституту археології НАН України. № 1995/68. С. 38–41.

№ 35

Кінець XVII – початок XVIII ст. –

ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛИШКІВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ БАТУРИНА

З метою виявлення решток недобудованого за часів І. Мазепи Миколаївського собору на території сучасної Базарної площі було закладено п'ять шурфів.

<...> Значна кількість цеглин побула у великій пожежі, внаслідок чого вони ошлакувалися та деформувалися. Серед перепаленої цегли наявні фрагменти XVII – початку XVIII ст. від розібраного Миколаївського собору. Отже, для заливки фундаменту споруди XVIII ст. була використана цегла попереднього часу.

<...> Відсутність розвалу опалювального пристрою, незначна кількість матеріалів у западині від наземного об'єкта вказують на його нежитловий характер. <...> За планом об'єкт, скоріше за все, є залишками дерев'яної одноапсидної зрубної церкви, зведеної з північно-західного боку від гетьманського палацу <...>

Ситий Ю., Жигола В., Кондратьєв І., Луценко Р., Мезенцев В., Мироненко Л., Потапенко А., Сита Л., Скороход В., Терещенко О. Науковий звіт про археологічні дослідження в охоронних зонах НІКЗ «Гетьманська столиця» в м. Батурині Бахмацького р-ну Чернігівської області у 2015 р. Чернігів, 2015 // Науковий архів Інституту археології НАН України. С. 52–54, 65.

№ 36

Кінець XVII – початок XVIII ст. –

ПРО ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРІПЛЕНЬ ЗАМІСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ ГЕТЬМАНА І. МАЗЕПИ НА ГОНЧАРІВЦІ

<...> Головним завданням для експедиції на 1995 р. було визначено з'ясування характеру та стану так званого Дворища або замиської резиденції гетьмана І. Мазепи в урочищі Гончарівка. Пам'ятка знаходиться на високій лівобережній терасі р. Сейм, на південь від траси Київ – Москва, між ярмом, що виходить на заплаву Сейму, і цегельним заводом, за 2 км на південь від центру Батурина. Декілька років тому сюди була прокладена асфальтована доріжка від перехрестя доріг Київ – Москва та Батурин – Конотоп, відкрито пам'ятний знак на честь І. Мазепи, насипано меморативний курган, на якому встановлено хрест на згадку про загиблих під час взяття Батурина О. Меншиковим 2 листопада 1708 р.

Тераса р. Сейм на території сучасного Батурина має значну висоту та круті схили, але на південній околиці вона понижується та стає дуже похилою. Дворище займає останню ділянку тераси, де вона ще висока (до 10 м) та крута, а ще за 20 м на південь від Південного бастиону

тераса різко повертає і плавно спускається до річки. З півночі Дворище також обмежене рівчаком з урвистими схилами. Його майданчик має невеликий природний нахил із заходу на схід. Територія Дворища обмежена із заходу та півдня оборонними укріпленнями у вигляді валу та рову з п'ятьма бастіонами.

Бастіон № 1 (Північний) розташований біля рівчака (за 260 м від його гирла), у північно-західному куті колишньої резиденції І. Мазепи. Бастіон має трапецієвидну форму із заокругленими кутами розмірами 25x10–20 м. Його висота 3 м від рівня майданчика городища.

Із заходу та півночі бастіон оперізує рів, що має глибину 3 м на південь від бастіону і сягає дна рівчака з північного боку (що, ймовірно, пов'язане з процесами розмиву дна рову дощовою водою). Саме цей Північний бастіон найкраще зберігся і в перспективі може бути розкопаний.

Від південного кута бастіону починається вал, що йде майже з півночі на південь, причому сам бастіон дещо висунутий за лінію укріплень на північний захід, що дозволяло прострілювати з нього простір вздовж валу. Вал має висоту від 1 до 2 м при ширині підосви 10 м, гребеню – 3 м. Глибина рову також змінюється з півдня на північ з 1,8 до 3 м, ширина рову – з 10 до 15 м.

За 75 м від бастіону № 1 розташований бастіон № 2 (Західний). Оскільки через нього пройшла асфальтована доріжка, він знівельований до рівня майданчика. Форма бастіону дещо змінилася, але можна простежити, що він також був трапецієвидний з округлими кутами, розмірами 20x7–15 м. У перспективі він є найбільш придатним для досліджень з метою реконструкції у натуральну величину. До того ж, в'їзд на Дворище, ймовірно, проходив саме тут. На користь цього свідчить і розташування саме поблизу бастіону № 2 старого цегельного містка через яр, рештки якого були помітні ще після Вітчизняної війни⁴⁷.

Рів навколо бастіону частково засипаний сміттям, а там, де пройшла доріжка, зовсім пересипаний. Від бастіону № 2 вал повертає у напрямку північний захід – південний схід. Але на цій ділянці вал зберігся дуже погано і лише на відріжку близько 20 м. Його висота тут 0,5 м, ширина в підосві 5–7 м. Рів зберігся на відстань 50 м, але він у кількох місцях пересипаний; глибина його сягає 2 м.

За 50 м від бастіону № 2 розпочинається кар'єр, що належав розташованому тут цегельному заводу. Кар'єр був закладений у середині 1970-х рр., але завдяки своєчасному повідомленню співробітниці Батуринського музею Р.О. Жучкової⁴⁸ восени 1976 р. закритий за поданням співробітників відділу охорони пам'яток історії та культури Чернігівського історичного музею. Фактично, на більшій частині кар'єру встигли тільки зняти культурний та передматерикові шари, а розпочати розробку материкової глини не встигли. Проте Дворищу кар'єром завдано непоправної шкоди: знищено близько чверті майданчика, укріплення з південно-західного боку на ділянці близько 260 м та один з бастіонів – Центральний. За свідченнями місцевих жителів, він знаходився на відстані 160 м від бастіону № 2.

Продовження лінії укріплень (вал і рів) фіксується за 300 м на південний захід від бастіону № 2. При цьому вони зберігають ту ж орієнтацію, що й на попередній ділянці – від бастіону № 2. Саме в цьому місці, на краю кар'єру, зроблено розріз валу та рову. За 40 м від краю кар'єру знаходиться бастіон № 4 (Південно-Західний). Він має підтрапецієвидну форму з округлими кутами, розмірами 10-30x35 м і висотою 1,8 м, але форма та висота бастіону дещо змінилися внаслідок того, що на ньому на початку ХХ ст. була побудована хата. Рів навколо бастіону має глибину 1,8 м. Як й інші, бастіон № 4 виходить на 20 м назовні за лінію валу. За розповідя-

ми місцевих жителів знищений бастион № 3 не відрізняється від вищеописаного. Відстань між ними становила близько 160 м.

Від бастиону № 4 вал та рів протягом 110 м орієнтовані, як і попередні ділянки укріплень, а далі повертають і мають орієнтацію захід-схід з невеличким відхиленням на північ. Ця ділянка має довжину 70 м і закінчується бастионом № 5 (Північний), який інколи місцеві жителі називають «Курганом» за його висоту та форму.

Вал між бастионами № 4 та № 5 зберігся непогано і має висоту 1,5–2 м, при ширині валу в підшві 15 м та ширині по гребеню до 4 м. Рів значно у гіршому стані, тому що ця ділянка оборонних споруд межує з цегельним заводом, і саме в рів висипали частину глини з цегельного заводу. Через це сучасна глибина рову на різних ділянках становить від 0,5 до 2 м.

Бастион № 5 знаходиться на краю тераси р. Сейм, у південно-східному кутку укріпленої території. Він має овальну форму (втягнута довгою віссю вздовж краю тераси), розмірами 20х35 м. Це найвищий з бастионів, його висота сягає 4 м. Як і попередні, він на 15 м винесений назовні за лінію валу. При виході на край тераси гирло рову розмите дощовими водами, тому його глибина збільшується із заходу на схід з 2 до 5 м.

Загальна довжина рову становить близько 800 м. Загальний об'єм викопаного ґрунту при будівництві оборонних споруд становить 8 тис. м³ (у який входять пласти дуже твердої глини, що значно ускладнювало виконання робіт).

По північному краю городища, вздовж рівчака, на деяких ділянках (від бастиону № 1 на схід) простежується невеличка канавка, глибиною 0,5 м, шириною 1–2 м. Можливо, це сліди додаткових укріплень північного боку Дворища (підшва ескарпу чи рівчак для встановлення частоколу). Але впевнено про це можна буде судити лише після проведення тут археологічних досліджень <...>

Коваленко В. П., Моця О. П., Ситий Ю. М. Науковий звіт про археологічні роботи 1995 р. на території смт Батурина Бахмацького району Чернігівської області та археологічні розвідки на Чернігівському Задесенні. Чернігів, 1996 // Науковий архів Інституту археології НАН України. №1995/68. С. 5–9.

№ 37

Кінець XVII – початок XVIII ст. –

ПРО ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕШТОК ЗАМІСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ ГЕТЬМАНА І. МАЗЕПИ НА ГОНЧАРІВЦІ

<...> Серед дерев, за 110 м від гирла рівчака та за 7–11 м від краю тераси розташована западина, що у переказах жителів Батурина пов'язується з місцем розташування палацу І. Мазепи. Западина, що утворилася внаслідок добування цегли з фундаментів будинку, має у плані форму квадрату, орієнтованого по лінії північ-південь, з деякими відхиленнями на схід. Із західного боку (у південно-західному кутку та за 5 м на північ від нього) до квадрату примикають дві траншейки завдовжки 4 та завширшки 3–4 м. До північної стінки западини прилягає прямокутник 5х12 м, до якого з півночі, у свою чергу, прилягає квадрат 5х5 м. Уся западина має дуже нерівну поверхню, підвищення якої поросли деревами, а простір між ними являє собою суцільні глибокі ямки. Така нерівна поверхня на місці ймовірного розташування палацу І. Мазепи утворилася внаслідок майже двохсотлітнього вибирання місцевими мешканцями для

власних потреб цегли з фундаментів будівлі, що відзначається і зараз гідною пошани міцністю, а також через періодичні нашествия скарбошукачів, яких надихали легенди про скарби І. Мазепи <...>

З метою дослідження заповнення котловану, з'ясування його розмірів та глибини були закладені дві пошукові траншеї: паралельно західній та північній стінкам основної квадратної частини западини.

Заповнення траншей складалося з уламків цегли, шматків вапнякового розчину з домішками темно-сірої супісі, змитої з країв котловану будівлі. Серед уламків будівельних матеріалів знайдено також понад 100 фрагментів кахлів, 7 фрагментів плиток підлоги, 8 фрагментів декоративних деталей оздоблення будівлі, 3 цвяхи, 6 уламків горщиків (у т. ч. – фрагмент вінця макітри з нанесеним червоною фарбою орнаментом у вигляді хвилястої та двох прямих ліній), декілька фрагментів скляних посудин (у т. ч. – вінця невеликої скляної посудини діаметром 7 см з дуже тонкого скла).

Шурфування укріпленої території Гончарівки дозволяє стверджувати, що культурний шар XVII – початку XVIII ст. локалізований навколо палацу на відстані до 100 м, займаючи загалом до 2,4 га. Площа західного та південного кутів городища не має культурного шару XVII – початку XVIII ст., але матеріали (уламки цегли) подекуди тут можна знайти, що пов'язане з існуванням тут садиб у XX ст.

У заповненні траншей не виявлено слідів пожежі (повністю відсутні вуглики), але опис Батурина 1726 р., в якому згадується «двор с садом на Гончаровке <...> где Мазепа сам жил <...> каменные палаты пустые и разбитые» свідчить, що палац все ж був частково зруйнований і після подій 1708 р. стояв спустошений, поки рештки його не розібрали на цеглу <...>

Коваленко В. П., Моця О. П., Ситий Ю. М. Науковий звіт про археологічні роботи 1995 р. на території смт Батурина Бахмацького району Чернігівської області та археологічні розвідки на Чернігівському Задесенні. Чернігів, 1996 // Науковий архів Інституту археології НАН України. № 1995/68. С. 15, 16, 34.

№ 38

Кінець XVII – початок XVIII ст. –

ПРО ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕШТОК КУРЕННЯ-ВАРТІВНІ ЗАМІСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ І. МАЗЕПИ

<...> Роботи останніх років виявили котлован споруди, що розташовувалась на південь від палацу, та рештки огорожі між цими об'єктами. Канавка від огорожі розпочиналась біля східної стінки котловану споруди («хата покоївка» за документами кінця XVII – початку XVIII ст.) і йшла паралельно за 11 м до краю тераси з орієнтацією на південно-східний кут палацу. Дослідження попередніх років зафіксували даний напрямок канавки на відстані близько 30 м, потім він змінився, і канавка проходила під кутом до стіни палацу.

Таким чином, у результаті досліджень на розкопі № 2 у 2014 р. вдалося з'ясувати приблизні розміри споруди та майже повністю дослідити її рештки. Це була велика дерев'яна споруда без опалювальних пристроїв, орієнтована по осі північ – південь вздовж вулиці, короткою стороною в бік палацу І. Мазепи, орієнтовні розміри 19х5 м. Характер індивідуальних знахідок, більшість з яких пов'язана з представниками військового прошарку і військовою справою, доз-

воляє ототожнити досліджену споруду з куреном-вартівнею, де тимчасово могла перебувати охорона гетьмана <...>

Ситий Ю., Луценко Р., Мезенцев В., Мироненко Л., Потапенко А., Скороход В., Сита Л. Науковий звіт про археологічні дослідження в охоронних зонах НІКЗ «Гетьманська столиця» в м. Батурині Бахмацького р-ну Чернігівської області у 2014 р. Чернігів, 2014 // Науковий архів Інституту археології НАН України. С. 26, 36.

№ 39 – № 40

З МАТЕРІАЛІВ БАТУРИНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ, ОПРИЛЮДНЕНИХ У ГАЗЕТІ «ГОМІН УКРАЇНИ»⁴⁹

№ 39

Кінець XVII – початок XVIII ст. – ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ ПАЛАЦУ І. МАЗЕПИ НА ГОНЧАРІВЦІ

<...> Археологи майже закінчили багаторічні розкопки фундаментів та розвалів стін палацу <...> За останніми архітектурно-археологічними дослідженнями палац Мазепи мав глибокий підквадратний склепінчастий підвал з чотирма кімнатами, три наземні поверхи, ймовірно, з дерев'яними перекриттями, мансарду з вальмовим дахом із заломом та вертикальну центричну симетричну об'ємнопросторову композицію <...>

Палац мав типовий зовнішній пластичний декор західного бароко. Поверхи відокремлював і завершував антаблемент з профільованими карнизами. На думку В. Мезенцева, численність різноманітних форм керамічних профільованих карнизних блоків палацу, знайдених 2009–2010 рр., підкріплює уявлення більшості дослідників про його багатопверховість. Вікна були облямовані лиштвами з трикутними й лучковими мандриками. Чільний фасад вінчав трикутний фронтон, а зовнішність стін кожного ярусу прикрашали цегляні колони чи півколони на п'єдесталах з керамічними профільованими базами та кам'яними різьбленими капітелями композитного ордеру.

<...> Палац Гончарівки побудували й оздобили загалом за стилем зрілого віленського бароко, збагаченого характерними декоративними елементами архітектури Києва XVII–XVIII ст.

Такими є знайдені археологами фрагментовані напівсферичні керамічні деталі з рельєфним розетками, вкриті багатобарвною поливою <...>

Вірогідними взірцями для створення західної композиції та синкретичного зовнішнього оформлення гончарівського палацу були зруйновані собори Братського Богоявленського та особливо Микільського монастирів Києва⁵⁰ і, можливо, Троїцький собор Батурина. Ці споруди Мазепи поєднували риси барокової католицької баневої базиліки, адаптованої з архітектурної школи Вільно, з самобутніми формами і орнаментациєю православних церков українського бароко. Фризи антаблементу вказаних київських храмів також прикрасили полив'яними розетками за місцевим звичаєм.

<...> Підлоги гончарівського палацу були вкриті фігурними теракотовими та глазурованими плитками блакитного й зеленого кольорів. Огрівальні печі та ватрани облицьовували високохудожні кахлі з рельєфними рослинними і геометричними візерунками місцевого походження

ня і сюжетними зображеннями. Багато з кахлів вкриті зеленою чи різнобарвними поливами <...>

У 2009–2010 рр. серед решток палацу на Гончарівці археологи знайшли багато уламків керамічних плит із зображенням герба з монограмою Мазепи. Деякі з плит є теракотові, а інші вкриті синьою, блакитно-зеленою, білою і жовтою глазур'ю. Правдоподібно, вони вінчали портали входів до палацу <...>

Це є перша знахідка Мазепинового герба в Батурині та його унікальне зображення різнобарвною поливою на кераміці. Композиція, рельєфний малюнок і колірна гама геральдичних символів, літер та їх облямування переплетеними стилізованими гірляндами на плитах з Гончарівки мають спільні та своєрідні риси у порівнянні до різноманітних відомих дизайнів герба гетьмана. Переважна більшість з них є монохромні чи втратили кольори <...>

№ 40

Кінець XVII – початок XVIII ст. –

ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАМІСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ І. МАЗЕПИ НА ГОНЧАРІВЦІ

<...> Ми продовжили археологічні дослідження залишок мурованого палацу та інших споруд головної резиденції Івана Мазепи на околиці Батурина Гончарівці <...>

У котловані палацу знайдено багато фрагментів цегли, полив'яних і теракотових кахлів від облицювання печей, лекальних плиток для замощення підлоги, керамічних деталей півколон та їх баз, профільованих карнизів та інших елементів декору фасад. Важливою знахідкою є уламок вирізьбленої з пісковика композитної капітелі напівколони з рельєфом волути. Капітелі саме такого ордеру, прикрашені з боків волутами, намальовані на кресленнику фасад триповерхової Мазепинової резиденції 1744 р., що зберігся у Національному музеї Стокгольму <...>

Експедиція продовжила розкопки решток церкви його садиби. Гетьман спорудив її на північ від палацу до 1700 р. Храм пережив московський погром міста й зруйнувався чи був розібраний у 1750-х рр. Археологи виявили, що він був зрубним і мав довжину 12 м й ширину понад 10 м та, вірогідно, одну вівтарну апсиду, орієнтовану на північний схід. Храм не мав підвалу/підклітку. Його стіни і дощата підлога були піднесені над землею й спирались на стовпи-колоди, заглиблені у материковий ґрунт <...>

На південь і захід від палацу Гончарівки дослідники розкопали рештки кількох тогочасних дерев'яних споруд, господарчих ям і огорож. Останні свідчать про те, що територія просторої Мазепинової садиби була поділена арканами на менші двори чи ділянки, відокремлені від гетьманських покоїв. Там могли мешкати слуги, покоєві, кухарі, охорона, службовці державних і військових установ при палаці та знаходились господарчі будівлі, конюшні, каретні сараї-шопи, приміщення для гетьманської гвардії (сердюки), сади й городи.

На захід від палацу поблизу засипаного колодязя, ймовірно, розташовувалась поварня <...>

У ході розкопок цього подвір'я знайшли цінну кістяну шахову фігурку пішака, виточену на токарному верстаті, три дорогі жіночі прикраси зі срібла, гірського кришталю й кольорового скла, три мідяні гудзики, гаплики, дві бронзові пряжки та три фігурні бляшки з рельєфними прорізними візерунками і насічкою для оздоблення старшинських шкіряних поясів, п'ять свинцевих мушкетних куль, чотири залізні ромбічні наконечники стріл, різні залізні та кістяні побутові знаряддя й ремісничі інструменти, клаптики тканини та шнуру, багато фрагментів теракотових і глазурованих керамічних орнаментованих козацьких люльок, столових і кухонних

глеків, макітер й мисок, скляного посуду та вінце бронзової тарелі місцевої продукції XVII–XVIII ст. там знайдено 11 тогочасних срібних польсько-литовських і російських монет, уламки імпортованих келиха з прозорого богемського скла з вигравіруваним зображенням гірлянди, порцелянових голландської люльки та посуду й вишуканих тарілок з молочно-білого скла з рослинним орнаментом, виконаним синьою фарбою, які, правдоподібно, привезли до Батурина з Туреччини чи Кримського ханства.

Цікавими знахідками є три фрагменти бронзового окуття дерев'яної скриньки або оправи дорогої книги-стародруку, вірогідно, західного виробництва. Один з них вирізано у формі оголеного чоловіка, що грає на сопілці (збереглася лише верхня половина фігурки) з майстерним гравіруванням у реалістичній класичній манері, подібним до техніки гравюру на металі. Обличчя, кучері, торс, мускулясті руки й пальці юнака тонко, виразно і впевнено графічно передані. Мабуть, це є зображенням якогось античного міфологічного персонажа і твором європейського світського мистецтва Нового часу. Ці знахідки красномовно говорять про заможність, освіченість та інтелектуальні заняття старшинської верхівки, що мешкала в межах Мазепинової садиби, а також про поширення у гетьманській столиці європейських культурних впливів та її торгові контакти з Заходом, Московією й Османською імперією <...>

Гомін України (Торонто). 2011. 9 березня. С. 3–4, 9–11; 2012. 23 жовтня. С. 6–7.

№ 41 – № 43
З НАУКОВИХ ЗВІТІВ
БАТУРИНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ

№ 41
Кінець XVII – початок XVIII ст. –
ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ РЕШТОК ГЕТЬМАНСЬКОГО БУДИНКУ НА ЦИТАДЕЛІ

<...> Гетьманський будинок на Цитаделі являє собою значного розміру споруду, зорієнтовану короткою стороною в бік Замкової брами, а довгою віссю – майже вздовж лінії південний захід-північний схід (азимут 500). Довжина будинку становить близько 25 м, зафіксована ширина 21 м. З південного заходу до будинку вів парадний ганок (з боку брами). Ближче до північного кута, біля північно-західної стінки, знаходився чорний ганок.

За документами XVII ст. будинок на Цитаделі мав «три палати» – три просторі кімнати. Під час робіт 1997 р. на розкопі № 3 було виявлено два неглибокі рівчачки, що, на нашу думку, були фундаментами для дерев'яних стін коридору, який поділяв будинок на дві половини. Тоді ж тут фіксувалася значна кількість горілої деревини від конструкцій коридору і відносно незначна кількість уламків цегли.

У звіті 2004 р. (розкоп № 12) зазначалося: «внутрішній поділ палацу, скоріш за все, включав, окрім трьох «палат» – великих кімнат, ще й допоміжні приміщення, коридор (шириною близько 4 м), що розділяв будинок на дві половини (північно-західну та південно-східну). Північно-західна (ширина 5 м), скоріш за все, складалася з однієї «палати» та допоміжних приміщень (можливо, кухні). Південно-східна – з двох «палат» шириною 9 м. Таким чином, південна «палата» мала розміри близько 9x12–13 м, північна – 9x7 м. З півночі до останньої приляга-

ло приміщення або кілька приміщень, де могли бути покої гетьмана (загальним розміром 5х13–14 м)».

Кімнати такого розміру мусили бути мати конструкції, що підтримували б дерев'яну підлогу. Рештки конструкцій простежені приблизно посередині північної палати у вигляді ровика від дерев'яних лаг, до якого потрапили уламки цеглин.

Загалом слід зазначити невелику ширину фундаментних ровиків, навіть від зовнішніх стін – близько 0,85 м і незначну їхню глибину (0,1–0,3 м) (розкоп № 9). Ще вужчі ровики під внутрішні конструкції. Уявити на таких фундаментах багатоповерхову конструкцію неможливо. Цегла, покладена фактично на поверхню культурного шару, не витримала б такого навантаження і розтріскалася б через досить короткий час.

Таким чином, гетьманський будинок мав значні розміри (25х21 м), знаходився на краю тераси р. Сейм і був розташований перпендикулярно до неї довгою (північно-західною) стороною в бік Воскресенської замкової церкви, а вужчою – у бік Замкової брами <...>

Коваленко В., Мезенцев В., Моця О., Ситий Ю. Науковий звіт про археологічні дослідження в охоронних зонах історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» в смт Батурині Бахмацького р-ну Чернігівської області в 2005 р. Чернігів, 2006. Т. 1 // Науковий архів Інституту археології НАН України. 2005/125. С. 12–13.

№ 42

Кінець XVII – початок XVIII ст. – ПРО ВИЯВЛЕННЯ ДЕРЕВ'ЯНИХ КОНСТРУКЦІЙ РОВУ, ЩО ОПЕРЕЗУВАВ ЦИТАДЕЛЬ

<...> Паралельно до стін відновленої Цитаделі Батуриної фортеці із зовнішнього боку було виявлено рів другої половини XVII – початку XVIII ст. Ширина його становила 10–11 м, глибина 7–7,5 м від сучасної денної поверхні. Нижня частина заповнення рову зберігає високий рівень вологості, завдяки чому природним чином законсервувалися дерев'яні конструкції на стінках рову. Це були щільно поставлені вертикальні палі (обаполю та тонкі колоди) діаметром до 0,25 м, що збереглися на висоту до 2 м, а тлін фіксувався до висоти 2,85 м. З північного боку рову для обкладки стін використано дуб; на стінах з боку Фортеці – окрім дуба ще сосну та клен. У середній частині заповнення рову, навпроти місця, де існувала в'їзна вежа, знайдено три потужні дубові підтесані стовпи, діаметром до 0,4 м, розташовані на відстані 1,75–2 м один від одного, що являли собою опори мосту шириною близько 3,7–4 м, який вів до Цитаделі. Загальна зафіксована в розкопах довжина рову становить понад 120 м <...>

Ситий Ю. Короткий звіт до «Відкритого листа» № 001/0608 від 08.01.2008 р. про археологічні дослідження 2008 р. в смт Батурині Бахмацького району Чернігівської області // Науковий архів Інституту археології НАН України.

Кінець XVII – початок XVIII ст. –
ПРО АРХІТЕКТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗАЛИШКІВ СОБОРУ ЖИВОНАЧАЛЬНОЇ ТРІЙЦІ В БАТУРИНІ

<...> Головний храм гетьманської столиці – церкву Живоначальної Трійці побудували коштом гетьмана Івана Мазепи близько 1690–1692 рр. В ході розкопок Батуринської Міжнародної археологічної експедиції повністю відкриті фундаменти Троїцького собору та відтворені його план і розміри. Це була одна з найбільших церков козацької держави довжиною 38,7 м і шириною 24,1 м.

Храм мав три нави, три вівтарні апсиди (центральну гранчасту і бічні заокруглені, можливо, трохи понижені), виділений трансепт та великий п'ятигранний притвор-бабинець із західного боку. Центральна баня мала, вірогідно, близько 7–7,5 м в діаметрі, подібно до головної бані Софійського собору в Києві⁵¹. Вона спиралась на кути стін, що відокремлювали бічні апсиди, та на масивні прямокутні у плані пілони – західну пару опор центральної бані. Собор був явно багатобанний і міг мати від трьох до семи бань.

Південний та північний фасади прикрашали барокові ордерні колони чи півколони на високих підквадратних п'єдесталах, подібні до таких же елементів Микільського собору у Києві (1690–1696 рр.)⁵². Діаметр колон Батуринського храму був приблизно 90 см. На східному фасаді між апсидами та західному фундаментів колон чи пілястр на п'єдесталах не виявлено. Знайдено кілька уламків лекальної цегли від пластичних оздоб собору. Але не вдалося знайти фрагментів декору інтер'єру, навіть шматочків тинькування чи розпису. Знайдена велика лампада, що сильно обгоріла в пожежі.

За попередніми висновками, Троїцький собор у Батурині відноситься до типу українських зальних церков прямокутного плану з двома пілонами – західними опорами центральної бані. Досі у Центральній Україні-Гетьманщині відомо порівняно мало таких храмів XVIII ст. Такими аналогіями Батуринському собору за планом і розмірами є церква Вознесенського жіночого монастиря в Києві (бл. 1705 р.)⁵³, залишки якої розкопано на подвір'ї будинку Арсеналу⁵⁴ на Печерську у 2005–2007 рр., собори Фролівського монастиря у Києві⁵⁵ та Георгіївська церква в с. Данівці під м. Козельцем⁵⁶ на Чернігівщині 1730-х рр. Воскресенська церква вищезгаданого Вознесенського монастиря у Києві мала схожий напівкруглий чи гранчастий притвор-бабинець, подібний виявленому в Батуринському храмі.

Можна вважати, що його замовник І. Мазепа та гетьманські архітектори творчо винайшли цей тип українського храму при створенні собору Живоначальної Трійці в Батурині. Очевидно, він послужив зразком для спорудження трохи пізнішого храму Вознесенського жіночого монастиря, де ігуменею була мати І. Мазепи, і який, вірогідно, також фундував цей гетьман. Такий тип церков продовжували обмежено використовувати у Києві та на Чернігівщині до кінця першої третини XVIII ст.

Можливо, майстри І. Мазепи виробили дизайн Троїцького собору Батурина, оригінально поєднавши типи латинської барокової банястої базиліки та церков козацького бароко, що походять від дерев'яної народної архітектури з гранчастими завершеннями фасадів. Простежені впливи на план, архітектурні форми і зовнішнє оформлення Батуринського собору базилікальних тринавових багатобанних одночасних Троїцького собору Чернігова (1679–1695 рр.)⁵⁷ та Богоявленського⁵⁸ і особливо Микільського соборів у Києві, які також фундував І. Мазепа,

П'ятигранний притвор-бабінець Батуринаського храму міг бути запозиченням від традиційних церков українського бароко, зокрема, хрещато-п'ятибанних, яких чимало збудував І. Мазепа. Якщо це припущення підтвердять подальші дослідження, то Троїцький собор можна віднести до самобутнього типу церков, в архітектурі яких творчо поєднані національні та західні традиції. Його винайшли місцеві архітектори в ході інтенсивного церковного будівництва гетьмана І. Мазепи.

Під час розорення Батурина російськими військами у 1708 р. Троїцький собор було пограбовано та спалено, що яскраво описано в «Могильовській хроніці»⁵⁹. Після цього територію храму ще тривалий час продовжували використовувати для поховань. Усього протягом 2007–2008 рр. тут досліджено понад 160 могил, значну частину з яких становлять поховання жертв різанини 1708 р. Серед них можна відзначити поховання дівчини 16–17 років у весільному вбранні, рештки якого збереглися, та яму з чотирма відрубаними головами (в північній наві собору). Його руїни розібрано наприкінці XVIII ст. Археологи і архітектори вже розробляють графічні реконструкції плану і об'єму храму на основі результатів розкопок його решток у 2006–2008 рр. Вони допоможуть достовірно відбудувати собор Живоначальної Трійці у 2009–2010 рр., що передбачено Указом Президента України від 21 листопада 2007 р. за № 1131/2007 «Про деякі питання розвитку Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» та селища Батурина» <...>

Ситий Ю., Коваленко В., Мезенцев В. Короткий звіт до «Відкритого листа» № 001/0608 від 08.01.2008 р. про архітектурно-археологічні дослідження залишків собору Св. Трійці в Батурині у 2008 р. // Науковий архів Інституту археології НАН України.

№ 44

Кінець XVII – початок XVIII ст. – 3 КНИГИ «РОЗКОПКИ У БАТУРИНІ 2012 РОКУ. КУЛЬТУРА КОЗАЦЬКОЇ ЕЛІТИ МАЗЕПИНОГО ДВОРУ» ПРО КУРІНЬ-ВАРТІВНЮ ЗАМІСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІ І. МАЗЕПИ

<...> Приблизно за 70 м на захід від палацу експедиція розкопала залишки великої наземної, вірогідно, службової споруди <...> Розкопана частина будівлі становить 15 м у довжину й 5,5 м в ширину <...>

Вона мала дерев'яну каркасно-стовпову конструкцію, незвичайну для жител Батурина й Чернігівщини козацької доби.

<...> У межах та навколо цієї споруди знайшли дуже багато інформативних предметів. Їх розгляд дав підставу В. Мезенцеву припустити, що у такому неординарному просторі приміщенні мешкали заможні писарі чи інші службовці канцелярії, архіву й бібліотеки при палаці Мазепи або освічені козацькі старшини з його оточення <...>

У Ю. Ситого склалося подібне уявлення про насельників розкопаної службової споруди. Він гадає, що там збирались офіцери гетьманської гвардії (сердюки) або козацькі старшини, які служили при дворі Мазепи посланцями-кур'єрами, гетьманськими дворянами чи покоевими (ад'ютантами) для виконання його повсякденних доручень.

<...> Озброєні старшини чи службовці гетьмана там харчувались, курили тютюн, спілкувались, грали в шахи і читали книжки, користуючись місцевими та імпортованими виробами. У то-

му приміщенні й поруч нього вони губили дрібні предмети свого озброєння, військового обладунку, одягу, забав, прикраси, монети, люльки тощо. Деякі з них могли залишити там у результаті пограбування Мазепиної садиби 1708 р.

Когут З., Мезенцев В., Ситий Ю., Скроход В. Розкопки у Батурині 2012 року. Культура козацької еліти Мазепинового двору. Торонто, 2013. С. 15.

№ 45

Кінець XVII – початок XVIII ст. – З КНИГИ «РОЗКОПКИ У БАТУРИНІ 2017 РОКУ. РЕКОНСТРУКЦІЯ ГЕРБА ПИЛИПА ОРЛИКА⁶⁰» ПРО ЙОГО ДВІР У БАТУРИНІ

<...> Мазепа пожалував Орликові двори, млини та інші маєтності у Батурині, його околицях та різних землях Гетьманщини <...>

2017 року археологи уперше виявили залишки споруди, яку є підстави ідентифікувати з житлом видатного українського державника, дипломата і літератора. Воно знаходилося на південно-західному посаді Батурина, що у XVIII ст. називався Побожівкою, на садибі по вул. Тараса Шевченка, 13.

<...> Фундамент, споруджений з битої цегли на вапняковому розчині. Ширина фундаменту понад 1 м. Його заглиблено у материковий ґрунт на 20 см.

<...> Це житло мало зрубні стіни та один поверх без підкліту.

<...> Досконалий технічний і художній рівень кахлів груб господи Орлика наближається до якості таких деталей палацу Мазепи на Гончарівці. Але вони не копіювали гетьманські зразки, а відзначаються оригінальністю декору. Тож кахлі, знайдені на резиденції Орлика, є цінними творами керамічного ужиткового і геральдичного мистецтва Мазепиної столиці.

За Ю. Коваленком, хата Орлика мала не менше двох ogrівальних печей, а В. Мезенцев допускає, що їх було три – чотири. Одна була облицьована дорогими кахлями з вишуканим рельєфним рослинно-квітковим орнаментом, забарвленим білою, зеленою та, імовірно, синьою поливою. Другу грубу прикрашали теракотові кахлі без емалі зі схожими майстерними рельєфними рослинними візерунками.

Когут З., Мезенцев В., Ситий Ю. Розкопки у Батурині 2017 року. Реконструкція герба Пилипа Орлика. Торонто, 2018. С. 20–21.

№ 46

Кінець XVII – початок XVIII ст. – З КНИГИ «АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У БАТУРИНІ 2013–2014 рр. ПАЛАЦИ ІВАНА МАЗЕПИ ТА КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО⁶¹» ПРО ІНТЕР'ЄР ЗАМІСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ І. МАЗЕПИ

<...> У 2013–2014 рр. наша експедиція продовжувала розкопки решток садиби Мазепи на південному передмісті Гончарівці. Перед 1700 р. він побудував там монументальний мурований палац і переніс туди свою головну резиденцію з цитаделі батуринської фортеці. Гетьманський осідок на Гончарівці з поля захищали вали й рови, а з боку високого берега Сейму – частокіл <...>

<...> Основний підквадратний об'єм палацу (15x14,5 м) мав глибокий склепінчастий підвал з чотирма камерами. З півночі до нього від початку примикала цегляна прямокутна прибудова

(12x5 м) зі сходами до підвалу, коридором та малою камерою. Разом із прибудовою довжина палацу становила біля 20 м і ширина 14,5 м.

Більшість дослідників палацу ... вважають, що він був триповерховим з мансардою. Разом з підвалом будинок мав п'ять ярусів. Вірогідно, на замовлення Мазепи, його спорудили і оформили в цілому за стилем зрілого центральноєвропейського барокко. Однак зовнішній західний убір палацу доповнили керамічними глазурованими розетками й вставками, типовими для церков, дзвіниць й монастирських будівель Києва XVII–XVIII ст.

<...> Запрошені Мазепою досвідчені київські майстри виготовили з місцевої глини в Батурині усі керамічні декоративні деталі палацу, включно з плитками його підлог.

Долівку підвального поверху, ймовірно, вистелили цеглою. В ході розкопок решток гончарівського палацу знайшли багато переважно побитих керамічних плиток. Вірогідно, вони є залишками покриття підлог його наземних поверхів.

Найбільше представлені видовжені шестикутні товсті плитки товщиною 3–4 см. Дотепер знайдено тільки дві цілі плитки такого типу розмірами 30,5x13,5x4 см у 2010 р. та 28,6x12x3,8 см у 2014 р. Їх торці трохи скошені донизу, а лицьова, ширша, поверхня вкрита поливою. Деякі з таких плиток зберегли її первинний зелений колір, а на більшості глазур обгоріла під час пожежі 1708 р. й змінила колір на темно-червоний, жовто-коричневий, сірий та чорний.

2010 р. знайшли дві цілі квадратні полив'яні плитки розмірами 17,6x4 см. Вони мають схожі товсті навскісні бортики. За формою і габаритами ці квадратні плитки пасують до видовжених шестикутних, які явно складали навколо них з чотирьох боків <...>

В 2009 р. поблизу котловану палацу знайшли цілу маленьку товсту трикутну плитку (8x7x3,4 см), яку, очевидно, використали разом з товстими плитками підлоги. Подібними малими плитками різних форм часто заповнювали проміжки між краями підлоги та стінами <...>

В 2009–2014 рр. знайшли чимало фрагментів тонких плиток 1,3–1,5 см завтовшки, прикрашених найбільш поширеною зеленою й рідкісною блакитною глазурою <...>

2011 р. знайдено великий фрагмент тонкої плитки (23x18–22,5x2,5 см) із залишками обгорілої глазури та частинами прямих граней з тупими кутами <...>

У 2013 р. знайшли частину плитки з однією цілою стороною довжиною 22 см і товщиною 1,2–1,3 см. Обидва обламні боки утворюють з цілою довгою стороною прямі кути. Половина плитки вкрита світло-зеленою, салатовою поливою, а решта є теракотова (випалена глина без покриття) <...> Ця унікальна плитка свідчить, що в орнаменті підлог палацу Гончарівки своєрідно поєднали глазуровані зелені й теракотові поверхні, а не обмежувались одноколірними плитками.

В 2009–2014 рр. знайшли багато уламків тонких теракотових плиток товщиною 1,2–1,5 см. На одному значному фрагменті теракотової плитки з розкопок 2009 р. збереглась ціла сторона розміром 13,5 см, що, напевно, була її шириною. Неповна довжина цього уламку 14,5 см. Правдоподібно, ціла плитка мала прямокутну витягнуту форму завдовжки приблизно 26 см. Їх могли укласти прямими поздовжніми чи концентричними рядами та методом «у ялинку», як і цегляні кладки того часу <...>

Козут З., Мезенцев В., Ситий Ю., Скроход В. Археологічні дослідження у Батурині 2013–2014 рр. Палаці Івана Мазепи та Кирила Розумовського. Торонто, 2015. С. 14, 18–20, 22–24.

№ 47

**1692 р., квітня 9, м. Батурин. – З ЛИСТА І. МАЗЕПИ
ДО ЦАРІВ ІОАННА ТА ПЕТРА ОЛЕКСІЙОВИЧІВ
ПРО ВИДІЛЕННЯ ДЕРЕВИНИ ДЛЯ РЕМОНТУ БАТУРИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ**

В прошлом году пожаловали вы, великие государи, ваше царское пресветлое величество, по челобитью нашему, гетмана, с старшиною и с войском, повелели дать нам на строение города Батурина ис путивльских роц четыре тысячи дубовых бревен, и мы в прошлом году оттоль ис путивльских роц за многими препонами не могли есмы тех дубовых бревен сыскати, а ныне вновь прошлые зимы, то четыретысящное число бревен сыскав, имеем сего летнего времени города Батурина башни, и где потреба выводы строить неоткладно, за тое тогда превеликую вашу государскую милость о даче нам преждереченного числа дубовых бревен показанную, мы, гетман, с старшиною и с войском под. ноги пресветлого вашего монаршеского престола пренаипокорнее упадая, вам, великим государем, челом бьем, и яко наипокорнее отдаемса премилосердной вашей царского пресветлого величества благостыне <...>

Российский государственный архив древних актов. Ф. 229. Оп. 4. Д. 214. Л. 130–132. Оригинал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 97–98.

№ 48

**1692 р., жовтня 18. – КУПЧА НА ПРОДАЖ Г. ІВАНЧЕНКОМ
ДВОРУ В БАТУРИНІ МГАРСЬКОМУ ЛУБЕНСЬКОМУ МОНАСТІРЮ**

Перед нами Дмитром Нестеренком Хрисановичем, атаманом городовим, Лукьяном Филиповичем, сотником, Гордием, войтом, Самуйлом Григориевичом, бурмистром батуринским, ставши очевисто Грицко Иванченко, резник и обиватель батуринский, явне, ясне и доброволне без жадного примужения, ани теж з намови людской, только з власной своей доброй воли, сознал, иж пляц з будинком, на нем стоячим, який есть найдуючийся на передмистю, за брамою Митченскою, в межах дворов з одной стороны Матвия, зятя Надионовского, а з другой – Семена Калачника, добра свои власние, никому ни в чом не пенние и в жадной сумми не заведенние, продал за готовую и сполна отличенную суму, то есть за 140 золотих, превелебному в Богу его милости господину отцу Ипатию Горбачевскому, игумену монастыра Мгарского Лубенского⁶² з братиею.

Та ж де обители на вичние часи, от которого проданного двора, речен[ий] продавца, отдаляет сам себе, жону, детей и всех своих покровних, близких и далеких, жебы в тот проданный двор жадним правом и ниякою близкостю припущени бути не мают и мочи мети не будут, а превелебному отцу игуменове з братиею в посессии монастырской тот двор меючи, спокойне оного уживати, дати, продати и як хотячи на пожиток монастырский оборочати, не узнаючи не от кого жадной перепони (...) ^a турбації, уряд того добровольного и устне оповеданного продажного сознания вислухавши, за потребованем сторони велели до книг меских ратуша бату-

^a Так позначені слова, які не вдалося прочитати (Примітка документа).

ринского записат и есть записано, з которых и сей запис при звыклой печати меской и з подписом руки писарской видан.

Леонтий Клищен, писар меский батуриинский, рукою.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 132 зв.–133. Засвідчена копія.

Опубліковано: Мицик Ю. З нововиявлених документів Івана Мазепи та міста Батурина // Сіверянський літопис. 2015. № 2. С. 147.

№ 49

1692 р., грудня 13. – УКЛАДЕНА В МІСЬКІЙ РАТУШІ БАТУРИНА КУПЧА НА ПРОДАЖ Я. БУТЧЕНКОМ С. САВИЧУ МЛИНА НА Р. СЕЙМ

Перед нами, Дмитрием Нестеренком, сотником, Гордеем Хрисановичем, атаманом городовим, Лукьяном Филоновичем, войтом, Самуйлом Григориевичем, бурмистром батуриинским, ставших очевисто Ярмола Бутченко, мельник и житель батуриинский з жоною своею Агафию, из поради тестя своего Опанаса Поддубного, яснее, явнее и доброволне, без жадного примушення сознал и до записаня в книги акт нинешних подал, иж продал власный свой камень робочий у млине учасницком, на реце Сейме стоячий, и на той же скрипе ставидло порожное, сеножать, межею сеножати Грицихи Васюрихи, пляц из хатою там же, ведле млина, стоячою, добра свои властние, отчистие, никому не в чом не пение и в жадной сумме не заведение, за певную сумму и готовие гроши, юж мовит, до рук моих отобрание, то есть за 1600 золотых лечбою польскою доброе монети, урожоному его мылости, пану Симеону Савичу, ему самому, жоне и потомком их на вечние и непорушонию часы: вольно будет, вже и есть, тим каминем и иншими добрами, вишей описанными, речоному посессорове владети и приходи мелницкие одбирати, и спокойнее оние добра уживати, и оними шафовати, и кому хотячи продати, дати, даровати, записати и в наем пустити, некого з кривних и повиноватих Ярмолиних и общих людей не варуючися, кгдаж против каждого такового одзовци речоный продавца у каждого суду и права и на каждом местцу, где тилко того потреба укажет, своим коштом и накладом боронити и евинковат сим записом росписался, под закладом выни на такового турбатора тисечи золотих на тот уряд, где бы се справа тоя приточити мела, заплаченя и всех накладов и утрат правних нагороженя, а по отправе тых вын и накладов предце тот турбатор до тих проданих добр жадним правом и ниякою близкостю припущен бути не мает и мети не будет, еще и полрочному сиденю у вязеню подпадати мает.

Притомние тоей продажи будучие: Стецко Чоус, Стефан Мезь, Демко Загорулченко.

Которое сознание при тих правних варунках, за потребованем стороны, про память до книг нинешних есть записано, з которых и сей випис, под печатью мескою и з подписом руки писарское, есть видан.

Леонтий Клищенко, писарь меский батуриинский.

Киевская старина. 1887. № 9. С. 154–155.

№ 50

**1694 р., грудня 30. – КУПЧА НА ПРОДАЖ М. НАДИНОВИМ ДВОРУ
В БАТУРИНІ МГАРСЬКОМУ ЛУБЕНЬСЬКОМУ МОНАСТІРЮ**

Я, Матвей, Надионов зять, житель батуринский, чиню ведомо тим моим записом, кому бы о том ведати належало, иж продадем з доброй моей воле пляц двора з хатою, стоячою на нем, лежачий на передместю, за брамою Митченскою, о межу двора Грицкова Резникова, который куплено до монастыра Мгарского Лубенского, з другой стороны о межу от улице, за готовую и сполна отличенную сумму, то есть золотих 60, превелебному в Богу его милости отцу Ипатию Горбачевскому, игуменови монастыра Мгарского Лубенского з братиею на вечние часы, за который тот мой двор и на нем стоячую хату, отобравши у его милости, пререченного отца игумена, гроши, целе оного вирекаюся и не повинен буду жадним способом втручатися, так я сам, яко жона моя и потомкове мои и повинные мои, близкие и далекие, леч вольно их милостем отцем мгарским той, от мене проданный пляц, як хотети заживати, дати, продати и на пожиток монастырский обернути, при которой моей продажи были люде зацние и вери годние: пан Яков Велегорский, слуга ясневельможного его милости пана гетмана, Грицко Резник, житель батуринский, Андрей Мануйлов, житель песковский, подданий монастыра Мгарского, на що для лепшой вери и певности даю его милости отцу игумену и братии тот мой добровольный запис з подписом руки того ж запису писара.

Деялося в Батурине року 1694 місяця декабрия 30-го дня.

Иеродиякон Неофит Семенович, законник монастыра Мгарского лубенского, рукою.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 133–133 зв. Засвідчена копія.

Опубліковано: Мицик Ю. З нововиявлених документів Івана Мазепи та міста Батурина // Сіверянський літопис. 2015. № 2. С. 147–148.

№ 51

**1696 р., лютого 20. – З ЛІТОПISУ С. ВЕЛИЧКА
ПРО ПЕРЕБУВАННЯ У БАТУРИНІ МУЗИК З ПРУСІЇ**

Того ж таки 20 лютого прибули з Москви в Батуриин музиканти-пруссаки, які сподівалися на якихось великоросійських персон, котрі з Прусс до себе їх підмовили та обіцяли достатньо винагородити їхні труди, але ту обітницю перемінили і відпровадили їх з Москви ні з чим. Через це вони просили гетьмана, щоб були прийняті до нього на службу через таку свою супліку:

Сіятельний властителю, найласкавіший пане!

Хоч володаря прикрашають усі чесноти, але найбільше красить його ласкав ість, жодним-бо іншим способом не може володар досягти доброго послуху собі в своїх підлеглих, коли не буде до них милостивий. А хто, сіятельний властителю, усумниться щодо твоєї милості, про яку і до нас, іноземців, дійшла слава? Хто посміє казати, що ти не є милостивий, хіба невдячний на твою милість. Ми, котрі тільки-но ввійшли у твоє володіння, вже (незаслужено) дізнали твоєї милості, а твої піддержавні самі визнають скрізь, що над тебе не мали ласкавішого жодного іншого володаря. І чи хтось цю милість твою, добрість та людяність, що їх з'являєш до

своїх, може вимовити простими словами! Не в моїй це силі – коли б то сто язиків мав і стільки ж вуст!

Ми родом прусси, але тут зупинилися; досі були ми на Москві у певних осіб, котрі нас завели з собою з нашої вітчизни і обіцяли за наші труди велику винагороду, але в обітницях своїх нітрохи не були постійні; тож, відходячи на війну, відпустили нас без заплати. І були ми напризволяще залишені, і не знайшли жодного іншого пристановиська, тільки біля тебе, сіятельний, і сюди до вас приходимо, притягнені нічим іншим, тільки повсюдно прославленою твоєю милістю: зволь прийняти милостиво нас, твоїх всемирних клієнтів. Ми ж, коли зможемо віддячити трудами своїми, завжди ретельно трудитимемося. Уміємо ми на інструментах грати, комедії виправляти; є у нас і чарівна ліхтарня, якою можемо виявити щось достойне подиву, тобто людську тінь чи образ чийсь на білій стіні чи на обрусі, з'явлений різними кольорами так, що навряд чи й маляр штукаю своєю ліпше зміг би написати. Вміємо ми з великою майстерністю виробляти сукном на полотні коберці, також один із нас добре вміє танцювати різні танці й перекидатися. Коли ми цими нашими вміннями будемо тобі до мислі, найясніший пане, то прийми нас, убогих, покинутих, створи, щоб наситилися ми від твоєї милості. Ми ж ніколи не утрудимося молитися за твоє і всього пресвітлого твого дому здоров'я, доки живемо, до смерті.

Твої найнижчі клієнти,
Року 1696-го, лютого 20-го.

Величко Самійло. Літопис / Переклад з книжної української мови Валерій Шевчук. К., 1991. Т. 2. С. 515–517.

№ 52

1696 р., жовтня 16. – КУПЧА НА ПРОДАЖ А. СЕМЕНОВИЧ ПЛЯЦУ В БАТУРИНІ МГАРСЬКОМУ ЛУБЕНЬСЬКОМУ МОНАСТИРЮ

Я, Анастасия Семенова Калачничка, жителька батуринская, из сыном Кондратом Семеновичем ведомо чиним сим ншим добровольним записом, кому о том ведати належало, иж з доброй воле нашей продалисмо пляц наш власний, некому не в чом не заведенний и не пенний, в Батурине на передместю за брамою Митченскою, о межу двора Яцка Ракоида лежачий, превелебному его милости отцу Ипатию Горбачевскому, игуменове монастыра Мгарского Лубенского, з братиею за 37 золотих, за которий пляц наш, отобравши гроши, целе оного вирекаемся и не повинни будем способом жадним в оний втручатися, так мы, яко и по нас будучие потомки и кровные наши, близкие и далекие, леч вольно их милостем отцем мгарским тот, от нас проданный пляц, як хотети на пожиток монастырский обернути, при якої нашей продажи были люде зацние и вери годние: Гарасим, господар монастыра Мгарского, Харко, Кирило тутешний, Яков Яременко, Назар Калачников, жители батуринские, на що для лепшой вери и певности даем его милости отцу игуменове мгарскому сей наш добровольний запис з подписом руки того ж запису писара.

Діялося в Батурине року и дня вышменованного.

Иеродиякон Неофит Семенович, законник монастыра Мгарского лубенского, рукою.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 137. Оп. 1. Спр. 127. Арк. 133 зв.–134. Засвідчена копія.

№ 53

**1698 р., травня 19. – УНІВЕРСАЛ І. МАЗЕПИ ПРО ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПРАВ
ГЕТЬМАНСЬКОГО УПРАВИТЕЛЯ В БАТУРИНСЬКОМУ ЗАМКУ
Н. ЛУК'ЯНОВИЧА НА КУПЛЕНІ НИМ МЛИНИ ТА ІНШІ ВОЛОДІННЯ**

Пресвітлішого и державнішого великого государя, его царского пресвітлішого величества Войска Запорожского гетман Іоан Мазепа.

Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского всей старшині и черні, а особливо пану полковникові черніговскому, сотникові сосницкому и всім посполитим людем в той сотні найдуючимся, и кому колвек о том відати належит, ознаймуем, иж за відомом и позволеніем нашим гетманским пан Никифор Лукьянович, на сей час господар замку нашого Батуринского, купивши собі в певних людей, яко греблю, прозиваемую Довгую, на реці Убеді в уезді Сосницком, з млинами о семи колах стоячими, з мелницкое частю, а при ней по урочищу названим з борами, лісами, сіножатми и іинними угодами, так и в п. Полуботка войсковую часть войсковых розміров в тих же млинах от нас наданную, с присілими там людми, и у вічність просил нас о потвержение тоеи своей куплі, теды мы, склонившися на его прозбу, а респектующи на оного нам зичливіе услуги, и видячи в нем способность и на далшій час до услуг войсковых, ствержаем сим універсалом нашим тую его куплю и при нем заховуем до тоеи Довгой греблі всі грунта и присіліе люде, яко в купчих ограничене виражено, есте позволяючи ему, як хотіты ведлуг своей мисли греблю оную подвшитати, млини обновляти и всякие прибыли для своего пожитку розмножати, в чом всем абы ему, пану Никифору, ништо не важился тепер и в далшій час чинить найменшой перешкоды и трудности, пильно упоминаем и приказуем.

Дан в Батурине, мая 19-го дня, року 1698-го.

Звишіменованніи гетман, рукою власною.

Універсали Івана Мазепи (1687–1709) / Упорядкування І. Бутич, В. Ринсевич. К.: Львів, 2006. Ч. II. С. 221–222.

№ 54

**1700 р., січня 22. – ОПИС БАТУРИНА
У ПОДОРОЖНІХ НОТАТКАХ СТАРЦЯ ЛЕОНТІЯ**

Генваря в 22-й день приходом в Батурин град; и у градских ворот караулы, московские стрельцы на карауле стоят <...> Град Батурин на реке на Семи, на левой стороне, на горе, красовит город земляной. Строење в нем поплеше Глухова и светлицы гетманские – ряд делу. И город не добре крепок, да еще столица гетманская.

Черниговский листок. 1862. № 4. 29 апреля. С. 35.

№ 55
1703 р., вересня 14. – 3 ГРАМОТИ ПЕТРА І І. МАЗЕПІ
ПРО ПРИЙОМ У БАТУРИНІ ПОСЛА ОТОМАНСЬКОЇ ПОРТИ⁶³

<...> Идет к нам в [...]ю к нашему царскому величеству Порты Отаманской посланной ага, которого, как он при[будет] в Киев или Переяславль, велено киевскому губернатору или переяславскому коменданту принять с подобающей честью и отпустить к тебе, подданному нашему гетману и кавалеру, в Батурине; а в Батурине ево, агу, до нашего царского величества указу задержать, чиня ему такое ж достойное [поч]итание <...>

Архив СПбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 513. Л. 1–1 об. Оригинал.

Опубліковано: Батуринський архів і інші документи по історії Українського гетьманства 1690–1709 рр. / Рук. проекту і сост. Т. Г. Таурова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 68.

№ 56
1704 р., січня 4. – 3 ГРАМОТИ ПЕТРА І І. МАЗЕПІ
ПРО ЗУСТРІЧ У БАТУРИНІ СТОЛЬНИКА Ф. ПРОТАСЬЄВА
ТА ЗАКУПІВЛЮ ПРОВІАНТУ ДЛЯ ТУРЕЦЬКОГО ПОСЛА

<...> Послан для приему турецкого посла Мустофы-аги стольник наш Федор Иванов сын Протасьев; и велено ему, приняв ево в Батурине, быть до Москвы у него в приставах и наше, великого государя, жалованье, корм и питье велено ему, послу, давать со удовольствием; а для кормовой дачи ему, послу, от Батурина в дорогу до Москвы указали мы, [вели]кий государь, купить двести баранов. И тебе б, нашего царского величества, [подд]аноому, Войска Запорожского обоих сторон Днепра гетману и славного чина Святого апостола Андрея кавалеру Ивану Степановичю Мазепе, о [покупк]е тех баранов для того корму учинить по вышеписанному нашего царского [величес]тва указу; а что баранов куплено будет, и то число заплачено б[удет] тебе, п[одд]анному нашему гетману и кавалеру, из нашей царского в[ели]чества казны. И о том бы тебе, подданному нашему, к нам, вел[ико]му государю к нашему царскому величеству, писать⁶⁴ <...>

Архив СПбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 515. Л. 1–1 об. Оригинал.

Опубліковано: Батуринський архів і інші документи по історії Українського гетьманства 1690–1709 рр. / Рук. проекту і сост. Т. Г. Таурова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 91–92.

№ 57
1704 р. – СВДЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО ДИПЛОМАТА
Ж. ДЕ БАЛЮЗА⁶⁵ **ПРО РЕЗИДЕНЦІЮ І. МАЗЕПИ НА ГОНЧАРІВЦІ**

З Московщини я поїхав на Україну, країну козаків, де був кілька днів гостем принца Мазепи, що виконує найвищу владу в цій країні. Я мав до нього листа від канцлера Московщини. На границі мене зустріла почесна козацька варта і з великою пошаною допровадила до міста Батурина, де в замку має резиденцію принц Мазепа.

<...> При його дворі – два лікарі-німці, з якими Мазепа розмовляв їхньою мовою, а з італійськими майстрами, яких є кілька у гетьманській резиденції, говорив італійською мовою. Я розмовляв із господарем України польською та латинською мовами, бо він запевняв мене, що не добре володіє французькою, хоч у молодих літах відвідав Париж і південну Францію, був на прийнятті в Луврі, коли святкували Піренейський мир⁶⁶. Не знаю тільки, чи в цьому твердженні нема якоїсь особливої причини, бо сам бачив у нього газети французькі й голяндські <...>

Він показував мені свою збірку зброї, одну з найкращих, що я бачив у житті, а також добірну бібліотеку, де на кожному кроці видно латинські книжки.

<...> У залі його замку, де висять портрети чужоземних володарів, на найвиднішому місці знаходиться гарний портрет Його величності. Там же, на менше видному місці, я бачив портрети цесаря, султана, польського короля та інших володарів.

Мацьків Т. Гетьман Іван Мазепа в західноєвропейських джерелах. 1687–1709. К.; Полтава, 1995. С. 104–105.

№ 58

1707 р., червня 4. – КУПЧА НА ПРОДАЖ Д. ШОГОМ БАТУРИНСЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ КРУПИЦЬКОМУ МОНАСТИРЕВІ ГРЕБЛІ

Я, Дмитро Шог, продадем греблю свою власную его милости отцу архимандриту Гедеону Одорскому до святого Николая Крупицкого Батуринского монастыря за 20 талерей, лежащую близко гребле того ж монастыря в Коренецкой вечными часи тому ж монастырю, а я от того грунта, проданного мною, вирекаю и отдаляю себе, жену и детей и кривных моих, близких и далеких, же не повинен нехто в то проданной мой грунт втручатися и их честностей турбовати под зарукою 300 золотих варуется. Волно им уже честним отцем тепер ест и в потомние часи и которие по них будут законни к тим от мене купленным грунтом яко своим добром владети и всякие з оного обители святой користоватися. На що для лепшого в потомние часи имоверства даю им от себе з подлиноручним имени своего подписом и печатю сей купчой запис.

Я сам на сей купчой руку мою подписую. Дмитро Шог, обивател батуринский.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 154. Оп. 1. Спр. 24. Оригінал.

Опубліковано: Мицик Ю., Тарасенко І. З нових документів до історії Сіверщини (XVII–XVIII ст.) // Сіверянський літопис. 2018. № 5. С. 97.

№ 59

1708 р., березня 14. – УНІВЕРСАЛ І. МАЗЕПИ БАТУРИНСЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ КРУПИЦЬКОМУ МОНАСТИРЕВІ НА с. ОБМАЧІВ, ЗА ВИНЯТКОМ 15 ДВОРІВ ПОСПОЛИТИХ, ЯКІ МАЮТЬ ОБСЛУГОВУВАТИ ГЕТЬМАНСЬКИЙ ДВІР

Пресветлейшого и державнейшого великого государя, Его царского величества Войск Запорожских гетман, славного чина святого апостола Андрея и Белого Орла кавалер Иоан Мазепа.

Всей старшине и черни Войск Его царского пресветлого величества Запорожских, а особливо пану сотникови батуринскому, также пану господареву замку нашего Батуринского и всем вообще, кому бы колвек о том тепер и в потомный час ведати належало, сим универсалом нашим ознаймуем: Иж мы, гетман и кавалер, должным почитанием заховуючи при своем валиоре и ненарушной целости так высоце поважные монаршые его царского пресветлого величества грамоты, яко и рожных гетманов антецессоров наших универсалы, данные монастыреви Батуринскому Свято-Николаевскому Крупицкому на село Обмачев з всеми добрами до того меючи ку той святой обители особливаю нашу горливість и респекта приворочаем до оной в первобытную посессию в зуполное и вечистое владение тое село Обмочев (якое до тых час в несовершенной монастырской владзи для певных причин зоставало) з всеми обще добрами и угодиями здавна и тепер до оногo належачими, позволяючи высоце в Богу превелебнешому господину его милости отцу Гедеоу Одорскому, архимандрите тамошнему, з всеми в Христи братиями и сукцесорам его, волне и свободне без всякой перешкоды тым селом Обмочевом владети и як хотя диспoновати, в чом абы пан сотник батуринский, также господар замку нашего Батуринского и ниhto инший з старшини и черни ему, высоце в Богу превелебнешому господину, его милости отцу Гедеоу Одорскому, архимандриту батуринскому Свято Николскому Крупеицкому з братиею и сукцесором его тепер и впредь жадной найменшой не смел и не важился чинити перешкоды, кривды, трудности пилно варуем и приказуем. Войт зась обмочовский з посполытыми людьми повинен его милости отца архимандриты з братиею в всем слухати и всякии належитые подданские повинности уйщати монастыреви. А козаки при ненарушных своих войсковых вольностях в том селе меют зоставати и правом козацким щититися. А поневаж в том же селе Обмочеве двор наш знаидуется, который без людей не может там быть, прето для послуг и всяких потреб отделяем от Обмочева 15 человек посполитых до того нашего двора; до которых так его милость отец архимандрит нынешний з братиею и сукцесоре его, якой войт обмачувский не повини будут ни в чом витручатися; взаем зась до монастырских подданных (опроч выделенных 15 человек до двора). Пан господар наш замковый и дворник обмочовский не повинни жадного мети интересу в том всем воле и указови нашему, аби досить тепер и впредь было чиненно повторе и по десяте пильно и грозно варуем и приказуем.

Дан в обозе от Хвастова, марта 14-го, року 1708-го.

Звишменований гетман и кавалер, рука власна.

Універсали Івана Мазепи. 1687–1709 / Упоряд. І. Бутич. К.; Львів, 2002. С. 532–533.

№ 60

1708 р., червня 28, м. Біла Церква. – 3 ЛИСТА І. МАЗЕПИ О. МЕНШИКОВУ ПРО СПРОТИВ БАТУРИНЦІВ КАЛМИКАМ

<...> И когда уже тайно минули были Батурин, господар мий тамошний батуринский, известясь об них и собрав наскоре скилкадесят козаков и дворян многих, начал их, калмыков, за две мили от Батурина в одном селе, где когда оных хотел переловить, они все в двор един запершися, стали были боронитца, а господар мий, видя, что не может их в малолюдствии и без

кровопролития взять, начал их обнадеживать, что будут у мене службу и плату иметь, если схотят удержатца <...>

Архив СПбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 60. Л. 1–2 об. Оригинал.

Опубликовано: Батурицкий архив и другие документы по истории Украинского гетманства 1690–1709 гг. / Рук. проекта и сост. Т. Г. Таурова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 246–247.

№ 61

1708 р., жовтня 26. – 3 ДОНЕСЕННЯ КНЯЗЯ О. МЕНШИКОВА ЦАРЮ ПЕТРУ I ПРО ПІДГОТОВКУ БАТУРИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ ДО ОБОРОНИ

<...> Сего октября в 23-й день доносил я Вашей милости о том, что намерен был я ехать к гетману Мазепе в Борзну, о чем того ж дня и к нему, гетману, чрез письмо от себя дал знать. И на другой день, то есть в прошлое воскресенье, при приезде нашем в Мену приехал к нам от него, гетмана, полковник Анненков, которой, по отправлении от него изычайного комплемента, сказал, что прислал ево гетман ко мне нарочно объявить про свой приезд в Батуриин. И того ж часу оному полковнику приказал я от себя до него, гетмана, послать нарочного наскоро с тем известием, что я к нему еду. Тем же временем прибыл до меня его милость князь Голицын⁶⁷, с которым мы с того ж дня на понедельник о полуноче, переправившись здесь Десну, поехали в Батуриин наскоро, куда в половину дня приехали и его, гетмана, тут не изобрели. А сказали нам тутошние наши офицеры, что в воскресенье в вечеру из Батурина наскоро поехал до Короба три мили, а при Батуриине токмо Анненков полк нас встретил. А сердюки все, также и прочие тутошние жители, убравшись, в замок засели и, розметав мост, стояли по городу в строю з знамены и с ружьем и с пушками, к которым посылал я полковника Анненкова ради розговору, для чего так с нами, яко с неприятелями, поступают. И ево, полковника, в город не пустили, також и к нам из города никого не выпустили; а отвечали з города, что чинят они то по указу. И видя мы такой их злой поступок, вскоре от Батурина поехали до Короба, где чаяли ево, гетмана, застать. И отъехав полторы мили до местечка Новых Млынов, получили тут ве-домость, что уже он, гетман, под Оболонью и Десну переправился. И чрез сие злохитрое ево поведение за истинно мы признаваем, что конечно он изменил и поехал до короля швецкого⁶⁸ <...>

Письма и бумаги императора Петра Великого. М., 1951. Т. 8. Вып. 2. С. 864.

№ 62

1708 р., жовтня 29. – СВДЧЕННЯ НА ДОПИТІ У ПОСОЛЬСЬКІЙ ПОХІДНІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ КАНЦЕЛЯРИСТА О. ДУБЯГИ

1708-го октября в 29-й день гетманский канцелярист Александр Дубяга, которой взят у Десны при Оболонском перевозе, в роспросе сказал.

Как де гетман Мазепа Великому государю изменил и каким способом к шведу уехал, о том он, Дубяга, не знает, понеже де он чрез все прошедшее лето при нем, гетмане, не был, а жил в деревне своей, которая от Батурина в трех милях, и прошлой недели получил он, Дубяга, ве-домость, что гетман Мазепа, будучи в Батуриине одну ночь, поехал наскоро к царскому величест-

ву в Новгородок Северской и имел Десну переправляюща на Оболонском перевозе, а про шведа тогда разглашали в народе, будто обратися к Чернигову против князя Александра Даниловича Меншикова; и он, Дубяга, по той ведомости, что гетман восприял путь к царскому величеству, поехал из деревни своей за ним, гетманом, вслед в прошедшую среду. И когда приехал в Батурин, то ему, Дубяге, сказал тамошний комендант сердюцкой полковник Чечел⁶⁹ и артиллерии осаул Кениксек⁷⁰, что конечно поехал к великому государю чрез Короп, а где он тогда обретался, о том они ему, хотя он с прилежанием спрашивал, имянно не объявили; они же де, Чечел и Кениксек, ему, Дубяге, говорили, что приехал к Батурину князь Александр Данилович и они де ево в замок не пустили и присланным ево в том отказали для того, что гетман Мазепа, поедучи из Батурина, приказал им, дабы они до возвращения ево никого московских людей в Батуринский замок не пустили, понеже де от них великое разорение малороссийскому народу происходит и знатные, будто, местечка сожены, а имянно Мглин, Березна и Мена, чего чтоб и над Батурином не учинили, а про измену гетманскую он, Дубяга, от Чечела и Кениксека, також и от иных ни от кого в Батурине не слыхал. И ночевав тамо (понеже ево Кениксек из замку Батуринского ночью, хотя он и просился с принуждением, не выпустил, объявляя ему на сие артикулы иноземские, что по ночах из крепостей никого пускать не надлежит), поехал он, Дубяга, в надлежащей путь за гетманом чрез Короп, где ему по приезде его тамошние жители сказали, что гетман переправился Десну под Оболонью (которая за полмили от Коропа) пред двумя днями до ево приезде и поехал де он, гетман, тою стороною Десны к великому государю в Новгородок Северской. И когда он, Дубяга, выехав ис Коропа, приехал к перевозу, под Оболонью будущему, и хотел чрез Десну перевозиться, то ево поймали тамо московские драгуны и привели к генерал маеору Бену. Он же, Дубяга, сказал, что при гетмане Мазепе переправилось на ту сторону Десны генеральной старшины: обозной Ломиковской⁷¹, судья Чюйкевич⁷², писарь Орлик, два ясаула – Гамалей⁷³ да Максимович⁷⁴, полковники миргородцкий, прилуцкий, лубенский, а слышал де он и о полтавском полковнике, что он недавно при гетмане ж был, и не ведает, отпущен ли он в дом или нет. А что де при нем, гетмане, перешло за Десну ныне войска, о том он подлинно не знает; а в Батуринском де замке ныне войска четыре полка сердюцких, Чечелев, Покотилов, Денисов, Максимов, да казаки городовые полков Миргородцкого, Прилуцкого и Лубенского; а по сколько которого полку человек, о том не знает. Артиллерия вся гетманская також в Батурине, а при нем ничего из оной ныне нет. А как де он, Дубяга, ехал из Батурина до Десны, и с ним никого из гетманских людей, кроме ево человека и четырех человек козаков, которых он из своей деревни взял, не было, только де съехался с ним на пути, не доезжая до Коропа за полмили, бывшего черниговского полковника Лизогуба⁷⁵ сына ево Андрея слуга, с казаком Прилуцкого полку (которой с ним, Дубягою, на перевозе ж взят) и сказал ему, Дубяге, что он идет за господином своим Лизогубом, которой поехал вслед за гетманом к царскому величеству. И когда он, Дубяга, приехал к Десне на перевоз и стали ево московские драгуны брать, то тот лизогубов слуга незнаемо куда ушел и ничего он, Дубяга, от него о измене гетманской не слыхал. Дубяга ж при сем сказал, что как сей осени ездил в Сечю Запорожскую⁷⁶ присланной с Москвы дворянин с казною царского величества (которая им, запорожцам, посылается в жалованье), и при том де гетман посылал от себя нарочного человека, конотопского жителя прозванием Харевица к ним, запорожцам, с несколькоим числом денег, желая их, чтоб они, запорожцы, шли к нему, гетману, на помощь, когда он их требовать будет, и запорожцы де в том ево, гетмана, как он, Дубяга, слышал, обнадежили. И ныне де в малороссийском народе разглашается, будто они, запорожцы, из Сечи уже в Украину идут, ток-

мо о сем подлинной ведомости нет, совершенно ли они, запорожцы, в походе из Сечи обретаются.

Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. Павленко. К., 2007. С. 716–717.

№ 63

1708 р., листопада 1. – 3 ЛИЗОГУБІВСЬКОГО ЛІТОПІСУ⁷⁷
ПРО ВЗЯТТЯ БАТУРИНА О. МЕНШИКОВИМ

Того ж ноемврия 1-го дня Батурин Меншиков князь Александр с войском великороссийским спалил и вырубал, где были сердюки и охокоммоние козаки и над ними был полковник Чечель, который увойшел от меча хотя был, однак кум его, в селе Обмочевке, когда он утекал и забегл верхом обогретись, понеже весь обмок, да заснул на печи, то кум пошел, ознаймил войту и прочим и так взяли его и поймали и отдали великороссиянам; потом голову ему в Глухове утятю. Також Филипу, реенту певчих, в Батурине взятому, утятю голову в Глухове и спицах железных на глаголях на площади в самом городе заткнено; и еще войта Шептаковского там же голова. А Фидрику^a, над пушкарями командиру, новокрещеному из иноземцев, взятому в Батурине, – перво очи выбрано, после в Сумах, слободском городе, голову усечено и на столе каменном також на шпичу железную воткнено в самом городе. Много там людей пропало от меча, понеже збег был от всех сел; однак за вытрублением не мертвить, много еще явилося у князя Меншикова, который дать велел им писание, чтоб никто их не занимал; – многож в Сейме потонуло людей, утекаючи чрез лед еще не крепкий, много и погорело, крившихся по хоромех, в льохах, в погребех, в ямах, где паче подушилися, а на хоромех погорели, ибо, хотя и вытрубление було престать от крово пролития, однак выходящих от сокрытия войско заюшенное, а паче рядовые солдаты, понапившиися (понеже везде изобилие было всякого напою) кололи людей и рубали, а для того боячися прочие в скрытых местах сидели, аж когда огонь обошел весь город, и скрытии пострадали; мало еднак от огня спаслося и только одна хатка, под самую стеною вала от запада стоячая, уйцелела некаягось старушка; церковь же в замку деревянная сгорела, в городе Троицы Святой каменная, верхами и работою внутрь огорела, а церковь Николая каменная недороблена была и уже от прошлого 1708-го года до 1742-го пустый город и замок и церкви в городе и на Гончаривце были <...>

Летописец или Описание краткое знатнейших действий и случаев, что в котором году деялося в Украины малороссийской обеих сторон Днепра и кто именно когда гетманом был козацким // Сборник летописей, относящихся к истории Южной и Западной Руси, изданных Комиссиею для разбора древних актов, состоящей при киевском, подольском и волынском генерал-губернаторе. К., 1888. С. 47–48.

^a Йдеться про Фрідріха Кенігсека.

№ 64

1708 р., листопада 2. – 3 ЧЕРНІГІВСЬКОГО ЛІТОПІСУ⁷⁸
ПРО ВЗЯТТЯ БАТУРИНА ВІЙСЬКАМИ О. МЕНШИКОВА

<...> И зараз послал з войском князя Александра Меншикова доставати Батурина, місяця ноеврия дня 2-го, бо в нем заперлися были, з розказаня Мазепина, сотник батуринский Чечель и Филипп, реент, з сердюками; и гды пришел Меншиков под Батурин, давано огню з гармат велми з Батурина, але Меншиков зараз добыл Батурина и сплюндровал его огнем и мечем, а Чечеля, сотника, и Филиппа, реента спартесного, побрал живцем и в Глухове почвертовано их, з розказаня царского. Того ж місяця дня 5-го, Петр Алексеевич, царь, пошедши з Погребков, бился з шведами, з гармат стреляючи, чрез Десну, у Белых Березах, под Мезином селом; а напотом царь Петр пошел до Глухова, и там, ноемврия дня сегого, учинил гетманом Иоанна Скоропадского⁷⁹. А кроль шведский и Мазепа з войском, переправившись чрез Десну, пошли до Батурина, ноеврия дня осмого; и знашел его спаленого: крови людской в месте и на предместью было полно калюжами; ревню плакал по Батурине Мазепа. И станул кроль шведский в Городищу, а Мазепа в Обмачеве, о милю от себе; а напотым, пошли на Прилуку. Кроль станул в Ромне, а Мазепа в Гадячом, з компаниею и сердюками.

Черниговская летопись по новому списку (1587–1725) и Коломацкие челобитные / С предисловием Ал. Лазаревского. К., 1890. С. 25–26.

№ 65

1708 р., листопада 2. – 3 ЧЕРНІГІВСЬКОГО ЛІТОПІСУ
ПРО ОБОРОНУ БАТУРИНА ВІД ВІЙСЬКА О. МЕНШИКОВА

Дано государю знати, царю Петру, же конечно зминил ему Мазепа <...>

И зараз послал з войском князя Александра Меншикова доставать Батурина мисяца ноеврия, дня 2-го, бо в нем заперлися были з розказаня Мазепина полковник сердюцкий Чечел, Фридрих асаул артиллерный, сотник батуринский Дмитрий Нестеренко з сердюками и з жолдаками и другими вооруженными людьми. Гды пришел Меншиков под Батурин, давано огню з гармат велми з Батурина, але Меншиков не зараз добыл Батурина, но подержал первие з милостивою государевою грамотою о здачи города без противности и о целости их здоровья с пожитками и як крайне не повинулися, тогда уже штурмовал и сплюндровал его огнем и мечем. А Чечеля, сотника Фридриха и Филипа, реента стартесного, который з дурачества бранил князя Меншикова на стене градской, побрал живцем; и в Глухове полковника Чечеля четвертовано, а другим головы поотрубано, а Фридриха в Конотопе колесовано для того, что за слабостию его не довели в Глухов.

<...> А напотом царь Петр пошел до Глухова и там ноеврия дня сегого учинил гетманом Иоана Скоропадского. А кроль шведский и Мазепа, з войском переправившись чрез Десну, пошли до Батурина ноеврия дня осмого и знашол его спаленого, крови людской в мисти и на передмистью было полно калюжами. Ревню плакал по Батурине Мазепа; и станул кроль шведский в Городищу, а Мазепа в Обмочеве, о милю от себе.

Чернігівський літопис / Підготовка до друку, передмова і коментар о. Ю. Мицика // Сіверянський літопис. 1996. № 4. С. 116.

№ 66

**1708 р., листопада 2. – З ДОНЕСЕННЯ О. МЕНШИКОВА
ПЕТРУ І ПРО ЗДОБУТТЯ БАТУРИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ**

<...> Доношу Вашей милости, что мы сего числа о шти часах пополночи здешнюю фартецию з двух сторон штурмовали и, чрез помощь божию и Вашего оружия щастием, по двучасном огню, оную взяли. И сею викториєю Вашей милости поздравляю. И сего часу еду я сам в город и потом о всем обстоятельно Вашей милости донесу <...>

Письма и бумаги императора Петра Великого. М., 1951. Т. 8. Вып. 2. С. 918.

№ 67

**1708 р., листопада 2. – З МОГИЛЬОВСЬКОЇ ХРОНІКИ
ПРО РОЗПРАВУ ВІЙСЬК О. МЕНШИКОВА НАД МЕШКАНЦЯМИ БАТУРИНА**

<...> Того ж самого часу під час облоги люди міські, що значніші, рятуючи життя своє, зі скарбами, з жонами, з дітьми повтікали до церкви батуринської, коштом того ж гетьмана Мазепи вимуруваної, і там замкнулись. Але військо московське яко леви і хижі вовки, оскаженілі, сподіваючись там здобути скарби, притягнувши гармату, двері, що були міцні, повистріляли, а яких там людей світських і духовних знайшли, в пень витяли, панянок по вівтарях церковних гвалтували, і скарби там скриті порозхватали, і місто спустошили і спалили.

Полное собрание русских летописей. М., 1980. Т. 35. Летописи белорусско-литовские. С. 277.

№ 68

**1708 р., листопада 2. – ЛИСТ ПЕТРА І О. МЕНШИКОВУ
ПРО ДОЛЮ ЗАХОПЛЕНОГО БАТУРИНА**

Сего маменту получил я ваше зело радостное писание, за которое вам зело благодарны, паче же Бог мздовоздаятель будет вам. Что ж принадлежит о городе, и то полагаю на вашу волю: ежели возможно от шведов в нем сидеть, однакож несколько пушек лутчих вывезть в Глухов, то извольте поправить и посадить в гварнизон [хотя драгун в прибавку стрельцам, пока пехота будет]. Буде ж [как я от присланного слышал] оной не крепок, то зело лутче такую великую артиллерию вывезть в Глухов, а строенье зжечь [которое там зело ныне нужно], понеже, когда в таком слабом городе такую артиллерию оставить, то шведы также лехко могут взять, как мы взяли. И для того не изволь время терять, ибо сего дня шведы перешли реку и, чаю, завтра конечно пойдет к Батурину или инуды глубже. И того ради опасно, дабы не помешал вам в вывозе артиллерии. Буде ж не успеете вывезть, то лутче разжечь или розорвать и, штуками роздав, вывезть.

Из Воронежа, ноября 2-го дня.

P.S. Ежели есть булава и знамена, изволь прислать: для нового гетмана зело нужно. Також канцелярию возьми с собою всю их.

Письма и бумаги императора Петра Великого / Редактор А. И. Андреев. М.; Л., 1948. Т. 8. Вып. 1. С. 270–271.

№ 69

1708 р., листопада 2. – ОХОРОННА ГРАМОТА О. МЕНШИКОВА Ф. СТОЖКУ
НА ВІЛЬНИЙ ПРОЇЗД У ВІДПУСТКУ

Сим объявляем Его царскаго величества Войска Запорожскаго господам полковникам, есаулам и сотникам и протчей старшине и всему народу малороссийскому. Понеже после измены бывшего гетмана и крестопреступника Ивана Мазепы, по ево воровскому возмущению, сообщники его Дмитрий Чечел и Фридрих Кеныксен и протчие подобные им сотники и есаулы с сердюками и с некоторыми городовими и со всею батуринскою черню, засев в Батурине и укрепляясь воинским обычаем, Его царскаго величества великороссийских войск, по указу Его великаго государя, в Батурин не пустили и по оным войскам из Батурина из пушек и из ружья стреляли; чему объявитель сего, кролевецкий житель Федор Данилович Стожок, самовидец, ибо при том времени в оной крепости был и оных воров от напрасна о христианскаго кровопролития унимал, за что принужден был от них, воров, не малой терпети страх и был прикован к пушке, и за то Его царское величество милостиво пожаловать указали его, отпустить в дом свой, которой отпуск прямым делом исполнил и чтоб каждой ему в том верил, того ради сей лист рукою и печатью нашею утвердили. Дано в Батурине ноября 2-го, 1708-м году.

В подлинном подпись таков Александр Меншиков.

С подленного княжого листа списал и сводил полку Прилуцкого козак Герасим Кораблиов.

Черниговские губернские ведомости. 1850. Часть неоф. № 51. С. 468–469.

№ 70

1708 р., листопада 3. – З «ПОДЕННОЙ ЗАПИСКИ» ПЕТРА I
ПРО ВЗЯТТЯ О. МЕНШИКОВИМ БАТУРИНА

И пришли 3-го дня в тот городок Воронеж и там несколько времени были, где и получили от князя Меншикова ведомость, что город Батурин (где Мазепа изменник имел свою резиденцию) достали не со многим уроном людей и первых воров, полковника Чечеля и генералного ясаула Кениксека, с некоторыми их единомышленники взяли, а протчих всех побили. И тот город совсем сожгли и разорили до основания, где зело много изменника Мазепы богатства взяли. Тут же был заготовлен им, Мазепою, для войск швецких великой магазейн, которой також созжен <...>

Гистория Свейской войны (Поденная записка Петра Великого) / Составитель Т. С. Майкова, под общей ред. А. А. Преображенского; В 2-х вып. М., 2004. Вып. 1. С. 294.

№ 71

1708 р., листопада 3. – З ДОНЕСЕННЯ О. МЕНШИКОВА ПЕТРУ I
ПРО ЗДОБУТІ В БАТУРИНІ ВІЙСЬКОВІ ТРОФЕЇ

<...> Артиллерию, сколько могли взять, везем с собою, а протчую тяшкую, а имянно несколько самых больших пушек, розорвали. Что же чрез помянутое свое писание изволите повелевать нам прислать к Вашей милости булаву и знамя в Глухов к потребному времени, и у

нас есть не токмо одна, но и три булавы, также и бунчюг, и между довольным числом всяких знамен – знамя первое, которое всегда пред гетманом важивали; и оные все, купно с воровскою старшиною, привезу с собою <...>

Письма и бумаги императора Петра Великого. М., 1951. Т. 8. Вып. 2. С. 919.

№ 72

**1708 р., листопада 14. – 3 ЖАЛУВАНОЇ ГРАМОТИ ПЕТРА І
І. НОСУ⁸⁰ НА ЧИН ПРИЛУЦЬКОГО ПОЛКОВНИКА**

<...> А ево, наказного полковника Носа, оставил он, вор и изменник Мазепа, в гварнизоне обще с единомышленники ж своими и изменниками, с сердюцким полковником Чечелем, казаками того полку Прилуцкого в Батурине, приказал ему, дабы он Наших царского величества великороссийских ратных людей в Батурин не пускал и с ними бился. А он, Иван, помня страх божий и обещание свое к Нам, великому государю, по верности своей противу наших, царского величества ратных великороссийских людей не бился и там ворами и изменниками выбранными ... бит был, окован и посажен ... от генерала нашего, князя Александра Даниловича Меншикова, освобожден и послан в Прилуки, где також к Нам, великому государю, показал свою верную службу, за которые его к Нам, великому государю, вернорадетельные службы пожаловали его, Ивана Носа, велели ему быть в том Прилуцком полку полковником на место помянутого вора и изменника, бывшего полковника Прилуцкого (Горленка⁸¹), которой вкупе с Мазепою при неприятеле нашем, короле швецком, в учиненной против нас, великого государя, противности <...>

Письма и бумаги императора Петра Великого. М., 1951. Т. 8. Вып. 2. С. 920.

№ 73

**1708 р., листопад. – 3 ЛИСТА НЕВІДОМОГО РОСІЙСЬКОГО ОФЦЕРА
ПРО ОБЛОГУ БАТУРИНА**

В прошлом октябре^a месяце <...> гетман Мазепа по уходе своем к королю швецкому, своим сердюкам и кампанейцам и нескольким городовым <...> в Батуринской фартеции засесть и укрепитца велел с таким определением, ежели наступят войска царского величества, дабы по всякой возможности против оных противились и держались до тех мест, пока он с самим швецким королем на сикуре к ним будет.

И во втором числе того ж октября месяца по указу Его царского величества мы с 3 тыс. кавалерии и с тремя полками инфантерии оную крепость осадили. И того ж дня к сидящим во оной ворах писали указом царского величества, дабы нас в крепость пустили. На что они, вору, отвещали, что будут держатца до последняго человека, а в город не пустят. И когда мы с войском к реке приблизились, тогда они выслали ис крепости 6 пушек и поставили над рекою для защищения мосту, которой прежде нашего приходу был у них розмётан. Чего ради мы, ниже тех мостов, в дву лотках своих людей перевозить стали, что видя они, вору, тотчас и с пушками в город побежали, и нам мост очистили, которой мы направля, и об ночь всё войско за

^a Тут і далі в документі помилково замість «ноября».

реку в место переправили. И того ж числа около полуночи выслали они из крепости письмо, в котором писано, дабы их из города выпустить со всеми припасами и в том бы дать им сроку на три дни. И на то свое письмо не дождавшись отповеди, по утру, то есть в 1 день сего месяца октября стали из города по нашей гоупт квартире чрез реку також и по войскам, при нас будущим, а на тот час близ места стоящим, из пушек бить, не видя никакого от нас действия, ни к тому начинания.

Также предместье кругом города всё зажгли, однако ж мы своих людей в предместье, хотя с трудом, ввели и некоторые пожары затишили, и близ города в домах засесть приказали. И того ж числа по полудни, в 4 часах, в некотором удобном месте построя батарею, оную фартецию бомбандировать начали.

А по наступлении ночи, изготовя фашины и лесницы, к штурму изготовились. А имянно господину генералу-мазору Волконскому⁸² подле ворот правую сторону, полковнику Анненкову сзади от реки взвоз идти приказали, а с левой стороны для тревоги 200 человек татар засели, дабы оные пред штурмом тревогу и крик и стрельбу учинили, чтоб те из той мест, кой мы штурмовать намерились, людей отманить. И таким образом, во 2 день по полуночи, о 6 часах, когда сзади чрез татар учинилась тревога, тогда большая часть их, воров, на тое тревогу пошли. А тем временем наши с дву сторон штурмовать начали. И понеже лесницы были коротки, то и без лесницы, с помощью Божиею, на город чрез немалую стрельбу вступили. По двучасном огню оную фартецию взяли, в которой воров многих побили, а достальных живьем побрали, между которыми и старшин – войсковою подобозной Фридрих Кенексек и сотник також, и атаманы батуринские, и иные знатные из старшин.

Артамонов В. А., Кочегаров К. А., Курукин И. В. Вторжение шведской армии на Гетманицу в 1708 г. СПб., 2008. С. 168–170 (Приложение № 1).

№ 74

1708 р., листопад. – 3 КНИГИ Д. ДЕФО⁸³ ПРО ПЕТРА I, НАПИСАНОЇ З ВИКОРИСТАННЯМ СВИДЧЕНЬ НЕВИДОМОГО БРИТАНСЬКОГО ОФЦЕРА НА РОСІЙСЬКІЙ СЛУЖБИ, ПРО ШТУРМ БАТУРИНА

<...> Князь Меншиков пошёл на восточную сторону Украины с 24 тыс. пехоты и 6 тыс. кавалерии, чтобы заставить большую часть казаков той стороны вернуться к присяге, и стал приближаться к Батурину, резиденции Мазепы, которую тот укрепил, насколько позволяло место и время. Мазепа, во исполнение своего замысла, разместил там 6 тыс. казаков, смелых, твердых и решительных людей, которые, кроме всего прочего, были очень хорошо снабжены всем необходимым для его обороны. Князь, несмотря ни на что, сразу подступил к замку и сходу тут же атаковал его в шведской манере. Он не мог терять времени, чтобы соблюдать все необходимые правила долгой осады. Соорудив с помощью множества людей за два дня три батареи, он открыл такой жестокий огонь, что за одну ночь и день пробил достаточную брешь. Её нельзя было назвать настоящей в полном инженерном смысле, но она позволяла начать штурм. Гарнизон защищал себя с большим упорством и перебил во рву множество москвитов. Но русские всё напирали и, вдохновленные присутствием своих командиров, впали в такую ярость, да к тому же были в таком количестве, что ворвались в замок с мечом в руках и

перебили всех, как сказано выше, 6 тыс. казаков-изменников, в куски, не дав никому из них пощады <...>

Артамонов В. А., Кочегаров К. А., Курукин И. В. Вторжение шведской армии на Гетманщину в 1708 г. СПб., 2008. С. 170–173 (Приложение № 2).

№ 75

1708 р., листопад. – З ЩОДЕННИКА ШВЕДСЬКОГО ІСТОРИКА Г. АДЛЕРФЕЛЬДА⁸⁴ ПРО ЗАХОПЛЕННЯ ТА РУЙНАЦЮ БАТУРИНА РОСІЙСЬКИМ ВІЙСЬКОМ

Цар, хочачи помститися Мазепі, проти якого опублікував грізний маніфест, наказав Меншикову негайно за атакувати його столицю, поки шведи не прибули на допомогу. Меншиков напав на неї 3 листопада і здобув її. Потім дав наказ вимордувати всіх без різниці віку та плоти, а після нелюдської масакри силоміць вивів жінок, що ще лишилися при житті <...> Він забрав звідти важкі гармати, а було їх близько сорока. Рівно ж по-варварському сплюндрував і спалив все місто та млини. Одна частина залоги перебралася щасливо через Сейм, але її коменданта зловили й тортурували. Він був родом з Прус і називався Кенігсек <...>

Мацьків Т. Гетьман Іван Мазепа в західноєвропейських джерелах 1687–1709; Вид. 2-е. К.; Полтава, 1995. С. 151.

№ 76

1708 р., листопад. – З «РЕЛЯЦІЇ ПРО БІЙ ПІД ПОЛТАВОЮ З ДЕЯКИМИ РОЗДУМАМИ ЩОДО ДВОХ ПОПЕРЕДНІХ КАМПАНІЙ» ПЕТЕРА ШЕНСТРЕМА⁸⁵ ПРО ЗНИЩЕННЯ БАТУРИНА

<...> Якби Мазепа (Mazepa) на той час був розсудливішим, похід короля був би напевно успішнішим. Але того тепер почали гризти сумніви, він спочатку вирішив, що зможе повернути собі царську милість, тому полишив на деякий час короля Швеції (Sweden) в Сіверщині (Severia) без чіткого рішення щодо допуску того в Україну (Ukraine); у той же самий час цар, розлючений на гетьмана, спрямував частину своїх військ у великий похід в Україну (Ukraine), які несподівано зіткнулися з військом Мазепи (Mazepa) біля Батурина (Baturin), що слугував йому резиденцією. Гетьман щасливо unikнув небезпеки бути захопленим в полон, але не зміг unikнути зруйнування цього міста, яке було штурмом захоплене, розграбоване й спалене. Втрата міста була ще відчутнішою від того, що в ньому містився великий склад різної зброї, пороху, мідних і залізних гармат; але перш за все, у ньому була значна кількість провізії, якої в цій країні, як і в Росії (Russia), на той час було дуже мало й була вона дорогою.

Було надзвичайно шкода втрачати те, на що дуже сподівалася така напівголодна армія, як наша; і Мазепа (Mazepa) теж мав достатні підстави шкодувати про свою затримку; але справді найбільшою втратою для нас була втрата запасів пороху, ядер, гармат і куль для мушкетів, які були захоплені й знищені ворогом у розграбованому Батурині (Baturin). Ми мали велику потребу в цьому, оскільки легко собі уявити, якої якості був наш порох, який ми везли з собою із Саксонії (Saxony) і який часто був то мокрим, то знову сухим; навіть дивно, що з ним ми

провели стільки битв, хоча, по правді кажучи, наше військо застосовувало свої шпаги частіше, ніж вогнепальну зброю <...>

Шенстрем П. Реляція про бій під Полтавою з деякими роздумами щодо двох попередніх кампаній (переклад Герасимчука О., коментар Павленка С.) // Сіверянський літопис. 2016. № 3. С. 100.

№ 77

1708 р., листопад. – ІЗ ЗАПИСОК БАРОНА ДАВИДА НАТАНІЄЛЯ фон ЗІЛЬТМАНА⁸⁶ ПРО ЗНИЩЕННЯ БАТУРИНА

<...> Снова выступили и шли 2 мили до д. Городище. Маршрут проходил совсем близко от Батурина, я был в городе и видел руины. Не имея возможности сидеть в осаде и не желая оставлять противнику батуриное «гнездо измены», Меншиков не только сжег крепость, но и перебил большую часть гарнизона и жителей. Однако после двухчасового штурма из разоренного в страшной спешке Батурина все-таки успела бежать не только часть населения, но и около одной тысячи мазепинского гарнизона.

Артамонов А. В., Кочегаров К. А., Курукин И. В. Вторжение шведской армии на Гетманщину в 1708 г. СПб., 2008. С. 88.

№ 78

1708 р., листопад. – ІЗ ЗАПИСОК С. АГРЕЛЛЯ⁸⁷ ПРО РУЙНАЦІЮ БАТУРИНА

<...> Мы шли ночью и днем, чтобы выручить резиденцию Мазепы – Батурина, которая к тому времени была плотно окружена врагом. Но пришли мы поздно, когда за несколько дней до этого неприятель штурмом взял город, укрепленный не лучше, чем все другие города этой земли. Здесь противник действовал самым жестоким образом и тиранил бедных людей, погребки были полны мертвыми телами тех, кого он загнал туда и потом поджег.

Артамонов А. В., Кочегаров К. А., Курукин И. В. Вторжение шведской армии на Гетманщину в 1708 г. СПб., 2008. С. 90.

№ 79

1708 р., листопад. – ІЗ ЗАПИСОК Б. КУРАКІНА⁸⁸ ПРО ЗНИЩЕННЯ БАТУРИНА

<...> А гетман Мазепа с войски того времени стоял при Десне в местечке Салтыковой Девице, а войск имел только тысяч с пять. И хотя многими письмами как от Его величества⁸⁹, так и от министров, было подтверждено, и многожды чрез посланных знатных особ зван был к совоуплению войск с фельдмаршалом, однако же, всякими мерами отговаривался и притворством сделал себя больна, и не пошел дале того места с войски своими. И с того места просил позволения, чтоб ему возвратиться до Батурина, его резиденции, и то от министров позволено было. И как возвращался до Батурина от Девицы Салтыковой, тогда ординовал гвардии пехотой, которая при нем была московской нации, бригадир Анненков с двумя пехотными солдатскими полками и несколько конницы, перешед чрез Десну, и стал в местечке Сосницах. А ког-

да король шведской⁹⁰ перешел за реку под Стародубом, тогда фельдмаршал Шереметев⁹¹ с войски ретировался, и выше Северского Новгородка, реку Десну перебравшись, упредил пред неприятеля. А тогда гетман Мазепа, поворотясь (с) своими войски придворными, с четырью или пятью тысячами, до местечка Короба ...^a

<...> И на другой день, в ночи Мазепа, перебравшись чрез реку Десну, соединился с королем шведским, а Его величеству изменил. А с ним старшин: обозной Ломоковской⁹², полковник миргородской⁹³, полковник прилуцкой⁹⁴, писарь генеральной⁹⁵, судья генеральной⁹⁶, племянник его, есаулы два генеральные⁹⁷ и другие также некоторые.

А Его величество царское намерен был ехать до Мазепы пред теми часы на почте, и с тем обвещием послан до него Михайло Чириков, токмо уже его найти нигде не мог. А он того часу перебрался за реку, только не мог перебраться еще экипаж свой и несколько своих пехоты, для того так скрытно учинено, потом еще не узнали стороны московских оной измены Мазепиной. Но потом объявилася вся его факция, что уже с королем шведским у него была корришпонденция прежде того времени года за два, и неприятель на Украину пришел по его призыванию Мазепину, которой обещал ему войск при себе малороссийских поставить 30 000. Но потом, когда уведали об его измене по двух днях его светлость кн. Меншиков тут же чрез почту прибыл один в персоне до армии к Новгородку Северскому до Его величества, а кавалерию оставил перебираться чрез реку Десну, или и при себе всю переправил около Новых Млынов, того несведом был. Но по двух днях с некоторою частью своих войск кн. Меншиков наскоро отправлен добывать разыденцию Мазепину Батурина, для чего в том месте заперших ожидали короля шведского в сикурс. Однако ж чрез доброе старание оного командира то место взято, в котором 10 000 президию было, из тех несколько животом спаслись, а другие в штурме пропали. И то место все потом выжжено и разорено, но и впредь никакому поселидбицу быть тут заказано. Но особливе Его величество указал по окончании войны или выходу из Украины неприятелю поставить на том месте столб каменной и доски железные литые с надписанием утвердить с начала всей измены Мазепиной <...>

Архив кн. Ф. А. Куракина. СПб., 1890. Кн. 1. С. 313–315.

№ 80

1708 р., грудня 7, м. Київ. – 3 ЛИСТА Д. ГОЛЦИНА ДО О. МЕНШИКОВА ПРО МАЙНО І. МАЗЕПИ

<...> А что изволите напоминать о пожитках Мазепиных, ежели что есть нарочитое ко удобию Вашей светлости, а именно серебряной посуды и мягкой рухледи и протчих вещей, и оные отобрать особо и к Вашей светлости прислать роспись, а достальной Мазепин скарб продавать, доношу Вашей светлости, оной Мазепин скарб в Киев привезен, а сколько чего всему, посылаю к Вашей светлости роспись, которую изволишь вычесть и брату приказать. И по воли Вашей светлости все учиню, яко верный Ваш слуга.

Мог бы я из оных пожитков себе что взять и никто б не ведал, токмо помня свою христианскую совесть и Вашей светлости обещанную к себе милость и не токмо того учинить и мыслию не касался. И по видимому признаю, что оные пожитки оставлены от Мазепы не для збе-

^a Далее в подлиннике зачеркнуто (примітка документа).

режения, токмо для отдачи поляком, понеже все на польскую руку и при оных пожитках положены булава и бунчук и печать войсковая с подписью польскою, которые даны от поляков Хмельницкому. И оные пожитки все стоят при карауле, убраны в возах. <...>

Архив СпбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 2791. Л. 1–3 об. Оригинал. Підпис – автограф.

Опубліковано: Батуринський архів і другі документи по історії Українського гетьманства 1690–1709 рр. / Рук. проекта і сост. Т. Г. Таирова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 385–386.

№ 81

1708 р., грудня 22. – УНІВЕРСАЛ ГЕТЬМАНА І. СКОРОПАДСЬКОГО ПРО НАДАННЯ МЕШКАНЦЯМ БАТУРИНА ДОЗВОЛУ СЕЛИТИСЯ НА ПОСАДАХ І ХУТОРАХ БАТУРИНСЬКИХ

Его царского пресвітлого величества Войска Запорожского гетман Иван Скоропадский.

Всеї старшині и черні Войска его царского величества Запорожского и кому о том відати належатимет, ознаймуем сим нашим універсалным писанием, иж любо в самом городі Батурині осталцам не маш позволения его царского величества пору(...)* ставшайся новобудоватися и для пожитья селитися, однак на посадах и футорах батуринских в позосталих хатах каждому осталцеви в своем дворі позволяется жити, иле в теперешнее зимнее время. А яко оние позосталие батуринці, не будучи ні в чом винними, при змінниках Мазепі единомислних, пострадали не тилко худоби, но и многих сродников своих, так жеби околичние города и села жадного діла не міли укоризнами, досадами и долегливостями не важилися до остатку с посадов и футоров батуринских разгонити. Сим нашим універсалом варуем и оний для непреренной позосталих батуринцов оборони пану Данилу Харевскому, атаманови батуринскому, видалимо.

В Лебедини декамврия 22-го року 1708-го. Звыш менованый гетман рукою власною. Місто войсковою печати.

Мицик Ю. Дозвіл на прожиття на руїнах Батурина // Сіверянський літопис. 2020. № 4. С. 75.

№ 82

1708 р., грудня 31, м. Київ. – ЛИСТ Д. ГОЛЩИНА ДО О. МЕНШИКОВА ПРО НАДСИЛАННЯ ТА ПРОДАЖ МАЙНА І. МАЗЕПИ

Светлейший княже, ко мне миостивейший!

Изволили Ваша светлость ко мне писать, дабы платье и протчую рухледь Мазепину, кроме дорогих вещей, продавать, а собольи мехи и протчие всякие дорогие вещи и серебряную посуду оценить и к Вашей светлости ведомость прислать. И при сем ценовную роспись и шкатунку с серебряными ложками и ножами посылаю к Вашей светлости, а которые вещи обычные и старые и е буду продавать, а на сколько продано будет, о том впредь Вашей светлости донесу.

Доношу ж Вашей светлости, присланы ко мне указы о пожитках Мазепиных, хто где знает, объевляли б и иные указы по городах и местечках розослал. И ко мне писал брацлавский пол-

ковник, что грек Исаие, брат Згурин, прежде измены Мазепиной 40 скрыней скарбу Мазепина до Царяграду повез, и иные сказывают многие пожитки ево лежат во Гданьску.

При сем остаюсь Вашей светлости всегдашним слугою.

Князь Дмитрий Голицын

Архив СпбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 2919. Л. 1–1 об. Оригинал. Підпис – автограф.

Опубліковано: Батуринський архів і інші документи по історії Українського гетьманства 1690–1709 рр. / Рук. проекту і сост. Т. Г. Таирова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 387.

Розділ III ЗАНЕПАД (1709–1749)

№ 83

1710 р. – РЕЄСТР «ЛАТИНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ» ЛИСТІВ БАТУРИНСЬКОГО АРХІВУ, СКЛАДЕНИЙ ЗА НАКАЗОМ ПЕТРА І

В латинских и польских письмах по переводу Посольского приказа переводчика Матвея Белецкого:

1. Письмо Костянтина Борковского к гетману чрез архимандрита Иеросалимского⁹⁸ о здравии и о посылке цыдулы цифирной.
2. Ведомость о баталии фельтмаршала Бориса Петровича Шереметева с Л[ев]енгоуптом⁹⁹.
3. Ведомость ис Польши о короле польском, где он обретается.
4. Письмо Элертово к гетману о короле польском, что в Кракове собирает войско на шведа.
5. Объявление Михайла Халецкого¹⁰⁰, что Потей побил шведов 4 000.
6. Ведомость Речицкого о короле швецком, что пришел под Варшаву во [...]000 человек войска.
7. Список с листа Приклонского из Варшавы о короле швецком, где обретается.
8. Письмо к гетману Яна Шенбека¹⁰¹, дабы запорожцов держать в руках.
9. Универсал Августа короля¹⁰² к гетману коронному, дабы вскоре войско польское привел к покоению.
10. Письмо Стенбоцкаго к польским сенатором, что король швецкий вступил в Польшу ради покоения Речи Посполитой¹⁰³.
11. Письмо похвальное Речи Посполитой, собранной на сейме.
12. Уневерсал шляхте польской Михаила Вишневецкого¹⁰⁴ о согласии короны польской.
13. [Че]лобитная Христофора¹⁰⁵ монастыря польского о милостыни.
14. Письмо к гетману из Бендеру от Юсуп-паши¹⁰⁶, дабы между посольством был мир, ибо монархи оба в союзе добром обретаются.
15. Письмо Самоила Захаревского о смерти Золотаренковой¹⁰⁷ к гетману ж.
16. Просительное письмо Костянтина Краковского к митрополиту Киевскому, к Варлааму Ясинскому¹⁰⁸, о честном принятии свойственника ево, Былинского, как к нему приедет.
17. Письмо к Мазепе просительное Сапеги¹⁰⁹ о деревнях, дабы не было обиды.
18. Письмо к нему ж Котелга¹¹⁰, каштеляна троицкого, дабы ево в любви своей имел.
19. Письмо о вольности польской, которая преж сего в Польше обреталась.
20. Письмо квартера Огилвия¹¹¹ к Максимовичю¹¹² о купеческих делах.
21. Уневерсал Сапеги гетмана¹¹³ к сенатором о собрании контрибуции.
22. Письмо Мазепина реэнта Филипа¹¹⁴, дабы Селезневич¹¹⁵ в майдане не чинил препятствия.

23. Просительное к Мазепе письмо Любомирского¹¹⁶, чтоб запретил казакам маетности ево разорять.
24. Объявительное к нему письмо от Паткуля¹¹⁷ о походе царского величества¹¹⁸ под Нарву.
25. Письмо к ему ж Хриштофа Селицкого, чтоб о делех царского величества имел с ним переписку.
26. Статьи из Риму, присланные к епископу Луцкому Жабокрицкому¹¹⁹ о всяких трудностях или о вере.
27. Письмо ж к Мазепе ж, а от кого, не написано, о греках, которых запорожцы разбили.
28. Лист Данила Гурченина¹²⁰ к нему ж, что дохтур лекарства посылает и как их принимать.
29. Письмо объявительное Леченка наказного полковника, к полковнику к Семену Палию¹²¹, что орда крымская идет на ляцкую руку.
30. Перевод цыфирной о розных ведомостях, что в Польше чинится.
31. Просительное письмо Элерта к гетману, как Бог даст мир, тогда желает он при нем, гетмане, жить.
32. Лист каменданта слущкого¹²², что шведы и с воеводиною виленскою к Варшаве пошли.
33. Статьи объявленные на сейме виленском, чего они желают.
34. Розные ведомости, писаны латынским языком, о поведении короля швецкого в Польше, а от кого и х кому те ведомости писаны, того не написано.
35. Письмо, а от кого, не написано, что поляки ево, гетмана, ненавидят, лутче любит ево Москва, а поляков в ненависти имеет.
36. Письмо к Мазепе, а от кого, того ненаписано, что генерал князь Никита Иванович Репнин¹²³ войною идет на шведа, а король швецкой умер.
37. Письмо к нему ж, благодарственное за писание о принятии у посланных ево трех писем, и о посылке разных ведомостей, а от ково, того в нем не напиано.
38. Письмо из Варшавы, как Сопега¹²⁴ с королем швецким виделись в городе Визбелине, а х кому, того не написано.
39. Список с письма воеводы калишского¹²⁵, как король швецкой обещался в Ковне послов польских слушать.
40. Список с листа, писанного х королю польскому от подскарбия коронного¹²⁶, которой писал, оправдая себя, что не ево причиною король швецкой вступил в Польшу¹²⁷.
41. Письмо Данила Заруговича к полковому писарю нежинскому¹²⁸, что король швецкой блиско Варшавы, против которого все посольство собирается.
42. Письмо к нему ж, писарю, от него ж, Данила, что швед стоит в [Л]итве, а король польской хочет ехать в Краков.
43. Письмо от гетмана Мазепы к Данилу Гурчанину, что от лекарств ево имеет он пользу.
44. Письмо к полковнику стародубскому¹²⁹, что о намерении неприятельском никто не может ведать, ибо скоро спешит в Польшу, а от ково, того в нем не написано.
45. Письмо Данила Гурчанина о взятъе у дохтура лекарств и о посылке к нему, гетману.
46. Уневерсал короля швецкого к Речи Посполитой на короля польского¹³⁰, дабы доносили и объявляли, как он их разорят и маетности обирает.
47. Письмо к Мазепе Яна Билинского о жалобе на полковника миргородского¹³¹.
48. Письмо к Мазепе ж Конона Зотова¹³² благодарное за любовь.
49. Ведомость к нему ж о посланнике галанском, что обретается при короле швецком, а от ково, того в ней не написано.

50. Письмо к нему ж, что Згура¹³³ словесно о всем донесет, а от кого, того в нем не написано.
51. Письмо дуки воеводы к нему ж, благодарное за ево благодеяние, а что де ему вручено, вся исполнять.
52. Письмо Михайла Халедского к нему ж объявительное, что гетман литовской¹³⁴ швецкого войска побил восемь сот человек.
53. Письмо Любомирского¹³⁵ к гетману наказному Самусю¹³⁶, что будто в Украине бунты начались от казаков.
54. Письмо Дебаса к Мазепе поздравительное и благодарственное за благодеяние.
55. Письмо к нему ж Элерта объявительное о войске швецком, что стояло под Торунем¹³⁷.
56. Ведомость из Варшавы о походе пехоты швецкой, что идет против войска литовского
57. Письмо Барнатовича к Максимовичю¹³⁸ о купеческих делах.
58. Письмо от города Архангельского, где царское величество¹³⁹ обретается и с министрами, а от кого, того в нем не написано.
59. Письмо, что город Быхов взят¹⁴⁰, а от ково, того в нем не написано.
60. Письмо Любомирского¹⁴¹ о забрании в маестностях ево вина.
61. Указы от Сапеги¹⁴², почему с товаров брать пошшины.
62. Роспись ис королевской аптеки, сколько Мазепа лекарств взял.
63. Ведомость ис Польши к Мазепе, что посол польский отпущен к царскому величеству.
64. Письмо от короля Августа к Мазепе объяснительное, что город Замостье швед осадил¹⁴³.
65. Письмо Гомского к Мазепе просительное о милостыне.
66. Ведомость из города Букурешта к Мазепе о всяких делех, что там чинится.
67. Письмо из Вены от Паткуля к Мазепе, что, дело свое управля, скоро возвратится.
68. Письмо благодарственное Михайла Халедцкого к Мазепе, что неприятелю общему отпор дает.
69. Письмо от гетманской матери¹⁴⁴ о посылке к нему всяких овещей.
70. Письмо Агинского¹⁴⁵ о посланном своем человеке, которого он послал к нему, Мазепе, чтоб явил к нему свое всякое благодеяние.
71. Письмо Потоцкого¹⁴⁶ к Мазепе о жалобу на Самуся, что отнял у него панцырь.
72. Письмо Магирскаго к Палею, дабы посланному ево ко Белой Церкви не было никакова препятя.
73. Ведомости из Дубны о всяком польском поведении, что в Польше чинится.
74. Уневерсал Яна короля Третьяго¹⁴⁷ в Белую Церков х камисару Волевскому, чтоб казаки послушны были.
75. Письмо Ясневича к Мазепе просительное о свойственнике, дабы к нему милостив был.
76. Письмо к Мазепе, что поляки хотят саксонского короля¹⁴⁸ и з шведом ис Польши выслать, а от кого, того не написано.
77. Письмо Прасилского к Мазепе объявительное, что швед под Торунем обретается¹⁴⁹.
78. Письмо к Мазепе, что при дворе царского величества¹⁵⁰ чинится, а от кого, того в нем не написано.
79. Действо сейму Любенского, отправленного в Вильню.
80. Письмо Петровского к Мазепе благодарственное за всякое ево благодеяние.

81. Письмо Элерта к Мазепе объявительное, что не имеет при себе салдат способных, которые б ведомости всякие доносили, разве нарочных людей нанимать.
82. Письмо Паткуля к Мазепе благодарное о письме ево заступительном к Палею.
83. Ведомость, что Речь Посполитая вышла в поле¹⁵¹.
84. Письмо к Мазепе объявительное, что швед вступил в Польшу¹⁵² и ищет неприятеля своего, короля саксонского¹⁵³, а полякам обиды никакой не чинит, а от кого, того в нем не написано.
85. Постановленные статьи короля шведского с королем Лещинским 1703 году¹⁵⁴.
86. Письмо Элерта к Мазепе, что над Вислою саксоны побили короля шведского¹⁵⁵.
87. Письмо Петровского к Мазепе поздравительное.
88. Письмо каштеляна троцкого¹⁵⁶ к Мазепе, что подлинно король шведской умер и будет отмена великая.
89. Письмо Билдюкевича¹⁵⁷ объявительное к Данилу Виляновскому, что он взят к Москве.
90. Выпись из постановления сейму воеводства Волынского, к господам гетманом коронным присланная.
91. Письмо к Мазепе писанное, что архимандрит де о всем словесно донесет, а о чем и от кого, того не написано.
92. Письмо Эвмановского х каменданту белоцерковскому¹⁵⁸, дабы Милинского виноватого Мазепа гетман повелел взять за арест.
93. Письмо Яблоновского¹⁵⁹ х каменданту белоцерковскому¹⁶⁰, дабы Мазепа к Милинскому поставил людей на караул.
94. Список с листа князя Вешневцекого¹⁶¹ объявительное, дабы великопольских камисаров отослал в Торунь на собрание сейму.
95. Письмо Билдюкевича к Мазепе объявительное, что на Москве удержан.
96. Письмо Яблоновского к Мазепе просительное о вдове Искрицкой¹⁶², что под Киевом в маетностех ее чинитца разорение, чтоб от того разорения заступил.
97. Письмо от игумени Печерского киевского девичья монастыря матери мазепинской¹⁶³ к Селезневичю о присылке к ней рыбы.
98. Письмо Паткуля к Мазепе объявительное, что польские послы к царскому величеству едут.
99. Письмо Самойла цырюлика к Мазепе объявительное, что Емельян Украинцов¹⁶⁴ имеет ехать в Переяслов чрез Гадич.
100. Письмо к Мазепе о турецких поведениях, что турецкой везирь¹⁶⁵ салтану¹⁶⁶ отдал печать для того, что занемог, а от кого, того в нем не написано.
101. Письмо архимандрита Хрисара к Мазепе объявительное, что царское величество¹⁶⁷ с королем польским¹⁶⁸ принял мир, а войну хотят иметь на шведа.
102. Письмо митрополита резанского¹⁶⁹ к Мазепе поздравительное праздником Рождества Христова.
103. Лист Юсуп-паши селистрицкого к Мазепе, что по желанию обоих манархов и по статьям договоров должны камисары межевать и грани чинить.
104. Письмо реинта¹⁷⁰ к Мазепе, что он в бытность свою на Москве не получил поклон ему отдал.
105. Письмо Дуки воеводы¹⁷¹ к Мазепе, что посланной ево о всех ево делех подлинно донесет.

106. Письмо Элерта к Мазепе о поведении польском и что король швецкий¹⁷² хочет аудиенцию послам польским дать в Вильне.
107. Письмо Дуки воеводы¹⁷³ к Мазепе о посылке десяти возов с вином на Украину для продажи, и чтоб был свободной проезд.
108. Письмо Марины Ковалевской к Мазепе объявительное, что король швецкой¹⁷⁴ был в Кракове и в Варшаве.
109. Письмо о камисарах польских, которые посланы на отбирание Каменца Подольского.
110. Ведомость из Львова, что от посла московского не имеет никаких ведомостей, а от кого, того не написано.
111. Письмо архимандрита Хрисанфа¹⁷⁵ к Мазепе о милостыне.
112. Ведомость из замку города Гогенгаузена, что ис того замку шведов 200 человек ушло кроме офицеров.
113. Письмо Элерта к Мазепе объявительное, что Огинский, староста жмутцкий, старается быть гетмном польным.
114. Письмо Юсуп-паши селистрицкого к Мазепе, что оба манархи в союзе обретаются и не хотят, что один другому шпигов посылал.
115. Письмо Носковского к Максимовичю¹⁷⁶ поздравительное и о посылке ведомости о Москве, что имеет викторию.
116. Письмо Билдюкеевича к Мазепе о свободе ево с Москвы.
117. Ведомости к Мазепе, что чинитца при дворе царского величества¹⁷⁷, а имянно о пришествии царского величества с Воронежу и как скоро пойдет в Новгород, а от кого, того в нем не написано.
118. Статьи о сейму польском.
119. Письмо Конона Зотова к Мазепе поздравительное празником Рожества Христова.
120. Письмо Рудицкого к Мазепе поздравительное.
121. Уневерсал Николая Визицкого к поданным своим, что они от войска ево или от посторонних каких обид не имеют ли.
122. Письмо из Гданска от аптекаря Шенделя к Мазепе, что по росписи ево лекарства посланы.
123. [Пись]мо Биолдюкеевича к Мазепе объявительное, что ево посылают в Казань.
124. Ведомость, что ратные царского величества люди 14 000 шведов побили, и о взятии Нарвы¹⁷⁸, а от кого, того не написано.
125. Лист Кропивницкого к полковнику стародубскому¹⁷⁹, что Сапегы с Речю Посполитою к миру не пришли.
126. Лист старшаго вилинского Василкевича к Мазепе, что Сапегы¹⁸⁰ еще не в миру.
127. Лист Элерта к Мазепе объявительное, что сейм уже шесть недель как в Варшаве зачался.
128. Письмо Федора порутчик[а к]ороля польского к Мазепину канцеляристу Чернышеву поздравительное.
129. Письмо ево ж, порутчика, ко сотнику Нестеренку поздравительное.
130. Письмо Гарасима Ракуша к Мазепе, что в Варшаве будет делать, о всем станет писать.
131. Ведомость из Варшавы, что король швецкой¹⁸¹ писал листы к кардиналу примасу¹⁸² и к Речи Посполитой, Бело Городо, обещаю королю польскому¹⁸³ извержение от престолу.
132. Ведомости сейму польского, что казаки в Польше разоряют маетности.

133. Письмо Костянтина Брюкорина к Мазепе объявительное о поездке свойственника ево на Украину и чрез ево отдает поздравление.
134. Ево ж, Костянтиново, письмо к Мазепе ж просительн[о]е о Радине, чтоб ему не чинил никакой обиды.
135. Письмо Яна Билинского к Мазепе просительное, чтоб ему полковником казацким быть, которое преж сего ему он обещал.
136. Письма Михайла Халецкого к Мазепе, чтоб прислал к нему полковника с сердюками на помощь против шведа.
137. Письмо Паткуля к Мазепе об осаде от войск царского величества¹⁸⁴ города Ям.
138. Письмо Яна Узыни к Мазепе объявительное о войсках польских, что маетности разоряют, а переправ нигде не строят и подлинно швед пойдет к Москве чрез Литву.
139. Письмо Красинского к Мазепе объявительное о полках их, что еще не все в собрании.
140. Письмо Шуйского к полковнику Полицкому об отдаче лошадей и седел, которые у него пограблены.
141. Письмо Красинского к Мазепе поздравительное праздником светлого Христова Воскресения.
142. Челобитная Билдюкеевича х королю польскому¹⁸⁵, чтоб у царского величества¹⁸⁶ упросил ему свободу.
143. Письмо Билдюкеевича к Мазепе просительное, чтоб быть ему свободну.
144. Письмо объявительное из Яс к Мазепе, что посол московской пришел в Ясы.
145. Письмо к Мазепе объявительное, что царское величество¹⁸⁷ скоро пойдет в Санкт Петербурх, а от кого, того в нем не написано.
146. Уневерсал короля Августа к Мазепе, чтоб послал в крепость в Замоскую людей.
147. Письмо Элерта к Мазепе объявительное, что господа литовские собрались на сейм в Вилне советовать о войне нынешней.
148. Статьи Огинского, старосты жмуцкого, о содержании вольности в Литве и о изведении из Литвы войска саксонского.
149. Ведомость Мазепе, что король швецкий¹⁸⁸ из Курляндии до тех мест не пойдет, покамест не увидит, что поляки усоветуют, а от кого, того в нем не написано.
150. Письмо киевского Братцкого монастыря архимандрита¹⁸⁹ к Мазепе поздравительное праздником Светлого Христова Воскресения.
151. Письмо губернатора корсунского¹⁹⁰ к Мазепе просительное, дабы челобитчиков, которые поехали в Батурин, подлинно рассудил.
152. Письмо игумени киевского Печерского девичья монастыря¹⁹¹ к Мазепе жалобное на Зарцкого и Павского, что их монастырские маетности разоряют.
153. Уневерсал Яна короля польского к запорожцам, чтоб собирались на войну.
154. Письмо к Мазепе объявительное, что послов во всех царствах имеют, а от кого, того в нем не написано.
155. Письмо к Мазепе просительное о торговых людех, которые едут к Москве, б учинил им свободный пропуск, а от кого, того в нем не написано.
156. Письмо объявительное к Мазепе, что на господаря волоского¹⁹² наложено в казну салтана турецкого заплатить несколько миллионов.
157. Письмо Огвилвия к Мазепе поздравительное и благодарительное за любовь.

158. Пи[сьмо] Элерта к Мазепе, что король польской¹⁹³ пр[ое]хал в Биржю, где и царское величество¹⁹⁴ прибудет, где иметь будут совет, о котором трудно велать.
159. Письмо [Д]анила Гурченина к Мазепе о посылке к нему лекарств, которы[е] к падагре годны.
160. Письмо Дуки воеводы к Мазепе, что послал слугу своего домашнего к Москве, дабы чинить тому человеку свободный пропуск.
161. Статьи от Речи Посполитой, данные капитану Александру Юнзе, о войсках коронных и литовских, как должны против главного неприятеля шведа итить.
162. Письмо игумени Печерской¹⁹⁵ к Мазепе просительное о Войнаровском¹⁹⁶, чтоб велел ему ехать в Батурин.
163. Письмо Михайла Халевского¹⁹⁷ к Мазепе, что подлинно с шведом война есть, только оуди Речи Посполитой одни против шведа, другие против Руси, а иные[е] [...]ормех обретаютца.
164. Письмо резанского митрополита¹⁹⁸ к Мазепе благодарное за письма иво.
165. Ведо[мо]сть как на сейме польском сенатори которой по которым сидел.
166. Уневерсал короля Августа к Речи Посполитой побуждающей, дабы согласясь вигнали короля швецкого¹⁹⁹ из Польши.
167. Уневерсал Якова Халепинского к Мазепе просительное, дабы вместо полковника Искры²⁰⁰ в полк другова прислал.
168. Ведомость из Могилева к Мазепе, что король швецкой²⁰¹ пошел за войском саксонским.
169. Грамота цесаря римского²⁰² х королю польскому Августа заступительная о некаком гречанине, а о ком имянно, не написано.
170. Письмо дохтора Лаврентия к Мазепе о лекарствах, как их принимать.
171. Статьи епископа Львовского²⁰³, дабы имел на сейме варшавском место.
172. Статьи, писанные на сейме Любенском, что поляки желают, дабы иметь часть пехоты в Каменце Подольском и на Украине для того, что Палеи не вступает.
173. Письмо Цехановского к Мазепе просительное, что в дому во ему, Мазепе, не было довольства.
174. Письмо Элерта к Мазепе объявительное, что казаки ево со всем домом разорили.
175. Уневерсал короля Августа всей Польше объявительной, что корона польская от Сапегов разоряетца.
176. Письмо Ковалевского к Мазепе, что полякам, которые сторону швецкую держат, на сейме не дано слушания.
177. Письмо Конона Зотова к Мазепе просительное о обещанном, чтоб ныне к нему прислал.
178. Письмо Фридрика Анстерда к Мазепе, чтоб быть ему при нем в Батурине.
179. Письмо к Мазепе от игумени Киевского девичья монастыря²⁰⁴, а ево, гетман[ов]ой матери, поздравительное.
180. Письмо лекаря короля польского Вартеза к Мазепе о посылке к нему, Мазепе, лекарств.
181. Уневерсал короля Августа, остерегающий Самуся и протчих.
182. Письмо Конона Зотова к Мазепе поздравительное празником Рожества Христова.

183. Уневерсал Софии Пясочинской²⁰⁵, дабы подданным ее в маетности не чинили разорения.
184. Письмо к Мазепе Якова Халепицкого просительное, чтоб послал своего дворянина в староство звенигородцкое для осады людей, дабы не было препяття.
185. Об[ъявлен]ие воеводства Волынского сенатором польским, что король швецкой²⁰⁶ неведомо от ково введен в их государство и разоряет их всех.
186. Письмо Билдюкевича к Мазепе благодарное за всякое благодеяние.
187. Письмо игумени киевского девичья монастыря²⁰⁷ к Мазепе объявительное, что она едет в Глухов.
188. Письмо Ивана Былинского к Мазепе просительное, дабы приказал отдать ему 85 ефимков, которые у него занимал Обидовский²⁰⁸, племянник Мазепин.
189. Письмо Паткуля к Мазепе объявительное, что скоро приедет он в Батуриин.
190. Письмо Степана Петровского к Мазепе, что союзники швецкие поляки поехали к королю швецкому²⁰⁹.
191. Ведомости из Варшавы, что король швецкий²¹⁰ со всем своим войском хочет скоро быть в Варшаву.
192. Письмо к Мазепе объяви[тель]ное, что король швецкой²¹¹ разорил Замостье и идет к Брести Литовской²¹², будто свое государство чрез Литву, также четыре полка ли[товс]ких идут к царскому [в]еличеству²¹³ и уже во Псков пришли, а от кого, того в нем не написано.
193. Ответ князя примаса²¹⁴ на лист короля польского²¹⁵, что на сейме только одиножды не был, а то всегда не оставался ни единого сейму.

Архив СПбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 1. Л. 55–70. Копія.

Опубліковано: Батуриинский архив и другие документы по истории Украинского гетманства 1690–1709 гг. / Рук. проекта и сост. Т. Г. Таурова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 161–171.

№ 84

1710 р. – РЕЄСТР «ГРЕЦЬКИХ» ЛИСТІВ БАТУРИНСЬКОГО АРХІВУ, СКЛАДЕНИЙ ЗА НАКАЗОМ ПЕТРА І

В греческих по переводу переводчика Андрея Ботвинника.

1. Письмо Коита Бочила к Мазепе поздравительное.
2. Письмо иверского мо[настыря Свя]тогорского²¹⁶ от игумена ку Мазепе просительное о милостыни.
3. Письмо из Мултянской зем[ли Е]гория Костриота²¹⁷ к Мазепе объявительное о посланных к нему [подар]ках.
4. Письмо Святоградцкого иверского монастыря наместника к Мазепе заступительное о игумене того ж монастыря, чтоб являл всякое признание.
5. [П]исьмо иерусалимского патриарха Досифея к Мазепе благодарное за щание к созидаание церквей.
6. Письмо ево ж патриарха Досифея к ему ж Мазепе поздравительное и объявление о посланных к нему подарках.
7. Письмо кесарийского митрополита Хрисиана²¹⁸ к Мазепе поздравительн[ое].

8. Письм[о Георгия] Кост[р]иота [к] Мазепе объявитель[но]е о посланных подарках от гос-подаря [му]лтянского²¹⁹.
9. Письмо Георгия Костриота к Мазепе проси[тельное] о посылке писем его в Мултянскую з[емлю].
10. Лист просительной от братии Святыя Афонския Горы о милостыне.
11. Письмо иерусалимского патриарха Досифея к Мазепе поздравительное.
12. Письмо Георгия Костриота к Мазепе уведомительное о выхождении нагайцов²²⁰ за Днепр.
13. Письмо иерусалимского патриарха Досифея просительное старцам милостыни.
14. Письмо Хрисанфа архимандрита к Мазепе утешительное о смерти племянника ево, Обедовского²²¹.
15. Письмо архиепископа Синайские Горы Козмы²²² объявительное о возведении ево на архиерейство.
16. Письмо Хрисанфа архимандрита к Мазепе поздравительн[ое] и просительное о брате своем, Спилеот[е, чтоб яви]л в тр[еб]овании ево всякое [вспоможение].
17. Письмо Досифея, патриарха Еросалимского, к Мазепе о присылке к нему престола, и дискаса, и потиров.
18. Письмо ево ж, патриарха²²³, к Мазепе просительное о тех же вещах.
19. Письмо ево ж, патриарха, к Мазепе советное, чтоб отпустить с Москвы Давыда чауша²²⁴ для многих опасных причин.
20. Письмо ево ж патриарха²²⁵ к Мазепе просительное, чтоб письма ево послал к царскому величеству²²⁶.
21. Письмо мултянского господаря²²⁷ к Мазепе, в котором просит отповеди на посланные ево к нему письма.
22. Письмо ис волоской земли от бывшео гетмана²²⁸ к Згуру²²⁹, в ко[торо]м [пиш]ет об отставке [в]ези[ря Толтабина]²³⁰.
23. Два письма Понагиота Родиского к Гуру²³¹ присланные, в которых объявляет причины, что солтан²³² имеет конечно поднять войну против венециан²³³ и чего от посла царского величества будут требовать.

Архив СПбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 1. Л. 70–71 об. Копія.

Опубліковано: Батуринський архів і другі документи по історії Українського гетманства 1690–1709 гг. / Рук. проекта и сост. Т. Г. Таурова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 172–173.

№ 85

1710 р. – РЕЄСТР «НІМЕЦЬКИХ», «ТАТАРСЬКИХ» І «БІЛОРУСЬКИХ» ЛІСТІВ БАТУРИНСЬКОГО АРХІВУ, СКЛАДЕНИЙ ЗА НАКАЗОМ ПЕТРА І

На немецких письмах по розбору переводчика Шиллинга подписано.

На первой свяске полковые письма разных афицеров под командою полковника Розена²³⁴ 1708 году и иные письма о всяких полковых належащих делах и о всяких ведомостях, а имянно о зборе провианта и фуража и прочего.

На второй росписи полковые о денежной и о полковой всякой казне и припасех, и о людех, и о провианте, и о фураже, и о всяких припасех.

Книжка помятна немецкого письма о всяких д[елах].

Письмо полковника Кенексена²³⁵ к Мазепе поздравительное 1702 году.

Лист охранной городу Биржу от генерала Левенгоупта²³⁶.

Да в татарских письмах [п]ереводу Посольского приказу переводчиков Рамазана Тевкелева да Сулеймана Тонкачева.

В письме Саадет-Гирея салтана²³⁷ к Мазепе о посылке для розмены казака на татарина Мурзу-бека.

В письме ж каиманина Балбек-аги к полтавскому полковнику, а х кому имяны и прозвания не написано.

О присылке к нему, Каима-хану, от него, полковника, дву женок и о зборе и о посылке к нему Каи[ма-хану не]вольников татар и турок [...] к нему ж, полковнику, жеребцов, при том розпись невольником казакам, за которых на розмену дается татары и турки.

На белорусских по розбору ево ж, переводчика Матвея Белецкого, подписано.

Письма белорусские к изменнику Мазепе от разных полковников и старшин, и сотников, и атаманов, и прикащиков, обретающихся под ево кумандою, о всяких полковых делах и о сборе провианту и фуражу, так же и о домо[вы]х ево делах, и от него Мазепы к ним [о разны]х делах, а противных писем нет.

Да [...] писем ц[...], французских, а [...] вышеписанных [...] цыфирных писем [...] французского языка [...] вар [...] грамо[т] [...], бул[...] ис приказ[а][...] де[л] присланные [...] те все вышеписан[...] питербургской канцеляр[ии] [...] сундук, в котором пр[...].

А больши того в том сундуке ины[х] никаких мазепинск[их] писем не явилось.

Архив СПбИИ РАН. Ф. 83. Оп. 1. № 1. Л. 72–73. Копія.

Опубліковано: Батури́нский архив и другие документы по истории Украинского гетманства 1690–1709 гг. / Рук. проекта и сост. Т. Г. Таурова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 173–174.

№ 86

Між 1716–1722 рр. – СУПЛИКА БАТУРИНСЬКОГО ОТАМАНА Ф. ПРИЙМИ І. СКОРОПАДСЬКОМУ НА БАТУРИНСЬКОГО СОТНИКА Ф. СТОЖКА ТА МАЙОРА ЄРОПКИНА

Ясневельможний мсце пане гетмане, мой велце премилостивейший пане и великий добродию. Смиренно павши до лица земли у ноги ясневельможности Вашей, доношу свою мизерную нужду, что меючи я, бедный, з ласки ясневельможности Вашей уряд атаманства батуриного и на том то уряде еще есмо и не обизнался, а вже на мене пан сотник пресне напрасне злостуючи, з оним складаючи на мене невинние речи, якобы я противний ему чинюся, и килко раз мне уже пред ратушею дорекал: ты, мовит, насланий атаман, и з ненависти своей направует на мене особ, якие переезджают, же^а безперестанни, як великороссийские люде, и наши панове, жебы мене были, удаючи и непослушнен мне, и усе, мовит, у его руках. Теды единого часу ехал с Киева господин майор Еропкина полку чрез Батурин и заночевал, а я зараз по указу з вечора подводи ему и проводныка наготовал. А пан сотник бил у Кролевци и тои ж ночи з

^а Далі нерозбірливо.

Кролевца приехал и виделся з маиором, а з сином его вечерал. Що чинячи оний маиор, набегши на господу мою уночи, уже до утрене дзвонено, и пресне напрасно почал мене быти и голову мне до криве палкою розбил и обезвечил, мовячи мне такие слова: «Сотник мне казал, что ты не слушаеш некого». Мею вельможный пане много на тое людей, що чули тое и кров мою пролитую видели, же увесь окривавлен и обезвечивши мене з его наущеня, отъехал, а мене кров облила. И од того побою хоралем и тепер не могу до здоровья прити, а он, пан сотник, видячи мене скривавлено прибитого, ни жадного слова за мною, бедным, не мовил, бо и з его наущеня прибыто, и радуется тому, моей беде, не тилко сам, але и синов своих на мене насилает, жеби чинили зо мною завод, такую мне, бедному, чинит нужду, и мушу терпети.

Также сих уже числ, когда по указу ясневельможности Вашей прислан в Батуриин пан Яким Гречаний для гаченя мостов, теди пан сотник и пану Гречаному тож мене напрасно оскаржил, мовил: «Попудь, атамане, бо усе у его руках, а у мене нечего не маеш». Що чинячи, пан Гречаний, рассмотревши, же мои не маш ни жадной вини, что мене удает пан сотник з ненависти напрасно, и тое мне пан Гречаний сказал, що пан сотник мені узичает, Бог его знает за що, ане жадного атамана ненавидит. Зачим я, мезерний, прошу ясневельможности Вашей отческого милосердия, жебы он, пан сотник, не чинил на мене больше напрасного гонительства и невинних речей на мене не злостил з такой своей злости, не боячися Бога, и правних доходов, що на атамана належить часточка, не обирал и сам себе самому не удерживал, бо уже и много позабырал, що и мне належало б дати, як и всюду между урядами поводится. Бо кгдаж милостивый пане дневние и ночние як належит отправую нужди городовие, и всякую тяжесть на мене звергает, усе чынячи мне прикрост чи то в збираню подвод, или якой колвек оказиях на мене чинит гонителство, злостуючи, жебы могл як мене, бедного, напастию своею од того уряду атаманства отогнати. Кгдаж когда подал я ему и первые висоце поважный ясневелможности Вашей указ ведлуг атаманства, и у той час неласкаве при[йнял] и сварился на мене, а я терпел, так и тепер повинуюся ему во всем и р[ад], жебым за щасливим панованиям ясневелможности Вашей на том уряды прожити з ласки ясневелможности Вашей, а я, мезерний, должен всегда за ясневелможность Вашу Бога молити.

Ясневельжности Вашей, премилостивого пана моего,
раб и найнижчий подножок

Федор Прийма, атаман батуриинский

*Институт рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
Ф. І. № 512651. Оригінал.*

Опубліковано: Мицик Ю., Тарасенко І. З нових документів до історії Сіверщини (друга половина XVII–XVIII ст.) // Сіверянський літопис. № 2017. № 1–2. С. 155–156.

№ 87

1717 р., липня 7. – ВИТЯГ З АКТОВОЇ КНИГИ БАТУРИНСЬКОЇ РАТУШІ ПРО ПЕРЕДАЧУ ГЕНЕРАЛЬНОМУ СУДДІ І. ЧАРНИШУ²³⁸ ЧАСТИНИ ГРЕБЛІ НА р. СЕЙМ

Перед нами, Феодором Даниловичем, сотником, Федором Примою, атаманом, Андреем Афанасиевичем, войтом батуриинским, ставши старинние и самие отчинние гребле батуриинской мельники, именно: Кирик Гаврилович, атаман мелницкий, Хвилон Мищенко, Максим

Коломийченко, Иван Солонина, Андрей Любовой зять и проч. ясне, явне и добровольне сами от себе сознали, иж на прошение и жадание словетне уражного вельможного его милости пана Иоанна Чарниша, судии войскового енерального, общими голосами позволяем прикупленному его милости у Павла Ярошенка – прежде бывшего мельника и жителя батурина, а тепер янпулского, на ветце с призду от Батурина, ведле млина Димейтрея Тихоненка, ставидле, взглядом того, же немалий кошт и целую скриню на оное порожное ставидло треба тратить, другое ставидло, яко воды сподиватися достаток, к тому приняти, жебы було к часу таковий кошт и старане прикладать и нехто з нас жодним способом не будет за тое отзыватися. Мы те-ди, вишшеспецефекованный уряд батурина, чуючи такое добровольное мелников гребле батурина сознатъе, велелисмо оное в книги меские записати и з книг слово в слово виписавши, его милости пану судии, при печати меской и подписом рук так урядових, яко и мелницких отдати, року и дня вишшей писанного.

Вишшеписанная старшина, Феодор Данилович, сотник батурина

Федор Пройма, атаман городовий

Андрей Афанасиевич, войт

Вместо их, яко неумеетних писания, я, Юско, писарь батурина, подписуюся.

Я, Семен Боровский, сотник бахмацкий, по произвольном всех мелников согласи подписуюся и я, Андрей Стефанович, на тое соизволяючи подписуюся.

Мы, мельники батурина, яко неумеетние писма, напишем руками своими крести

Кирило Гаврученко Андрей Алексеенко

Хвилип Мищенко Василь Угурченко

Максим Коломийченко Грицко Угурок

Иван Солонина

Черниговские губернские ведомости. 1858. Часть неоф. № 18. С. 135–136.

№ 88

1718 р., травня 3. – ЗАПОВІТ В. ДАХНЕНКА НА КОРИСТЬ БАТУРИНСЬКОГО МИКОЛАЇВСЬКОГО КРУПИЦЬКОГО МОНАСТІРЯ

Я, Влас Дахненко, козак, житель спаский, самовольне и добровольне приехавши до монастира Крупицкого Батурина святого Христова Николая, леккую на тот же монастир двор мой власный с садом и огородом и со всеми угодиями не заведенный и не пенный, так же и поля во всех сторонах лежачий, по половине с единоутробним братом моим Грицком тому ж монастиру вечными часы за живота моего за душевное спасение и отпущение грехов моих даю и записую в том монастири при годних вери людех, ниже менованных. И в той мой двор и сад и огор[од] и поля половинные, на монастир данные, некому з моих братьов и кривных не повинен втручатися и законников посесоров тоей моей лекгацей так за живота моего, яко и по смерти моей, не повинен турбовати под Божиими неблагоприятием и вечним проклятием.

А для лепшаго уверения я, не умеючи писать, на сей моей лекгации крест ставлю святой, рукою моею напишу року и дня виш написанного.

Иермонах Феодосий Хоменский, игумен монастира батурина m[anu] p[ro]pria^a Иермонах Николай, уставник

^a *Manu propria* – власною рукою (лат.).

Иеромонах Арсений
Иерей Артемий, пресвитер Спаского поля

*Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 154. Оп. 1.
№ 30. Оригінал.*

Опубліковано: Мицик Ю., Тарасенко І. З нових документів до історії Сіверщини (XVII–XVIII ст.) // Сіверянський літопис. 2018. № 5. С. 100–101.

№ 89

**1720 р., жовтня 7. – УНІВЕРСАЛ ГЕТЬМАНА І. СКОРОПАДСЬКОГО
БАТУРИНСЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ КРУПИЦЬКОМУ МОНАСТІРЮ
ПРО ЗАБОРОНУ ПІДДАНИМ МОНАСТІРЯ ЗАПИСУВАТИСЬ
ДО КОЗАЦЬКОГО РЕЄСТРУ**

Его царского пресветлого величества Войска Запорожского обоих сторон Днепра гетман Иоанн Скоропадский Всем, кому колвек о том ведати надлежит, а особливе панам сотникове [батури]нскому и дозорци нашему обмачевскому ознаймуем сым нашим уневерса[лом]. Понеже по розиску чрез висланних до пана полковника нежинского милого^а нашего справованном повторе явилося тое, же многие подданные монастыря Батуринского Обмачовского, вибиваючися з послушенства своего, тиснутя в компут войскового стану людей, о чом мы перед сым реестр рукою нашою закрепленный, же оные подданные монастырские непременно меют туда, до обители, належитое отдавати послушенство к его превелебности отцу игумену тамошнему Батуриному послали. Теди и теперь хотячи мы, абы тот реестр мужиков при тоей же силе ненарушне был содержан, полещилисмо панам Пероцкому и Романовскому, сотникам полковым нежинским, мимоездом там, монастыре Батурином Обмачовском у его превелебности отца игумена оний реестр взявши и кожного на имя мужика подлуг оногo перед себе призвавши, велеть и пригрозить им, чтобы всячески посполитую обители тамошней отдавали повинность и впредь до компуту козацкого тиснутися не смели бы. Якую волю нашу ведаючи паны сотник батуринский и староста обмачовский не повинни жадной до тых людей подлуг преречоного реестра за рукою нашою перед сым данного, где ясно изображено, кому подданническую одбувати повинность имети претенсии и ниякой в владении тых и иных подданных обители Обмачевской чинити трудности приказуем. А для лучшей твердости и сей^б уневерсал они, паны сотники полковие нежинские, з возвращением того реестра его милости отцу игумену тамошнему вручити меют.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 1401. Арк. 3. Копія.

Опубліковано: Батури: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернівці, 2012. С. 118–119.

^а Далі одне слово неможливо відновити через пошкодження документа.

^б Далі одне слово нерозбірливе через пошкодження документа.

№ 90

**1723 р., березня 17. – СУПЛІКА БАТУРИНСЬКОГО СОТНИКА Ф. СТОЖКА
ДО НАКАЗНОГО ГЕТЬМАНА П. ПОЛУБОТКА²³⁹ З ПРОХАННЯМ ЗАЛУЧИТИ
ДО РЕМОНТУ БАТУРИНСЬКОЇ ГРЕБЛІ ПІДДАНИХ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВЦІВ**

Пред сим во все годи, не турбуючи владних особ, угачували мостища под Батурином сами-ми своей Батуриной сотне козаками для всех общего переезду. Теперь прето козаки едни по-шли на службу императорского величества, а другие наряжены к службе, инних многих не ма-ешь из службы, а панов державцов поддание, яко то рейментарские, под паном дозорцею обмачевским, красняне, батуринце и обмачевце так его милости пана судии енерального из Митче-нок и из монастырских сел Новгородского и Батуриного монастырей^a не тилко на тот поточ-ний, леч и на самый главный гребельный шарварок, хоча их и каменье на гребле есть, некогда не ходят; и отнюдь не слыл оних мостищ гатити. Да что и прошлого году, як я бил на канале, без меня не гачено. Зело ныне всем людям трудний переезд, паче же в интересах монарших и войскових едучим, того ради понеже малолюдством не угатити, а козаков по прежнему не ма-ешь, доношу о таком худом переезде вельможности Вашей, жебы на мне за недонесение не взискалося, и прошу панского на тое указу, откуда на угачене тих мостищ людей узяти, ибо до Батуриной ратуши не единого селця и дворця не маешь, а панове державце отнюдь не дадут своих подданных, на барзе митченский, его милости пана судии енерального староста; хиба особливий Ваш пана ский к нему будет указ, и то не знаю, чи послушает. Тое вельможности Вашей донесши, под ноги доброжеские навсегда повергаюся.

Вельможности Вашей, премилостивейшему пану и великому добродееви моему нижайший слуга Федор Данилович, сотник батуринский.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 1129. Арк. 1. Оригінал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 119–120.

№ 91

**1723 р. – З РЕВІЗЬКИХ КНИГ НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ
ПРО НАСЕЛЕННЯ БАТУРИНА**

В Батурине

	дворовое число
Сотницкой	1
Хоружего сотенного	1
Атамана городского	1
Ясаула сотенного	1
Козаков можных грунтовых	24
Средних грунтовых	50
Козаков огородников	56
Ратуша	1

^a Слово *монастирей* вписане між рядків.

	дворовое число
Владельческих жилых дворов бунчуковых и значковых товарищей	19
Разных чинов старшинских, духовных, казацких и мужицких, в которых живут соседи	83
Хуторов владельческих	22
Поповских жилых	5
Дьячков церковных	2
Понамарской	1
Школ	3
Шпиталей	3
Посполитые люди да ратуши Батуринской:	
тяглых грунтовных	13
маломожных грунтовных	36
мужицких огородников	239
Писаря генерального:	
курейщиков можных грунтовных	13
Гетманских подданных мельников, которые имеют у себя по собственному своему камню	6
Батуринские около мельниц посполитих людей:	
грунтовых можных	6
маломожных грунтовых	12
мужиков огородников	56
Процентыантов:	
генерального писаря	4
бывшего суди Черныша	4
Федора Кочубея	9
Семена Чюйкевича	3
поповских	2

Мазепина книга / Упор. та вступна стаття І. Ситого. Чернігів, 2005. С. 20–22.

№ 92

1725 р., лютого 16. – КУПЧА НА ПРОДАЖ В. КОСЕНКОМ ГАЮ БАТУРИНСЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ КРУПИЦЬКОМУ МОНАСТИРЕВІ

Я, Васил Косенко, житель села Красного, чиню ведомо сим нашим писанием кому бы ведать надлежало, иж продали свой власный гай отцу игумену Селивестру и братии его монастыра Крупицкого Батуринского, за певние гроше коп десять у вечность. Вольно будет им як хотя поссесоровати, а тот гай с моим урочищем на селище помеж заведенного гаю и пана Терновского, которий им же, законникам, достался; всей теж своей продажи самы себе с потомством отдаливши, варуем их, законников, аби з наших покровних, близких и дальних, нехто не важился отзиватись под зарукою вини правной талярей десяти и задля лутшаго уверения даем сей наш добровольный запис честному господину отцу Силивестру, монастыра Батуринского

игумену з братиею его за владу атаманства Ивана Игнатенка и при битности Василя Грищенка, Ивана Гасенченка и прочих, что ест при врьдне записано по виш описанням году.

На прошение Василя Косенка и Лаврена к сему запису я, Филип Иванович Мисан, дяк краснянский, руку приложил.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 154. Оп. 1. № 38. Оригінал.

Опубліковано: Мицик Ю., Тарасенко І. З нових документів до історії Сіверщини (XVII–XVIII ст.) // Сіверянський літопис. 2018. № 5. С. 103.

№ 93

1725 р. – З ОПИСУ БАТУРИНА ПІД ЧАС ЙОГО ПЕРЕДАЧІ О. МЕНШИКОВУ

Город Батурин земляный, в том городе 2 замка пустые, около них фолварки и стены разваленные; а меры в оных замках: в большом в длину – от Новомлинских ворот до Конотопских 233 саж., в поперек – от Киевских ворот до берега р. Сейма 184 саж.; в малом, в котором наперед сего был изменника Мазепы двор, – в длину 53, а в поперек 58 саж. В большом замке две церкви каменные пустыя: 1-я, Живоначальная Троицы, непокрытая, глав, окончин и дверей нет, связей железных в стенах малое число; 2-я, церковь Николая Чудотворца недоделанная. На Гончаровке изменника Мазепы дворовое место с садом; где жил сам Мазепа, строения ныне нет; оное место, взявши с яру от поля, по самое низкое место на реку Сейм, обведено земляным валом и внутри онаго гай березовый небольшой <...>

Черниговские губернские ведомости. 1852. Часть неоф. № 2. С. 9–10.

№ 94

1726 р., лютого 1. – ВІДОМОСТІ ПРО МАЙНО, ЩО НАЛЕЖАЛО І. МАЗЕПІ, ТА НАСЕЛЕННЯ БАТУРИНА

В означенной город Батурин и принадлежащие к нему слободы, села и деревни и всякие угодья, которые были да розарения города Батурина да двора бывшего гетмана изменника Мазепы и на ратушу батуринскую принадлежащие, о чем батуринская городовая и ратушная старшина, также и других принадлежащих сел и деревень многие старинные люди показали и в тех селех и деревнях о дворовом числе и о зборех и о всяких угодьях, которыя принадлежали ко двору онаго Мазепы и да ратуши в гетманских маетностях от дзорцов и от старост, а владельческих сел и деревень от владельцов, а где самих владельцов не было – от старост и войтов за их и старонних людей руками обо всем ведомости и почему кто селами и деревнями владеют с крепостей за руками копии иманы.

А что де по присланному к нему ис коллегии Малой Росии²⁴⁰ указу принадлежащие селы, хуторы и мельницы, и перевозки, и рыбные ловли велено переписать и учинить сверх ведомостей переписные книги и о помянутом обо всем как гетманских маетностей от дзорцов, так и владельческих сел и деревень от старост и войтов о дворовом числе и о зборех, а служилых козаках от сотников и отаманов о всем в тех ведомостях показано имянно²⁴¹.

По ведомости батуринской городовой и ратушной старшины в городе Батурин до разарения ево каликое число было дворов, фолварков, мельниц и протчих угодей, которые ко двору бывшего гетмана изменника Мазепы принадлежали, и коликое число было с них каких денежных

и хлебных и протчих всяких даходов в зборе как на него Мазепу, так и на ратушу письменного известия не имеется.

А ныне по разарении город Батуриин пуст и около ево фолварки и стены все поразвалились и в обоих замках никокого строения старого и нового нет, токмо в том пустом городе две церкви пустые ж, вначале Живоначалные Троицы да Николая Чудотворца, недостроенные в половину, а в них церковного убору никакого и дверей и окончине нет и во многих местах от дождевые вод обвалилось, да бывшего гетмана изменника Мазепы бывал войсковой каменной малой дом, три полаты разволялись, да изменника Мазепы бывшего господаря Самойла Цырулика две полатки каменные кладовые пустые разбиты.

Да при Батуриине, на предместье по разарении ж на погарелых и на пустых местах поселились вновь по указу покойного гетмана Скоропацкого, которой указ покойной батуриинской атаман Данило Харевский публиковал, а иные живут и в старых домах, которые от разарения уцелели, а сколько ныне при Батуриине на предместье слобод и в них дворов и бездворных хат и сколько ремесленных, пашенных, торговых и служилых казаков и протчих чинов и кто откуда пришел и тамошние прежние жители показаны ниже.

А помянутой гетманской указ ныне в Батуриине имеетца ль, по той ведомости не показано и копии с оного указа при подаче оных ведомостей не подано.

Прежние тутошние В Батуриине

Ратушной старшины:

войт – 1;

бурмистр – 1;

пахатных – 23;

торговых, которые торгуют мелочным товаром для своего пропитания – 17.

Итого – 42.

Ремесленные люди, прежде бывшие батуриинские жители, которые по разарении Батурина живут в старых домах и на своих местах поселившиеся, а имянно.

Цеховые:

шевского – 38;

кравецкого – 28;

колачницкого – 11;

ткатцкого – 12;

резницкого – 9;

кузнецкого – 15;

музыцкого – 6;

гончарского – 5;

плотницкого – 5.

Итого цеховых – 171.

Которые при Батуриине пашенные, в слободах возможные и мизерные тамошние прежние жители:

слобода Подзамковая – 19;

слобода Горбуновская – 31;

слобода Гончаровская – 72.

Итого в слободах – 122.

А оных слобод обыватели как прежде были во владении к батуринской ратуши, так и ныне принадлежат к оной же ратуше.

В той же Гончаровской слободе гетманского двора люди, которые отбывают услуги к Обмачевскому дворцу – 12, и ведает ими дазорец Яков Иванов.

В тех же вышеписанных ратушных слободах рыбалки, принадлежные к гетманским батуриным рыбным ловлям, которыми ведает оной же дазорец, – 9.

Итого при Батурине – 314.

Бунчуковые – 3.

Бунчуковых же, которыя преджде сего были при изменнике Мазепы дворянами – 4.

Изменника Ламиковского, был служителем, а при гетмане Скоропацком дворянином – 1.

Итого бунчуковых – 8.

Изменника Мазепы был дворянином, а ныне дети ево значковыми – 1.

Бывшего замкавого попа зять был при дворе гетмана Скоропацкого у господаря служителем, а ныне козаком значковым – 1.

Итого значковых – 2.

Служилых казаков батуринских

Сотенная старшина:

Сотник Федор Стожок, которой был прежде кролевецким сотником, а в 1722-м г. по уневерсалу гетмана Скоропацкого пожалован в Батуринскую сотню.

Атаман Федар Прийма, житель клишковский, которой прежде был компанейским ясаулом, а в 1717-м г. по указу оного ж гетмана Скоропацкого пожалован в Батурине атамоном.

Батуринские прежде бывшие козаки, которые после разорения батуринского на своих местах ныне живут:

хоружей сотенной – 1;

писарь – 1;

ясаул – 1;

козаков – 18;

маломожных – 32;

пеших – 54;

пришлых той же сотни из села Мелни – 2.

Козаки, которые были под претекцию бывшего генерального писаря Семена Савича²⁴² и служили для посылок, – 9.

Дворы пустые изменника Мазепы, которыя в ведомстве обмачевского дазорца.

Двор с садом на Гончаровке, где он, изменник Мазепа, жил сам, в оном дворе каменные полаты пустые и розбитые, там же церковь деревянная с некоторою частью иконостаса. В оном дворе гай березовой и около ево поле пахотное.

За оным двором на Шолковице гребля пустая Сухомлиновская, на которой можно быть платине.

На Гончаровце двор с садом и домовое малое строение бывшего прилуцкого полковника изменника Горленка.

На Бураковце двор с садом, с огорожею и строением мазепинского кухоря Павла.

При Батурине ж пустых дворищ без огорожи и без поселения – 5, в том числе 1 на Гончаровке, 2 – подле церкви Покрова, 3 – на низу подле Горошка, 4 – у креста, 5 – против креста и оные под ведением вышепомянутого обмачевского дазорца.

Протчих изменников пустые неогорожные дворища, а имянно: Ламиковского, Орлика, Григора-канцеляриста.

Хутор изменника Ломиковского с огорожею и строением на Горбуновке, в ведомстве по-нурницкого правителя Ивана Костентикова.

У млинов батуринских живут мельники, мирочники и посполитые, которые прежде надлежали ко двору изменника Мазепы, а ныне под ведением обмачевского дзорца.

В слободе Митяевце – 82.

Дворы владельческие при Батурине, которые имеютца для приезду:

Федара Кочюбея – 1, в нем живет прикащик ево;

бывшего генерального писаря Савича – 2;

бывшего бахмацкого сотника Семена Боровского – 1;

Крупницкого монастыря – 1;

Новомлинского девичья монастыря – 2;

Ивана Якубшенка – 1;

Федара Зарудного – 1;

вдовы Пашенковской – 1;

короповского дзорца Андрея – 1.

Итого – 8^а.

В оных живут всякие люди, каким оныя позволяют.

Всего при Батурине вышписанных чинов, а имянно:

ремесленных и пахотных – 293:

да Обмачевского двора надлежит – 12;

рыбалок – 9;

бунчуковых и значковых – 9;

козаков, служивых старшиною – 105;

дворов пустых мазепинских – 3;

а неогороженных пустых дворищ – 5;

дворов при млинах батуринских – 82;

дворов приезжих владельческих – 8.

Итого – 526.

С оного города Батурина да состояния коллегии с казаков и с посполитых никаких зборов за скудостью обывателей не бывало, токмо по указу покойного гетмана Скоропацкого з батуринских жителей – с казаков и с посполитых – был збор в батуринскую ратушу с вышенкованных куф, по полтора рубли с куфы, дас ярмонков и с таргов, а сколько, в котором году, каких порознь в зборе было не ведамо, понеже в Батурине на предместье жилые дворы и ратуша с письмами в прошлом 1723 г., в апреле месяце погорели.

А в коллегии Малой Росии по поданным Батуринской сотни зборщиковым приходным 1724-го г. книгам в том Батурине даходове показано, а имянно.

Збиралась на ратушу с вина покуховного:

с козаков – 47 руб. 44 коп.;

с посполитых – 18 руб. 60 коп.;

с вина скатного – 2 руб. 80 коп.;

^а Так у документі. Ймовірно, не враховані монастирські двори.

поведеркового – 3 руб. 62 коп.;
с вина простого покладкового – 70 коп.;
скотного з дегтю – 2 руб. 40 коп.;
скотного с конопляного масла – 80 коп.

С вышинкованного дегтю покуховного:

с козаков – 3 руб.;
с посполитых – 3 руб. 60 коп.
Торгового с соли – 10 коп.

Во время ярмонкового с приезжих:

купецких людей от вазов – 26 руб. 12 коп.;
с вина покуховного с шинкарей – 7 руб.;
з дегтю скотного – 60 коп.;
з дегтю покуховного – 2 руб. 70 коп.;
поведеркового с масла – 80 коп.

Итого на ратушу – 120 руб. 28 коп.

Збиралось по Новомлинской девичий монастырь с перевозу с приезжающих людей от вазов 20 руб. 40 коп.

Збиралось на судю Черныша: во время ярманков в помянутом селе Митченках с приезжих людей от вазов – 80 коп., с шинкарей с вина покуховного – 1 руб. 64 коп.

Итого – 2 руб. 44 коп.

Не збиралось ни на кого:

с вина покуховного – 59 руб. 38 коп.;
со пчел очкового – 138 руб. 90 коп.;
с мельниц разных владельцев под Батурином на реке Семи поколюшины – 51 руб. 80 коп.;
с мелниц вешняных с кол покалющины – 12 руб. 60 коп.;
с валюш на реке Семи под Батурином – 5 руб. 50 коп.;
с винокуренных казанов – 165 руб.;
за десятинной тобак – 8 руб. 63 коп.

Итого не збиралось – 141 руб. 81 коп. с пол.

Итого на 1724 год 584 руб. 93 коп. пол.

Во время торгов поковшевого в 1724-м г.:

ржи – 17 четвертей 3 четверики;
муки рженой – 4 четверти 2 четверика;
гречи – 4 четверти;
проса – 5 четвертей 1 четверик;
ячменю – 2 четверти;
овса – 18 четвертей 6 четвериков.

Итого на 1724 г. 54 четверти.

С мельниц:

ржи – 299 четвертей 5 четвериков;
пшеницы – 10 четвертей 6 четвериков;
гречи – 16 четвертей 7 четвериков;
ячменю – 5 четвертей 3 четверика;

пшена – 3 четверика.

Итого – 263 четверти.

Мазепина книга / Упор. та вступна стаття І. Ситого. Чернівці, 2005. С. 306–313.

№ 95

1727 р., жовтня 16. – УКЛАДЕНА В БАТУРИНСЬКІЙ РАТУШІ КУПЧА НА ПРОДАЖ П. ШЕРШАНОВСЬКИМ СВОГО ДВОРУ В БАТУРИНІ

В ратушы его высококняжеской светлости Батуринской, протекциант Павел Лаврентьев сын Шершановский. Продал я доброю своею по любви добровольной двор свой со всяким хоромным строением и с садом батуринскому жителю, протекцианту его светлейшества Максиму Данилову сыну Подолскому и взял за оный двор десять рублей добрых копеек сребной монеты, на которой мой двор даю сию купчую при доброгодних людех, батуринских жителей, при Александру Шныревичу, Батуринской сотни бунчуковой козак Василий Ханевский и Павел Ханевский в свидытельстве и при оной купчей напысались. А если хто станет в оной двор мой вступатца и его, Максима, турбовать, повинен я, Павел, и жена моя, и дети его, Максима Подольского, от такой турбации обстоявать и харчей, и убытков никаких не доставить, а если какие ему, Максиму, убытки будут, повинен я, Павел Шершановский, нагородить утрое. А сию купчую писал его светлейшества Батуринской ратуше писар Иван Фомин.

А сия купчая утвержена его высококняжеской светлости печатью ратуши Батуринской и за подписом руки батуринского бурмистра Ивана Иллина сына Тевяшова. Иван Тевяшов.

Лазаревский А. Обозрение Румянцевской описи Малороссии (Полк Киевский, полк Черниговский, полк Нежинский). Чернигов, 1866. С. 313–314.

№ 96

1728 р. – ЗІ СПЕЦИФІКАЦІЇ БАТУРИНА

В полку Нежинском место Батурино со всею сотнею належало до города полкового Нежина.

В оном месте Батурине ратуш до того ж полку належала, до места Батурина прислушали меские посполитие люди и слободки: Подзамковая, Горбановская, Гончаровская, люде на Оболоне около млину. В том же месте Батурине замок, на гетмана надлежачей, и дворец, прозванный Гончаровка, а к оному замку и дворцу гетманские принадлежали другие двори гетманские, також маетности, мельницы и другие угодия, а именно:

слобода Митяевка, село Городище, село Бахмач, село Курень, дворец Обмачевский и села Обмачева часть, село Красенкое, село Великое Устье, село Малое Устье, дворец Подлипинский и село Подлипное, село Поповка, село Гута, село Старое, дворец Самборский и село Самбор Великой, село Малый Самбор, село Дептовка, село Карабутов з греблею и млинами, село Ролюпка, гребля Батуринская, гребля Новомлинская, гребля Озарицкая.

Регент

Петр Валкевич

Канцелярист войсковой

Матвей Себастьянович

Институт рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського. Ф. VIII. Од. зб. 231. Спр. 991. Арк. 175–180. Копія.

Опубліковано: *Батури́н: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 128–129; Мицик Ю., Тарасенко І. З нових документів до історії Сіверщини (друга половина XVII–XVIII ст.) // Сіверянський літопис. 2017. № 3. С. 65–66.*

№ 97

**1729–1730 рр. – ОПИС БАТУРИНА ЗА ГЕНЕРАЛЬНИМ СЛІДСТВОМ
ПРО МАЄТНОСТІ НЕЖИНСЬКОГО ПОЛКУ**

О городе Батурине старожилы в сказки своей показали, что город Батурин с показанными слободками, до него принадлежащими, а именно Подзамковою, Горбуновкою, Гончаровкою и Митяювкою, як они упомнят, за гетмана Многогрешного и за Самойловича и за Мазепи был вольный, тилько в диспозиции гетманской найдовалося; а за гетмана Скоропадского надлежали посполитие до сотне Батуриной; а по гетману Скоропадскому был во владении князя Меншикова, а нине на Его императорское величество в описе; больше же оногo города посполитие некому во владение не били.

Генеральное следствие о маетностях Нежинского полка 1729–1730 гг. / Под ред. Н. П. Василенко // Земский сборник Черниговской губернии. 1900. Приложение. С. 55

№ 98

**1732 р., червня 23. – КЛОПОТАННЯ^а ДО ГЕТЬМАНА Д. АПОСТОЛА
ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ К. СТОЖКА БАТУРИНСЬКИМ СОТНИКОМ**

Ясневельможный и высокоповеренный господин гетман и ковалер.

Сего июня 17-го дня малоросийского Нежинского полку города Батурина бывшего сотника Стожка сын ево значковой товарищ Клементей Стожок подал нам доношение, в котором написал, отец де ево, Федор Данилов сын Стожок, служил блаженные и вечно достойныя памяти Его императорскому величеству городовым казаком и бывал во многих походах. И в 1708-м году во время измены бывшего гетмана, вора и крестопреступника Мазепы по ево ж воровскому возмущению сообщники ево Чечель, Фридрих Кенигсек и прочие той измены подобные им сотники и есаулы з сердюками и з городовыми батуринскими обывателми, засев в Батурине и укрепясь неприятельским обычаем против Его императорского величества, великоросийских войск в Батурин не допустили и по оным войскам из Батурина ис пушек, из ружей и с прочего снаряду з городской стены стреляли. А отец ево послан был в тот Батурин от бывшего фелтмаршала князя Меншикова да от князя Дмитрия Михайловича Голицына с подполковником Кошелевым для уговору от таких их неприятельских поступак и отвращения до христианского кровопролития. За что онои отец ево от оных воров немало претерпел страх и был срединародно на пушке прикован. И в том же 1708-м году за вышеписанную Его императорского величества верную службу и за терпение от изменников онои отец ево по указу Его императорского величества отпущен был в дом и дан ему лист во уверение от реченнаго князя Меншикова. И с оногo времени, будучи в доме своем в местечке Королевце, служил же Его императорскому величеству верно и был во многих же походах и партиях. А в прошлом 1720-м году за службу и в вышеписанное время измены терпение пожалован оным же князем Меншико-

^а Кореспондент не встановлений.

вым в Батурин в сотники, и потому же дан от него лист с показанием служб, которые де листы отца ево имеются ныне при нем. И будучи ж де оной отец ево сотником, служил по сей 1732-й год безпорочно, а в нынешнем же 1732-м году мая 9-го числа волею Божиею умре. А он де, Клементей, службу Ея императорского величества производит с Прутовского походу²⁴³, где и был, а ныне по указу де Вашей ясновельможности командирован он с Нежинским малоросийским полком на Украинскую линию²⁴⁴ с работниками того полку, где и ныне обретается и над оными людьми имеет команду обще з сотником ямпольским. И просил оной значковой товарищ Стожок о внесении к Вашей ясновельможности об нем инстанции, дабы он, Стожок, за вишеписанные службы отца ево, також и ево долговременную и верную ж службу пожалован был на место отца ево в Батуринскую сотню сотником. А понеже как я довольно известен о отце его, что он при жизни своей службу ж препровождал, да и он, Клементей, надлежащее отпращивает добропорядочно, того ради Вашей ясновельможности прошу к оному значковому товарищу показать Вашей ясновельможности милость, чтоб он пожалован был на место отца своего яко наследник в Батурин сотником, которой чин может он исправлять паче со всякою ревностию. И за таковую Вашей ясновельможности к нему милость должен он имя Вашей ясновельможности прославлять. Я же с моим благодарением пребуду и равномерно служить обязан имею быть.

В протчем пребываю Вашей ясновельможности охотным слугою

Підпис^a

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 758 б. Арк. 12–13 зв. Оригінал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернівці, 2012. С. 129–131.

№ 99

1734 р., серпня 16. – ПРЕДСТАВЛЕННЯ ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТА кн. О. ШАХОВСЬКОГО²⁴⁵ ІМПЕРАТРИЦІ АННІ ІОАННІВНІ²⁴⁶ ПРО ПЕРЕНЕСЕННЯ ГЕТЬМАНСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ З ГЛУХОВА ДО БАТУРИНА

Всепресветлейшая державнейшая великая государыня императрица Анна Иоанновна, самодержица Всероссийская, государыня всемилостивейшая.

Вашему императорскому величеству всеподданнейше доношу. Малороссийская генеральная старшина письменно мне представляли в прошлых годах от гетмана Апостола в государственную Коллегию иностранных дел²⁴⁷ подано всеподданнейшее доношение с прошением, дабы повелено было всемилостивейшим Вашего императорского величества указом резиденцию гетманскую перенести из Глухова в Батурин, понеже де оной город Глухов на резиденцию гетманскую есть небезтрудный, и обретающимся при гетмане персонам, как великоросийским, так и малоросийским, немалая имеется нужда, а особливо когда де приезжают по каким делам или присылаются от Вашего императорского величества знатные персоны, то и тем для показания квартир пристойных домов нет, да и обывателем великое утеснение чинится и в приуготовлении на строение домов лесу, и на топление домов дров и всяких харчевых припасов имеется весьма нужда и недостаток, а в Батурине, яко в посредственном в Малороссии го-

^a Підпис нерозбірливий.

роде, в том без нужды имеет быть, ибо то всяк реками, Сеймом и Десною, может себе приготовить. Токмо по тому его, гетмана Апостола, всеподданнейшему доношению всемилоостивейшаго Вашего императорского величества указу не получено, того ради я о сем Вашему императорскому величеству всеподданнейше донося, требую высокоповелительнейшаго Вашего императорского указу.

Вашего императорского величества всенижайший раб Шаховской.
Августа 16-го дня 1734-го году.

Резолюція: По сему представлению разсмотря, впредь учинено будет определение. Анна.
Подписана резолюция сентября 5-го дня 1734-го года.

Архив СПбИИ РАН. Ф. 150. № II/22. Засвідчена копія.

Опубліковано: Батури́н: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 131–132.

№ 100

1734 р., листопада 15. – ДОНЕСЕННЯ БАТУРИНСЬКОГО ВІЙТА Г. ВІЛЧИКА ДО БАТУРИНСЬКОЇ СОТЕННОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ПРО НАПАД ОТАМАНА ТА НАКАЗНОГО СОТНИКА БАТУРИНСЬКОГО П. МІНЯЙЛЕНКА НА БАТУРИНСЬКУ РАТУШУ

Сего ноября 14 дня атаман и наказный сотник батуринской Прокоп Миняйленко з служителями своими и многим числом козаками [...], нашедши без бетности в то время в ратуши мене, нижайшего, [...] ея императорского величества Батуриинскую ратушу ж нахалне содержачего по оговору воровскому Ивана Солодовника который с вором выкрал [...] церковь Покрова Пресватия Богородицы и [...] людем в рядах восем да одну козачую каморы отбил насилне и ратушние бурмистра и служителей поприбивал. А когда я, нижайши, к ратуши пришол, то и до мене косился и хотел бить, только ж я от него, Минайленка, залез, то там же у ратушние сенце сховался, где оной атаман Минайленко чинил немалыя посвалки, а казаки его, сказуют, разведе все и сидеть у ратуши, ибо [...] долго лиха тие ходя близ ратуши в шинку пел и на ратушних служителей [...] бил, а о тех учиненных от Минайленка з козаками нахальству сведок значковый товариш полку Нежинского Иосиф Рижей да батуриинские мешчане Федор Химолко, Яков Кошал, Андрей Бибииков зять Яким господам старосты Городиского и многие на той час будучие которие теж не могут потоитисся того разе, не могучия впредь такого нахальства терпеть, и чтоб не с малем [...] на здоровья, ибо я при ратуши и от произжающие всякого звания людей яко на главном шляху немалую нужду з служителями ратушенними терплю, прошу Батуриинской канцелярии о том нападении его, Минайленка, где надлежит писать и о том Батуриинская канцелярия что повелит.

О сем доношу войт батуриинский Гаврило Вилчик ноября 15-го дня 1734 году к сему доношению по повелению войта батуриинского Гаврила Вилчика батуриинской житель Гарасим Лободиденко заместо его руку приложил Яков^а.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 6047. Арк. 2–2 зв. Засвідчена копія.

^а Підпис нерозбірливий.

№ 101
1736 р., липня 18. – ВІДОМОСТІ ПРО НАСЕЛЕННЯ БАТУРИНА
ЗА РЕВІЗІЄЮ²⁴⁸ 1735 р.

Города Батурина козаки грунтовие

Федор, Васил Емченки
Яков Якубинский
Пилип Куриленко
Лусян, Тарас Горбане
Яско Мелешко
Итого – 5

Того ж города Батурина козаки малогрунтовие,
которые могут войсковую службу отбувати

Васил Лемешка, син яго Кузма	Василь Костюченко
Иван, Петро, Данило Салники	Клим, Гриша, братанич Остап
Васил, Лаврен, Михайло Проценки	Грицко, Антон Козаченки
Василь Стовпець, син его Васил	Яков Андрееенко
Пилип Кирилов	Ярема Максименко
Леско, Яско, Иван Бутенки	Гарасим Книш
Семен, Костюк, Грицко Мелешки	Иван Лисан
Килина Куциха зят Степан Крат	Павел Скакун
Алекса Степаненко	Иван Лисенко
Кондрат, Антон Побории	Грицко Макаренко
Ничипор Солонина	Степан Соловей
Петро Степаненко	Иван, Яким, Иван же Сивце
Яков Русак	Конон Косогоренко
Игнат, Матвей Ковпити	Юско, Трохим Торкуни
Омелько, Иван, Кондрат Занки	Михайло Прохоренко
Степан Псарник	
Итого – 31	

Того ж города Батурина козаки нищетние и весьма убогие,
имеющие скот и не имеющие

	Коне	Воли		Коне	Воли
Павел Харевский	1	0	Савка Якубинский	1	2
Вивдя Губаска	1	0	Иван Гапченко	1	0
Гарасим Серий	2	0	Грицко, Опанасишин зят	1	0
Остапиха вдова	0	0	Хведор Авула	1	2
Иван Опанасенко	1	0	Гордей, Хома Бутенки	1	0
Василь, Микита Хвостиченки	1	0	Грицко Левченко	1	2
Иван Кощенко	0	2	Иван Перебинос	0	0
Сидор Панченко	1	0	Гапка Шарая	0	0

	Коне	Воли		Коне	Воли
Хома Сметана	1	2	Параска Русачка	1	0
Матвей, Грицко Угурки	1	2	Грицко Дорошенко	1	0
Лазор Василиовский	1	0	Марина Копирсака	1	0
Иван Онищенко	2	0	Пришка Охременкова	0	1
Карп Мойсеенко	1	0	Степан Скакун	1	0
Роман Павленко	1	0	Гаврило Марченко	0	0
Антон Рувний	1	0	Васил Лабисенко	1	1
Василь Буряк	1	0	Хведор Жук	1	0
Микита Гриненко	1	0	Грицко Пилипенко	0	0
Хвеска Прясчиха вдова	0	1	Настя Ручиха	0	0
Степан Крищенко	1	0	Иван Калченко	2	2
Василь Горбаненко	1	0	Левко Дорошенко	0	2
Юско Карлащенко	0	0	Иван Мартиненко	0	2
Иван Гимченко	1	0	Иван Янко		
Василь Запарун	1	0		Итого – 45	

Подсуседки козачие нищетние, имеющие скот и не имеющие

	Коне	Воли		Коне	Воли
Гарасим Римар	1	0	Васил Кипоровский	1	0
Леско Кривошия	0	0	Федор Литвин	0	0
Данило Жук	0	0	Костюк Голуб	2	0
Сидор Хоменко	0	0	Данило Книщенко	1	0
Остап Степаненко	0	0	Иван Римар	1	0
Грицко Шарий	1	0		Итого – 11	

Города Батурина мещане и посполитие во описе на Ея императорское величество

Грунтовие

Грицко, Омелько Солохи

Иван Кулик

Итого – 5

Василь Чищенко

Данило Илленко

Того ж города Батурина описание малограунтовие

Федор Балаба

Матвий Галайба, сын его Федор

Гарасим Кравченко

Павел Калач

Данило, Грицко Евтушенки

Иван Цибуля

Гарасим Циб

Микита Тесленко

Павел Мокренко

Иван Приходко

Тимофей Борисенко

Денис Светличный

Клим Галайбенко

Тарас Семелетка

Лукиян Ставник

Демко, Иван Тесленки

Иван Крищенко

Елена Карпиха

Сергий Донченко
 Иван Хакай
 Харитон Крухмалний
 Васил Водянка
 Ничипор Меланко
 Петро Лускан
 Иван Харченко
 Василь Можка
 Дмитро, Семен Ворянченки
 Грицай Чередник
 Итого – 36

Василь Мойсеенко
 Федор Носаль
 Федор Харчевский
 Матвей Оприщенко
 Павел Кадун
 Семен Поташна
 Хома Копирчиншин зят
 Семен Герасименко
 Яков Лобода

Того ж города Батурина посполитии нищетние, весьма убогие,
 при едних огородах жиючие, имеючие воли и коне и не имеючие

	Коне	Воли		Коне	Воли
Гаврило Пекар	0	0	Федор Гончар	0	0
Михайло, Улас Карасенки	2	2	Яков Сергиенко	1	0
Игнат Андрущенко	0	0	Васил Никоненко	1	0
Семен Дубченко	1	0	Василь Балан	0	1
Иван Люцаенко	1	0	Иван Балабуха	2	0
Иван Малаенко	0	1	Петро Оглобля	0	2
Иван Моценко	0	0	Яцко Пугач	1	0
Павел Ткач Савченко	0	0	Федор Химченко	2	0
Уляна Дятчиха	1	0	Игнат Рудоляб	1	0
Аврам Швец	0	0	Артем Нечитайло	2	0
Хома Ткач	1	0	Кондрат Зацерковний	0	1
Игнат Ткач	0	0	Корней Швец	0	0
Юско, Павел Шевченки	0	0	Гордей Марченко	0	0
Антун Булба	2	0	Трохим Стокоз	1	0
Грицко Кошин зят	1	1	Емелко Поташан	1	0
Павел Апостол	0	0	Домна Коштанка	0	0
Яким Ткач	0	0	Грицко Коваленко	2	0
Грицай Ризник	0	0	Яков Корнеенко	0	0
Васил Комлик	0	0	Иван Коновал	1	0
Федор Кубрицкий	2	0	Назар Цилюрник	1	0
Иван Цилюрник	1	0	Омелько Лупка	1	0
Яким Римар	1	0	Пилип Гребеник	1	0
Федор Ткач Савченко	0	0	Мойсей Моспан	1	0
Иван Оробенко	0	0	Опанас Котяненко	0	0
Петро Лобовик	1	0	Опанас Воринский	0	2
Сидор Труш	0	0	Максим Закидайленко	0	0
Василь Бондаренко	0	0	Иван Пополняк	0	0

	Коне	Воли		Коне	Воли
Дорош Перепечаенко	0	0	Павел Перепечаенко	0	0
Степан Строкач	1	0	Иван Капля	0	0
Семен Воскобуйниченко	0	0	Омелко Стокозенко	0	0
Федор Войток	2	0	Яков Ворушило	1	0
Матвей Стокозенко	0	0	Василь Перепеличник	0	0
Грицко Кучер	0	0	Семен Сахненко	0	0
Михайло Миняйлик	0	0	Андрей Гончар	0	0
Тимко Ворушило	0	0	Карп Огородний	0	1
Михайло Тищенко	0	0	Евфим Кравец	0	0
Степан Скибач	0	1	Демко Хитай	0	0
Петро Багнюк	0	0	Иван Павленко	0	0
Семен Есипенко	0	0	Миско Музыка	0	0
Грицко Ласий	0	0	Клим Свердлик	0	0
Леско Баняха	0	0	Лесиха Зацерковная	0	0
Савка Кусотченко	2	0	Степан Кравец	0	0
Удова Бойченкова	0	0	Федор Сторчак	0	0
Грицко Гребень	0	0	Омелко Кравец	0	0
Павел Евтушенко	0	0	Яско Шеремет	0	0
Иван Дудченко	0	0	Дорош Музыка	0	0
Иван Гапоненко	0	0	Ничипор Пилипенко	0	0
Иван Коптелий	0	0	Иван Крутоголов	1	1
Трохим Пилипишин зят	0	0	Грицко Гончар	0	0
Василь Минниченко	0	0	Данка Лесенко	1	0
Микита Пусик	0	0	Семен, Васко Буйниченко	0	0
Федор Тарасенко	0	0	Яско Харевский	0	0
Леско Швец	0	0	Тимош Обломей	1	0
Федор Бондарь	0	0	Евфим Голик	0	0
Трохим Тищенко	0	1	Иван Кулаженко	1	0
Опанас Хава	0	0	Семен Тардаченко	1	0
Степан Крестовий	1	0	Грицко Скляренко	0	0
Грицко Ярболка	1	0	Степан Миняйлик	0	0
Роман Кусиенко	0	0	Павел Гурин	0	1
Удова Безпаленкова	0	0	Мойсей Вакуленко	0	1
Петро Штучка	0	0	Михайлиха Шевчиха	0	0
Кирик Лобозик	0	0	Корней Сулженко	0	0
Вувдя Рябушиха	0	0	Левко Лютий	0	0
Тимош Мандюк	0	0	Игнатиха Житарка	0	0
Волосарка Клишниця	0	0	Оникииха Кравчиха	0	0
Кирило Чорнушенко	0	0	Степанида Губарка	0	0
Федор Козел	0	0	Ганна Кошииха	0	0
Демко Мотренко	1	0	Гаврило Корнеенко	0	0

	Коне	Воли		Коне	Воли
Игнат Серенко	0	0	Федор Бондаренко	0	0
Остап Слюсар	0	0	Петро Лобовик	2	0
Василь Цепцюр	0	0	Корней Пилипенко	0	0
Иваниха Мякотиха	0	0	Яцко Пилипенко	0	0
Данило Волосянко Швец	0	0	Иван Чирвонящий	2	0
Петро Сорока	0	0	Андрей Маслюк	0	0
Прюска Семилетчиха	0	0	Верка Карасиха	0	2
Матвій Скидач	0	1	Кирик Коцар	0	0

Итого – 152

Подсуседки описные посполитие, имеючие скот и не имеючие

	Коне	Воли		Коне	Воли
Костюк Ризник	1	0	Андрей Юрченко	1	2
Грицько Литвин	1	0	Антун Краснянский	1	0
Степан Поцянко	1	1	Иван Лябченко	0	0
Петрак Болковий	1	0	Юско Пискун	0	0
Марко Водянченко	0	0	Петро Гончаренко	0	0
Иван Лях	0	0	Гордей Зубко		

Итого – 12

*Институт рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.
Ф. І. Спр. 58241. Арк. 202–203, 428–430. Оригінал.*

*Опубліковано: Батури́н: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів.
Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 132–136.*

№ 102

1740 р., не раніше 16 квітня^а. – ІНСТРУКЦІЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ЩОДО ВИДІЛЕННЯ КОШТІВ НА УТРИМАННЯ ТУРЕЦЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У БАТУРИНІ

Понеже старшина сотенная батуринаская доношением сего априля дня 16-го в войсковую канцелярию представили, что следовавшие пленные турецкие з Володимера 78 душ да з Судакка 72, всего 150 человек при конвойних салдатах 27 человеках в том местечке остановились, в коих де провьянта и денег только имеется сего априля по 20 число, которое уже в скорости минует, и оние пленные за издержанием тех денег и за неимением провьянта от голоду могут претерпеть нужду^б. И во избежание таковой их нужды велено им к прежде виданным отселя деньгам еще прибавить на двадцать на всякого человека по 3 копейки денег вишеписанным пленным и о том в канцелярию зборов послать указ. Того ради принять и тебе сию инструкцию и оной в канцелярии зборов указ требовать в оной канцелярии, даби те деньги тотчас тебе за роспискою видани были и по приеме оных денег ехать отселя по данной тебе на взимание под-

^а Датовано за змістом документа.

^б Далі закреслено *того ради велено вам принять сию инструкцию.*

воде подорожное в оное местечко Батури и за прибитием туда будучому при оних турках конвойному ундер-афицеру те деньги для роздачи оным пленним турецким для препитания их здать и в приеме оних взять тебе от одного надлежащую росписку, которую по прибитии в Глухов в войсковую канцелярию при доношении представить и оным конвойным объявить, чтоб они как возможно скорее тех пленних в Киев препровождали. Будучи же тебе з сей послылки никому обид и озлобления не чинить под лишением имения, дана в Глухове 1740-го году априля^а.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 7798. Арк. 2–2 зв. Чернетка.

Опубліковано: Батури: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 136–137.

№ 103

1745–1808 рр.^б – ІЗ ЗВІТУ П. ЖОЛТОВСЬКОГО ТА Д. ЧУКІНА ПРО НАУКОВУ ЕКСПЕДИЦІЮ НА ЧЕРНІГІВЩИНУ ПРО ДЗВОНИ БАТУРИНСЬКИХ ЦЕРКОВ

Дзвін розбитий набоєм під час громадянської війни²⁴⁹ у Воскресенській церкві м. Батурина. На його уламках напис: «1770 года июля (?) дня сей колокол в богоспасаемом граде Кieve в город Батури до храму Живоначальной Троици коштом тоеж церкви прихожан и доброхтн дателей весу в нем пудов 16 и фунтов 10».

В овальнім віночку напис: «Лил сей колокол майстер Петр Романовски.»

У трьох картушах уміщені виображення св.св. Миколи, Михайла та Богородиці.

В тій же церкві є малий дзвін з написом: «Року 1745».

В тій же церкві великий дзвін з написом: «Сей колокол пренадлежит в батуринскую Воскресенскую церковь сооруженную собственним коштом покойного генерал фельдмаршала графа Розумовского отлит в Москве иждивением графа Андрея Кириловича Розумовского²⁵⁰ старанием главного економа Василья Васильевича Статтера 1808 года сентября 12 в сем колоколе весу 108 пуд».

Вгорі над написом бордюру, складений з виображень серафимів. В картушах виображення казанської Богородиці, св. Миколи, сошествія до пекла.

Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Ф. 278. Спр. 101. Оригінал

Опубліковано: Православні церкви Сіверщини (з матеріалів польових досліджень групи С. А. Тарануценка). К., 2016. С. 38–39.

^а Дата не вказана.

^б Документ № 103 розміщено за датами подій.

Розділ IV
ВІДРОДЖЕННЯ
(1750–1764)

№ 104

1750 р., липня 24. – ІМЕННИЙ УКАЗ
ІМПЕРАТРИЦІ ЄЛИЗАВЕТИ ПЕТРІВНИ²⁵¹ КОЛЕГІЇ ІНОЗЕМНИХ СПРАВ
ПРО ПЕРЕНЕСЕННЯ ГЕТЬМАНСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ ДО БАТУРИНА

Всемиловейше соизволяем малороссийскому гетману резиденцию свою иметь в Батури-не, так как и прежние гетманы оную там же имели, и бывший тамо город возобновить; а при заложении онаго учинить освящение по церковному обыкновению.

Полное собрание законов Российской империи. СПб., 1830. Т. XIII. Ст. 9786.

№ 105

1750 р., 31 липня. – ГРАМОТА ЄЛИЗАВЕТИ ПЕТРІВНИ
ГЕТЬМАНУ К. РОЗУМОВСЬКОМУ ПРО
ВІДНОВЛЕННЯ ГЕТЬМАНСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ В БАТУРИНІ

Божию милостию мы, Елизавета Петровна, императрица и самодержица Всероссийская и прочая, и прочая, и прочая.

Высокой благородному нам любезноверному подданному Воиска Запорожского обоих сторон Днепра гетману нашему, действительному камергеру, Академии наук президенту и нашей гвардии Измайловского полку подполковнику и кавалеру, графу Кириллу Григорьевичу Разумовскому и всему Войску Запорожскому наше императорское милостивое слово.

Нашим высочайшим имянным, за подписанием собственныя наша руки указом от 24 сего июля, Коллегии иностранных дел данным, всемиловейше повелели Мы вам, нашему гетману, резиденцию свою иметь в Батурине, так как и прежния гетманы оную там же имели, и бывшей там город возобновив. А при заложении онаго учинить освящение по церковному обыкновению, о чем вам чрез сие знать дается. А о том же в наши Синод²⁵² и Сенат²⁵³ из нашей Коллегии иностранных дел сообщено. Июля в 31-й день 1750-го году.

По Ея императорского величества указу
граф Алексей Бестужев-Рюмин²⁵⁴
граф Михайло Воронцов²⁵⁵

Архив СПбИИ РАН. Ф. 150. № I/ 581. Л. 1. Засвідчена копія.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів.
Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 138.

№ 106

1750 р., вересня 13. – ДОНЕСЕННЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПІДСКАРБИЯ М. СКОРОПАДСЬКОГО²⁵⁶ К. РОЗУМОВСЬКОМУ ПРО ГОТОВНІСТЬ БРЯНСЬКОГО КУПЦЯ Д. КОПЕНЯ ПРОДАТИ ЛІС ДЛЯ ЗАБУДОВИ БАТУРИНА

Сего сентября 9-го дня сотник батуринский Димитрий Стожко в Генеральную войсковую канцелярию доношением представил: в сотенной де Батуринской канцелярии брянский купец Дементий Копень явясь объявил, что имеет он на продажу лесу соснового имеючогось в селе Устьи на Десне брусом 160, в том числе десятосаженных 80, девятосаженных 40 да осмосаженных 40 же и сказал тем всем брусам в подвал крайнюю цену за 100 брусом 40 рублем; яко де лес, по мнению его, сотника, к устройению знатных домов весьма згоден и уже лучшего сискать неможно, и требовал о том в Генеральной войсковой канцелярии разсмотрения. И хотя упомянутой сосновой лес яко довольной величины и по мнению Генеральной войсковой канцелярии к имеющему быть строению в Батурине годен быть может, ибо такую мерою в готовности едва ль где и сищется, но понеже о покупке потребного к устройению города Батурина леса и других материялов от ясневельможности Вашей точного повеления Генеральная войсковая канцелярия еще не имеет, того ради об оном ясневельможности Вашей донося, что повелеть соблагодизволите: объявленной сосновой лес к имеющей быть в Батурине постройке по объявленной цене з скарбу войскового уплатить лы, також впредь ежелы и другой хто к устройению такового весьма згодной лес в продажу пускатимет, для такова ж в Батурине строения покупать ли, просим и ожидать должность имеет высокой ясневельможности Вашей резолюции.

Ясневельможности вашей
нижайший слуга

Михайло Скоропадский

Помітка: Подано в Санкт-Петербурге 1750 году сентября 24-го дня.

*Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1.
Спр. 105. Арк. 29–29 зв. Оригінал.*

№ 107

1750 р. – 3 ПЕРЕПИСУ НАСЕЛЕННЯ ТА ЗЕМЕЛЬНИХ УГІДЬ БАТУРИНА

Город Батуринад рекою Сеймом, вал земляной весь отвалился, пуст и жилого строения никакого не имеется в нем, давного каменого строения две церкви, все порозваливалось.

Пры том городе Батурине на предместе служащих церквей:

1. Покрова Богородицы
2. Живоначальной Троицы
3. Воведение Богородицы
4. Святаго Николая

Анбар рубленой для збору поковшеваго хлеба, накрыт драною.

Позаде того анбара место пустое, где становятся купци во время ярманков.

Другое место подле местовой улице и лавок против придворного и церковного шинков.

Шинковие двори, в которых продаются напитки:

1. Двор на торгу по большой дороги, в нем строения: светлица с комнатию, в которых четири окошки з творами на жалезных завесах, сени рублени, подле сеней ледник, на леднику ан-

бар из ганками рубленый, чрез сени вежие двое ворот дошатие, двор огорожен плетнем, о конце двора сарай, все строение покрыто соломою.

Дворы, арештование генералом майором фон Вейзбахом:

2. На проезжей большой столбовой дороге строения: светлица с комнатою ветха, местами погнила, окон, дверей, лавок, печей не имеется, против сени камора рубления, позаду сад небольшой, около саду огорожа плетневая, к улице ледовня рубленая, потолку дощатого на оном кришки не имеется.

3. Близ мясных лавок опять старое строение: светлица с комнатою, 4 окошка, сени рубленые, в сенах ледовня, по ледовне камора рубленая, в них дверей трое, против светлицы на дворе анбар рубленой, двери на пятниках з железною цепою, накрыто все драню.

4. Двор, прозываемой Кухарский, на Бураковки, в нем жилого строения: светлица з сеньми, напротив чрез сени камора, рубление, накрыти соломою, назаде огород, около двора огорожа плетневая ветхая. Около того города на предместье в слободах посполитих, мещан и ремесных цеховых жилих дворов, с которых никакова окладу не берется:

Числом дворов	Поля дней		Город Батурын	Рабочих женатих		Рабочих холостих		Престарелих		Малолетних		Скота	
	впусте	в засева		муж.	жен.	паробки	девки	муж.	жен.	хлопцов	девичат	лошадей	волков
1	13		Войт Сава Яновский	1	1					2	1	2	
<i>Цехмистрей десятники:</i>													
2			Шевского Васил Цупцюл	1	1	1				1	3		
3			Ткацкого Иван Оробей	1	1						2		
4			Кравецкого Федор Ефименко	1	1						2		2
5			Калачницкого Данило Бичок	1		1	1			2			
6	2	1	Резницкого Василь Мохна			1	2	1	1	1		1	
7			Гончарского десятку Хведор Городеенков	1	1					1	1		
8			Горбаневского десятку Игнат Добряка	1	1					1			
9	3	3	Рибалских атаман Матвей Бузун	3	3	4	2	1	1	5	1	1	2
<i>Мещане:</i>													
1	20	10	Иван Кулик	2	2					2	2	4	4
2			Стефан Порокало	2	2	2				1	1	4	
3	1	3	Василь Котляр	1	1					2	1	1	
4	4	5	Семен Потаман	2	2					3		3	2
5	5 ½	2	Гарасим Кравченко	1	1		1	1	1	2	1	3	2

Число дворов	Поля дней		Город Батуриин	Рабочих женатих		Рабочих холостих		Престарелих		Малолетних		Скота	
	впусте	в засеиве		муж.	жен.	паробки	девки	муж.	жен.	хлопцов	девчат	лошадей	волков
			<i>посполитие, которые годового окладу не платят</i>										
6	3	2	Вдова Харланенкова		1					1	2	2	
7	15	5	Гарасим Лобода з зятем	2	2					3	2	2	
8	5		Григорий Возковенко	1	1					3		2	2
9			Роман Новополец	1	1						1		
10			Андрей Кравченко	1	1					2		2	
<i>Ратушиние козаки:</i>													
1	1		Яким Климов	2	2	1	2			2	1	2	
2		1	Омелян Солоха	1	2	1					1	2	1
3	6	5	Яким Кадун з братом	2	1					5	3	2	4
<i>Пры откупщицах:</i>													
1			Иван Лях с вдовою Цибенковой	1	1		1	1	2		1	1	
<i>Которие чини платят цигане:</i>													
1			Вдова Миниха платит в год 3 руб. з двома синами	1	1	1			1				
2			Василь Миненко платит в год 1 руб. 50 коп.	1	1	1				1	1		
3			Кузма, Минин зять платит в год 1 руб. 50 коп.	1	1	1				2	1		
4			Павел Василенко платит в год 2 руб. 50 коп.	1	1	1			1				
5			Конон, Минишин зять платит в год 1 руб.	1	1								
<i>Описние посполитие, которые годового окладу не платят:</i>													
1			Надсмотрщик казенных лесов Андрей Андреяка	3	3	1		1	1	4	1	3	6
2			При нем, Андреяки, в десятчиках Карп Бражниченко	1	1	1					1		
<i>Описние, которые большие майстерства других работ не работают:</i>													
1			Яким Римар	2	2							2	

Число дворов	Поля дней		Город Батурич	Рабочих женатих		Рабочих холостих		Престарелых		Малолетних		Скота	
	впусте	в засеиве		мужс.	женс.	паробки	девки	мужс.	женс.	хлопцов	девичат	лошадей	волос
			<i>посполитие, которые годового окладу не платят</i>										
2			Петро Лобовик, римар с племянником	2	2					1	2	1	
3			Иван Кулага	2	2	1	1			1		1	
4			Карп Игнатенко, римар	1	1							1	
5	2	2	Федор Гончар	1	1		3					1	
6	1		Грыгорий Гончар	2	2		2			1		1	
7			Омелко Гончар	1	1					1			
<i>Цеху шевского:</i>													
1			Ярема Лесенко	1	1	1	1			1	1		
2			Корней Оксененко з братом	3	3					2	1		
3	1		Стефан, Вакулин зять	1	1				1	3			1
4	2		Иосиф Горбаневец з братом	3	3	1	2			1	3	1	4
5	2		Лукиан Гарасименко	1	1					2	1		
6	2	2	Тимош Попок з синами	2	2	2	1	1	1	2	2		
7	2	2	Григорий Базавлей з зятем	1	1	2	1	1					2
8			Максим Бондаренко	1	1						1		
9			Прокоп Рубан з шурином	2	1						1		
10			Феско Воскобойник	1	1			1	1				
11			Иван Андрущенко	1	1					1	1		
12			Вдова Настя Допиха		1	2					1		
13			Семен Селиченко	1	1					1	1		
14			Яким Попелник	1		1	1						
15			Мойсей Шкляренко	1	1					1	1		
16			Иосиф Харевский										
<i>Того ж цеху, не умеющие ремества:</i>													
1			Данило Мохна	2	2	1				1	1	1	
2			Вдова Киселиха		1	3							
3	1		Вдова Мошиха			1	1		1				
4			Антон Булда	1	1			1	1		1	2	
5			Федор Бондарь	1	1		1						

Число дворов	Поля дней		Город Батурич	Рабочих женатих		Рабочих холостих		Престарелых		Малолетних		Скота	
	впусте	в засеиве		мужс.	женс.	паробки	девки	мужс.	женс.	хлопцов	девичат	лошадей	волос
6			Остап Шевченко	1	1					2	2		
7			Вдова Каплиха		1	2	1						
8			Захарий Дорофеев	1	1						1		
<i>Цеху кравецкого:</i>													
1			Петро Штучка	1	1	1	1						
2			Яков Ворушило	2	2	1	2			2	1	1	2
3	1		Василь Голей	1	1	1	1			3			
4			Иосиф Шеремет	1	1			1	1	1	1		
5			Омелько Солодовник	1	1		1						
6	2	1	Василь Шеремет	1	1					3	2	2	
7			Яков Байкаризенко	1	1					1			
<i>Того ж цеху, не умеющие никакого ремесла:</i>													
1	2		Вдова Солошка			1			1				1
2			Матвей Солошенко	1	1								
3			Вдова Катря Соколенка		1		2			1	1		
4			Вдова Катря Мойсеенкова		1		2			1			
5			Вдова Ганна Оглоблина		1		1						
6			Вдова Иваненкова		1		1						
7			Фома Стареевский					1	1				
<i>Цеху ткацкого:</i>													
1			Фома Романенко	1	1	2				2	1		
2			Кондрат Семененко	1	1					2	1		
3			Леско Сергеенков	1	1					1	1		
4			Ефим Савченко	1	1					3	2		
5			Вдова Улияна Беленкая з зятем	1	2					1	2		
6			Леонтий Бонаха	1	1								
7			Вдова Марина Сергеенкова		1		1			2			
8			Самойло, Пекерев зять	1	1				1	1			
9			Семен Облемеенко			1							
10			Вдова Улияна Оробевна		1	1				1			

Числом дворов	Поля дней		Город Батурич	Рабочих женатих		Рабочих холостих		Престарелих		Малолетних		Скота	
	впусте	в засева		муж.	жен.	паробки	девки	муж.	жен.	хлопцов	дешчат	лошадей	волон
			посполитие, которые годового окладу не платят										
11			Вдова Губиха						1				
12			Демян Голей	1	1					1			
<i>Десятку крамарского и горбаневского:</i>													
1			Федор Кудрецкий	2	2					4	1		
2	4	2	Федор Солодовник	1	1						1	1	
3	1		Федор Оробенко			1			1				1
4	2	2	Иван Крутоголов	2	2					1	1	2	2
5	4		Иван Чирвопашой	1	1	3						1	1
6			Прокоп Серденко	1	1								
7			Михайло Купреенко з братом	2	2	1				3	3		
8			Андрей Демиденко	1	1								
9			Вдова Бондаренкова		1	1				1	2		
10			Вдова Дудчиха		1	2				2	1		
11			Иван Цюлюрик			2		1	1	1			
12			Данило Стрелецкий	1	1								
13			Максим Назаренко							2			
14			Петро Седенко	1	1					1	2		
15			Логвин Коцар	2	2								
16			Кирило Чорнушенко					1	1				
17			Вдова Римариха						1				
<i>Цеху резныцкого:</i>													
1			Омелко Клименко	1	1					3	1		
2	2		Омелко Костюченко з братом	1	1	1	4	2	1	2		1	
3			Тимош Мандюк	1	1		1	1	1	2			
4	4	2	Яков Гордеенко	1	1	1			1	2	1		
5			Федор Мандюченко	1	1						1		
6			Матвей Стокозенко	1	1					1			
7			Яков Стокоз	1	1	2				3	1		
8			Григорий Горбалка	1	1								

Число дворов	Поля дней		Город Батуриин	Рабочих женатих		Рабочих холостих		Престарелих		Малолетних		Скота	
	впусте	в засеиве		мужс.	женс.	паробки	девки	мужс.	женс.	хлопцов	девичат	лошадей	волов
<i>Десятку гончарского:</i>													
1	2	1	Василь Карась	1	1					1	1		
2			Яков Пугач	2	2	1	1				1	1	
3	2		Савка Киян	1	1						1		1
4	1		Удова Параска Спичиха		1	2	1						1
5	3		Трохим Бойко				2	1		1			
6	4		Данило Артеменко	2	2	1				1	2	2	1
7		2	Игнат Гайдамака	2	2			1			4	2	1
8	1	2	Вдова Зиновия Стадничка	1	1	2			1		1	2	2
9	6	3	Микита Тесленко	1	1	2	1			1	1		2
1	4	3	Кирило Харченко	2	2	2				2		1	2
2			Прокоп Бузун	2	2			1	1		3		
3			Василь Харченко	1	1	1				1		1	
4	4	2	Григорий Якименко з братом	2	2				1	2		2	
5	4	2	Герасим Якименко	1	1					2			
6	4	2	Роман Нагибенко	1	1		1			1	2	1	1
7			Левко Минченко					1	1				
8	3		Левко Бузун з братом	2	2	2				1		1	
9			Иван Васильченко	1	1						1		
10			Мойсей Пугач	1	1				1		1		
11			Данило Гавриленко з братом	2					1		2	1	
<i>Цеху калачницкого:</i>													
1			Вдова Нечитайлиха	1	1				1	1		1	
2			Иван Балабуха					1	1				
3			Вдова Апостолка							1			
4			Иван Бублик	2	2		1			1		2	
5			Вдова Рубанка		1	2					1		1
6			Микита Губарев	1	1					1	2		
7			Петро Мотренко	1	1					2	2	2	
8	1	1	Савелий Курочка	1	1					3	1	1	

Число дворов	Поля дней		Город Батури	Рабочих женатих		Рабочих холостих		Престарелых		Малолетних		Скота	
	впусте	в засеве		муж.	жен.	паробки	девки	муж.	жен.	хлопцов	дешчат	лошадей	голов
			<i>посполитие, которые годового окладу не платят</i>										
9			Овдей Кокошников	1	1		1						
10			Панко Демиденко	1	1								
11			Игнат Зеновиев	1	1								
<i>Цеху ковальского:</i>													
1			Яцко Пилипенко	1	1								
2			Вдова Ничипориха		1	2	1						
3			Вдова Цибулиха	2	2				1	3	1		
4			Яков Корнеенко	1	1	1				2			
5			Максим Котляр	1	1								
6			Вдова Хвеска Мойсеенкова		1					1			
7			Антон Слюсаренко	1	1								
<i>Подсуседки посполитие:</i>													
1			Мирон Миронов	1		1	1						
2			Андрей Бедринец	1	1					2	2		
3			Петро Гапон	1	1						1		
4			Вдова Аврамиха		1		1						
5			Левко Лютий	1	1					1	1		
6			Стефан Охременко	1		1			1				
7			Андрей Лукашенко	2	2					2			
<i>Придворные шинки, в них шинкуют разным напитком:</i>													
			Михайло Грек										
			Федор Химченко										
189			Итого в Батурине:	197	228	91	70	23	42	182	139	94	69^a

При том же городе Батурине збираются во время ярмонков и чрез все годы в торговия дни збори.

В ярманках

^a Опущено про населення передмістя Матіївки.

С купцов с товаров от воза по 10 коп., с проданой скотини и с лошаде с купца и продавца по 1 коп., з десяти овец по 2 коп.

Да во время тех же ярманков и в торговия дны с продажного вина и дегтю по 20 коп. с куфи, с вишинкованого в шинках вина по 1 руб. по 50 коп. с куфи, от кадки – по 20 коп., а с ведра по 8 коп.

С вишинкованого дегтю по 30 коп. от куфи, с привезного батуринскими обивателми продажного меду сирцу, масла конопляного от мери ведрами и с купца и продавца по 4 коп. с ведра.

С проданого сала, риби, драни, досок, сундуков, кож, яблук, грибов и от протчего по 2 коп. с воза.

С продажных весових товаров весового с купца и продавца по 2 коп. с пуда.

От всякого продажного хлеба от осмини по ковшу, да особливо с посполитих собирается.

С винокурених казанов показанщини по 1 руб. по 15 коп.

С пчел десятини по 6 коп. от улея.

С посеяного табаку со всякого шнура по 1 копейки.

Вишеписание збори на откупе у бунчукового товарища Якова Пироцкого.

Около оногo Батурина на предместье разних пустих мест, а именно:

1. Прозываемое город Гончаровка, на том месте церковь деревяная пустая, там же сад, в котором дерево грушовое, яблунное и вишневое, близ того места роща березового дерева.

2. На Гончаровки место бившого полковника прилуцкого Горленка, на котором поселился и нине живет посполитой Федор Турчак.

3. Место Гамалеевщина, на котором нине живет посполитой Яким Гладкой подле клочка.

4. Влево между жиллем Гончаровки в урочищи над горою место пустое.

5. Место подле церкви Покрови.

6. Место на низу подле Василя Бражника, которого часть принял посполитий Герасим Кравченко.

7. Место, прозываемое Укрета.

8. Место, прозываемое против креста чрез дорогу.

9. В окопе идучи на Гончаровку по леву сторону.

10. За гончаровским пустим местом на Шолковице Сухиновская пустая гребля.

11. Место Орликовщина.

12. Место Фридриковское, на оном поселился и нине живет посполитой Петро Штучка.

13. Место, прозываемое Нестеровщина.

14. Его ж Нестеровщина подле Подкупного.

15. Место шептаковского старости Бистрицкого, на котором поселился и нине живет батуринский сотник Стожко.

16. Место киевского бившого полковника Макиевского подле Кочубеева двора.

17. З митченскою башнею на предместе Орликовщина.

18. Место Орликовщина ж подле посполитого Иосифа Шеремета.

19. Место Довгополовщина подле козака Войтка.

20. Место Белозеревского подле Микольского попа Ивана Лукича и козака Демка Лобовика.

21. Место близ Гончаровки Многогрешновское, на котором селится посполитий Грицко Васюк.

22. Место бывшего посполитого Запляшного, на котором зачал строить комору козак Галайба.

При том же городе Батурине на предместье ратуша рубленая, в ней чулан забрат досками, против изба черная, между ими сени рубление, позаде изба, комора рубленая, при той ратуше двор огорожен плетнем, ворота из драни, все старое, покрыто соломою.

Под оною ратушею 3 пушки чугунных.

Против ратуши чрез дорогу турма рубленая, покрыта драню старою...^а

К тому ж городу Батурину принадлежащае пашеной земли, сених покосов и лесов.

Пашеной земли

1. Нива в урочищи, прозиваемом Гончаровки
2. Нива в урочищи Гнилици
3. Нива в урочищи на степу от села Палчиков
4. Нива в урочищи Сторожовня
5. Нива на дорозе бахмацкой в урочище Шолковице
6. Нива подле реки Шолковице
7. Нива под Батурином против Кочубеева двора

Сенные покосы

1. Сенокос, прозиваемой Ямской
2. Максимовский
3. Максимовский же
4. Церуликовской
5. Довгополовский
6. Довгополовский же
7. Нестеровский Рокитной
8. Нестеровский же
9. Нестеровский же в урочищи Орловом
10. Нестеровский же в урочищи Ковалком
11. В урочище Ципкине
12. Кухаровский под селом Ксензовкою
13. Максимовский в урочищи Замостищом
14. Целюриковской в урочищи над Синимы опучами
15. Довгополовской в урочищи Успенском над рекою Сеймом

Арештование генералом маиором фон Вейзбахом бывшего старости Подолского:

1. В урочищи возле Долгого
2. В урочищи за Подборкою
3. Под Горбаневим хутором
4. Покос в урочищи за Долгими Бабынямы

Леса

1. Прозиваемой Григоровщина
2. Лес черной Орликовской
3. Кухаревский
4. Григоровщина

^а Опущено про с. Ксензівка.

5. Кухаровский
6. Прозиваемой Крамарской
7. Коротиковщина
8. Нестеровский
9. Григоровщина
10. Григоровщина ж
11. Реентовщина
12. Бор на Гороховщине Григоровщина
13. Лес, прозиваемой Григоровщина
14. Лес з бором помежной з бунчуковим товарищем Савичем
15. Лес Бутовщина
16. Лес черной, прозиваемой Поток под селом Атюшею
17. Бор смежен Опанасом Столяром
18. Лес в том же урочищи
19. Лес, прозиваемой Холми
20. Лес Максимовской
21. Максимовской же
22. Целюриковщина
23. Нестеровский Лубенец
24. Нестеровский же близ Черничного хутора

В те писание пашения земли, сенокоси, леса против описи генерала майора фон Вейзбаха состоят в смотреии батуринаского жителя Андрея Андреяки имеются.

Около Сейму реки рыбних ловель в озерах и протчих речках

Озера

Котелная, Вирище, Лаходи, Просторая, Бубеная, Гончая, Ковалное, Становое, Поповка, Гнилица, Шолковица, Адов, Перегонное, Киянка да 4 речки проточние к озерам и Бубелному – Киянка, к Шолковице и Вирищу, прозиваемая Липовая.

Онди рыбные ловли на откупе в него, бунчукового товарища Троякого.

Да сверх того которие в описе генерала майора фон Вейзбаха не показани и на откупе не состоят, а надлежит ко двору 3, те озера прозиваемие Лукин, Печинское, Гусятник.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 56. Арк. 1–9. Копія.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 138–155.

№ 108

1751 р., січня 14. – РАПОРТ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ К. РОЗУМОВСЬКОМУ ПРО ЗАГОТІВЛЮ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ БУДІВНИЦТВА В БАТУРИНІ

Повелительним ясневельможности Вашей ордером, в войсковой Генеральной канцелярии полученним декабрия 31-го дня 1750 года, велено всякими удобовозможными способы стараться как такого лесу, в какую доброту купленной в селе Устии на реки Десне у брянского купца Дементия Копнева ко двору полковника нежинского Кочубея удобной к предбудущому в го-

роде Батурине строению сосновый лес бил, так и другого всякого лесу для строения в городе Батурине домов, канцелярий и протчих всяких строений потребного доставать, и кирпичные, и на известь заводи завезть и до оних и на дрова для зжения кирпича и извести довольным числом подрядом ли или как лучше без излишества и передачи денег нынешнею зимою заготовить в таких местах, чтоб оной по весне водним путем к Батурину сплавить было возможно.

А по справки з делом в войсковой Генеральной канцелярии явилось, что по поданной в Генеральную канцелярию до сего имянно августа 24-го дня 1750 году от сотника новгородского Стефана Судиевкова (по отправленному к нему в силу ордера ж ясневельможности Вашей указу) осведительствованию сискались в полку Чернеговского сотне Понорницкой владения монастыря Новгородского по обоим сторонам села Мезина уз самую Десну крейдяние гори к палению вопни годние длиною на полтори версти да владения бунчукового товарища Василя Полуботка по обоим сторонам села Псаровки крейдяние гори к палению вапни годние над самою ж рекою верст до двох да в других владениях такови ж крейдяние горы к палению вапни способные имеются, о коих горах и сотник батуринский Стожко между протчим и в своей ведомости согласно с тем же показал. И особливо он, сотник батуринский Дмитрий Стожко Генеральной канцелярии доношением октября 25-го дня 1750 году представлял, яко в имеющемся на продажу сотне Батуринской в городского батуринского атамана Рижого лесе по осведительствованию его, сотника, явилось дубов весьма толстых и к резанию надвое да правих мало потонших к косткованию, а инние и к резанию годних 1412, а длиною оказываются по осьми, семи и шести сажень наибольше, а по пяти и четири сажень весьма мало. В подвал же цена от оног Рижого объявлена всякому дубу по 25 копеек. Да помеж того атаманского леса в другом лесе, прозиваемом Решутковском, таков дуб к строению годного в меру и цену такову ж немало имеется, а всего де смечено и назначено годних дубов 1679.

И понеже по силе предизображенного повелительного ясневельможности Вашей ордера згодной до постройки всякой лес достать и поставить в Батурине и всякие потребности до кирпичных и извести заводов пристойным образом приуготовить и к тому надобных искусных людей з служителями за деньги винайти вскорости надлежит, того ради определено для исправления всего того ныне на первой случай отпустить з скарбу войскового з записками и росписками вишшемененными призыванием в Глухов сотникам новгородскому Суденкову и батуринскому Стожку 1000 рублей, в том числе Суденкову 200, а Стожку 800 рублей (которые и отпущении). И всего оног к приведению самою наилучшою исправностию в действо и скорое окончание положено на них, сотников, и в том даны им инструкции и велено с них Стожку чинить следующее:

1. Вишшеобъявленный явившийся по прежде чиненному им же осведительствованию годний к строению дубовой лес в атамана батуринского Рижого и протчих числом дубов 1679 по объявленной цене, то есть всякой дуб по 25 копеек, всего 419 рублей 75 копеек заплатить из оной выдающейся ему 800-рублевой сумм из запискою и роспискою в шнуровой книге, которая ему, таков и новгородскому сотнику Судиевкову отсель вручены, ибо то дерево по свидетельству и представлению сотника батуринского разсуждается быть до постройки в доброту своей весьма годно и не дорого.

2. Тот лес ему, сотнику батуринскому, всемерно стараться по вирубке людьми и тому (как ниже значит) имеющими быть определитись вывезть к городу Батурину, не упуская нынешнег к тому удобного зимного пути в самой сокрости на волових подводах сотен Нежинского полку Новомлинской, Конотопской, Короповской и Батуринской козачих и посполитих, кото-

рие воловие подводи, даби скоро за востребованием его, сотника батуринаского, с тех сотен вистатчени именно: з Новомлинской – 79, Конотопской – 117, Короповской – 30 и Батуринаской – 74 и при приставах надежных присланы к нему и перевозки того дерева без замедления, о том дан ему, сотнику, з Генеральной канцелярии откровений указ, и оным особливо велено скорейшого ради и к перевозки приуготовления завременно того ж часу, как он, сотник батуринаский, востребует отправить с тех же мест с каждой сотне по десяти, итого 40, человек пеших с топорами. По вывозке тот лес складен бы был при Батурине не в одном месте, но по частям за усмотрением его, сотника, в пристойных где надлежит местах.

3. Понеже суть ли какие под городом Батурином или близ оного на подворках для устроения кирпичных заводов способные места, того в ведомости его, сотника, не показано. Того для и ко устроению кирпичных заводов способные места ему же, сотнику Стожку, вблизи Батурина попод городом и на подворках паче при воде и неподаль от песку, и где наилучше можно проискать найвыящие сискивают места, где издавна на оной город кирпич делан, и на тех местах устроить в удобное время кирпичные заводы, печи, шопи под соломою и другою к тому принадлежащее и к деланию кирпича подрядить потребных мастеров и работников. А где таковы места обисканы и сколько заводов кирпичных устроено, и кто мастеровые люди, и за какую цену им, сотником, подряжебы будут, о том прислать в войсковую Генеральную канцелярию обстоятельный репорт в самократчайшей скорости, а к устроению тех кирпичных заводов и на заготовление дров сей зими, також на задаток мастерам и на прочее необходимо до того потребное имеет он, сотник, держать деньги из оной суммы, которая в него за заплаоту за лес может остаться, именно ис 380 рублей 25 копеек, а чего еще за что кому будет надобно, должен с обстоятельством в Генеральную канцелярию репортовать, точию при том смотреть и всего наименьшого наблюдать ему, сотнику, чтоб все тое исправляемо и держано было в расход з экономическим предьобережением и из недопущением до напрасного излишества.

Сотнику новгородскому Стефану Судиенкову велено:

1. Скоро по прибытии з Глухова в дом проискав искусных в деланию вапни мастеров, коих уповательно в Новгородке за достаточно суть или взяв по его усмотрению кого надлежитимет з ведающихся в том же урядников и других новгородских граждан пред объявление понад рекою Десною имеющиеся крейдяние гори, состоящие близ сел Мезина и Псаровки купно и з оными осведительствовать, сколько на оних местах вапенных заводов устроить можно, и тех мастеров з работниками к тому необходимо потребными договор, по какой цене оны вапно приготавливать договорятся и с каким основанием прислать в Генеральную канцелярию репорт безукоснительно к определению.

2. И к даче по подряду, и к деланию вапна мастеров и работников в задаток им и на покупку потребного к тому числу леса в надлежащее время и на другие при том необходимости деньги держать ему, сотнику, из вишеписанной виданной ныне на первой случай 200-рублевой суммы.

3. Байдаков числом до шести, которые по весне к перевозки рекою Десною до Устья дикого камня к виделки будущей извести необходимо будут потребны. Старатись ему, сотнику, где и как дешевле можно хочай ныне завременно купить з запискою и роспискою и поставить в удобном сохранном месте.

И тое дело им, сотникам, поверенное, исправлять они должны неленостно, но радиво и неусипно, ибо тое причтется им в службу, противним же образом за какое-либо упущение самы в ответе останутся.

И обо всем том к ясневельможности Вашей Генеральная войсковая канцелярия покорнейше репортует и притом под високое благоразсмотрение покорнейше ж представляет, что в повелительном ясневельможности Вашей ордере виражено и повелено, всякого лесу к строению в Батурине домов и канцелярий, и протчих всяких строений доставать и кирпичные и на известь заводы завести подрядом ли или как лучше без излишества и передачи денег и протчое, то войсковая Генеральная канцелярия приемлет в разсуждение сие, что за добрим и рачительнейшим экономическим присмотром яко к заводам кирпичным и на известь удобные земле и гори суть в Батурине и в недалекой околичности весьма годнее и способнее без большой скарбовых войсковых денег трати кирпич и известь тамо с возможным хранением напрасной трати приуготовить, а не подрядом становить (зачем як вишшенамечено и сотники сюда были созвани и инструкциямы снабдени), ибо обикновенно подрядчики без сего обойтятся не могут, дабы к своей пользе чего-либо при договоре и заключении контракта над надлежащее не требовать, и что в сем случае при таком всего одного исправлении заготовлении и поставки в подлежащие места войсковой Генеральной канцелярии крайне необходимо надобно иметь известие или смету, на сколько каких домов и протчих строений до коликого числа лесу всякого плитового и другого в разную и какую именно меру потребно.

Яко ж хочай явившихся пред сим еще временем охочих до подряду на лес брянских купцов и к договору и сискать в Генеральной канцелярии определено и скорого их прибития зде ожидается, но без оной сметы до коликого числа плитового и какой доброты лесу их радит Генеральная канцелярия ведать не может, для того ясневельможности Вашей Генеральная войсковая канцелярия просит о том повелительной резолюции.

Ясневельможности Вашей
нижайший слуга

Михайло Скоропадский

Помітка: Подан в Санк-Петербурге 1751 году генваря 30-го дня.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 105. Арк. 33–36 зв. Оригінал.

№ 109

1751 р., березня 22. – СКАРГА ЖИТЕЛІВ БАТУРИНА НА БАТУРИНСЬКОГО СОТНИКА Д. СТОЖКА ПРО ПЕРЕНЕСЕННЯ НИМ МІСЦЯ ПРОВЕДЕННЯ ЯРМАРКУ

В мимошедших годах даже и в Похвального Батуринаского ярманку сего 1751-го году купечество з разными товарами так и приежие сельские люди торговой промисл между жилем нас, нижайших, издревле имели, для якого ярманку в домах наших жительствоющих приуготовляя разный напиток и протчое для продажи в торгах и ярманку, з чего б себя имели прокормить и повинность гражданскую в панщине Его ясневельможности. И указную дачу в том промисле исполнить всекрайнюю надежду всегда имели, что состоянию того происхождения по старому не может последовать кое пременение, но сего 1751-го году марта дня^а господин сотник батуринский Дмитрий Стожок к одной своей прибеле в крайнюю обиду и разорение наше в убиток наш перевел первее з старого всегдашнего обикновения от наших жилей торг на тик нынеш-

^а Дата в документі не вказана.

ний Похвальский ярмарок в другое место, новое – канцелярии сотенной к дому своему шинковому, чрез что убеле нам, нижайшим, немалое число в нашем торговом промысле учинил. Чего ради Его ясневельможности управления градского батуринаского покорно просим о вишеписанном о новом переводе от жительства нашего торгу и ярманку и об крайней обиде нашей, последовавшей от оного господина сотника Стожка, куда надлежит представить, даби по прежнему обикновению как торги, так сей ярмарок на старом издревле месте, где всегда пони не отправление последовало, и теперь и впредь добровольно соержан бити могли, в том би ми, нижайшие, обидами не били и вбитка себе впредь признавать не могли, з чего б ми и препитание имели, и повинность Его ясневельможности и указние дачи з того имели б отбувать всенижайше донося просим 1751-го году марта 22-го дня.

К сему доношению войт Батурина Савва Вановский подписался.

К сему доношению вместо мищанина батуринаского Ивана Нечитайленка неграмотного по его прошению и за себе мищанин батуринаский Яким Климов подписался.

К сему доношению вместо мещанина батуринаского Василя Шеремета неграмотного по его прошению мещанин батуринаский Герасим Лобода руку приложил.

К сему доношению вместо мещанки батуринаской Уляни Михайлихи, Харланенковой жени, удови, неграмотной по ей прошению мещанин же батуринаский Роман Новополец руку приложил²⁵⁷.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 1. Спр. 10745. Арк. 2–2 зв. Оригінал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 155–156.

№ 110

1751 р., квітня 19. – ДОНЕСЕННЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ К. РОЗУМОВСЬКОМУ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ЦЕГЛИ В БАТУРИНІ

Прошедшого генвара дня^а ясневельможности Вашей от Генеральной войсковой канцелярии донесено, яко за силу повелительного ордера ясневельможности Вашей от Генеральной войсковой канцелярии для приуготовления к строению города Батурина потребних материалов, яко то лесу, извести, кирпича и дикого камня определени сотники новгородский Судьенков и батуринаской Стожка, и на то приуготовление отпущена из скарбу войскового потребная сумма, а как им при том исправлении поступать, в том их снабдено инструкциямы. А сего априля 15-го дня из оних определенных к приуготовлению на строение города Батурина материалов сотник батуринаский Димитрий Стожка доношением Генеральной войсковой канцелярии представил, по силе де данной ему из Генеральной войсковой канцелярии о приуготовлении к строению города Батурина материалов инструкции, хотя за сиском кирпичних майстров и работников в Батурин к договору и торгу не одиножди били от него послани нарочние в Нежин, Чернигов, Новгородок и Короп, только де з тех мест от ратушей и от сотенних канцелярии письменно объявленно, яко ни еден майстер и работник кирпичного дела в Батурин к договору и торгу явиться не похотели, а с Новгородка де сего априля 5-го дня два работника явились би-

^а Дата в документі не вказана.

ли, а хочай оним от тысячи кирпича от 50 до 70 коп. (на какой цене от Генеральной войсковой канцелярии подрадчиков ему сискивать велено) давано, но они не токмо по 70, но и по 80 коп. делать тысячи не похотели, а объявили, что они за казенными всеми изготовленияами и дровами на своих только харчах наливкою кирпича тысячи ниже рубля делать не будут, как де в Новгородку и ныне по той же цене делается кирпич подрадом, и что подленно де в Новгородку по рублю тысяча кирпича делается на хазяйских дровах, только з харчамаи работничими, о том де и сотник новгородской письменно на запрос его объявил, и требовал он, сотник батурицкий Стожко, яко уже время пришло к тем заводам строить вновь печи и протчое, а майстеров и работников к тому делу добровольно по означенной указной цене не сискуется, в Генеральной войсковой канцелярии рассмотрения, почему посланним к нему, сотнику, из Генеральной войсковой канцелярии указом велено, ежели уже подленно к деланию подрадом кирпича ниже рубля от тысячи никто не сискуется, то нине на первой случай, даби время удобное втуне не проходило, впредь до большего о том указу, хотя и по объявленной цене тоей о тысячи по рублю охотних людей к деланию оногo кирпича токмо на 100 тысячей подрадить, впредь же такую ли ценою к деланию оногo кирпича подрадчиков уговорить, или другие какие способи к тому предприятъ повелено будет, от Вашей ясневельможности повелительной резолюции Генеральная канцелярия всепокорнейше просит.

Ясневельможности Вашей
нижайшие слуги

*Михайло Скоропадский
Петр Валкевич²⁵⁸*

Помітка: Послано в Москву 1751-го года апреля 24-го дня.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 105. Арк. 37–38. Оригінал.

Опубліковано: Батуриць: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернівці, 2012. С. 156–158.

№ 111

1751 р., травня 7. – ДОНЕСЕННЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ К. РОЗУМОВСЬКОМУ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ БУДІВНИЦТВА РЕЗИДЕНЦІЇ ГЕТЬМАНА В БАТУРИНІ

Ясновельможности вашей повелительный ордер на представление Генеральной войсковой канцелярии в резолюцию состоявший с повелением, чтоб батурицкому сотнику Стожку велеть подрадженного им сто тысяч кирпича по определению Генеральной канцелярии за тысячу по рублю для первого случая, буди уже с работниками оногo на тот контракт заключен, зделать, а более за такие деньги не подраджать, о явки же охотников для делания заготовления и поставки разних к тому батурицкому строению материалов и майстерових людей от Генеральной войсковой канцелярии во всей Малой России публиковать и в близкие к Малороссии пограничные места дать знать, и с явившимися для того подрадчиками и майстеровими людьми договариваться и заключать контракты в Генеральной войсковой канцелярии с таким прилежанием и рачением, чтоб от того напрасной казенной трати и народного убытка быть не могло. А между тем, что принадлежит до постройки кирпичных и вапненных заводов и устроения при них печей для жжения кирпича и вапни, також до запасения довольным числом дров и

протчего не упушая удобного времени иметь прилежнее старание. И на него то положено о всевозможном коло того всего старательстве почаше подтверждать, чего мая 2-го дня в Генеральной войсковой канцелярии получен и в силе изображенного ясневельможности вашей повеления о учинении трекратно публикации о явки охотников к поставки и приуготовлению к строению города Батурина разних материалов радиться. Будущого июня на 10-е число из Генеральной войсковой канцелярии как во все малороссийские полкы, так и в ближайшие великороссийские места, яко то Севск, Рильск, Путивльск и в Брянск из Генеральной войсковой канцелярии указами предложено, також и к определенним к заготовлению материалов сотникам новгород-северскому Суденкову и батуриному Стожку о имени в приуготовлении материалов прилежного старания как повелительним ясневельможности вашей ордером предложено из Генеральной войсковой канцелярии указами притверждено, а егда кто из охотников к договору о поставки к городу Батурину материалов в Генеральной канцелярии являться, то в договоре с оными имеет быть чинено исполнение в силу оного ясневельможности вашей повеления без всякия отмены. Ясневельможности вашей Генеральная войсковая канцелярия об оном с покорностию репортует.

Ясневельможности вашей
нижайшие слугы

*Михайло Скоропадский
Петр Валкевич*

Помітка: Подан в Москве 1751 году июня 1-го дня.

*Центральный державный историчный архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1.
Спр. 105. Арк. 40–41. Оригінал.*

№ 112

1751 р., червня 15^а, м. Москва. – ЛИСТ АПТЕКАРЯ МЕЙЄРА ДО К. РОЗУМОВСЬКОГО З ПРОХАННЯМ ДОЗВОЛИТИ ВІДКРИТИ АПТЕКУ В БАТУРИНІ

Ясневельможный, высокоповелительный гетман Российской империи, высокосиятельнейший граф, премилосердый государь!

Вашу ясневельможность прошу позволить мне во всеглубочайшей покорности донести, каким образом я желаю в резиденции Вашей ясневельможности завести действительную с наилучими медикаментами наполненную аптеку на моем собственном коште как для двора Вашей ясневельможности, так и для всего народу, ежели по высочайшей милости Вашей следующие пункты мне дозволены быть могут.

1. Дабы мне близ двора Вашего место было показано шириною 25, а длиною 50 саж., где бы мне каменной дом и прочее для аптеки нужное строение можно выстроить.

2. Прошу меня уволить от всех пошлин, где в границах Вашей ясневельможности поставлены и учреждены будут зборы, дабы мне все товары, в аптеке и для лекарств требуемые, можно было выписывать из других земель без пошлин.

3. Низайше прошу о даче мне привилегии специальной для меня и моей фамилии, чтоб мне одному в Батурине строить и держать аптеку, которую привилегию я бы мог впредь или про-

^а Дата отримання.

дать, или уступить другому, ежели мне покажется, а при том свободить вечно от всякого постою.

4. Что же касается до зачатия строения в городе, то я оно действительно обязываюся зачать строить на месте, мне отведенном, считая от сего числа, в которое привилегии получу, в 3 года, а буде и справлюся, то, смотря по моим домашним обстоятельствам, – и прежде того срока.

5. Ежели же меня востребуют в Украину до сроку, то бы мне дать там дом без денег, где я вез запас аптекарской могу положить.

6. Звание аптекара придворнаго и особливую протекцию и милость Вашей ясновельможности в моих делах, которые я предприемлю.

На противо же обязуюсь все медикаменты по уставленной во Всероссийской империи цене для Вашей ясновельможности двора и всем желающим поставить со всяким тщанием.

Во ожидании милостивой резолюции пребуду со всеглубочайшею покорностию
Вашей ясновельможности, милостивейшаго моего государя, всенижайший слуга *Meier*

Помітка: Подано в Москве июня 15-го дня 1751-го году.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 114. Арк. 2–3. Оригінал.

Опубліковано: Батури́н: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 158–159.

№ 113

1751 р., жовтня 22. – КОНТРАКТ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ З МАЙСТРОМ К. ПЕЛІ НА ВИГОТОВЛЕННЯ ЦЕГЛИ ТА ЧЕРЕПИЦІ ДЛЯ БУДІВНИЦТВА В БАТУРИНІ

1751-го году октября 22-го дня в Генеральной войсковой канцелярии с майстром кирпичного и черепичного дела, иноземцем, имянуемим Карло Пели, заключен сей контракт в нижеписанных кондициях.

1. Находитись ему при делании по искусству его кирпича и черепицы к строению города Батурина следующего 1752-го году октября по 1-е число и за ту его работу кирпича и черепицы дать ему годового жалования 250 руб., квартиру отвести по способности от кирпичного завода в городе Батурине, и для оной квартери дров потребним числом, давать провианта на год: муки ржаной 10 четвертей, пшениничной 3 четверти, круп гречаних 2 четверти, пшона просяного 2 четверти, соли 6 пуд, да для поиздки из Батурина в Глухов (где ему по должности его подлжит бить временно в год трижды в католицкой службе) и возвратно давать по две подводи и на заплату оних потребное число прогонних денег. А в случае его, майстра Пели, болезни и за то время без виключения договоренное годовое его жаловане производить ему сполна, токмо при том кирпичном деле в работе не било б остановки и работники не праздновали.

2. К деланию же того кирпича надлжит заготовить от Генеральной канцелярии 1) три сарая, длиною по 100, а шириною по 6, а по крайности по 5 саж., кроме тех трех сараев, котории нине имеются при заводе кирпичном; 2) печей для делания кирпича и черепицы три, во всякой печи по шести окошок и над ними печми кришка зделана б была з дрane, а на дело печей над-

лежит кирпича на каждую до 50 тысяч; 3) для делания кирпича форм 200; 5)^а тележек об одном колесе для возки глины 100 да для возки кирпича другое 100 и до оних тележек железных болтов надлежит 200; 6) для делания сараев и очистки глины работних людей 100 человек; 7) столов для делания кирпича и черепицы 100; 8) для ношения воды ушатов 100 да ведер 100; 9) дров треаршинних 1 500 саж.; 10) как начнется кирпичная работа, для делания оного потребно 300 человек работников немалолетних, и оние при том били б безперемени.

3. А как те сараи построени будут и материалы все изаготовятся к маю месяцу, то и с того времени с показаними работниками в ту работу кирпича он вступить должен. И из того мая месяца по октябрь месяц того ж 1752-го году до полтреть кирпича зделать долженствует. А оной кирпич виделан будет з досмотру и искусства его добротою и пропорциею как найлутше.

4. По заключении сего контракта должен он зараз ехать в Батури к тому кирпичному заводу и тамо показать и досмотреть, в которых местах способнее и каким образом печи зделать и сараи построить и протчие материалы, а паче какие формы заготовлять, сверх же того осведитьствоват ему самому ту глину, которая для делания оного кирпича заготовливана сей осени должна будет, годится ли она на то и где удобнее, тамо должна бит в кучи зсипана.

В утверждение сего на сем контракте и подписался, и сего ж контракта справочная копия и ему от Генеральной канцелярии дана.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 497. Арк. 6–7. Засвідчена копія.

Опубліковано: Батури: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 159–160.

№ 114

1751 р., жовтня 26. – ДОНЕСЕННЯ Д. СТОЖКА К. РОЗУМОВСЬКОМУ ЩОДО ПЕРЕНЕСЕННЯ МІСЦЯ ПРОВЕДЕННЯ ТОРГІВ І ЯРМАРКІВ У БАТУРИНІ^б

В полученном мною от Вашей ясневельможности сего октября 24-го дня ордере на представление главного маестностей ясневельможности Вашей эконома, бунчукового товарища Павла Ломековского²⁵⁹ сего 1751-го году априля 6-го дня в Генеральную войсковую канцелярию, по занесенной де к нему от бившаго управителя батуринского, значкового товарища Василя Круглика жалобе, учиненное зображено. Яко де издревле чрез все года, яко то и законной гвардии в городе Батурине собирались и отправляеми били ярмарки и торги в самом ринке около ратуши батуринской, в коей и росправи ярмарковие отправляеми были якобы старшиною ратушнею. А сего де 1751-го году во время собрания в том городе Батурине о Похвальной неделе ярмарка перевел я из оного старого базару как торг, так и оной ярмарок якобы к крайнему народному изобиждению на новое место – к своему шинковому дому. И велено оним Вашей ясневельможности ордером, ежели какая от мене в переводе оних в Батурине биваемих ярмарков учинена без всяких правильних причин, то тое уничтожить, а надлежит оним ярмар-

^а Номер 4 у документі пропущений.

^б Див. документ № 109.

кам собрание свое иметь на тех же местах, где до отмени тоей собирались всеконечно. И по оному ясневельможности Вашей ордеру всенижайше представляю, что о переходе торгов и ярмарку учинено дозволение мною не для якой моей собственной прибеле, но с представлением городничего и на прошение козаков ради лучшаго порядку и к пользе обивательской и приезжих людей, ибо торги собираются мелкие, да и те на три части, с коих едно тесное и грязное, да й деревом для строения города Батурина по необходимости завалено. А другое на большом тракту на самой дороге, кои место между тесными жилиями, под соломяною кровлею, положение свое имеют. В силе же указов в немалой от пожарного случая опасности, будучи во прекращение чего из тех двоих мест, в третом торговом пространном во время весни и осени сухом месте пред канцеляриею сотенною (где для надсмотрения так от пожара, яко и шатающихся безпаспортных сомнительных людей и воров учрежден безходной караул) торгу собираться дозволил. А в ярмарок приезжие, в той же опасности будучи, и сами на том простройнейшем месте за лучше стать пожелали, но что бывший управитель Круглик словесно объявил мне свое в том неудовольство, к тому же и от економа, бунчукового товарища Ломековского на представление оногo ж Круглика получил о том же письмо, то тое отдал на волю их и до получения оногo ясневельможности Вашей ордера давно и в прежнем непорядки в разных местах те торги и ярмарки собираются невозбранно, з чего и от пожара немалая опасность и в собрании ярмаркового и торгового збору, яко и в пересматривании разных сумнительных людей и воров не без трудности есть. Шинку ж мого при том торговом месте, как представлено, некогда не било и нине нет, но состоят шинки той в особливих местах в отдалности от того торгового места. Розправи же издревле також и за гетмана Скоропадського, даже до завладения городом Батурином князем Меншиковым, ярмарковие и гражданские все суда отправляеми в ратуше купно сотником з сотенною и ратушною старшиною добропорядочно, так как нине в Глухове и протчи городах, где граждане есть, отправляются, а не единою ратушною старшиною. И суд бил один в городе Батурина, а отменилось тое отправление судов разных гражданских и о земельных делах за Менщикова владения по сильной власти его, а по прихотям будучих тогда и опосля управителей и законной гвардии, присилаемими на залогии в Батурин афицерами. Суди и росправи били ими с великою правам и указам отменою чинени без прав, но по единому их мнению с немалою просителем и ответчикам – козакам и гражданам – обидою, как то и нине в разных делах чинится, ибо кроме протчих разных указних и судебных дел по производимому о смертном убийстве в сотенной канцелярии делу чрез немалое время потребних к тому делу свидетелей, а особливо и за силу ордера, полученного прошедшого сентября 18-го дня, ясневельможности Вашей о жителе батуринском Рибалке Лукьяну лисом, якового детей Рильского уезду села Копистича помещик Волгин^а укрепляет во вечное холопство, о коем повелено исследовать старожиллами, по письменним и словесним требованиям от ратуши так свидетелей, яко и старожиллов не представляют, и затем чрез две судебние в едном городе отправлением в указних делах промедление, а просителем в судебных росправах волокита и вишним командам в переписках за неисполнением излишнее затруднение бивает, что все в високое ясневельможности Вашей представляю и о всех отправлениях указних и судах гражданских и ярмаркових росправах, где оние в едном месте отправлять, а особливо ярмарках и торгах, в каких местах собираться повелено будет – о всем том всенижайше прошу себе в резолюцию високого повеления.

^а Слово *Волгин* вписане між рядками.

Помітка: Получено ноября 5-го 1751-го году. Записав, доложить.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 427. Арк. 2–3. Оригінал.

Опубліковано: Бату́рин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 160–162.

№ 115

**1751–1756 рр. – ВІДОМОСТІ ПРО НАСЕЛЕННЯ БАТУРИНА
ЗА «РАСПОЛОЖЕНИЯМИ» ЗІ ЗБИРАННЯ КОНСИСТЕНТСЬКОГО ПОДАТКУ
З НАСЕЛЕННЯ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ**

Звание селам	Козаков						Подсуседков					
	нищет-ных		крайне нищет-ных		итого		конных			пеших		
сотни Батури́нской	дворов	порций	дворов и в них	порций	дворов и в них	порций	хат	руб.	коп.	хат	руб.	коп.
В городе Бату́рине	20	1	132	4	152	5	-	-	-	1	-	1

Звание села, деревни, фutorов и владений	Посполитих							Подсуседков			
	грунтових и малогрун-тових		нищет-ных		крайне нищет-ных		итого		пеших		
сотне Батури́нской	дворов	порций	дворов	порций	дворов	порций	дворов	порций	хат	руб.	коп.
В городе Бату́рине с посполитства	5	1	22	3	201	12	228	17	5	-	5
В том же городе Бату́рине:											
Слободки Митяевки владения его високородия графского сиятельства господина Алексея Григориевича Разумовского ²⁶⁰			3		12		15	1	-	-	-

<i>Звание села, деревни, фutorов и владений</i>	<i>Посполитих</i>						<i>Подсуседков</i>				
	<i>грунтових и малогрунтових</i>		<i>нищетных</i>		<i>крайне нищетных</i>		<i>итого</i>		<i>пеших</i>		
<i>сотне Батуриной</i>	<i>дворов</i>	<i>порций</i>	<i>дворов</i>	<i>порций</i>	<i>дворов</i>	<i>порций</i>	<i>дворов</i>	<i>порций</i>	<i>хат</i>	<i>руб.</i>	<i>коп.</i>
Владения его високографского сиятельства Наталии Демяновни госпожи Разумовской ²⁶¹					1		1		-	-	-
Владения обозного генерального господина Кочубея ²⁶²					9		9		-	-	-
Подскарбия генерального господина Скоропадского					1		1		-	-	-
Подскарбия генерального господина Скоропадского					1		1		-	-	-
Обозного полкового нежинского господина Грановского ²⁶³					1		1		-	-	-
Асаули полкового нежинского Григория Доленского					1		1		-	-	-
Банчукового товарища господина Демяновского					1		1		-	-	-
Бунчукового товарища господина Галагана ²⁶⁴					1		1		-	-	-
Бунчукового товарища Миклашевского ²⁶⁵					1		1		-	-	-
Бунчукового товарища Ломековского					2		2		-	-	-
Бунчукового товарища Савича ²⁶⁶					1		1		-	-	-
Атамана батуриного Стожка					1		1		-	-	-
Атамана глинского Крижановского					1		1		-	-	-
Значкового товарища Захария Подолского					4		4		-	-	5
Войскового канцеляриста Порохонского					2		2		-	-	-

Звание села, деревни, футоров и владений	Посполитих								Подсуседков		
	грунтових и малогрун- тових		нището- ных		крайне нището- ных		итого		пеших		
	дворов	порций	дворов	порций	дворов	порций	дворов	порций	хат	руб.	коп.
<i>сотне Батуриной</i>											
Удовствующей атаманки Глуховской					1		1		-	-	-
Удовствующей сотниковой бахмацкой пане Пишковой					1		1		-	-	-
Значкового товарища Лукяна Самойловича					1		1		-	-	-
Значкового товарища Вятковского					1		1		-	-	-
Атамана батуриного Кислого					9		9		-	-	-
Бившого управителя клишковского Шохи					1		1		-	-	-
Дворца Понорницкого монастира девичого Новомлинского					2		2		-	-	-
Наместника батуриного Жлунковского					3		3		-	-	-
Попа батуриного Петрова					1		1		-	-	-
Умерлого попа батуриного Степана Борисова					1		1		-	-	-
Разних козаков батуриных					29		29		-	-	-
Разних обивателів батуриных					20		20		-	-	-

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 11461. Арк. 407–409. Оригінал.

Опубліковано: Батури: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 162–166.

№ 116

1752 р., 6 квітня. – ДОНЕСЕННЯ Д. СТОЖКА К. РОЗУМОВСЬКОМУ
ПРО ВТЕЧУ КОЛОДНИКІВ ІЗ БАТУРИНСЬКОГО ЦЕГЕЛЬНОГО ЗАВОДУ
І НЕОБХІДНІСТЬ ВЛАШТУВАННЯ ОСТРОГУ

Сего апреля с 1 против 2 числ ночью обретаючися у кирпичного завода при работах колодники три человеки тайним и хитрим видом розбив кандали, бежали, кои приметами таковы:

1. Полку Нежинского сотни Глуховской села Студенка житель Петро Стеславский. Росту високого, очей карих низких, носа продолговатого, лица белого, волоса на голове и бороде русявого рудного, усов больших, бороду бреит; одежда на нем: кафтан сукна блакитного, пояс черний волосяний, леверенда топовская блакитная камлиотовая, шапка сукна зеленого, смуш серий.

2. Полку Миргородского житель кременчуцкий Иван Сапай. Росту среднего, собою тлуст, волос на голове и усах черний, бороду бреит, носа кирпатого, лица грубого; одежда – свита старая, шапка вершок сукна зеленого, полугранатового, околица черная, пояс илляний нитяний.

3. Полку Лубенского, сотне Чигиринской дубровской житель Давид Коваль. Росту среднего, собою щигловат, волоса на голове черного, усов малих, бороди нет, лица белого; одежда на нем: кожух старий смушевий, сверху либерия сукна жолтого подбитая серими смушами, шапка вершок темного зеленого сукна, околица черная, пояс белый полотняний.

Коих бежавших хоча й около того завода во всей сотне Батуринской и на трактах и перевозах околичних чрез нарочних проискivano, но в поимки не одного не явилось.

О коих бежавших представляя, нижайше прошу милостиваго разсмотрения, и не повелено ль будет при том кирпичном заводе около устроенных нине хат к безопасному оних колодников содержанию устроить острог з вивезенной и сложенной при Батурине дубини тоншой з лесу прежде купленного у атамана батуринского Иосифа Рижого, оставшогося от принятой до машинной работы и у кирпичном заводе минувшой сего года зими. Якож и впредь егда оних колодников приумножится, оние без острога бежать могут.

И что о сем повелено будет, нижайше прошу себе в резолюцию повеления.

Сотник батуринский

Димитрий Стожок

Помітка: Получено апреля 10-го 1752 года. Записав, доложить.

*Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1.
Спр. 639. Арк. 2–2 зв. Оригінал.*

№ 117

1752 р., 11 травня. – ДОНЕСЕННЯ Д. СТОЖКА К. РОЗУМОВСЬКОМУ
ЩОДО ТЯЖКОГО МАТЕРІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА ГОНЧАРІВ
БАТУРИНСЬКОГО ЦЕГЕЛЬНОГО ЗАВОДУ

Пред сим на представление мое определено шести человек гончарей, но оних и поныне в Батурин не вислано, в коих гончарах при кирпичном заводе необходимая нужная потребность в делании печей состоит. А особливо ж вислание з сотен: Батуринской – сто десять, Бахмацкой – сто, да з Новомлинской – девяносто человек работники на целолетнюю кирпичную работу, только за одну вольность их домов. Многие бедние такие, кой з зажину и других заработ-

ков питаются и ныне у себе, достаточного провьянта не имеют, а колодники, обретающиеся в кирпичных заводах у работ, те им выдаваемые посуточные деньги, хоча и крепкое смотрение есть, большою частию марно тратят. О яких гончарах не повелено ль будет строжайше предложить в подтверждение о висилки оних, как найскорейшой; а работникам не повелено ль будет выдавать харчей обикновенных, а дая присмак в скоромные дне по несколько сала, а в постные – olei или на оное деньгами по коликому числу на человека; а колодникам тож о выдачи провьянта против тех работников и особенно о покупке им одеяния: на лето свит, рубашок и шапок, а на зиму кожухов и обуви, и рубашок же, чрез что оние колодники к работе исправнейшие бить могут. И тое им награждение безнужно будет и без большой казенной трати. Между оними же колодниками имеются два человеки – Иван Гулак да Конон Горб, кои за старостию и дряхлостю делать все то не могут, но только оным та казенная заплата туне производится. О чем всем вышепрописаном в високое ясневельможности Вашей рассмотрение представляя, нижайше прошу себе в резолюцию повеления²⁶⁷.

Сотник батуриинский

Димитрий Стожко

Помітка: Получено мая 13-го, 1752-го году в Батурине. Записав, доложить.

Зародження робітничого класу на Україні (середина XVIII ст. – 1861 р.): Збірник документів і матеріалів. К., 1982. С. 243.

№ 118

1752 р., травня 13. – ІНСТРУКЦІЙ К. РОЗУМОВСЬКОГО Д. СТОЖКУ ЩОДО РОБОТИ БАТУРИНСЬКОГО ЦЕГЕЛЬНОГО ЗАВОДУ

На доношение твое, сего мая 13-го дня нам поданное, в резолюцию повелеваем: 1. Находящимся при кирпичном заводе сотен Батуриинской, Бахмацкой и Новомлинской работникам, також и колодникам, при оном же кирпичном заводе на работе обретающимся, от сего числа впредь производить дачу провьянта армейскою дачею на всякаго человека в месяц по одному порциону, то есть в натуре муки по 2 четверичка, круп по одному гарцу из зборного до Скарбу войскового принадлежащаго провьянта из верними записками, а денежной посуточной дачи колодникам не производить, кроме только^a надлежит давать з верними записками на сало, olei и соль в сутки на^b десяти человек по шести копеек^c. 2. Показанным же колодникам необходимо нужное одеяние, яко то свитки, шапки и рубашки исправить из имеющейся в тебе отпущенной из Скарбу войскового на издержанье при кирпичном заводе сумми без передачи з добрим экономическим всего того присмотром и обережением скарбовой сумми, и сколько издержано будет, о том в зашнурной книги иметь верную подробную записку к отчету, и с тебе впредь где надлежит имеющему быть. О сем же во известие и до генерального подскарбия, господина Скоропадского предложено от нас. 3. Престарелих двух человек колодников, Гулака и Горба, ежели подленно они (как ты представляешь) за старостию и дряхлостю ничего делать не могут, отослать в Крупицкий Батуриинский монастырь на послушанье и объявить, чтоб их держано тамо в послушании под присмотром, даби они, не видбув определенного им времени, по которое тебе з прежнего нашего ордера есть известно, бежать не могли. 4. О висилки же шести

^a Далі закреслено на присмаки (как ты представляешь).

^b Далі закреслено человека по копейке и то так же под записками.

^c Слова десяти человек по шести копеек вписані між рядків.

человек гончарей к кирпичному заводу в немедленном времени от нас к сотнику конотопскому ордером предложено, а для^а скорейшей^б висилки оних имеет отправить от себе нарочного к неотступному в том кого надлежит понуждению и приводу при себе тих гончарей, а дабы ради поспешности при работе кирпичного заводу^с вислано било от каждой сотне з села Стрельников ганчарей толикое число о том и сей особливый от нас отправлен ордер.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 11284. Арк. 3–3 зв. Чернетка.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернівці, 2012. С. 167–168.

№ 119

1752 р., травня 28. – ДОНЕСЕННЯ Д. СТОЖКА К. РОЗУМОВСЬКОМУ ЩОДО ПОСТАЧАННЯ ПРОВІАНТУ ДЛЯ РОБІТНИКІВ БАТУРИНСЬКОГО ЦЕГЕЛЬНОГО ЗАВОДУ

В ордере от яснωσηςможности Вашей повелено на работников и колодников в кирпичном заводе у работ, також и на погонщиков, к волам определенных, каких всех будет 440 человек, выдавать провиант армейскою дачею на всякого человека муки по две четверички, круп по едному гарцу, соли по 2 фунти и с собираемого поковишевого в скарб войсковий хлеба; почто оногo провианта нине в сотнях Новомлинской, Борзенской и Конотопской за треть генварскую собраного так весьма мало, что и на один месяц к выдачи на оних работников не досталось и в том недостатку не повелено ль будет такова провианта и соли покупкою исправить, и хоча й о сем надлежало в экспедицию²⁶⁸ представить, но чтоб за переписками и дальною посылкою медления не учинилось, для того яснωσηςможности Вашей представляю всенижайше прошу себе в резолюцию повеления.

Сотник батуринский

Димитрий Стожко

Помітка: Получено мая 29-го, 1752-го году в Батурине. Записав, доложить.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 1062. Арк. 2–2 зв. Оригінал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернівці, 2012. С. 168–169.

№ 120

1752 р., липня 27. – ПРОХАННЯ ЕКСПЕДИЦІЇ БАТУРИНСЬКОГО І ГЛУХІВСЬКОГО БУДІВНИЦТВА ДО К. РОЗУМОВСЬКОГО ПРО ВИДІЛЕННЯ ДОДАТКОВИХ КОШТІВ ДЛЯ РОЗБУДОВИ ГЕТЬМАНСЬКОЇ СТОЛИЦІ

Сего июля 23-го дня в докладе чсневωσηςможности Вашей между протчим чрез писание до генерального писара господина Безбородка представлено от мене з учрежденной Экспедиции батуринского и глуховского строения, что осьмая тысяча в той Экспедиции докончивается, и

^а Слова *а* для вписані між рядків.

^б Далі закреслено *же ради*.

^с Слово *заводу* вписане між рядків.

чтоб не было в заплатах и в делах при строениях в доме Вашей ясневельможности остановки, прошено о присилки ассигнаций еще до двох тысяч рублей. А ныне уже и тая осьмая тысяча рублей окончилася, только в остатки без мала 100 рублей, а и тие 100 рублей в несколько дней изийдут. Того ради Вашей ясневельможности экспедиция нижайше просит повелеть особливим ордером канцелярии зборов предложить, дабы видано было еще 2 тысячи рублей на необходимые по экспедиции росходи²⁶⁹.

Ясневельможности Вашей
нижайший слуга

Петр Валкевич

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 608. Арк. 2. Оригінал.

№ 121

1752 р., не пізніше 10 серпня^a. – ЛИСТ К. РОЗУМОВСЬКОГО ДО КОЛЕГІЇ ІНОЗЕМНИХ СПРАВ ПРО НАПРАВЛЕННЯ ПІДПОЛКОВНИКА ФОН ЕТИНГЕРА ДО БАТУРИНА ДЛЯ БУДІВНИЦТВА ГЕТЬМАНСЬКОЇ РЕЗИДЕНЦІЇ

Вашего императорскаго всепресветлейшаго величества верный подданный, Малой России обоих сторон Днепра и войск Запорожских гетман, челом бью. Высочайшим Вашего императорскаго величества имянным прошлого 1750-го году юля 31-го дня состоявшим указом все-милостивейше повелено город Батурин возобновить к битию в нем по прежнему резиденции гетманской. И как к тому онорого города возобновлению и надлежащие приспособляются уже потребности, но что де в Малой России в инженерстве искусного человека такого (который для всякого при том возобновлении распорядку и доброй диспозиции необходимо быть потребен) не сискуется. А указом Государственной военной коллегии²⁷⁰ определен к устройке в Заднепрских местах для новонаселяющихся тамо по указу сербов и другого звания народов крепостей подполковник фон Этынгер, который за слабостью здоровья своего туда поехать не мог, а пользуется в Малой России от болезни своей, и для того всеподданнейше Вашего императорскаго величества прошу указать оному подполковнику при строении города Батурина бить, на что и височайшаго Вашего императорскаго величества указа к оному подполковнику фон Этингеру ожидать долженствую, а на онорого месте другому кому повелеть бить.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 778. Арк. 3–3 зв. Копія.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 169–170.

№ 122

1752 р., вересня 7. – ДОПОВІДЬ ЕКСПЕДИЦІЇ БАТУРИНСЬКОГО І ГЛУХІВСЬКОГО БУДІВНИЦТВА ГЕНЕРАЛЬНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ПРО ВТЕЧУ РОБІТНИКІВ З БАТУРИНСЬКОГО ЦЕГЕЛЬНОГО ЗАВОДУ

Сего сентября 7-го дня сотник батуринский Стожко доношением в учрежденную Экспедицию представил, что обретавшееся при кирпичном заводе полку Нежинского разних сотен ра-

^a Датовано за суміжними документами.

ботники за неимением у себе харчей многие бежали з работ, а протчие де работники, оставшиеся от побегу, объявили ему, сотнику Стожку, что они за убожеством своим и в домах своих харчей не имеют. И не повелено ль будет оним работникам выдавать на харчи провианта (которого де им разве только на два месяцы потребно), дабы оние без харчей все не разбежались и тая де работа не остановилась, требует резолюций. О том учрежденная Экспедиция до высокого Его ясновельможности повеления докладывает.

Енеральный асаул *Петр Валкевич*
Бунчуковый товарищ *Иоан Пироцкий*

Помітка: Слушано 1752-го года сентября 9-го. Записав, доложить.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 11207. Арк. 2. Оригінал.

Опубліковано: Зародження робітничого класу на Україні (середина XVIII ст. – 1861 р.): Збірник документів і матеріалів. К., 1982. С. 325.

№ 123

1755 р., не пізніше 16 червня^a. – ПРОПОЗИЦІЇ К. РОЗУМОВСЬКОГО КОЛЕГІЇ ІНОЗЕМНИХ СПРАВ ПРО ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ З МИТНИЦЬ НА БУДІВЕЛЬНІ РОБОТИ В БАТУРИНІ

Высочайшим Вашего императорскаго величества имянным указом за подписанием собственного Вашего императорскаго величества высочайшии руки прошедшого 1750-го году июля в 24-й день государственной иностранных дел Коллегии данным, Ваше императорское величество высочайше и всемилостивейше повелеть соизволили мне резиденцию свою иметь в Батурине, так как и прежние гетманы оную там же имели, и бывшей тамо город возобновить, а при заложении оного учинить освящение по церковному обикновению. И во исполнение оного Вашего императорскаго величества высочайшаго имянного указа к возобновлению города Батурина и к строению соборной церкви святой и в нем некоторых публичных строений, яко то дому гетманского, канцелярии генеральной и суда генерального, и к содержанию дел архива и протчего потребные материялы, то есть лес, кирпич, известь и дикой камень деньгами доходов малороссийских^b в прошедшем до сего времени по возможности заготовляемы были и несколькими числом их уже заготовлено. Но тех материялов к строению оного города Батурина^c недовольно. Хотя же по состоявшему в Правительствующем Сенате и напечатанному априля в 2-й день сего году Вашего императорскаго величества указа и присланной ко мне Вашего императорскаго величества грамоте определено на войсковые малороссийские расходы отпустить в Скарб войсковый ис казны Вашего императорскаго величества в год по 48 147 руб. по 85 коп., но оной сумми и на самые нужные по Малой России случающиеся расходы (о коих в поднесенной от меня в государственную иностранных дел коллегию от^d дня сего году ведомости имянно показано) не достаточно. А на строение города Батурина особливою сумми не ассигновано, а к оному же города Батурина строению как на приуготовление материялов, так

^a Датовано за змістом документа.

^b Слова *деньгами доходов малороссийских* вписані між рядків.

^c Далі закреслено *весьма*.

^d Дата у документі відсутня.

и на наем работников к вышенаменным строениям публичным денежной суммы потребно не малым числом. А понеже из учрежденных ныне по высочайшему имянному Вашего императорского величества указу по малороссийской границы от польской и турецкой стороны пограничных таможен собираема быть может в год немалая денежная сумма, того ради Вашего императорского величества всеподданнейше прошу^а к строению города Батурина на исправление покупкою материялов и на платеж работникам и майстеровым людям заработных денег^б отпустить из оних пограничных таможен по требованиям моим (а за отсутствием моим в Малороссии у поверенных от меня к делам^с) з Генеральной войсковой канцелярии, и о том учинить куда надо надлежит высочайший Вашего императорского величества указ.

Помітка: Подписан июня 16-го дня 1755-го году.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 1663. Арк. 1 а–2. Чернетка.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 171–172.

№ 124

1757 р., червня 1. – ДОНЕСЕННЯ СТАТСЬКОГО РАДНИКА Г. ТЕПЛОВА²⁷¹ ГЕНЕРАЛЬНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ З ПРОХАННЯМ ВІДПРАВИТИ ДО БАТУРИНА МУЛЯРІВ ТА ГОНЧАРІВ

Сего июня 1-го дня батуринский сотник Димитрий Стожко репортом представил, что с високого де Его ясневельможности повеления велено ему, Стожку, при Батуринском доме учинить пристройку на каменных фундаментах. К якому де делу за каменщиками хочай от его, Стожка, в Нежин и где задовольно есть не одиножди писано, только не сыскано потребного числа, а в том деле без каменщиков промедление следует. И для того требовал, не повеленно ль будет оных каменщиков до 15 человек нарядом за надлежащую заплату откудова заблагоусмотрено будет выслать в самой скорости – с Нежина или Чернигова, а пока оные из тех мест прибудут, хочай де з ближайших к Батурину сотень, яко то Коропа, Кролевця, Конотопа, Борзны, Сосницы и Новых Млинов, гончарей, кои де при имечихся здесь майстерах делать ту работу совершенно могут. Того ради в походную Генеральную войсковую канцелярию чрез сие общается, дабы благоволено было от оной Генеральной канцелярии о высылке оных до 15 человек каменщиков в Нежин или Чернигов, а в ближайшие означенные именно сотне о высылки ж ганчарей, пока те каменщики прибыть могут к показанной Батуринского дому достройки предложить, и о том уведомить походную экономическую канцелярию.

Советник Григорий

Теплов

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 2011. Арк. 2. Оригінал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 172–173.

^а Далі закреслено *высочайше указать*.

^б Далі закреслено *примером в год до рублей и на полях дописано всемилоствейшее повелеть ассигновать и высочайше указати*.

^с Слова *а за отсутствием моим в Малороссии у поверенных от меня к делам* вписані між рядків.

**1757 р., липня 18. – УНІВЕРСАЛ К. РОЗУМОВСЬКОГО АПТЕКАРЮ БЕТИХЕРУ
ПРО ЗАСНУВАННЯ АПТЕКИ В БАТУРИНІ**

Ея императорскаго величества Маляя России обоих сторон Днепра и Войск Запорожских гетман, действительный камергер, Императорской Санкт-Петербургской Академии наук президент, лейб-гвардии Измайловского полку подполковник и обоих российских императорских ординов Святых Апостола Андрея и Александра Невского, також польского Белого Орла и голстинского Святых Анны кавалер, Российской империи граф Кирилл Разумовский.

Объявляем сим нашим уневерсалом и привилегием господам генеральным малороссийским старшинам, полковникам, бунчуковым товаришам, полковым старшинам, сотникам и всяким духовнаго, воинскаго и гражданскаго чинов Малой России, по обоим сторонам Днепра обретающимся обывателям, також всем обще, кому о сем теперь и в потомныя часы ведать потребно будет и надлежит, в минувшем 1751-м году, по данному от нас аптекару Мееру уневерсалу, дозволено при резиденции нашей содержать от своего собственного кошту аптеку на основании выраженных в уневерсале кондиций^а, почему доселе тое с пользованием всех повеленных чинов и продолжалось, а сего июля 14-го подано нам от обретающагося при онай аптеки провизора Бетихера доношение, в котором написал он, аптекарь де Казимер Меер по тому данному ему от нас привилегию, имеючи в городе Глухове аптеку, продал оную ему, Бетихеру, со всеми медикаментами, по которой купле он, Бетихер, разными иностранными медикаментами коштом не на малую сумму объявленную аптеку приумножил и желает ей как наилучше к пользе здешнего народа содержать, но что на таковое аптеки содержание нашего привилегия собственно на имя его не имеет, а без оногo обойтиь неудобно, просил впредь для твердейшаго при резиденции нашей аптеки содержания видать ему, Бетихеру, на имя его привилегий в нижеследующих кондициях. 1. В Малой России содержать одному ему, Бетихеру, аптеку, а другому никому (кроме полевой Государевой аптеки) не держать. 2. В городе Батурине к построению аптекарскаго дому отвести удобное место, а поколе тамо дом ним построен будет, приказать ему иметь квартиру где в Глухове. 3. Находящимся в Глухове пользователям повелеть своих медикаментов некому не отпускать и оными никого не пользоваться, а брать всякие медикамента от его аптеки. 4. Иметь ему звание придворнаго нашего аптекаря и быть под собственною нашею гетманскою протекциею. Напротив же того и он обовязуется все подлежащие к аптеке медикамента в довольном числе с надлежащим порядком умножить и содержать и оние без излишней цены как для дому нашего, так и всем желающим в исправности отпускать.

И мы, усматривая заведение в резиденции нашей гетманской действительной аптеки за благо потребное и полезное, сим нашим универсалом привилегием соизволяем ему, Бетихеру, за нынешнюю его от Меера куплею собственным его коштом устроить аптеку и содержать на нижеследующих кондициях.

1. Кроме его, Бетихера, другому никому партикулярной аптеки в Малой России не держать.

2. Для устройства аптеки и прочего к оной потребного строения место пристойное в городе Батурине по рассмотрению его, Бетихера, как только город Батурин постройкою действительно возобновляться начнет, дано будет; а поколь тамо дом ним вистроен будет, дозволяется ему

^а Див. документ № 112.

иметь квартиру в Глухове в отведенном доме, где и теперь его аптека состоит, а в Батурине имеет он, Бетихер, начать строить дом по апробованному для строения города Батурина плану с того времени, как ему под ту аптеку и прочее к оной потребное строение показано и отведено будет место. И в том прилежно он стараться долженствует, чтоб оную аптеку и все до оной потребное строение в три года непременно было совсем отделано.

3. Находящимся в городе Глухове пользователям имеет быть от нашей Генеральной войсковой канцелярии приказано своих медикаментов никому не отпускать и оными никого не пользоваться, а брать всякие медикамента в его, Бетихера, аптеки.

4. Ему, Бетихеру, именоваться придворным нашим гетманским аптекаром и быть ему под собственною нашею протекциею, и во всяких касающихся к нему делах состоять ему под Малороссийским судом по правам здешним; а понеже сие на выше прописанных кондициях в Малой России вместо предписанного аптекара Меера дозволяется ему, Бетихеру, яко честному человеку, того ради должен и он всемерно стараться и совестно в том посту пать, чтоб медикамента из той своей аптеки для дому нашего и для всех, кому надобно будет, отпускал не только ценою не излишнею, но и меньшею от установленной в Российской империи цены как для того, что он, Бетихер, все до аптеки надлежащие медикамента материалы может из чужих краев выписывать, имея ныне на то и определенную погодно з скарбу войскового в числе трех сот рублей сумму; так и что иные многие травы, родящиеся в Малой России, малою ценою получить, а свое содержание меньшим коштом, нежели в Москве, иметь он может: и во утверждение всего вышепрописанного ему, Бетихеру, за рукою нашею при печати национальной сей універсал и привилегий, который во всех предписанных кондициях и наследникам его служить имеет.

Дан в Глухове 1757-го года июля 18-го дня.

Гетман граф *К. Разумовский*

Черниговские губернские ведомости. 1851. Часть неоф. № 44. С. 371–373.

№ 126

1757 р., серпня 16. – ДОНЕСЕННЯ Д. СТОЖКА К. РОЗУМОВСЬКОМУ З ПРОХАННЯМ ПРИСЛАТИ РОБІТНИКІВ І БУДІВЕЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЗВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРУД

Высокого Вашей ясневельможности повеления при Батурином доме два жилие флыгле, а третья конюшня делаются, да на коляски сарай делать надобно. Для которых строений, а паче для конюшне и сарая немало потребно брусу пылованого дерева. Пылить же оно на машине за маловодием ныне невозможно, а чтоб в доделки прописанных жилищ флиглей и конюшню не последовало остановки, потребно пыльщиков 25 пар до окончания той работы, которых з сотне Батурынской 5 пар наряжено. А еще потребно 20 пар з пиламы, которых ныжайше прошу з других поблыжных сотен повелеть выслать, либо чтоб (з каких повелено будет сотен высылать) тех тертычныхков и других работников, в коих крайняя необходимость укажет и всегда б о том представлениямы таковыми Вашей ясневельможности не утруждать, висилаемо было по моему требованию дать мне открытый послушный ордер. Особливо же того машинный майстер Гиршбергер требует в мене для угачевания на Батурынской греблы вновь строячихся лотков имеючогось на кырпычном Батурынском заводе грузу кубыческих саженой тридцать трех

с половиною, которой повелено будет выдавать илы нет. И сые под высокое Вашей ясневельможности рассмотренные донос ныжайше прошу в резолюцию высокого повеления.

Сотник батуринский

Димитрий Стожко

Помітка: Получено 1757-го года августа 18-го. Записан к докладу.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 2023. Арк. 2–2зв. Оригінал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 175–176.

№ 127

**1758 р., квітня 28. – УКАЗ МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО АРСЕНІЯ²⁷²
ПРО ОГЛЯД МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ БАТУРИНСЬКОГО
МИКОЛАЇВСЬКОГО КРУПИЦЬКОГО МОНАСТІРЯ**

По указу Ея императорскаго величества преосвященный Арсеній, архиепископ, митрополит Киевский, Галицкий и Малия России, слушав доношение Его преосвященству от пречестного Свято-Николаевского Крупицкого Батуринского монастыря игумена иеромонаха Феофила з братиею сего 1758-го года априля 5-го дня присланного, коим представляет: в оном де Батурином монастыре имеетя церковь каменная во имя святителя Христова Николая, в которой ныне отчасти внизу и по углам около церкви кирпич начал портиться и тинковане старое отпадает, а паче от северной и от полуденной стороны над дверными окнами немалые разселины зделались аж до верхняго склепованя и в том де весьма опасная надежда состоит, которую всенепременно подлежит по усмотрению майстера первие самие нижние разселины кирпичом и железом настоящее подчинить и всю кругом, где порчь, подчинить же и обтинковать и как извне, так и внутри вапною начисто вибелить, а натоде уже имеетя узаготовлении вапна, железо и кирпич и майстер уговорен нащет заплати монастырской и просит тем своим доношением он, пречестный игумен иеромонах Феофил з братиею к подчинки оной каменной Николаевской церкви и об освящении оной, когда совсем совершенно окончена будет, выдачи Его преосвященства благословения, п р и к а з а л: духовной Его преосвященства Киевской консистории²⁷³ по усмотрению своему определить знаних монастырей двоих начальников и велеть им, съехав в означенный Батуриный монастырь, преднаменейную святителя Христова Николая каменную церковь освидетельствовать в тех ли именно местах как вышеписанно, и так ли точно она церковь попортилась и прописанной ли только или и еще и более репарации требует и можно ли ту репарацию без большей всей церкви порчи исправить, також сколько в оном Батурином монастыре кирпичу, вапни и железа в заготовлении имеетя и будет ли на тую репарацию оного материалу довольно, а потом им определенним требовать того монастыря Батуринского в пречестного игумена Феофила и братии письменного показания, тот заготовлений материал весь ли покуплен за деньги или кирпич з монастырской земле виделан и буди покуплен, то сколько и на який именно материал денег здержано и с каких денежных, монастырских ли или других инних приходов, також ежели занедовольно и того материалу к оной репарации явится, а еще будет на репарацию потребно, то с каких же приходов оной исправливан и майстер по уговору удовольствован будет и тое все тем определенним в оную духовную Его преосвященства консисторию представить в обстоятельстве при доношении, а духовной консистории, приложя по тому мнение, представить Его преосвященству доношением в рассмотрение

и о том Ея императорскаго величества указ из духовной Его преосвященства кантори в оную Его преосвященства Киевскую консисторию послать.

Митрополит Арсений

*Держархів Чернігівської області. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 776. Арк. 3–3 зв. Копія.
Опубліковано: Батури́н: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів.
Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 176–177.*

№ 128

**1759 р., серпня 4. – ЛИСТ Г. ТЕПЛОВА ДО ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ
КАНЦЕЛЯРІЇ ПРО ВИДІЛЕННЯ ПІДВОД ДЛЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЛІСУ
ДЛЯ БУДІВНИЦТВА ГЕТЬМАНСЬКОГО ПАЛАЦУ В БАТУРИНІ**

Пред сим сообщением в оной Генеральной канцелярии требовано было от экономической канцелярии о наряде и высылке к строению в городе Батуристине дому гетманскаго и прочего, для разных случающихся у того строения нужных возок, 300 подвод, котораго числа безнужно ставало только для возки кирпича, извести, песку и воды, так же для развозки по местам земли и для привозу с близких от строения мест давнего лесу; но когда оной лес за гниlostию мало что не весь к делу не годился, то по сей необходимости с вышеписаннаго числа подвод более как полтора ста определено и для перевозки от Устья в Батуристин купленнаго сего лета разнаго лесу, якого числится колод сосновых 6 510, дубовых 195 и липовых 180, да тесу 4 010 и драни более 40 000, которые подводы хотя безперечь сию перевозку от 5 числа прошедшаго июля исправляют, однако на всех плотников, а особливо и на машину, где ныне к тому строению безпеременно пилюют доски, достатчить потребнаго числа лесу отнюдь не могут, потому что за сыростию бревен под одну колоду подпрягают по две и по три подводы; остальными ж подводами, яких никогда полным против распоряжения Генеральной канцелярии не бывало, обнять всех вышеизображенных работ крайне не можно. И так как ни в том настоящего нет успеха, для того принужден буду те подводы, которые к возке лесу определены, по-прежнему взять к другим, как выше значится работам, а к перевозке вышеупомянутого у пристани Устенской ныне имеющагося разнаго лесу да благоволит Генеральная канцелярия по рассмотрению своему нарядить потребное число подвод, и сие учинить как можно безукоснительно, дабы за лесом в начатых строениях не последовало остановок, да и чтоб за сухой погоды можно было успеть весь этот лес с Устья в Батуристин перевозить. Коликое ж число подвод и из каких мест наряжено и выслано будет, сообщить для знания моего в экономическую канцелярию.

Статский советник Григорий Теплов

Черниговские губернские ведомости. 1852. Часть неоф. № 19. С. 199–200.

№ 129

**1759 р., вересня 13, м. Санкт-Петербург. – ЛИСТ К. РОЗУМОВСЬКОГО
ДО ГЕНЕРАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ
ПРО ВИДІЛЕННЯ КОШТІВ НА БУДІВНИЦТВО В БАТУРИНІ**

Два доношения к нам из войсковой Генеральной канцелярии в походной нашей Генеральной канцелярии последнее прежде, а первое после получение, представлены нам, котори-

ми она Генеральная войсковая канцелярия представляет, что по силе нашего ордера к производству в Батурине строения, порученного от нас господину статскому советнику Теплому по требованиям его разным временем, из скарбу малороссийского отпущено уже денег 4 тыс. руб., а впредь до коликого числа денег из оногo скарбу на тое в Батурине строение отпустить требовано нашей резолюции. Того ради предлагаем на оное повеленное от нас в городе Батурине строение из малороссийского скарбу по письменным упоминаемого господина статского советника Теплова требованиям, велеть отпустить денег столько, сколько оних для того строения по акуратному рассмотрению необходимо надобно будет с верными записками и росписками, и нас о том с обстоятельством репортовать.

Гетман граф К. Разумовский

Помітка: Получено 1759-го году сентября 30-го дня. Записать.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 2767. Арк. 2. Засвідчена копія.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернівці, 2012. С. 178–179.

№ 130

1759–1772 рр.^a – ЗІ СТАТТИ О. ЛАЗАРЕВСЬКОГО «ТЕПЛОВКА. СТРАНИЦА ИЗ ИСТОРИИ СТАРОГО БАТУРИНА» У ЖУРНАЛІ «КИЕВСКАЯ СТАРИНА»²⁷⁴ ПРО ПАЛАЦ К. РОЗУМОВСЬКОГО В БАТУРИНІ

Подъезжая к Батурину от Кролевца или от Конотопа, путник видит уже издали огромный каменный дом в полуразрушенном виде, одиноко стоящий на крутом берегу Сейма <...> На вопрос любопытного: что это за здание? – получается ответ, что, мол, «Тепловка». Никаких подробностей при этом путник не услышит, потому что даже и грамотный местный люд имеет о «Тепловке» лишь легендарные сведения. Говорят, что это дом не то Теплова, не то гетмана Разумовского, добавляя, что в этом доме никогда никто не жил, потому что, мол, прежде окончания дома в нем повесился строивший его архитектор <...>

В известной книге Васильчикова²⁷⁵ «Семейство Разумовских» об этом доме читаем: «в последние годы жизни своей граф Кирило Григорьевич (Разумовский) был занят постройками дома и церкви в Батурине. Дом этот существует до сих пор; он находится на самом краю Батурина, на местности, называемой Тепловкою, в честь Григория Николаевича Теплова. Строе-ние стоит на обрывистом и живописном берегу Сейма. По обеим сторонам его находятся два больших двухэтажные флигеля, которые теперь (1880 г.) почти в развалинах. Средний корпус носит еще следы прежнего великолепия. Многие комнаты украшены лепною работою и имеют до сих пор паркетные полы. На восточной стороне дома, к реке Сейму, находится балкон, украшенный восемью колоннами тосканского ордера. За домом расположен липовый сад с правильными аллеями. Дом этот никогда не был отделан вполне. Фельдмаршал (Разумовский) умер, не достроив его».

Сведения Васильчикова в главном верны и могут быть дополнены лишь рассказом о том отношении, которое имел Теплов к этому когда-то великолепному зданию.

^a Документ № 130 розміщений за датою подій.

Когда новопоставленному гетману Разумовскому разрешено было перенести «резиденцию» из Глухова в Батуриин, то возведение в последнем как нужных для себя построек, так и «национальных», Разумовский поручил известному своему приставнику Теплову. Таким образом, Теплов играл едва ли не главную роль в возобновлении прежней гетманской «резиденции», как это подтверждают и следующие отрывки из его распоряжений по возведению новых построек в Батуриине. В июне 1759 г. Теплов писал в Генеральную канцелярию: «к производящейся ныне при городе Батуриине его ясневельможности дому и других нужных для резиденции сего ж, ясневельможности, строений, работе, необходимо потребно не малым числом разных мастеровых людей, пеших работников и подвод с подводчики <...> Для того во исполнение полученного от Его ясневельможности в Генеральной канцелярии ордера, о чинении от оной канцелярии всякого мне вспомошествования, да благоволит Генеральная канцелярия, откуду запристойнее покажется, выслать к батуриинскому строению, на первой случай нижеписанное число мастеровых людей и работников, как то для строения дому и служб, столярей искусных в их мастерстве – 40, кузнецов – 30, плотников – 200, да для копания погребов и планирования земли пеших работников – 200, также для вывозки лесу от Устья и для разных повозок подвод с подводчики – 300 ...»

Для скорейшей постройки гетманского дома Теплов хотел было употребить для последнего уже готовую какую-то постройку, нарочно для этого перевезенную в Батуриин из с. Великого Самбора. Но постройка эта оказалась для дома недостаточною, как писал Теплов тогда же летом 1759 г. в ту же Генеральную канцелярию, предлагая последней взять это строение для генеральной канцелярии и генерального суда, – «за приездом моим в Батуриин, усмотрел я, что главное строение, перенесенное из Самбура в сей город, которое для Его ясневельможности изготовлено было, явилось весьма тесно и расположением своих комнат совсем неудобно для персоны Его ясневельможности и всей его сиятельства фамилии; из сего резону рассудил я оное снять с его каменного фундаменту и поставить иное новое в другом расположении и в другой пропорции комнат, на том же фундаменте. Но чтоб оному снятому строению сыскать место приличное, понеже оно еще крепко, то понеже Его ясневельможность не только дому своего строение изволил препоручить под мою диспозицию, но я разумею, что и те национальные строения, которые при первом случае близки должны быть при Его ясневельможности, надлежаще были бы выстроены, сего ради видится мне, что не неспособно будет – когда то снятое строение употреблено будет, пока каменное построится, под Генеральную канцелярию и суд генеральный, ибо в оном не токмо сии два департаменты, но и другие комиссии с пространством поместиться могут. Для того не соблаговолит ли Генеральная канцелярия кого от себя определить – принять оное строение под свое смотрение и быть повелеть ему при той работе, пока оная совсем изготовится, а я оное произведу из той суммы, которая определена и выдана в экономическую канцелярию для гетманских строений и сам буду смотреть, отведши по данному мне от Его ясневельможности плану, особое место, чтоб оное в близости от загородного дому Его ясневельможности было поставлено».

Приступив засим к постройке гетманского дома уже из нового леса, Теплов разыскивал годное дерево по всей лесной Малороссии, как это видно из его бумаги, написанной в ноябре того же 1759 г. в Генеральную канцелярию с требованием подвод для вывозки этого дерева: «репортом от учрежденной о строении батуриинском экспедиции представлено в экономическую канцелярию, что к производимому ныне в городе Батуриине большому строению гетманского дому до среднего корпусу и до флигелей, на потолок и под стропила на балки, обыскано

через нарочно посланного угодного дерева довольным числом полку Чернеговского в пуши перелюбской, владения монастыря Троецкого Чернеговского²⁷⁶, состоящей от Батурина в 150 верстах, и как де тот нарочный тамошнего городничего спросил о цене, то де он объявил, что такое дерево, поелику тамо довольные пуши, на дом гетманской и без денег уступлено будет».

Из этих отрывков из распоряжений Теплова по возведению новых построек в Батурине видно, что он деятельно занимался этим делом. Очень вероятно, что в поощрение этой деятельности Разумовский и сделал Теплову в декабре 1760 г. ценный подарок, «определив ему под строение дому его землю, лежащую за городом, на урочище между Городком и Гончаровкою»^a.

Получив этот подарок, Теплов значительно его увеличил, прикупив к нему соседние земельные участки, и затем начал здесь устраивать и себе усадьбу. Прежде всего, он построил здесь два деревянных флигеля на каменных фундаментах. Вместе с тем Теплов стал заводить здесь «регулярный» сад и, наконец, начал постройку каменного дома <...> Но постройки этой он не кончил, так как после увольнения Разумовского от гетманства, Теплов определен был к новой деятельности, которая навсегда отдаляла его от Батурина <...>

Скромная батуринская усадьба оказывалась ненужною для статс-секретаря императрицы и Теплов продал ее в 1772 г. батуринскому владельцу со всеми теми землями, которые он успел купить около Батурина после получения подарка от гетмана^b.

Сделав эту покупку, Разумовский приказал своему управителю майору фон Гафстейну «принять купленное имение и причислить его к батуринской экономии». По этому приказу сделана была подробная опись тепловской усадьбы, из которой видно, что в ней в 1772 г. находились два деревянных флигеля, на каменных фундаментах, в 10 комнат каждый, постройки для прислуги и «зачатое каменное строение в семи комнатах, о четырех только сведенных окнах и трох сенях». На этой то купленной у Теплова усадьбе и начал Разумовский постройку того громадного здания, которому преданием усвоено, по месту его постройки, название «Тепловки»... Около главного дома находились тогда и два флигеля, о которых говорит Васильчиков <...>

Все батуринские постройки времени Разумовского, в том числе и тот дом, в котором доживал свой век бывший гетман, были деревянные и потому давно уже не существуют. Одна «Тепловка» остается свидетельницею былой жизни Батурина, но и ее век уже короток: оставленная на произвол времени, из года в год она ветшает и разрушается ... А жаль! – еще недавно можно было сохранить это здание, хотя ради утилитарных целей <...>

Киевская старина. 1890. № 11. С. 335–339.

№ 131

1760 р., лютого 17. – УКАЗ ЄЛИЗАВЕТИ ПЕТРІВНИ ПРО ПОЖАЛУВАННЯ К. РОЗУМОВСЬКОМУ МІСТ БАТУРИНА ТА ПОЧЕПА З ПОВІТАМИ

Божиєю милостію Мы, Єлисавета Первая, імператрица и самодержица Всеросійська, и прочая, и прочая, и прочая.

^a Див. документ № 132.

^b Див. документ № 138.

Высоко и благоурожденному нам любезноверному нашему подданному, малороссийскому Войска Запорожскаго обоих сторон Днепра гетману, действительному камергеру, Академии наук президенту, нашей гвардии Измайловского полку подполковнику и кавалеру графу Кириллу Григориевичу Разумовскому и всему Войску Запорожскому наше императорское милостивое слово.

Имянным нашим указом за подписанием нашей собственниа руки, сего февраля 17-го дня состоявшимся, вемилостивейше пожаловали мы Вас, нашего гетмана, в вечное и потомственное Вам и детям Вашим наследное владение малороссийские маетности. А именно город Батурин и город Почеп с их уездамы, потому как состоялы оны во владении за князем Меншиковым, також Шептаковскую волость и Бакланской дворец с их селамы, деревнямы и угодиямы. И Вам, нашему гетману, владеть сим всем жалованним от нас недвижимым имением потому, как оное состояло по ревизиям во время покойного гетмана Скоропадского, а потом во время владения князя Меншикова, виключая то только, что кому с того времени предков наших и нашими имянными за своеручним их и нашим подписанием кому отдано чего ради и ревизий к отдаче употребить тех годов, а нашему Сенату повелели заготовить и к собственноручному нашему подписанию на вечное и безпрепятственное Вам и всему Вашему потомству владение грамот и во исполнение того нашего указа в нашем Сенате определено о том всемилостивейшем от нас пожаловании Вам, нашему гетману, маетностей, о владении ими и о поступлении во всем по оному нашему указу непременно послать к Вам грамоту, а к заготовлению в нашем Сенате для высочайшого нашего подписания на вечное и безпрепятственное Вам и всему Вашему потомству владение грамоты в самой скорости прислать Вам в наш Сенат известие, и с принадлежащих к вышписанным пожалованним Вам городам Батурину и Почепу с их уездамы, також Шептаковской волости и Бакланскому дворцу с их селамы, деревнямы и угодиямы, деревень, земель и угодий какие именно и кому, и по каким указам имеются в роздаче, в Санкт-Петербурги февраля 18-го дня 1760-го году.

Подлинная подписана по сему.

По Ея императорскаго величества указу сенатор, генерал фельдмаршал гвардии подполковник, генерал адъютант и кавалер, граф А. Бутурлин²⁷⁷

Канцелер, действительный советник, лейб-компаниии порутчик, камергер, сенатор и кавалер, граф Михайло Воронцов

Сенатор, генерал-фельдцейхмейстер, генерал-адъютант, действительный камергер, лейб-компаниии подпорутчик, государственной меховщик, обоих российских – Белого Орла и святыя Анны – ординов кавалер, граф Петр Шувалов²⁷⁸

Сенатор, действительный тайный советник и кавалер, князь Иван Щербатов²⁷⁹

Сенатор, действительный тайный советник и кавалер, князь Алексей Голицин²⁸⁰

Сенатор, действительный тайный советник и кавалер, князь Иван Адоевский²⁸¹

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 19–20. Копія.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 182–184.

1760, грудня 3. – ДАРЧИЙ ЗАПИС К. РОЗУМОВСЬКОГО Г. ТЕПЛОВУ
НА САДИБУ В БАТУРИНІ

Ее императорского величества Малой России обох сторон Днепра и Войск Запорожских гетман, действительный камергер, Императорской Санкт-Петербургской Академии наук президент, лейб-гвардии Измайловского полку подполковник и обох российских императорских орденов Святых апостола Андрея и Александра Невского, також польского Белого Орла и голстинского Святой Анны кавалер, Российской империи граф Кирилл Разумовский господам генеральным старшинам, полковникам, старшинам полковым, сотникам и прочим чинам, а особливо волости нашей Батуринской управителю и кому о сем ведать надлежит объявляем.

Имея мы в настоящем нашим собственном владении высочайше от Ее императорского величества пожалованное владение город Батурин со всеми принадлежащими к нему селами, деревнями и всякими угодьями, и желая оной город Батурин распространить и населить знатными домами, по собственной нашей воле и соизволению из вышепомянутых вечнопожалованных нам городовых батуриных земель, яко из собственных своих, определили мы ныне статскому советнику Григорью Николаевичу Теплову под строение дому его, землю, лежащую за городом, на урочище между Городком и Гончаровкою, которой земле простирается длина с горы в низ по самую реку Сейм, где она ныне течение свое имеет; а в верх по горе, до самой первой улицы, как она на плане Этингеровом положена, то есть 118 саж., поперек же как при реке, так и на горе 71 саж.; да сверх того противу того же места, на другую сторону широты сего места, чрез улицу, половину другого места в длину по тому плану, а в ширину равно как и вышеупомянутое место толиким же пространством и мерою. И всю ту определенную нами землю, ему, статскому советнику господину Теплову, и будучи по нем наследникам уступаем и утверждаем вечно. Он же, господин статский советник, имеет на предписанной земле построить себе дом с потребными к нему службами от получения сего нашего универсалу в четыре года; и как тою землею, так и построенным на ней домом, яко своим собственным добром, не имея как от нас и от наследников наших, так и ни от кого посторонного в том своем владении ни какого спору и препятствия, владеть вечнопотомственно с такою свободою, что и уступить либо, продать и каким-либо образом от себя за кого утвердить тот свой дом с землею волен. Ежели же под тем уступленным от нас вечно ему и наследникам его местом какие-либо пляцы или грунты козацкие были, то оными всеми, какие бы ни нашлись в старинных описях козачими, ему, господину Теплову, владеть тут же вечно и безпрепятственно, потому что мы, имея власть и из оных роздачу делать в силе данного нам за собственноручным подписанием Ее императорского величества указа в 1750-м году, июля 24-го дня, о построении вновь города Батурина, определили оный город, примеряясь к тому, как и бывшую резиденцию гетманскую город Глухов многими указами сенатскими, после бывшего 1748-го года пожара, велено регулярно строить и под регулярные дома места брать, а тем, чьи бы те места взятые были, отводить из свободных за городом, построить регулярными же улицами и порядочным строением господских прочих обывательских домов. И для того ни своих собственных, посполитым принадлежащих, пляцов и ниже козачьих не уважая, за необходимо все хаты и подлые двory должны были из города выводить, почему как посполитым нашим, так и козакам, в городе Батурине до сего жившим, отвели иные места на их жилища, которыми им и владеть вечно, в замену прежних, от нас повелено. В прочем каково будет впредь о полицейской должности для

всего города и всех жителей городских учреждений оному всяк построившийся в городе себя подвергнуть имеет, которому последовать должен и он, господин Теплов, с наследниками, включая то только, что мы его дом за многие его труды и старания при том же строении города Батурина от всякого постоя вечно освобождаем. И во утверждение всего вышеизложенного сей наш универсал вместо правового уступного запису, за подписом нашим и за печатями как собственною нашою графскою, так и национальною малороссийскою, дан в Глухове, 1760-го года декабря 3-го дня.

Гетман граф

К. Разумовский

Киевская старина. 1890. № 11. С. 340–341.

№ 133

1760 р. – ОПИС БАТУРИНА З ПЕРЕПИСОМ НАСЕЛЕННЯ, ЩО ВІДІЙШЛО ДО К. РОЗУМОВСЬКОГО

По высочайшему Ея величества за собственноручным Ея императорского величества подписанием прошлого 1760 году февраля в 17 день^а Высокоправительствующий Сенат состоявшемся указе изображено, что Всемилостивейше жалует Ея императорское величество малороссийского гетмана и разных орденов кавалера графа Кирилла Григорьевича Разумовского в вечное и потомственное ему и детям его наследное владение малороссийские маестности, а именно город Батурин и город Почеп с их уездами по тому, как состояли они во владениях за князем Меншиковым, також Шептаковская волость и Бакланский дворец с их селами, деревнями и угодьями. И тем именным Ея императорского величества высочайшим указом повелено ему, сиятельному графу гетману Кириллу Григорьевичу Разумовскому в том сим жалованным от Ея императорского величества недвижимым имением владеть по тому, как оно состояло по ревизии во время покойного гетмана Скоропадского, потом во время владения князя Меншикова, включая то только, что кому с того времени предков Ея императорского величества подписанием указами кому отдано, чего ради и ревизии к отдаче употребить тех годов. А для отдачи вышеписанных пожалованных от Ея императорского величества сиятельному графу Кириллу Григорьевичу Разумовскому маестностей указом Ея императорского величества Высокоправительствующего Сената определено, чтоб штапц-офицеры и полковник, что те статский советник Петр Шишкин и подполковник Алексей Семенов, которыми за сим оного Ея императорского величества высочайшего именного указа какие именно к городу Батурину описали села, деревни, подданные им двори и ко всем селам приналежности, о том значит по ниже следующему.

Город Батурин

Город Батурин земляной, в том городе два замка пустые, около их фолварки и стены разваленные и в них никакого строения нет. Второй замок Малой, в котором на преж сего был изменника Мазепы двор. В большом замке две церкви каменные пустые: первая Живоначалная Троица, онаж церковь не покрыта и глав також не окончен и дверей не имеется и связей железных в стенках весьма малое число; вторая Николая Чудотворца недоделанная.

^а Див. документ № 131.

За городом против Киевских ворот, едучи из Киева в город Батурин на правой стороне ратуша деревянная не огороженная; строена светлица з сеньми с черною; в бою в котором содержитца караулка ветхие, при той ратуше пушек чугунных три без станков. Близ оной ратуши амбар один, в котором и колодники содержались.

Построение на городском месте лавки, которыми разного звания люди владеют с окладу.

Лавки с мелочным товаром:

- 1) батуринского козака Лукияна Соловья;
- 2) войскового товарища Иосифа Рижого общая с посполитым Герасимом Лободою;
- 3) сотенного служителя Федора Федченка лавочное место пустое между коморами общей Рижого и Лободы, да с другой стороны Евдокии Подольской;
- 4) удовы Евдокии Подольской;
- 5) козака Якова Судченка лавочное пустое место между лавками Подольской и Грицихи Косачки;
- 6) лавка козачки Грицихи Косачки;
- 7) лавка подле[...] хата з сеньми козака батуринского Петра Музики;
- 8) посполитого Ивана Драгиля место пустое между хатами Петра Музики и Степана Шеремета;
- 9) сотника батуринского Димитра Стожка, которая без криши и без стеле ветха впусе;
- 10) удивствующей Евдокии Подольской;
- 11) удивствующей козачки Грицихи Косачки о двох окнах.

Между коморами двор церковный Никольский, в нем живет по найму маляр Яким Завидов, захожий полку Прилуцкого з местечка Ични.

Пустой церковный двор, хата з сеньми старости подлипенского Савы Яновского.

Хата з сеньми и коморою, [...] Шеремета.

Пусти Шеремета и Яновского хати, коморка пустая гетманская.

Лавки рыбные:

- 1) козака Антона Косача;
- 2) Апанаса Мотузенка;
- 3) лавка с хатою козачки Татьяны Римарки Мотузовны;
- 4) посполитого Герасима Лободы;
- 5) другая лавка его, Лободы;
- 6) войскового товарища Иосифа Рижого;
- 7) козачки Марии Коцовни;
- 8) посполитого Герасима Кравченка;
- 9) козака Остапа Безпаленка;
- 10) подданного Григория Возковчина поуз Безпалого лавку;
- 11) лавка за хатою удовы Семинихи Потаманки посполитой;
- 12) две лавки за хатою посполитого Козьмы Цибули подле Потаманчишиной;
- 13) лавка козака Трофима Серого поуз Цибулиного;
- 14) двор за хатою, коморою и огородом, где жил Борис Моисеев пономарь и де живет попадьа Стефанова з сынами Василием и Михайлом помеж одной стороны Максима Шкапника, а з другой Савы Яновского лавок;
- 15) старосты подлипенского Савы Яновского;
- 16) посполитого Стефана Шеремета;

Поуз тою лавку хата з сеньми посполитого Стефана Порскала, в ней живет сын Порскалов Николай, жена его Настя, сын Федор, дочь одна.

Удовы Семянихи Потаманки посполитой шинковая комора.

Посполитого Якова Будника лавка и комора шинковая.

Амбар новый гетманский.

Двор удовы Семенихи Агафии Потаманки, при ней сынов два – один Лукиян, жена его Агафия, сын Максим и Клим, Илля, жена его Матрона. У ней, Потаманки, лошадей четверо, поля пахотного на 15 дней, сенокосу на 22 косаря, лес с хутором.

Две лавки и двор с огородом посполитого Федора Кудрицкого, жена его Устина, сын Михайло, лошадь одна.

[...] Куцу, жена его Акилина, лавка, которою владеет посполитый Григорий Новополец.

Комора подлипенского попа Петра зятя его Лукьяна Соловья.

На двох местах посполитых Герасима Цибы и Дениса Емельянова посполитых Дениса Светличного хата шинковая с коморою и ледовкою, в ней живет сын Денис Светличный, в оною жена Марина, дочь одна, сын Михайло, лошадь одна.

Посполитого Алексея Васильева коморою владеет козачка Марья Куцовна.

Козака Антона Кучикуского зять, коморою владеет жена его Куцовна, с одной стороны поуз Андрея Красовского, а з другой сторны удовы Галайбихи Федорихи.

Где зачали были калачники амбар строить, на том месте поселил посполитый Роман [...] хату з двома прикоморками, в которой хате з найму живет раскольник Филипп.

В дворе вдовы Феодосии Пулинчихи живет Федора Галайбы жена Матрона, строена в нем светлица с комнатою, при ней ледовка и хата поуз Покровской церкви братского двора.

Церкви Покровской братской дом, где жил шинкарь Иван Пихарь, а ныне в оном живет Якима Красовского зять За [...].

Гетманский шинковый двор, на нем строения: светлица с комнатою, ледник, на леднику амбар с чуланом, походной погреб; в оном прежде живал шинкарь Максим Данилов, а ныне шинкует Максим Хоруженко.

Напротив того гетманского шинку чрез шлях, где был шинок Семена Гуйневича, ныне устроен амбар Федора Галайбы женою Матроною и при том амбаре малая часть пустого места.

Мясной ряд:

Посполитого Андрея Красовского з двома лядами комора.

Посполитого Якова Гордеенка об одной ляде.

Посполитого Василя Мохны з двома лядами.

Посполитого Трофима Стокоза з двома ляди во владении сына его Якова Стокоза.

Посполитого Гордея Резника и сына его Якова Гордеенка з одной лядою.

Посполитого Ивана Кулика он же Стокоз з двома ляди.

Посполитого Матвея Стокоза о двух лядах, которая была за Тимофеем Мандюком, и при той коморе был резницкой лях и часть места, а ныне [...] места и лех двором Матфей Шапочник и отобрано.

Пустое место, на котором была лавка посполитого Григория Грицаенка.

Посполитого Ивана Онищенко, кою владеет посполитый же Федор Мандюк о одной ляде.

Посполитого Омелка Костюченка о одной ляде во владении сына его Грицка Костюченка.

Посполитого Яцка Стокоза о двох лядах.

Посполитые дворы

На пердместье

Место пустое, где жил Иван Шевченко.

Место пустое, где жил Петро Яковлев, того ж места на два ступне застроено посполитою Параскою Якимихою.

Двор посполитой Параски Якимихи, где жил Тимофей Дячко, у нее сын Иван; без грунтов.

Двор Никиты Касяна, в котором ныне живет Грицко Сталяр, он же и Олифиренко; при том дворе ледовка, лех, щопа; жена его Гапка, сын один Матвей; без грунтов.

Хата з сеньми, коморою Дарии Андреихи Музичихи, посполитой, которая была удовы Евдокии Перепилихи; без грунтов.

Двор Артеме Бублика, которым ныне владеет по наследству дочь его, Бублика, Улиана, коя за мужем Андреем Красовским, и на части того двора комора Степана Шеремета.

Двор Анны Максимихи, которым владеет Захарий Подольский; без грунтов.

Двор Афанасия Яковлева Моляра, в котором ныне живет Герасим Рымарь, жена его Феска, зять Гаврило Порскаль, жена Елена; строение: хата, сени, комора, щопы и новая нежилая хата.

Слобода Гончаровка

Изменника Мазепы двор з садом разного дерева, где он, Мазепа, жил и были каменные палаты и деревянная церковь, а ныне оных нет; оное место, взявши от яру от поля по самое низкое место на реку Сейм, обведен земляным валом и внутри оного березовой гай небольшой и около его пахотного поля по опису визбаховой²⁸² на [...].

В середине оного над яром хата, в которой живет подданный Грицко Мацай, жена его Агафия, дочерей две; вол один и корова одна, имеет сенокос.

Двор посполитого ж Емельяна Мацая, в нем живет подданный Артем Багнюк, жена его Таiana; сеножать имеют на пять косарей, поля – на один день.

На Гончаровке изменника бывшего прилуцкого полковника Горленка порожное место с небольшим числом садового дерева, огороженное плетнем помеж козачки Охремихи, а з другой стороны Петра Тимченка.

Протенциант бывшего генерального писаря Савича Ивана Тимченка, в дворе живет сын его Петро Тимченко, жена Улиана, сын Яков, дочерей две; огород при том дворе.

Против того двора чрез дорогу пустое место помеж с Горленковым, а з другой стороны Апанаса Воркисцкого; на том месте сад вишневый небольшой.

Подле двора Петра Тимченка двор Лукиана Тимченка, которой живет на дворе бывшего замкового изменничого попа Василя Песковского, который у змену убит, жена Феска, сынов два: Петро и Федор.

Вновь поселился на Гончаровке внизу Матвей Солошенко, жена его Мария, имеют дочь одну; имеет лес с лозами и сенокос продал козаку митченскому Остапу Белоусу.

У него живет в сусудстве Леско Донжаль, жена Арина, сын Ерема, дочь одна; оной сосед занял огород на вольном месте помеж Ивана Крухмального.

На части изменничого места внизу поселился Грицко Антоненко, на котором дворе хаты з сеньми, две коморы, винокурня на два котла.

Ничипора Мелая дворовое место впусе.

Пустое место Никона Васильева Гретченка с небольшим вишневым садом.

Двор, на коем две хаты: в одной жил посполитый Грицко Антоненко, а ныне оной поселился на песково место, а в другой хате живет Андрей Ярешко и имеет сенокос возле гетманской Емской.

Двор Никиты Ярещенка, бывшего протенцианта, в нем живет сын его Стефан Ярещенко, жена Наталка, сын Степан; имеет сенокос и огород.

Двор протенциантов Василя и Степана Псарников, в нем ныне живет Степан Псарник; на дворе две хаты: в одной он, Стефан, живет, жена его Евфимка и племянник Левко, жена его Явга, а в другой внизу живет Иван Милостивый; имеет грунта, которые проданы козакам митченскому Остапу Белоусу да Тимошу Заплечному по четыре дня.

Удовы Анны Резниковой, она ж Кощенко огород за садом впусе.

Двор изменника Мазепы кухара Михайла Гаврилова, в нем живет удова Параска Бутиха, у нее дочерей две; огород.

Двор посполитого Петра Оглобли, в нем живут сыны Грицко и Дмитро, в Грицка жена Улиана, у них сын Иван, у Дмитра жена Вовдя; при том дворе огород.

Двор за садом посполитого Семена Сахна, жена его Мелания, а построился он, Семен Сахно, на том месте, где был двор Петра Багнюка и огород.

Посполитого Тимофея Маркова сына Воитка огород плетнем огорожен и на оном огородине.

Двор посполитого Марка Водянки, в нем живут сыны его: Семен, жена его Химка, сын Апанас, дочь у них една, а другой – Остап, жена его Матрона; огород.

Двор Игната Ковтипа, в нем живет невестка его Наталка, у нее сын Корней, жена его Адарка, сын Дмитро; в другой хате Игната сыны: Грицко, жена его Екатерина, другой – Степан, жена его Татиана, у него сын Андрей; быков два, огород.

Двор Степана Лускиня, на нем живет сын его Демьян, жена его Агафья; лошадь една, коров две, огород.

Огород оплетен з небольшим садом впусе, где жил Тимош Борисенко.

Двор пустой з хатою, коморою, з двома хлевами и огородом, на нем жил Андрей Кравченко – Грицка Бирика зять.

Двор Агафии Грицихи Вибички, на нем живет подданный Данило Водянка, на нем хат две, комора, жена его Агрипина, сынов четыре: Тимош, Грицко, Тишко и Михайло; лошадь една, поля пашет дней и сенокос и огород.

Двор Мартина Аникиенка, построения сламани, а все грунты оногo Аникиенка сына Романа зять Грицко Бируля продал козаку Антону Косачу, в которого отобрать приказана.

Двор Петра Лизенка сламани построение, грунты проданы Василю Гайдуку.

Двор Григория Гринченка снесено построение.

Двор посполитых Клима и Грицка Базавлеев, жена его Анна, сын Грицко, Климова жена Настя; огород.

Двор Мотри Ситнички, оной Ситнички сын еден Кондрат; огород.

Двор Хома и Данила Рубаков, у Хома жена Елена, сын один Омелко, у Данила жена Стеха, мать их Татиана [...] Евдокия; поля на два дня, сенокосу косарей на пять, волов два, лошадь одна.

Двор Савки Бондара, жена его Варка, дочерей две.

Двор вдовы Гапки Водянчихи занят под строение.

Хата, в ней живет Андрей Лукашенко, жена его Матрона, сына два: Иван и Игнат, дочь едина; а двор с огородом занят под строение.

Двор Ивана Крохмального с огородом, жена его Мелания, зять Павел, у него жена Улиана, сын еден Иван, дочь една; волов два, сенокосу косарей на 12 в заставе у Антона Косача – отобрать приказано.

Двор с огородом, хатою, клунею, в нем живет Лукиан Илленко, жена его Екатерина, сынов два: Никита и Трофим; поля на шесть дней, сенокосу на пять косарей и пополам з Соловеем имеет камень млина на Сейму; у него лошадь одна.

Места, очищенные для строения

Место вдовы Евдокии Грицанки.

Место Федора Хоменка.

Место Ивана Булана.

Место Никиты Рябухи.

Место полковника гадяцкого Буряховича.

Огородное место посполитого Грицка Мацаля.

Огородное место посполитого Ивана Прокопенка.

Огородное место Семена Малаля.

Место, где был двор удовы – Климовой жены Пелагии Оробихи на Оболонне против Кочановского.

Место пустое внизу против Кочановского двора.

Место пустое, где жил Сидор Стефанов сын Пивовар над Шовковицею.

Место пустое, где жил Трофим Мионов сын Мироненко против Кочановского двора на Березе.

Место пустое, где жил Михайло Иванов сын Полещук помеж Мироненкового.

В дворе Дмитра Павлового сына Дудченка живет Никита Евфимов сын.

Место, где был двор Якова Алексеева сына Пугаченка, назначено под строение.

Место пустое, где был двор Петра Никоненка.

Двор Сидора Карпова сына Зацерковного.

Место пустое, где был двор Романа Федорова сына Босоманенка.

Двор Леска Карпова сына Зацерковного.

Двор Евтуха Никитина сына Дидиченка.

Двор вдовы Агафии Остаповой жены.

Двор Семена Иосифова сына Осипенка.

Место пустое, где был двор вдовы Евдокии Павловой жены Калитчихи помеж Андрея Кравченка.

Двор Павла Калача.

Место пустое, где был двор Грицка Степанова сына Сапсая помеж Ивана Крохмального.

Огородное место, где был двор Семена Андреевого сына Андрушенка; оной двор против Ярошенкового.

Место огородное Трохима Тихонового сына Бончишиного зятя помеж Ивана Денисова.

Двор, где прежде жил Семен Моисеев сын Козич.

Место пустое, где был двор Василя Онисимового сына Онищенка, он же Васюк, ныне под владением Артема Артеменка, кое место помеж Петра Тимченка.

Огородное место, где был двор Стефана Тимофеева сына Потгиловского зятя, ныне под владением гетманским, оное место помеж Тимченка и Охременка.

Двор Андрея Максимового сына Шталника, он же и Пекалич отойшол под строение.

Улица, называемая Корнеевка

Двор посполитого Лукяна Стадника, в котором живет внук его Яков Стадниченко, жена его Екатерина, сын один и дочь одна; лошадь една, поля два дня, сенокосу на два косаря; на том дворе живет брат его Илия, жена его Проска, сын Степан; лошадь одна, огород.

Место пустое з садом, где жил Лукиан Стадник.

Двор посполитого Федора Карася, на нем живет сын его Василь Карась, жена его Мария, сын один Михайло; огород.

Двор Демяна Крата, в нем живет Кость Лепасенко, жена его Татяна, сын его Трофим, жена Адарка; огород.

На другой стороне того ж двора другой двор, в нем живет Пилип Дедин, жена его Ирина; лошадей двое, поля на три дня, сенокосу на шесть косарей, огород^а.

Двор Ивана Збаражского, в нем живет Лаврин Дорошенко, а ныне впусе.

В дворе Козьмы Анапки живет Лаврин Дорошенко, жена Марина; лошадей имеет двое, имеет грунта и огород.

Того ж двора Збарацкого половинная часть, на коей ныне живет посполитый Михайло Тесля, вдов, сын Илько, жена его Катерина; огород.

Двор посполитого Артема Евтушенка, ныне в нем живут внуки его Артеменки: Грицко, жена его Домникия, у них сын один Герасим, дочерей две, брат его Яско, жена его Мотра, у них сын Марко и дочь; лошадь одна, вол один, овец четверо, сенокосу на три косари, поля пахотного на три дня, огород.

Того ж Евтушенка на части грунта особливим двором живет Тишко Артеменко, жена его Татьяна, у них дочок две, брат Омелко, жена его Марина, дочь одна, мать их Агафия; лошадь одна, поля пахотного на три дня, сенокосу на три косаря, огород.

В дворе посполитого Павла Кучера живет Маисей Малченко, жена его Матрона, дети: сынов два – Василь и Лукян; огород.

Во дворе посполитый Василь Махна, жена его Мария, сын Савка, жена его Проска; лошадей двое, корова одна, сенокосу на четыре косаря и гай с хутором, поля пахотного на шесть дней, огород.

Его ж, Василя Мохны, сын Иван поселился на другом дворе, жена его Стеха, дочерей двое; лошадей двое, корова одна, огород.

Место з садом впусе посполитого Ивана Коптелного, он же и Киян, огород, поле продал посполитым, а сенокосу на четыре косаря Ивану Троецкому, Василю Петровскому.

Двор Ивана Иванова сына Дзевкала, на нем две хаты: в одной хате живет Яцко Свинобой, а другая впусе; при оном дворе огород и сад; у Свинобая жена Улиана, сынов два, дочь одна.

В дворе Данила Харевского живет внук его Алекса Глинченко, жена его Васка, сынов три: Назар, Трохим и Грицко; огород.

^а Зліва за полем дописано [...] для того ж Демяна [...] двора, на [том] дворе живет [...] Евтушенко [жена его] Агрипина, [сын] Алексей [...]огород.

Двором Ерофея Загуменного владеет посполитый Андрей Красовский, а в оном ныне живет Илко Тесленко; строение: две хаты, комора и клуня, имеет грунта; жена его Катра, дочь одна; огород.

Двор Матвея Галайбы, в нем три хаты: в одной живет Степан Федоров сын, жена его Матрона, сынов два – Яков и Андрей, дочь одна, в другой – Григорий Васильев сын, жена его Анна, сын Иван один, с ним же в одной хате живет брат его родный Апанас Васильев сын, жена его Анна, дочерей две; в Грицка лошадей двое; в третьей – брата их Антона Федорова сына жена Параскевия, дочь една.

Огородное место оных же Апанаса и Грицка Галайб.

В дворе посполитого Тимофея Мандюка живет сын его Прокоп Мандюк, жена его Настя, сынов три: Аниско, Павел и Конон, дочь една; при оном дворе огород з садом и клунею, поля пахотного на десять дней.

В дворе посполитого Ивана Семилетки живет удова Кондратиха Ткачиха Феска, сын Наум, дочь една; имеет грунта, оный двор с огородом.

В дворе Михайла Карася, он же и Спинка живут сыны его Леско и Павел; сенокосу косарей на три, поля на день, оной двор с огородом.

Двор посполитого Тимофея Сергиенка, в нем живет племянник его Леско Сергиенко, ткач, жена его Агрипина, сын Улас, дочерей две; на том же дворе в другой хате прежде жил Алексей Сергиенко, которого по описе 1726 году показано особливим двором в ткацком цеху, а потом же 1726 году описе показанная особым двором Анна Родионова жила в дворе Тимофея Сергиенка, а особливых дворов Алексея Сергиенка и Анны Родионой не сыскалось; оной двор с огородом.

Место, где был двор посполитого Павла Мотренка з садом, занят под перспективную дорогу, а оным после владел по заставе посполитый Андрей Красовский; к оному двору имеются грунта.

Двор посполитого Никона Васильева Гретченка, на нем бездворною хатою живет Максим Котляр, жена его Ирина, сын Антон; имеет грунта, двор с огородом.

Двор посполитого Федора Кондратченка, гончара, жена его Улиана, пасынок Никита; имеет грунта, двор с огородом.

Двор посполитого Василя Гищенко, в нем живет жена его удова Агафия, сын ее Иван; лошадь една, поле на пять дней, сенокосу на пять косарей, лес один, двор с огородом.

Двор, в котором жил мазепин переводчик Яков Толмаченко, а ныне в нем по купле живет Малахей Петров сын Попович; двор с огородом.

Место, где был двор Андрея Сидорова Сидоренка, ныне оно занято под строение.

Место, где был двор Михайла Угроватого, оно ныне занято под строение.

Место, где жил посполитый Василь Оглобля, ныне оно занело водою.

Слободка Береговая

Двор посполитого Омелка Опришковского зятя, он же и Солодовник отобран от козака Павла Мелешка.

В дворе Яски Осипова сына Городненко живет Терешко Солодовников зять, жена его Татьяна, сыны Павел и Яков; имеет грунта, которые приказано отобрать от козаков Грицка и Данила Мелников, да под ним же, Терешком, огород, где прежде жил Михайло Безпаленко.

Вновь поселился на вольном месте Денис Курак.

Двор Данила Галайбы, которого отец по описе 1726 году в числе посполитых написан и по сознанию братьев его и его самого за ним, Данилом, и ныне во владении грунта отческие посполитские имеются, на том дворе светлица с пекарней, винокурня на два котла, амбар винной, лошадей двое, волов четыре, коров две, поля дней на десять, сенокосу на 30 косарей, лес с хутором в цепкине; у него жена Евдокия, дочек две.

В показанном по описе 1726 году окопе к реке Сейму идучи в Гончаровку на левой стороне дом, устроенной господином бригадиром Федором Качановским²⁸³, который дом с кришкою, потолком, полом, печке, только без окошек и двери. При том же доме леденое строение недо-строено: не покрытое, без потолка, полу, печей и без дверей. Оной большой дом на каменном фундаменте, между тем и часть погребов каменных.

Двор Игната Римара ныне впусе, а сын его, Римара, Карп живет у дворе Иосифа Рижого, жена его Евдокия, сын Иван, дочерь една; имеет грунта.

Двор Кондрата Веретиолника, он же и Серокуха, в нем живет Иван Оробей, у него жена Меланка, дочь одна; имеет грунта.

Место пустое, где прежде жил Пархом Янгол.

Место пустое, где прежде жил Демко Дрига.

Место пустое, где прежде жил Демко Мотренко.

Двор Федора Якимова сына з братом Иллею Оробценков, ткачов, с ними живет мать Ульяна Климова дочь.

Двор Тимка Варушилы, в котором ныне живет Матвей Стокозенко, у него жена Мелания, сын Данило.

Место пустое, где прежде жил Иван Сухой.

Место пустое, где прежде жил Гаврило Пекарь.

Огородное место Ивана Якименка.

Огород з садом Степана Шеремета.

Двор Романа Мынаиленка, в нем живет Никита Тесленко, у него жена Агафия, сын Василь, его жена Евдокия; поля пахотного на девять дней, сенокосу на семь косарей, лошадь одна, вол один, корова одна, овечка една, тот двор с огородом и садом.

Хата пустая з дворовым местом к тому же Романа Минайленка двору, а ныне оным владеет Степан Пирскало.

Двор Гавриила Василенка, у него жена Ефросинка, дочь една, оной Василенко захожий в Батурин з села Хлопаников, поселился третий год на свободном пустом месте.

Огород, где был двор удовы Денисовой жены Городиской, оным огородом владеет сын его Федор, а с ним живет Поддоленский.

Место пустое, где прежде жил Корней Гапонов сын Гапонченко, живет в Новых Млинах и владеет грунтами.

Двор Павла Мамонта, в котором ныне живет Овдей Кокошнин – ратушный сторож, жена его Анна.

Место пустое, где прежде жил Савка Калачник, он же Отрощенко.

Двор Василя Федоренка, он же Тесленко, на нем две хаты: в одной живет сын его Тарас Тесленко, у него жена Пелагия, сынов два - Антон и Моисей; корова одна, поля пахотного дней на шесть да заставленного козаку Тимошу Стовпцу на еден день; в другой хате живет сын Яско Тесленко, жена Вуцка; коней двое, корова одна, поля пахотного на шесть дней, сенокосу на три косари.

Двор Карпа Свинобоя, в нем живет сын его Павел, жена Домникия, сын Грицко, у него жена Проска, сын Петро; поля пахотного на три дни, сенокосу на шесть косарей; на том же дворе хата другая, в которой живет брат его Василь Свинобой, у него жена Анна.

Двор Радка Евтухова сына Загуменного, в нем живет сын его Иван Загуменненко, жена Пруска, дочерей две; корова одна.

На дворовом месте того ж Радка Загуменного устроен особый двор, в котором живет удова Якима Епатова дочь, у нее дочь удова Феска, которая была в замужье за греком Михайлом Гориевым, у нее сын Иван, дочь една.

Двор Иосифа Савченка, у него жена Васка, сынов два; при том же дворе другая хата впусе, в которой жил брат его Павел.

Место пустое, где прежде жил Кирило Чорнушенко.

Место пустое, где прежде жил Федор Химченко.

Место, где был двор приездной полковников лубенских.

Двор посполитский отобран от дьяка Троецкого Василя Петровского.

Двор Иосифа Шеремета, в нем живет сын его Стефан, жена его Ефросиния, сын Семен, дочь една; к оному двору чрез дорогу огород.

Место пустое монастыря Лубенского между Шереметом и Корташевского подсосудком, называемом Лысенков.

Двор Павла Апостола, в нем живет удова Анастасия Павлиха.

Двор Ивана Гапоненка, пришедшего з села Митченок, кой поселился на свободном месте з дозволения сотенной старшины, а на то письменного вида никакого не показал, у него сын Иван, жена его Агафья, сын Кирилл, дочь одна.

Двор Ивана Онисимова сына Мищенко, в нем живет Грицко Бураков зять, жена у него Елена, дочь одна; в той же хате с ним живет Демко Музыка, у него сын Николай, жена его Улиана.

Двор Петра Куколки, жена его Евдокия, дочь една.

Двор Семена Леонтиева сына Лесенка и брата его Данила, которым после владели подданный Грицко Грицаенко и шафар Степан Петровский и после он, Петровский, постригся в ченци, а ныне тот дом впусе и никто не живет.

Двор Федора Мандюка, жена его Мария, сыны Грицко и Малах, дочь одна; вол один, корова одна, поля пахотного на еден день, сенокосу на два косаря.

Двор Омелка и Левка Мунков, в котором живет Лаврин Кисличенко, жена его Ирина, дочерей две; имеет грунта.

Двор Ивана Кулина, он же и Стокозенко, жена его Анна, сын Иван, дочь една; лошадей двое, коров две, поля пахотного на 16 и пол дней, сенокосу на 50 косарей, хутор под станowym гетманским озером и бор с разным деревом.

Двор владения Данила Галайбы впусе, на нем три хаты, комор две, огород и сад.

Двор Новомлинского монастыря, в нем живет Иван Репеценко.

Двор Романа Кошенка и зятя его Ерещенка, в нем живет Федор Капленко, жена его Акилина, дочь една; лошадь една, корова одна, имеет грунта.

К тому ж двору на принадлежащем месте живет удова Пазка Семенова Кашченкова Котоха.

Двор Кухаря Павла, в нем ныне живет ратушный писарь Семен Марчевский.

Двор изменника полковника Макиевского²⁸⁴, на нем хата одна и клуня, оной отобран от козака Косача.

Место пустое, где жил изменник [...] Григорий, занято под строение.
Место пустое, где жил Максим Сежко.
Двор Марка Крамора, в котором живет цыган Мина [...]
Двор удовы Марии Сурчихи, в нем живет зять ее Данило Бычок, у него сыны Кирило и Герасим.
Двор Дорофея Иванова сына Павленка, музыки, в нем живет Василь Кравченко, жена его Аришка, сынов два – Иван и Семен, дочь една.
Место пустое, где жил Захарий Золотарь.
Двор Ивана Дразили, в нем живет удова Феска Чирновка.
На городовом месте на дворовом против городка три кузницы. Три кузницы: козака Синице, другая козака Якова, третья Лаврина Ковалья.
Двор Григория Потамана Шафара, у него жена Марина, сынов два – Яков и Иван, дочерей две; бадається шинковым промыслом.
На тех пяти местах, где прежде были кузницы Федора Козла, Герасима Цибы, Василя Колмика, Харитона Нецкого да Иосифа Рижого, устроен двор, который отобран от удовы Подольской, ныне впусе.
Два места пустые, где были две кузницы Никифора и Корнея Филиповых, на части того места живет Грицко Белоус, у него жена Татиана.
Двор, в котором живет Павло Музика, а прежде на том месте были две кузнице – Никиты Рабещенка и Максима Сежко.
Двор Максима Сежки, который отобран от Подольского, в нем живет Марко Кравец, жена его Устя, сын один; дворовое место отошло под перспективную дорогу.
Пустое место, где прежде был огород удовы Параскевии Якимихи.
Место пустое, где прежде был двор Ивана Иваненко.
Двор Харка Нецкого, в котором ныне живет подданный Данило Стрельский, у него жена Пелагия.
Двор, где прежде жил Гришона, а после него Омелко Котляр, на том дворе ныне две хаты: в одной живет Степан Супрун з Романом Почтарем, у него жена Евдокия, в другой – Моисей Цыбуля, жена его Федоска, сынов три – Петро, Дмитро и Никита.
Двор подданого Леска Тимофеева, в нем живет сын его Тимофей, у него жена Феска, дочь една, на том дворе его, Тимофея, кузница.
Две хаты бездворных, в них живут: в одной Яцко Пилипенко, а в другой зять его Остап Чистюк, у него жена Марина.
Места, которые по описи показаны Мазепинскими у креста²⁸⁵ и против креста с оных часть занята под строение гетманского дому, а другая часть впусе, да на том же месте живет хатою бездворною Андрей Шкляр, он же и Гладкий.
Двор Игната Рудозябенка, в нем ныне живет Машинин дел[...] писарь Роман Новопулец, жена его Параска, сын Василь, дочь одна.
Место пустое з садом, где жил Кирило Чорнушенко.
Место пустое, где был двор Самойла Цилюрника.
Двор Дениса Наумишина, в нем ныне содержится почта, а оной Денис живет на козаком грунте и владеет принадлежащим к оному подданническому двору грунтом.

Двор, где прежде жили Федор Козел да Герасим Циб, в нем ныне живет Андрей Красовский, на том дворе две хаты, у него, Красовского, жена Улиана, дочь одна; лошадей двое, имеет грунта.

Двор Никифора Филипенка, на котором ныне три хаты: в одной живет он того Никифора жена удова, у нее сынов два – Василь, у него жена Анна, дочерей две, другой – Игнат; в другой хате живет ее ж сын Кондрат, жена его Мария, дочь една; в третьей хате живет Яков Белоус, у него жена Мелашка, сын один; лошадь одна.

Место огородное, где был двор Гаврила Корнеенка, ныне под владением посполитой удовы Семенихи Потаманки.

Огородное место, где был двор Радиона Шабельнина, ныне оным владеет тая ж Потаманка.

Место огородное, где прежде жил показанной по описи Корнея Пилипенка брата его Моисея, оным ныне владеет внук его Герасим Пилипенко.

Хата бездворная Корнея Пилипенка, ныне живет вдова Вовдя Ковалиха. Двор Петра Омелкова сына Лобовика, сын показанного в описи Кирилла Лобовика, где было местце изменника Кожуховского²⁸⁶, у него, Петра, жена Вуцка, сынов два – Федор и Матвей, дочок две; лошадь одна.

На той же Кожуховщине живут написанного в описе Ивана Кулаженка два сыны его: один Семен, у него жена Мария, сынов четыре – Прокоп, Иван, Михайло и Иван; другой сын Николай, жена Матрона; лошадь одна.

Двор Ивана Цибы, в нем живет Яков Будник, жена его Татяна, сынов два – Тимош и Семен, дочерей две; лошадей двое, поля на три дня, сенокосу на десять косарей; его ж, Якова Будника, винокурня в слободке Городищенках о двух котлах.

Место изменника сотника Нестеренка, где после построены были овчарни, он того места частью владеет вышеписанный Яков Будник, а часть занята на сотенную канцелярию.

Хата пустая з дворовым местом, где жила Матрона Цурковна.

Двор удовы Улианы Близнюковой, в нем ныне живет сын ее Грицко Возковенко, жена его Варка, сынов три – Антон, Никита и Василь; коней двое, поля пахотного в одной руке на шесть дней, сенокосу на четыре косаря.

Двор, в котором живет цыган Василь Миненко на оклад.

Место пустое зменника Лемиковского часть впусе, а часть занята попадьею Никольскою, а другая часть ее, попадьи, двора и все место дворовое подданного Тимофея Цибули.

Хата Романа Римаря, в ней живет старец Роман Банкарез.

Двор Никифора Ничипоренка, в нем живет сына его жена удова Анна, дочь одна; поля на один день.

Место пустое, где был двор Петра Тарасенка, занято на дорогу.

Место пустое зменника Ивана Белозерского.

Место пустое ж городовое, на части того места хатою живет Демко Лобовик, жена его Параска.

Место зменника Быстрицкого²⁸⁷, на котором поселился и ныне живет сотник батуринский Димитрий Стожко, оное место.

Двор Остапа Капиноса, оным владеет сотник Стожко, в нем живет Тимош Римарь, жена Одарка, сынов три.

Двор посполитого Савка Курочки, жена его Настя, сын Пилип; сенокосу косарей на 20, поля на три дня, лес один.

Место пустое зменника Орлика против места зменника Фридрика.

В дворе живет Левко Крестовий – пришлый з села Ксензевки, а прежде жил по приходе в Батурине на гетманском Мазепинском месте, называемом Против Креста и потому он Крестовий называется, а после сие место, где ныне живет, купил в жидка посполитого.

В дворе Павла Данилова сына Кадуна ныне живет брат его Яким Кадун, жена его Улияна, сын Андрей, племянник Иван, жена его Настя; оной Кадун имеет лес с хутором, поля на десять дней, сенокосу на 13 косарей, лошадей трое, волов два, коров две, овец десятеро; на том дворе хат четыре: в одной сам живет, в другой – невестка его, а в двух соседе.

Место пустое з садом подданного Бориса Понамаря, которым владеет невестка его удова попадья Стефанова Борисенкова.

Дворовое место посполитого жидка, которое построил Левко Крестовий, пришлый из Ксензовки.

Двор Козьми Корнеева сына Побожого, в котором живет сын его Антон Побожий, жена его Проска, сын один Данил.

Против того двора, на другой улице его ж, Побожего, огородное место, которое Антон Побожий продал сотнику Стожку и на нем устроен двор с хатою и коморою, а в оной хате живет его подсосудок Иван Довгий, жена его Вовдя.

На месте зменника Фридрика устроены амбар, лиох [...] хате экономической.

На том же фридриковом месте живет Василий Штучка, жена Анна, дочь една.

В дворе Константина Старого живет сын его Омелко з сыном Грицком Костюченком, резником, жена его Настя, сынов два – Роман и Остап; на том же грунте в стороне живет сосед Гаврило Ющенко, жена его Анна, сынов два – Лукян да Юрко, дочерей две.

Двор Якова Варушила, удов, безгрунтовый.

Двор Кондрата Литвиненка, который продан сына его Авраама с женою Фескою, а ныне в том дворе живет Сидор Вишневецкий – отобран от Дергуна.

Огородное место посполитого Василя Борменка, которым владеет сына его Моисея невестка попадья Стефанова з сынами.

В дворе посполитого Семена Потамана живет сосед его Пилип Запарун, жена его Мария, сынов два – Зенко да Василь; при том дворе огородное место, где был двор Игната Ярошенка.

Двор, написанный в описи Петра Голобородка.

Двор Якова Цыбы, в нем живет жена его Параска, дочь една.

Двор, где Его сиятельства состоит броварня и солодовня, каптилка, шинк, а в нем живет Дмитро Савич, жена его Анна, дочь одна.

Место подданного Гаврила Любичкого, на котором винница устроена Якова Галайбенка и при том же другое место подданного ж Якима Кадуна и во владении его же, Галайбенка, за которое Кадуну дал он, Галайбенко, в замену поля на шесть дней, купленного у вдовы Рябушихи Ковалихи, которая Рябушиха состоит и сама в описи.

Двор удовы Любви Михайлихи Горнушихи, который куплен у посполитого Дениса Наумшина. На тому же дворе в другой хате живет посполитого Ивана Аврамова сына Василь Авраменко, швец.

Место пустое, где жил Петро Голобородко.

Двор Сергия Скакуна, жена его Химка, сын Семен, жена Елена, у него сын Потап; пахотного поля во всех трех зменах дней на десять, сенокосу косарей на 15, лошадей двое, коров две, овец две.

Двор Степана Скакуна, жена его Гапка, сын один Иван, дочь одна, огородное место з садом, где был двор Максима Бойченка.

Двор Трохима Стокоза, в нем живет сын его Яков Стокозенко, жена его Мария, сынов два – Алексей да Герасим, дочь одна; поля дней на 18.

Огородное место посполитого Семена Потаманка.

Двор Марка Шевца, в нем живет удова Мария Римарка Грициха.

Двор Остапа Левченка, в нем живет Антон Моспаненко, он же и Левченко, жена его Евдокия, дочь една, с ним же брат его Козма, жена его Гапка; лошадей пятеро, корова одна.

Место пустое з садом Кирика Коцаренко.

В дворе Якова Антонова сына Лободы две хаты: в одной живет сын его Герасим, жена его Ирина, дочь Марфа з зятем Михайлом Шапочником, жена его Евдокия; поля на 35 дней, степ з тиницею на 20 косарей, сенокосу на 38 косарей и каменная половинная часть да в заставе у Долинского сенокосу на 30 косарей; в другой хате живет племянник его Трофим Воронковский, жена его Агафия, отец его Иван, брат его Яков.

Против того двора огород з садом, на нем строение: хата с коморою и особлива комора, в нем живет Кирик Коцар, сын его Ониско, жена его Одарка, сынов два – Иван да Кирик, дочь одна.

Место пустое подданного, где жил Филип Зеновьев сын Гребаниченко.

Двор Тимофея Морозова, жена его Марина, сын еден Дмитр, дочь една.

В дворе Авраама Федорова сына Гончара живет шурин его Федор Гончар, жена его Мария, сын Василь.

Хата бездворная Остапа Слюсаря, оною владеет сын его Антон.

Двор бывшего войта Ивана Степанова сына Стеценка, которым владеет сын его Савва Стеценко Яновский.

Место пустое, где был двор Степана Довбиша, на нем жил Василь Петров сын Рисак помеж Герасима Лободы и Василихи попадьи.

Место з садом Григория Крачка в огороже.

Огород Мазепинский близ церкви Покрова, на нем устроен ледник и на том месте содержит огородину Машинин – мастер-гизбергер.

Двор загородний Дениса Емельянова сына Наумишина, он же и Светличный, у него жена Татяна, сын Денис; коней двое, волов шесть, пахотного поля во всех трех руках дней на 15, сенокосу на 20 косарей, винокурня на два котла; при оном сенокосе лес и хутор; при том же дворе хата, в которой живет подсоседок Грицко Ратуха.

Двор Деми Васильева сына Копилчишного зятя, жена его Мария, да того ж двора часть во владении попа покровского Джунковского.

Хата з дворовым местом и садом впусе, где жил Иван Банкарез.

Двор Василя Лесовенка, который прежде надлежал до Обмачевского дворца, у него жена Параска, сынов два – Павел и Игнат.

Хата Лукяна Михайленка, отправленного кра[...] восмотисячное число, а в оной хате живет жена его Анна, сын Герасим.

Двор посполитого Романа Хитая, который пошел в Сеч Запорожскую, а в дворе только остались дети его маленькие под присмотром нанятой бабки.

В дворе Семена Седого живет сын его Прокоп, жена его Проска.

Место огородное Фески Молярки посполитой.

В дворе подданный Василий Павлов сын Голей, жена его Параскевия, сынов два – Григорий да Андрей, а Григория жена Мария; поля пахотного дней 16.

Пустое место подданного Демка Хитая с малым числом плодового дерева.

Двор, в котором живет Демка Алексева сына Хитая унук Корней Гордеев сын, жена его Кулина, дочерей двое.

В дворе подданный Иван Демков сын Крутоголовенко, жена его Анна, сын Карп, жена его Агафия, сынов два – Демки ж оба, дочь едина; лошадей двое, волов пара, поля пахотного во всех трех зменах на десять дней, сенокосу на семь косарей.

Двор Кондрата Седенка, жена его Мотря, лошадь одна, поля пахотного во всех трех сменах по одному дню, а живет по женитьбе в дворе тестя своего козака Кондрата Заики.

В дворе Стефана Герасимова сына Чухлы жена Стефанида, сынов два – Василь да Савка; поля пахотного во всех трех руках по одному дню, сенокосу на три косаря.

Место пустое посполитого, где жил Кирило Токар.

В дворе хата, живут в одной Тимош Лисенко, жена его Арина, в другой – Иван Зозуля, жена его Агафия, сын Есип.

Двор Моисея Иванова сына Иваненка, которого двора одну часть сын его Дмитро продал Андрею Навроцкому, в оном дворе живет подсосудок его, Навроцкого, Иван Чередников, зять, жена его Евдокия, сыны Федор и Юрко.

Другая часть того двора с хатою продала мачиха Дмитрова Павлу Борменку и в ней живет он же, Павел, з маткою Пелагиею.

А на третьей части того ж двора живет в одной хате брат родной Дмитров Иван Моисеев Иваненко, жена его Татиана, сын Аввакум, дочь едина; при том дворе огород з садом.

В дворе Гордея Маркова сына Марченка живет унук его Яков Гордеенко, жена его Мария, сын один Юрий, дочь едина.

В дворе Моисея, дьяка живет сын его Иван Жорковский, жена его Агафия, дочь едина; лошадь одна.

Двор Грицка Федорова сына Пилипенка, в нем живет Григория Васильева сына Горбаненка, написанного в отдаче Менщикова, жена Параска, у нее сын Василь; да того ж двора продано половинную часть мужа ее родным братом Грицком Филипенком Онуфрию Горбаненку, который на той половинной части особым двором ныне живет, жена его Мария, сын Яков; имеет лошадь одну, волов пару.

Двор Савки Шевченка, в нем живет сын его Яско Швец, жена его Татьяна, сынов два: Яким, жена его Евдокия, дочь едина, другой – Иван, жена его Анна, дочь едина; корова одна, поля на два дня, сенокосу на три косаря.

Место пустое, где жил Павел Гирич.

Двор Романа Гаврилова сына Яркова, в нем живет внук его Яско Холяник, жена его Проска, дочь едина; сенокосу на три косаря.

Огородное место з садом впусе, где был двор посполитого Казимера Самойлового сына Писаренка, на том же дворе внизу винница с хатою и при ней колодезь.

Двор Ивана Савелиевого сына Смелника, в нем живет Карп Мищенко, жена его Татьяна, сын один Тимош; вол один, имеет грунта.

Постовик большой з садовым деревом и с огородиною и сенокосом посполитого Данила Галайбенка, состоящий с одной стороны от переулка, а с другой от посполитого Грицка Аксененка.

Двор Грицка Аксененка, у него жена Домникия, дочь одна; поля в одной руке на три дня, сенокосу на четыре косаря, лошадь одна, вол один; он же, Грицко Аксененко, имеет и огород внизу на стороне.

Двор Петра Аксененка, на том дворе в другой хате живет зять его Ярема, у Петра жена Анна, сынов два – Грицко и Левко, дочок две; лошадь одна, волов два; у Яремы жена Параска.

Огород з садом посполитого Федора Третьяка, коим ныне владеет Василь Величко.

На месте пустом посполитой Анны Бойчихи поселился Алексей Оникиенко, пришлый з-за Днепра, у него жена Аришка, дочь одна.

Двор Моисея Вакуленка посполитого, в нем живет пушкарь Генеральной артиллерии Яким Халимоненко.

Оного ж Халимоненка подсоседок Михайло Литвин, у него жена Анна, сынов два – Каленик и Самойло, дочь одна, живет на посполитском Карпатихином дворище.

В дворе Роман Дмитров сын Рыбалка, у него жена Проска, сын один Иван, дочь одна.

Посполитого Федора Павлова сына Носаля сын Кирик Носаленко, который ныне живет у тестя своего козака Ивана Гунки, жена его Анна, дочерей две.

Огород посполитого Яска Шевца, на том огороде живет сын его Яким Шевченко.

В дворе посполитого Василя Федорового сына Борисенка живет мирочник Михайло Безсмертный, жена его Екатерина, сынов два: Яков, жена его Агафия, другой – Иван; поля пахотного во всех трех зменах на десять дней, сенокосу косарей на десять, в дворе винокурня на два котла, лошадей двое, лес один.

Двор Петра Дробязки, в нем живет сын его Степан – ученик машинного майстра, жена Агафия, сын Петро, дочь одна; лошадь одна, корова одна, имеет грунта.

Двор удовы Пелагии Червонщици, с нею живет сын ее Иван, жена Катря, дочь одна; поля пахотного на шесть дней, сенокосу на десять косарей, лошадей двое, коров три, огород з садом, который был Василя Брожия, в коем огороде хата, в ней живет Омелко, жена его Пазка; у него мелкой лес, мельница.

Двор Герасима Кравченка, жена Анастасия, поля пахотного на шесть дней во всех трех руках, лошадей двое, имеет грунта; невестка его Кравченка Мария, сын Иван, дочь одна.

Место пустое Мазепинское поле Василя Брожия, нанизу часть оного места на клуню занял вищеписанный Герасим Кравченко.

Двор Антона Павлового сына Булок, у него сын женатый Иван, жена его Анастасия, сын Кирило; лошадей двое, коровы две, поля пахотного на два дня, сенокосу на семь косарей.

Двор Савки Сиукала, в нем живет сын его Василь Мирочник холостой, з сыном живет в соседях Артем Довгий, жена его Агафия, сынов два – Степан и Михайло, дочь една; корова одна.

Двор Прокопа Пулинца, который живет на Кипаровщине, жена его Улиана, сын еден Федор, дочерей две; лошадь една.

Двор посполитого Пархома Бузюка, в нем живет посполитого Герасима Никифорова сына Цибы сын Гаврило, жена его Анна, сынов два – Никита да Иван, дочь одна и при новом дворе огород з садом.

Двор Петра Гаврилового сына Любицкого, у него жена Феска, сын Михайло, дочерей две.

Двор Грицка Маренца Полубничого, в нем живет сын его Алексей, у него жена Зеновия, дочерей три; безгрунтовый.

Завод Его сиятельства белильный, где белый воск и свечи делаются, и при том заводе лесок, где белят воск.

Двор Максима Панченка, который был владения Василя Васильевича Кочубея²⁸⁸, а ныне Его сиятельства по уступке острова, где завод белильный устроен, у него, Максима, жена Гапка, сын один Тимош определен к заводу.

Двор Юска Острожченка, у него сын Пилип.

Хата бездворная, в ней живет Никола Слюсар, у него жена Химка, сын Дмитро, дочь одна.

Двор Ефима Марченка, жена его Настя, сын Апанас.

Дворище пустое, где был посполитого Якова Лободы двор.

Подле того места другое место пустое, где жили разные люди, а напоследок Иван Баран.

Двор Илли Яковлева сына Бузука, в оном дворе две хаты, в коей живут сыны его: в одной Никита, у него жена Проска, сын один Роман, дочь одна; лошадь одна; в другой – Никита ж, жена его Евдокия, дочерей две; лошадь одна, поля пахотного в обоих в одной руке на два дня; при том дворе живет одною хатою брата их Левка жена Оришка, сын у нее один Грицко.

Близ оного двора место пустое, где был двор Левка Демченка.

Место пустое с хатою, где жил Никита Бузук.

Да того ж места другая часть, которым владеет Андрей Никитин сын Бузук, на оном месте хата впусе ныне.

Двор Грицка Тимофеева сына Киселя, в нем живет жена его Мелания, у нее сын Тарас; пахотного поля на три дня, сенокосу на три косаря, корова одна.

Двор Павла Резника, в нем живет посполитый Федор Иванов сын Кревонецкий, у него жена Екатерина, дочь една; лошадей двое, корова одна.

Место пустое, где была винокурня посполитого Назара Алексея сына Цилюрика; подле того пустое ж место, где был двор Яцка Гаврилового сына Якубы.

Двор Омелка Климова сына Стокоза, у него жена Проска, сынов два – Федор и Матвей, дочь одна.

Двор посполитого Семена Герасименка, в котором живет на одной половинной части сын его Лукьян Герасименко, у него дочерей две, а другую половину продал посполитому Семену Батаману, на котором устроил винницу на три котла.

Место пустое, где был двор Василя Зинченка.

Место пустое, где был двор Грицка Якименка.

Близ того другое пустое место Тимоша Попка.

Двор Иосифа Иванова сына Шевченка, в котором ныне живет Харко Орохвей, жена его Стеха, дочь една; коров две.

Место пустое, где был прежде двор Михайла Якименка.

Помеж того другое пустое место, где был прежде двор Кирика Острожского, ткача.

В дворе Иван Павлов сын Бублик, вдов, сын его Иосиф женатый, жена его Анна, сын Апанас, дочь една, другой сын Омелко холостой.

В дворе вдова Настя Допиха, сын Леско Швец, жена его Оришка, сын Николай; поля пахотного на один день, сенокосу на два косаря.

Место огородное, где был двор Логвина Маценка, а ныне оным владеет удова Настя Допиха.

Место пустое, где был двор посполитого Емельяна Николаевого сына Шкляра.

Двор Давида Лопатенка, в том дворе жил посполитый Кирило Острожский.

Пустое место, где жила Степанида Рудозябенкова.

Двор удовы Параски Якимихи, сын Павел, дочь една.

Двор Семена Голуба, жена его Ирина, сын Апанас, дочерей две; лошадей двое, сенокосу на два косари.

Он же, Голуб, владеет огородом, где был двор Якова Селчуна; бань две при реке Сейм: една Грицка Назарова сына Назаренка, посполитого; другая – посполитого Ивана Цилюрника.

В дворе Назара Цилюрника живет сын его Михайло, холостой, да с ним же в соседях живет Иван Д[...]шь, у него жена Мария, дочь одна.

Оного ж Назара остров, где прежде был хутор.

Пустое место, где был двор посполитого Томоша Оломеева.

Двор Ивана Цилюрника, в котором живет сын его Максим, у него жена Оришка.

Другой двор оного Цилюрника впусе на Фесковщине.

Место пустое Максима Косенка.

Близ оного места другое пустое место Ивана Попелюха.

Место пустое Ивана Трофимова Трофименка.

Место пустое Игната Римара.

Хата бездворная впусе Герасима Савелиева сына Бондаря.

Хата бездворная Федора Савелиева сына Бондаря, у него жена Татьяна.

Двор Якима Римара, в нем живет сын его Яско, жена его Мария, дочь одна; сенокосу косарей на четыре, корова одна.

Его ж, Римара, огородное место, где был двор Герасима и Федора Бондарей.

Двор Леска Руденка, в нем живет Ярема Лесенко, жена его Настя; сенокосу на три косаря; на том месте жил Данило Чарнуха, а отца его место близ оного двора впусе.

Место пустое, где был двор Ивана Кирилового сына Макоты.

Хата пустая и огородное место Грицка Возковенка.

Место пустое, где был двор изменника Мазепы под замком.

Двор Степана Харитонового сына, он же и Порскало, у него жена Аришка; сенокосу косарей на 20, лошадь одна, винокурня котлов на два и амбар.

Хата бездворная Омелки Мунки, в ней живет внук его Данило Рыбалка.

И подле оного двора пустое место, где был двор брата его Левка Мунченка.

Две хаты бездворные: в одной живет Грицко Шкляр, рибалка, жена его Ирина, дочерей три; в другой – Ярема Мандюк, жена его Агафия, сын Кондрат, дочок две.

Место пустое изменника Григорка, канцеляриста, на части которого и винница построена Степана Пурскала.

Место пустое, где жил Левко Манко и к тому же месту остров пустой, где ныне вербы.

Двор Ивана Перпечая, в нем живет сын его Василь Чепцюр, жена Евдокия, сын Корней, дочь одна; корова одна.

У него ж, Чепцюра, огородное место, где прежде жили Грицко Шкапкин и Никон, старец.

Место пустое, где прежде жил Грицко Шкляр.

Место пустое, где прежде жил Василь Линник.

Близ жилого двора козака Захария Карташевского хат пять, в которых живут: в одной удова Мария Сеталка, в другой – Иван Петренко, в третьей – Левко Козел, в четвертой – Яков Полешук, в пятой – Омелко Угроватенко.

Неподалече оного ж Кордашевского двора внизу пустое место описное, которое огорожено оным же Кардашевским з дозволения управителя.

Да затем пустое ж место Стефана Порскала.

В дворе Николаевого сына Гретченка живет Максим Котляр.

В дворе мерочник при машине Никита Корнеев сын Мовчан, у него жена Анастасия, дети Грицко, Иван, у Грицка жена Агафия, сын Иван, дочь една, у Ивана жена Мария, сын Апанас; лошадь одна, корова одна.

Место посполитого Андрея Бондаря.

Двор пустой Степана, Демка и Трофима Минодаренков, которые из давнего времени поселились были на вольном выпуске, однако покинув оной разошлись, на том дворе строена светлица, сени с коморою и другая светлица недостроена близ сеней, против оной комора, сарай, на колодезь цамрина оплетено кругом постовник.

В дворе мирочник Дмитро Опанасов сын Клочко живет з братом Пархомом; Дмитро удов, у него дети: сын жонатый Иван, жена его Анна, дочь една; Харко холостой; у Пархома жена Мотря, сын женат Михайло, жена его Проска, сыны Петро, Василь, дочь Пархомова одна; живут в двох хатах; лошадей две, коров две, сенокосу на шесть косарей, пахотного поля на шесть дней.

Место пустое огороженное, называемое Гамалеевщина.

Двор мирочников Ивана да Степана Романовых сынов Клочков, они ж и Прокопенки, у Ивана жена Акилина Дорофеева дочь, сын Аниско, у Степана жена Любва, сын Макар; на дворе хат две, лошадь одна, корова одна, сенокосу на три косаря.

Двор Марка мирочника Андреевого сына Бабака, в нем ныне живет мирочник Мирон Максимов сын Клочок, на нем строена хата з сенми и з садом.

Двор Максима Иванова сына Клочка, в нем живет сын его Мирон, жена его Татьяна, сыны Василь да Самойло, дочь една; лошадей четверо, коров две, поля пахотного на четыре упруги, сенокосу на 17 косарей, а при том сенокосе лес.

Двор Антона Тимофеева сына Тимченка, который умре, а двор ныне впусе, на нем хата з садом, огородом, а сын его Яков Тимченко по людях шатае.

Двор удовы Григориевской жены Ивановой Марии Чемерихи, в нем живет сын ее Артем, жена его Пелагия, в оном же дворе живет с ними сусед Семен Ботченко, жена его Пруска; в Артема лошадь, корова одна.

В дворе Герасима Покидченка, он же и Глухий живет зять его Кирило и жена его Настя, сыны его Демко да Никита, дочь одна; корова одна; на оном дворе строена хата з сенми и садом.

Место пустое, где жил Иван Андреев сын Москаль, а ныне владеет Прокоп Иванов сын Козленко.

Двор Демяна Федорового сына Крутоголова, в нем живет унук его Семен Тимофеев Крутоголов, жена его Параска, сыны Максим и Герасим, дочь одна; корова одна.

В дворе Кондрата Павлового сына Дробязки живет сосед его Яким Гладкий, жена его Маруся, сын Юрий, дочь одна.

В дворе Леонтия Иванова сына Щекоченка живет мирочник Михайло Гуйченко, жена его Домаха, сынов два – Семен и Василь; коров две; да с ним же Гуйченко живет мать Параска Демкова дочь Крутоголововна.

Хата Петра Васильева сына Жили, в ней живет Данило Думка, жена его Феска, сынов два – Никита и Тимош, дочь одна.

Вновь поселились и живет на купленной у Кирика Дробязки грунте Илля Ющенко, жена его Агафия.

Да того ж грунту часть двора умершего Кирика Дробязки ж, в нем живет сосед Клим Литвиненко, жена его Мотра, сын Василь, дочь одна.

В дворе живет Федор Воловик, жена Параска, сынов два – Гаврило и Грицко, дочерей три; лошадей двое, на дворе хата одна.

Двор, в котором три хаты, в оных живут: в одной Степан Дробязка, жена его Александра, сын Логвин, дочь одна; в другой – брат его Василь, жена его Агафия, дочь одна, а в третьей – Федор Дробязка, жена его Мария, сын Матвей, жена Агафия; лошадей двое, сенокосу на два косаря, поля в одной руке на четыре дня.

В дворе Павла Григорьевого сына Васюры две хаты: в одной хате живет жена его Агафия, сын удов; в другой хате – Кондрат Васюренко з сестрою.

Двор Пантелея Хижина, в коем хат три, в них живут: Фома Яременко, жена его Феска, в другой – Тимош Комлик, коваль, жена его Варка, сын Улас, дочь одна; в третьей – умершего Федора Павленка жена Параска; лошадь одна.

Двор Василя Иванова сына Ороя, в нем живет внук его Василь Юсков сын Мирочник, холостой; у него лошадь одна, сенокосу возов на четыре, корова одна.

Двор Павла Ларионова сына Бражниченка, в нем живет сын его Карп Павлов сын, мелничной дестяник Бражниченко, жена его Пазка, сын Яким, дочь одна.

Две бездворные хаты: в одной живет Герасим Иванов сын Корсун, жена его Катра, сынов два – Иван и Никифор, дочь одна, да с ним же, Герасимом Корсуном, живет сусед Андрей Ющенко, жена его Мария; в другой хате – Никифор Лесков сын Павленко, жена его Мария, сын один Леонтий, дочь одна.

Двор Назара Сидорового сына Залесченка, в нем живет сын его Фома Назаров сын, мирочник, у него жена Феска, дочерей две; лошадь одна, коров две.

Двор Павла Емельянова сына Чаусенка, в нем живет зять его атаман мирочницкий Грицко Иванов сын Тарасенко, жена его Варка, сын Федор, дочь една; лошадь одна, корова одна, сенокосу на восемь косарей.

Двор Павла Семенова сына Епина, в нем живет умершего сына его Евфима жена удова Мелания, сын женатой Омелко, жена его Параска, сын Улас, дочь една; лошадь одна, сенокосу на два косаря, корова одна.

Хата бездворная удовы старицы Параски Лозовички, оной двор был Никиты Иванова сына Уласенка, вышписанной удовы мужа.

Двор Филипа Иванова сына Косого, в нем живут в двух хатах сыны: в одной Федор Филипов сын Филипенко, он же и Косый, мирочник, жена его Настя, сын Федор, дочь одна; в другой – Кирило, жена его Настя, сынов три – Иван, Гаврило и Марко; лошадей двое, корова одна.

В дворе Самуил Андреев сын Кныш, прежде сего по показанию старожилков был Орликов, у него жена Гарпина, сынов два – Дмитро, женатый, у него жена Маруся; другой сын Степан; лошадей двое, волов пара, поля пахотного на три дня, сенокосу на три косаря; да в другой хате живет Василь Лопатенко, он же и Колченко, сын Игнат, дочерей две.

Двор Корнея Максимова сына Горбатенка, мерочника, жена его Мария, сын Влас; лошадь одна.

Хата бездворная Ивана Андреева сына Андрущенко, у него жена Марина, сын Григорий, швец, дочь одна.

Место пустое, где был двор Грицка Ющенко.

Двор удовы Катри Сидорихи, в нем живет сын ее Иван Сидоров сын Сидоренко, мирочник, у него жена Евгения, сын Наум, дочь одна.

Двор, в коем живет мирочник Данило Остапов сын Санбулат, жена его Пазка, дочь одна.

Двор Лукяна Гаврилового сына Гаврученка, в нем живет Иван Ветер, жена его Маруся.

Двор, в нем живет удова Параска Голованка.

Двор Фомы Никитина сына Кизенка, мирочника, в нем живет жена его Мария, сынов два – Демка, женатый, жена его Мелашка, дочь одна; и другой – Грицко, у него жена Мотра, сын Степан; лошадей двое, сенокосу на шесть косарей, коров две.

Двор удовы Параскевии Андреевой дочери Жирного невестки, в нем живет дочь ее Катря; на том же дворе живет в соседях мерочник Михайло Клочок, жена его Катра, сын Игнат, дочь одна; лошадь одна, коров две.

Двор с хатою впусе, где жил Иван Иванов сын Капля, швец.

Двор Федора Тарасова сына Тарасенка, шевца, жена его Анна; корова одна.

Двор, где живет удова Настя Иванова жена Кисличиха, сын Семен, холостой.

Место пустое з хатою, где был двор Ивана Уласова сына Уласенка.

Двор удовы Татияны Андрейхи, на коем две хаты: в одной живет сын ее Федор, жена его Мария, сынов два – Иван и Козьма, дочерей четыре; лошадь одна, коров две, сенокосу на пять косарей; в другой хате – удова Параска Пилипова жена, у нее сын Степан, дочерей три.

В дворе Осипа Демянового сына Загорулка, в нем живут в троих хатах: в одной брат его Яков, жена его Евдокия, сынов три – Герасим, Михайло и Петро, дочь одна; лошадей двое, коров две, сенокосу на пять косарей; в другой – удова Степанова жена Мария, у нее сынов два – Грицко и Юско, дочерей три; лошадь одна, коров две, сенокосу косарей на пять; в третьего вышешипанного Осипа Загорулки дочь удова, которая была за Лукяном Лищенком, у нее сын Гаврило; корова одна.

Двор Ивана Тимофеевого сына Безсмертного, в нем живет удова оного Ивана сына Николая жена Мотря, у нее дочерей две; лошадь одна, корова одна, сенокосу косарей на четыре, да в той же хате с нею живет в соседях Михайло Крухмаленко, у него жена Вивдя, дочерей две.

В дворе вдова Агафия Максимова дочь Петрова жена Ярошенка, у нее дочерей две; корова одна.

К тому двору часть пустого места ее ж, Ярошенковой, да против нее ее ж, Ярошенковой, пастовник с вербами.

Место пустое, где прежде жил Яков Уласов сын Уласенко з садом и вербами.

Оного ж Уласенка сын Михайло, купивши лес за мостищем и за хутором Косачевым, в оном живет, а другой брат его Яким жил у тестя своего Якубинского в хуторе, прозываемого Гороховского.

Хата пустая подданного Якима Михайлова сына Мищенка, который имеет гай и оным владеет (кой состоит в урочищи Ципкине помеж Галайбинского хутора) Денис Наумицин, он же и Светличный по купле, да другой их же гай помеж Филенкового в урочище за Олшаною.

В дворе вдова Анастасия Дорошиха Тимошенкова, сын Тимофей, дочь одна.

Помеж Данила Тарасенкова двора пустой пляц Юска Денги, ныне во владении Грицка Аксененка до выплаты оного пляца Семеном Денженком.

В дворе Леска Филипенкового сына Хилченка живет сын Иван Хилченко, жена его Евдокия, сынов два – Федор да Иван; лошадь одна; хутор имеет в Синих Онучах, поля во всех руках дней на десять, сенокосу косарей на десять.

В дворе Наума Еременка сына Рибана живут в двух хатах сыни его: в одной хате Михайла, жена его Химка, сынов три – Иван, Федор да Петро; в другой хате – Яков, жена его Ирина, сын Наум, дочь една; третий их брат Корней, жена Агафия, сыны Гаврило, Апанас да Иван, дочь Гапка; у Михайла лошадь една, пара волов, коров две, у Якова вол один, корова одна, овец четыре, у Корнея лошадь одна, волов пара, сенокосу во всех их косарей на десять, поля пахотного во всех руках на шесть дней.

В дворе Овсей Андреев сын Андрейченко, жена его Катра, сынов два – Тимофей да Наум; пастовник з садом да на том же пастовнику и клуня.

Пастовник, где прежде жил Иван Тимофеев сын Тимощенко, а потом сын его Иван, кой умре, а ныне оной пастовник под владением дочери его Фески, кои за мужем Грицком Петровым сыном Ровненком.

В дворе Герасим Лесков сын Хилченко, который в ревизии написан купивши место поселился пятой год и тим себя козаком называет, жена его Анна, сынов два – Михайло и Федор; лошадь одна, корова одна, на дворе хата одна с коморою, винокурня на одного котла.

Хата пустая с постовником и вербами Якима Михайлового сына Мищенко, сына его Константина.

Двор Якима Яковлева сына Уласенка, в нем ныне живет Юско Лавринов сын Фененко, у него жена Настя, сын Макар, дочь одна; лошадь одна, корова одна.

В дворе Апанас Яченко, о котором старожиле показывают, что тое место было подданного Карпа Миронового сына Ковалья, какое место продал оной подданный Коваль посполитому Гаврилу Воловнику, а оной Воловник продал Якиму Омелку.

На коем дворе в другой хате живет посполитого Тимофея Алексева сына Алексеенка сын Юско, жена его Анна, сын Филип; сенокосу отческого косарей на три, поля пахотного на три дня во всякой руке.

Пляц пустой Василя Саенка, который пляцем владеет Василь Штучка, кравец посполитый.

Вновь поселился Василя Прокопова сына Середы сын Димитрий, жена его Катра, дочь една; лошадь одна.

В дворе Прокоп Андреев сын Андрееченко, он же и Алексеенко Боткал, жена его Пелагия, сынов три – Федор, Моисей и Корней, дочерей три; лошадь одна, корова одна.

Того ж двора часть, на котором поселились братья его, Прокоп, Иван и другой Иван, первого Ивана жена Феска, дочь една, другой Иван вдов, дочь една; лошадь одна, корова одна.

Дворовое место Василя Середы, на оном поселился Павло Будник, на коем дворе две хаты: в одной живет реченный Павло Будник, у него жена Гарпина, дочь одна; лошадь одна, корова одна; в другой хате брат его Василь, жена его Улияна, сын Овсей, дочь одна; лошадь одна, корова одна.

В дворе Григория Аксенова и брата его Федора живут в пяти хатах: в одной Грицко Аксенов, жена у него Вовдя, дочерей трое; у Семена и Грицка пахотного поля на два дня, сенокосу на три косаря, лошадей двое, коров четыре; в другой хате – Семен Лавринов сын Аксенов, жена его Мария, сынов два – Степан да Максим, дочерей две; в третьей – Василь, Иосиф, Василя жена София, сын Грицко, дочерей две, Иосифа жена Улиана, сын Ярема; лошадей двое, волов пара, коров две, поля пахотного на три дня, сенокосу на пять косарей; в четвертой – Павел Грицков сын, у него жена Улиана, сын Игнат, дочерей две; лошадь одна; в пятой – удова Апанаса Данилова сына жена вдова Настя, дочь одна, сын Иван; постовник на пять братов по равной части.

Двор Семена Алексеенка, в нем живет сын его Иван, жена его Мария, сын Артем, дочерей две; лошадь одна, корова одна, поля пахотного на три дня, сенокосу на три косаря.

Хата пустая, в которой жил Иосиф Кондратов сын Куторга, а ныне оною хатою владеет Василь Карпенко.

В дворе Иосифа Матвеева сына Мануйленка хат две: в одной живет умершего Евфима Мануйленка жена его вдова Кулина, сынов два – Антон и Петро, дочерей две; корова одна; в другой хате – умершего Юска жена Гапка, у нее дочь една, коя выдана замуж за Василя Безуна, которой Безун в той же хате и живет; сенокосу косарей на шесть.

В дворе Карпа Миронового сына Ковалья живут сыны его в двух хатах: в первой – Василь, жена его Катерина, сынов два – Алексей да Семен, дочерей две; лошадь одна, коров две, сенокосу на два косаря; у Василя имеется хутор с лесом и около лесу того поля дней на два и хата, в которой живет теща его удова Олена, его ж хутор за Иосифом Рыжим.

Две хаты бездворные: в одной живет Яков Иванов сын Быковец, жена его Параска, дочь одна; в другой – Лаврин Любович, жена его Параска, дочь една.

Место пустое с огородом, где прежде жил Петро Петрич, которым владеет посполитый Петро Омелченко.

Двор Семена Остапового сына Москаленка, жена его Марта, сын один Левко, дочь одна Мотра да при нем в том же дворе живут в одной хате братья его родные два – Трофим и Иван; лошадей двое, коров две, сеножать продана отцом на семь косарей посполитому Грицку Мизенку, другая на три косаря посполитому ж Федору Павленку, також лес в урочище Черничового посполитому Грицку Аксененку.

В дворе Давида Иванова сына Суховеенка сына его Кирила жена его вдова Марина Петрова дочь, сынов два – Данило и Алексей, Данилова жена Мелашка, дочерей две, в Алексея жена Феска, сын еден; лошадь одна, сенокосу косарей на пять, коров две.

В дворе Василя Иванова сына Багнюка живет Павел Тимофеев сын Попко, жена его Татьяна, сынов два – Яков, Вакула, дочь одна; сеножать на три косаря.

Двор Ивана Иванова сына Будника, в котром две хаты: в одной живет вдова Настаска Будничка, сын один Иван; сеножать косарей на три; другая хата впусе, к тому ж двору принадлежит остров с вербами.

Место пустое, где прежде жил Степан Супруненко, которым ныне владеет посполитый мирочник Леско Шостак.

Место пустое з гайком, прозываемое Закутовщина.

Двор Гаврила Прокопиева сына Воловика, в оном дворе две хаты: в одной живет Иосиф Воловик, жена его Мария, сын Василь, дочерей две; сенокосу косарей на два; в другой хате брата его родного Захария жена Настаска, сынов два – Иван и Алексей, у Ивана жена Параска; того ж двора поля на четыре дня заставил Антону Косачу.

Хата Михаила Рибина сына его Федора Рибина, жена его Анна, сын еден.

Место подданного Алексея Алексеенка, на коем построил пришедший з Курске Иван Гапченко хату, и ныне там живет сын его Игнат Гапченко, жена его Евдокия, дочь одна; корова одна.

Двор Ивана Емельянова сына Омелченка, на оном две хаты: в первой живет сын его Петро Омелченко, жена его Зенка, сын Лаврин, жена Адарка, сынов два – Кирило и Семен; лошадь одна, вол один, поля пахотного на два дня, сенокосу на четыре косаря; в другой хате племян-

ник его, Омеляненко, Иван Омелченко, жена его Улиана, дочерей две; лошадь одна, сенокосу на три косаря, корова одна.

Место посполитого Ивана Черного, на нем живет пришлый из Алтиновки Овсей Поцопайло.

Двор умершего Петра Пескового, в оном живет дочь его удова Одарка Василиха, дочь одна; корова одна; в оном дворе строение: хата с коморою и ледовая, да на том же пляцу комора построена, где шинкуется гетманская горелка.

Место мазепинского Цилюрика отобрано от законных монастыря Новомлинцкого, на котором устроен двор шинковый, в нем живет ныне Иван Остапов сын Санбулат, у него жена Параска, дочь одна, сын Михайло; лошадь одна.

Двор Ивана Еремеева сына Козла, в нем живут сыны его Зенко и Пилип, у Зенка жена Маруся, дочь една; корова одна.

Место пустое посполитого Ивана Кулика, он же и Стокоз.

Там же неподалеко пустых два места посполитских: одно Козлово, другое Ведмедево.

Там же и третое пустое место посполитское.

Двор посполитого Якова Будника, в нем живет сосед его Гаврило Ведмедь, жена его Палажка, сын Омелко; в оном дворе оногo Будника винокурня на три котла.

Против винницы Будниковой пустое место брата его Федора Будника, а подле того места пустое место Стокоза, при тех же местах еще пустое ж место Василя Калченка.

Двор посполитого Козмы Санбулата, ткача, жена его Ксения, дочь една; безгрунтовый.

Двор Макара Яременка, посполитого, в нем живет дочь его удова Мария Макаровна, которая перво была в замужестве за Иваном Поповичем, с которым имеет сына, у него жена Феска, сын Иван, дочь една; а после она, Мария, за другим мужем – глуховского гарнизона каптенармусом Андреем Евфимовым, с которым имеет сына Мартина; до оногo ж двора имеется сенокосу на три косари.

Двор Марии Макаровны, в оном строения две хаты: в одной живет посполитый Сидор Кондратов сын Катурга, у него жена Анна, дочь одна; в другой хате – Петра Солоха жена его Мария, у нее дочь одна.

Место, прозываемое Городок, на котором жил посполитый Пархом Дзюнзик.

За Гончаровкою на урочище, прозываемом Шолковище, пустая Сухомлиновская гребля изменника Мазепы, на котором повыше старой гребле зачинается вновь строится плотина.

Конопотський краєзнавчий музей ім. О.М. Лазаревського. № ПП-I-72. С. 1–31 зв. Оригінал.

Опубліковано: Дегтярьов С. І. Маловідомий опис м. Батурина 1760 р. // Сумський історико-архівний журнал. 2010. № VIII–IX. С. 32–66.

№ 134

1760 р. – З ПРОЕКТУ ЗАСНУВАННЯ В БАТУРИНІ УНІВЕРСИТЕТУ

<...> Его сиятельство, ясновельможный и высокоповелительный малороссийский гетман граф Кирила Григорьевич Разумовский, соединяя склонность таковую народную к наукам с настоящими неудобствами к произведению оных, а при том помышляя, сколь достоинство, ему вверенное от Ея императорскаго величества, всемилостивейшей государыни, одождает

его, твердое и благоугодное положил намерение, с Божиею помощью и высочайшим соизволением Ея императорскаго величества, щастливо ныне царствующей императрицы и самодержицы, на предбудущие века и на память имени своему, в городе Батурине, под своею собственною протекциею, основать, учредить и утвердить неподвижно университет, со всеми его упражнениями и преимуществами, которыя в самодержавном государстве оному приличны ...

II. О законах университетских

1.

Понеже Ея императорское величество, всемилостивейшая государыня, весь край Малороссийский вверить и препоручить соизволила правлению его сиятельства графа Кирилы Григорьевича Разумовского, его постановила малороссийским гетманом, то, докое Бог жизнь его продолжит, да и утвердится от Его же императорскаго величества ему, яко малороссийскому гетману, для удобнейшаго охранения прав, преимуществ и порядка университетскаго, быть фундатором и протектором университета малороссийскаго Батуринскаго, а по его кончине, кому угодно явиться, оное же имя протектора, а не фундатора, препоручить.

2.

Инаугурацию университету Батуринскому учинить по примеру других европейских университетов и праздновать юбилеум на будущие века каждого столетия два раза с принятыми при таких торжествах обрядами и церемониями, то есть в 50 лет и во 100 лет.

3.

Ректор университета постановляется каждого года новый, из первостатейных того же университета профессоров, выбором и, по латинскому языку, квалификацию ему на то время отдавать *Magnificus*, а по приличию русскаго наречия – высокопочтенный.

4.

Ректору прерогативы все те дозволить, которые в обыкновении у всех европейских университетов.

5.

Для отправления новых положений университетских и судов случающихся, учреждается университетское директориум, в котором заседать ректору яко президенту, а прочим первостатейным профессорам – так как членам.

6.

Никто из студентов кроме криминальных преступлений не должен ни пред каким иным судом стать, кроме университетскаго директориума, в котором и осужден быть должен приличным наказанием, ежели надежда есть к исправлению, а ежели нет, изгнан да будет из университета, в криминальных же делах предан да будет суду гражданскому <...>

11.

Всяк, желающий учиться в университете вышшим наукам, явиться должен у ректора, который, по экзамене, должен его вписать в книгу, нарочно к тому учрежденную, а потом, последую его желанию и намерению, отослать, при писменном виде, к такому профессору, котораго лекции учащемуся потребны; а студенту дозволить, хотя бы он и не шляхетский сын был, для одобрения носить шпагу или саблю.

12.

Из школ Киевской, Черниговской, Переяславской, Белогородской и из польских или других каких училищ принимать в студенты за аттестатами тех мест, откуда они пришли, о их честном состоянии и поступках не ниже, как по окончании класса реторическаго. Чего ради и в тех

училищах малороссийских ни под каким видом желающих обучаться в Батуринском университете не удерживать, но отпускать свободно <...>

14.

Студент имеет три года, а не меньше, быть при университете и его от наук ни под каким видом не отлучать противу желания его. А по окончании наук должен он на публичных диспутах успех свой объявить в тех науках, к которым прилежал, с напечатанием своих диспутиаций, после котораго акта дан ему будет аттестат за ректорскою рукою; и таковых Его ясновельможность да одобряет определением к местам с чинами приличными, предпочитая неученым, как в гражданской, так и в военной службе, или, ежели пожелают искать своего щастия в службе Ея же императорскаго величества Великороссийской, Его ясновельможность, яко протектор университета, да предстательствует об нем. Бывших же на содержании университетском производить тут же в магистры, доктора и профессоры.

15.

Понеже науки по справедливости между благороднейшими упражнениями считаются и не терпят никакого принуждения, того ради как в семинарию, так и в университет не принимать никаких крепостных людей, разве он вольным от своего владельца учинен будет и снабден письмом, за помещиковою рукою и свидетелей, при печатех, отпускным вечно <...>

III. О семинарии университетской

Понеже учение богословское оставляется на попечение прежних школ в Малой России, яко то училищ: Киевскаго, Черниговскаго, Переяславскаго и Белгородскаго, и не известно, каждой ли ученик определит себя по окончании нижних там классов в университет для обучения высоким наукам; а нужда неминуемая и в том есть, дабы со временем происходить могли в учителя, доктора, магистры и профессоры природные малороссийские люди, свободных же и своим собственным иждивением в университете обучившихся одолжать не можно оставаться в службе университетской; сверх того, кроме ученых людей, потребны будут и служители, некоторые хотя в науках основание имеющие, при архиве, типографии, корреспонденции, библиотеке и книжной лавке: того ради необходимо потребно завести при университете семинарию, состоящую из сорока человек <...>

IV. О университете и профессиях онаго

<...> 2.

В университете отправляться имеют лекции следующие:

1. Профессия: латинское красноречие с толкованием классических авторов.
2. Профессия: логика, метафизика и философия практическая.
3. Профессия: права натуральные и юриспруденция.
4. Профессия: древности и история литеральная и политическая, генеалогия и геральдика.
5. Профессия: физика теоретическая и практическая.
6. Профессия: физика экспериментальная и математика со всеми ея частями.
7. Профессия: анатомия.
8. Профессия: химия.
9. Профессия: ботаника и история натуральная <...>

О директоре

1. Контора экономическая университетская, в которой сумма содержаться университетская имеет, производится строение, выдается жалованье, закупаются припасы, правятся деревни, вся экономия содержится, типография, собирается библиотека, содержится сад ботанической,

театр анатомической и лаборатория химическая, закупаются физические инструменты, содержится строение и служители.

2. Тою конторою ведать имеет директор, при котором должен быть секретарь, переводчик, два канцеляриста: один для вещей, до наук касающихся, содержащий почитать, а другой до экономии, четыре писца и архивариус.

3. Директор в расположения лекций мешаться не имеет, а принадлежит то ректору и директории, в ученом собрании директории присутствовать он должен, уступая правое место ректору, и смотреть, так ли все отправляется, как установлено, и что усмотрит не согласное намерению, о том Его ясновельможности, яко протектору, представлять. Таковый надобно, чтоб был употреблен из малороссийских ученых людей <...>

Реестр тем расходам, которые потребны из временной суммы на строение университета:

1. Церковь Божия, летняя и зимняя, с утварью.
2. Десяти профессорам покои с их потребным хозяйством, то есть поварнями и проч.
3. Доктору и лекарю покои такие же.
4. Девять малых аудиторий для чтения лекций, в числе которых и камера физическая и оптическая.
5. Театр анатомической.
6. Аудитория большая для диспутаций и промоции ученых.
7. Покои на 40 человек семинаристов.
8. Покои на 20 человек студентов.
9. Рефектория их или трапеза.
10. Директориум с архивом.^a
12. Контора директорская с архивом.
13. Библиотека.
14. Книжная лавка.
15. Духовнику с причетом.
16. Учителям латинского языка.
17. Инспектору семинарии.
18. Учителям верхняго класса латинского языка.
19. – «- истории и географии.
20. – «- французского языка.
21. – «- греческого.
22. – «- танцовальному.
23. – «- фектовальному.
26. Переплетная.
27. Карцер.
28. Больница.
29. Портомойня.
30. Ограда.
31. Гауптвахта.

^a Пункты 11, 24, 25 у документі відсутні.

32. Учредить вольный и на порядочном основании и честных правилах недалеко от университета трактирный дом, содержащийся охотниками, которых много сыскать можно везде, а сие весьма потребно будет.

33. Построить запасной двор для живности и став при университете для рыбы <...>

Чтения в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете. 1863. Кн. 2. Раздел V. «Смесь». С. 67–85.

№ 135

1764 р., жовтня 18. – РАПОРТ Д. СТОЖКА ГЕНЕРАЛЬНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ КАНЦЕЛЯРІЇ ПРО СТАНОВИЩЕ КОЛОДНИКІВ І КОЛОДНИЦЬ, ЗАДІЯНИХ НА РІЗНИХ РОБОТАХ У БАТУРИНІ

В силу ордера Генеральной войсковой канцелярии, сколько именно ныне налицо в Батурине на работах колодников и колодниц находится и с которого времени, за какие вини и откуда, и на сколько год определены, сочиня именную ведомость, при сем репорте сообщаю^а; и хочай они колодники и надобные для разных здесь при нацеональном доме работ – зимою чищення з коменов сажи, а при кирпичном заводе для ввозки в печи сирого и для вывозки з печей жженого кирпича, також для выпалки кирпича ж, для жжения уголя, рубки в лесах и при выпалки кирпича дров, к деланию возов и саней, а летного времени к деланию сирого кирпича, которого архитектор Квасов²⁸⁹ требует, даби впредь во всякое лето било по пяти сот тысяч виделовано, для делания около саду очищения каналов и других разных работ – но что к каждому с них, колоднику, в приудержании к побегу (коим инним уже к виживу их сроки зближаются, а други что уже от долговременного их зде бития крайне обезсилели и работать не здолеют) по одному караульному, а к другим, кои сумнительни, и по 2 человека приставляется, и потому, ежели и считать нынешние на их издержуемие харчи також и в день даемие по деньги, на одеяние и обувь, хочай нужные, то выходит на всякого в год (кроме нынешней дороговизны хлеба) по 7 руб. 60 коп., о чем я и пред сим представлял в скарбовую канцелярию, а ежели почесть и козака едного в той же суме, то всяк колодник обойдется вище 15 руб. Для чего не повелено ль будет з тех колодников, кои работать не могут, да и тех, коих я более обнадеживанием отпуску их от побегу удерживал, почему они уже здесь долговременно и прожили без побегов, освободить, а остальных, ежели неможно (зачем) помиловать и освободить же, то куда заблагоусмотрено будет отсель взять, оставя здесь только по крайней мере какових надежнейших человек 20. А работи, кои как и вишезначит надобни необходимо, те наймать по наряду либо подрядом исправлять.

Кроме же того, и сего за долг свой не упускаю в милостивое рассмотрение донесть, что те колодники ныне, по неимению в навозе довольного на торги хлеба, по дню и до трох дней, а иногда мало идыт хлеба. И так простирается здесь дороговизна, что уже до двох рублев четверть продается ржи и борошна ржаного, а хлеби печение, что били по копейки и по две копейки^б, то теперь по четири, по пять и по шесть копеек покупаются, о чем пред сим от меня по команде и в полковую Нежинскую канцелярию представлено. Та ж дороговизна чинится пер-

^а До списку внесено 68 осіб (ЦДІАК України. Ф. 51. Оп. 1. Спр. 18067. Арк. 28–33).

^б Слова *и по две копейки* вписані між рядків.

вее от недороду хлеба, а другое и от того, когда на торг что-либо вивезено будет, то казанниками как здесь в Батурине на торгах, так и по дорогам и в околичних местах скупают большею частию, нежели бедним для нужного их препитания и для колодников. И между тем егда винному курению запрещения не будет, то далее, а паче к весне, великое тому бедному народу и колодникам худо последовать может.

Сотник батуринский *Димитрий Стожко*

Помітка: Получено октября 25-го 1764-го году. Записав, доложить.

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 18067. Арк. 27–27 зв., 34. Оригінал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 221–222.

№ 136

1764–1769 рр. – БАТУРИН

ЗА ГЕНЕРАЛЬНИМ ОПИСОМ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Сотенное местечко Батурин на р. Сейме. Церкви: а) Введения пресвятой Богородицы; б) Святой Троицы и в) Покрова Богородицы. Козацких дворов – 214. Крестьянских дворов – 133, владения графа Кирилла Разумовского. Мелкие владения: а) батуринского сотника Дмитрия Стожко; б) батуринского возного Пантелеймона Косача; в) батуринского подкомория Григория Долинского; г) войскового канцеляриста Герасима Высоцкого; д) батуринского есаула Дмитрия Башуцкого; е) бунчукового товарища Петра Кочубея²⁹⁰ (на улице Гончаровке; в том дворе церковь деревянная старая во имя пресвятой Богородицы); ж) бунчукового товарища Федора Савича; з) войскового товарища Ивана Занкевича; и) гадяцкого полковника Антона Крыжановского; и) девичьего Новомлинского монастыря; к) значкового товарища Петра Вятковского; л) священника Ивана Петровского; м) значкового товарища Захария Подольского; н) священника Иоанна Джунковского; о) бунчукового товарища Петра Савича; п) казачьего депутата Нежинского полка Захария Карташевского; р) тайного советника Григория Теплова и с) генерал-майора Андрея Гудовича²⁹¹.

Лазаревский А. Обзорение Румянцевской описи Малороссии (Полк Киевский, полк Черниговский, полк Нежинский). Чернигов, 1866. С. 304–305.

РОЗДІЛ V
ЗГАСАННЯ
(1765–1802)

№ 137

1767 р.^а – З РЕВІЗІЇ НІЖИНСЬКОГО ПОЛКУ ПРО НЕРУХОМІСТЬ У БАТУРИНІ
ТА ЙОГО ОКОЛИЦЯХ, ЩО НАЛЕЖАЛА Д. СТОЖКУ

При городе Батурине

В одной сотне Батуринской Стожко жительство имеет на месте издревле шляхетском достояние от предков его по наследству, крепости не имеет.

К оному принадлежности:

Сенокос расстоянием от Батурина в 6 верстах в урочище Шолковице з ровчаком, прозванным Бариновским, Кондрашовский и Мелешковский на 60 косарей, сена нарощуется, когда не бивает в толоце 120 возов травы средственной, мерою в окружности 440 сажень; оной сенокос – наследственное от предков его, крепостей не имеет.

Сенокос расстоянием от Батурина в 5 верстах в урочище Шолковице, прозванный Побожовский, на 35 косарей; сена накошуеться когда не бивает в толоце 70 возов травы средственной, мерою в окружности 96 сажень; оной со благом достался ему от предков его без крепости.

Сенокос расстоянием от Батурина в 2 верстах за рекой Сеймом, прозванный Затиркевичевским, на 50 косарей; сена накошуеться 150 возов травы худой мерою; в окружности 234 сажень; оной сенокос куплен у бедствующей атаманки городской Марии Моисеевой дочери Хорошевичевой в 1756 году декабря 30-го дня за 81 руб., о чем в том копия при сем сообщается.

В смежности ж того сенокос на 8 косарей, прозванный Карпековский; сена накошуеться 8 возов травы худой: мерою вокруг 182 сажень. Оной сенокос наследственной ему, Стожку, от предков его, крепости не имеет.

Сенокос расстоянием от Батурина в 5 верстах к селу Митченкам, прозванный Козловский, на 18 косарей, мерою вокруг 954 сажень. Оной сенокос куплен сотником Стожком у вдовствующей войскового товарища Григория Козловского Елени Афанасиевой дочери в 1760 году августа 19-го дня за 64 руб., о чем в купчей копии при сем сообщается.

В смежности ж того сенокос, прозванный Цикаловский, на 3 косаре мерою вокруг сажень 111; оной сенокос ему, Стожку, достался от предков его, крепости не имеет.

В смежности того сенокос, прозванный Русановский, на 5 косарей; сена накошуеться 10 возов травы худой; мерою вокруг 165 сажень; оной сенокос наследственной ему, Стожку, от предков, крепости не имеет.

^а Датовано за суміжними документами.

В смежности того сенокос, прозываемый^а на 50 косарей, мерою в окружное 198 саженой. Оной сенокос куплен им, Стожком, у титулярного советника Матвея Михайлова сына Голенищева-Кутузова в 1760 году сентября 12-го дня за 22 руб., о чем с купчей копия при сем сообщается.

В смежности того сенокос, прозываемой Залесковской, на 15 косарей с малом перелеском мерою в окружность 300 саженой. Оной сенокос наследством ему, Стожку, от предков его, крепости не имеет.

Сенокос на 20 косарей в урочище Глинной расстоянием от города в 4 верстах мерою вокруг саженой 639 средней травы 30 возов, купленной у войскового канцеляриста и жителя батурина Николая Заньковича в 1754 году февраля 15-го дня за 20 руб., о сем в купчей копии при сем сообщается.

В смежности ж того сенокос, прозываемый Панченковский, на 15 косарей мерою в окружности 122 сажени. Оной сенокос наследной ему, Стожку, от предков его, крепости не имеет.

В смежности ж того сенокос, прозываемый Полководский, мерою в окружности 205 саженой. Оной сенокос наследной ему, Стожку, от предков его, крепости не имеет.

В смежности ж того сенокос, прозываемый Федорченковским, на 10 косарей мерою в окружность 360 саженой, становится 20 возов травы худой. Оной сенокос наследной ему, Стожку, от предков, крепости не имеет.

В смежности того сенокос, прозываемый Александровский, на 15 косарей, сена становится 10 возов травы худой; оной сенокос мерою в окружности 210 саженой, наследной от предков его, крепости не имеет.

Футор, прозываемый Косовичевский,
расстоянием от Батурина в 8 верстах в урочище Шиловце

Футор, прозываемый Косачевским, с винокурнею на три котла, из которых котлов викуривается 400 ведер для продажу, а хлеб и протчее употребляет собственной; доходу получает с оного в год 40 руб.

К оному футору принадлежит сенокос под тем же футором с лозами на 70 косарей, накошуетца 120 воз травы средственной; мерою в окружности 120 саженой.

Под тем же футором дубовый гай мерою в окружности 300 саженой.

Под тем же футором озеро, прозываемой Опадное, на котором только зимного времени рыба ловится и делится на 7 частей то озеро, с которых 5 принадлежит Горбаням, батуринским жителям, а Стожку – 2. Рыба употребляется в домовый доход.

Оной футор по вишеписаной принадлежности куплен в 1766 году марта 1-го дня у ревизорши Тетяни Сновской за 500 руб., о чем с купчей копия при сем сообщается.

Футор, прозываемый Лозинский,
расстоянием от Батурина в 4 верстах в урочище Гороховка

Футор ему, сотнику, з двоюродним его братом канцеляристом войсковим Яковом Стожком куплен у козачки и жительки тростянской Параскевии Иванихи Савченко в 1765 году марта 8-го дня за 100 золотих, о чем с купчей копии при сем сообщаем.

К оному футору принадлежит:

За футором расстоянием в 3 верстах между Сеймом и озером Гороховкою сенокос на 15 косарей. Сена накашиваетца 30 возов травы худой. Мерою окружною 469 сажней. Оной сенокос

^а Далі слово нерозбірливе.

достался Стожку по замене отческой от козаков и жителей атюшских Федора и Данила Рощенков з додачею 4 руб. и 60 коп., о чем с заменой записи копия при сем сообщаем.

Под тем же сенокос, прозываемый Дердиковский на 10 воз травы худой: мерою окружною в 213 саженой. Оной сенокос куплен у козака и жителя голенского Якова Дердика в 1767 году октября 15-го дня за 6 руб., о чем с купчей копии при сем сообщается.

Сенокос в урочище Гороховки расстоянием от футора в 3 верстах на 18 косарей, сена накашиваетца 36 воз травы худой; мерою вокруг на версту с четвертью. Куплен у козака и жителя батуринаского Федора Иванова в 1757 году февраля 16-го дня за 20 руб., о чем с купчей копия при сем сообщается.

Близ того ж сенокос на 20 косарей; сена накашиваетца 80 воз травы худой; мерою вокруг на 2 петисотнях верст. Куплен у козака и жителя меленского Дмитра в 1759 июня 18-го дня за 40 руб., о чем с купчей копия при сем сообщается.

Под тем же сенокос, прозываемый Книшовский. На 20 косарей; мерою в окружное 600 саженой. Оной сенокос куплен у козака и жителя батуринаского Захария Коропчевского в 1761 году февраля 1-го дня за 60 руб., о чем с купчей копии при сем сообщаем.

Близ того ж сенокос, прозываемый Хитаевский, на 5 косарей; сена скашивается 10 воз травы худой; мерою вокруг саженой^a. Оной сенокос наследной от предков его, и крепости не имеет.

Близ того ж сенокос, прозываемый Червонянский, на 3 косари; сена скашивается 6 воз травы худой мерою вокруг на 40 саженой. Оной сенокос наследной от предков, и крепости не имеет.

Близ того ж сенокос, прозываемый Поповский, на косарей^b; сена накашивается воз^c травы худой; в окружности на саженой^d. Оной сенокос наследной от предков и крепости не имеет.

Близ того ж сенокос, прозываемый Щербиновский, на 8 косарей; сена накашивается 16 воз травы худой; мерою вокруг на 314 саженой. Оной сенокос куплен у козака и жителя меленского Тимофея Щербини в 1763 году генваря 23-го дня за 10 руб., о чем с купчей копии при сем сообщаем.

Да близ футора дубовой, осиновой и березовой на дрова гай мерою в окружность 126 саженой наследственной ему, Стожку, от предков, крепости не имеет.

Под тем же футором лес дубовой и осиновой на дрова, а в том леси ему, сотнику, против предписаного на то его половина мерою в окружность 200 саженой. Оной же лес наследственной от отца и деда его, крепости не имеет.

Под тем же футором гай дубовой и березовой на дрова годной и на плетень мерою в окружность 925 саженой. Оной гай наследной от предков его, и крепости не имеет.

Под тем же футором зруб, прозываемый Нагоровский, мерою в окружность 162 сажений. Оной зруб наследной от предков его и крепости не имеет.

В смежности ж того зруб, прозываемый Луговский, мерою в окружность 200 сажений. Оной зруб наследной от предков его, крепости не имеет.

Близ того ж футора бор, прозываемый Рижовский; сосна, годний на дрова и на мелкое строение мерою в окружности 215 саженой. Оной бор наследной ему от предков, крепости не имеет.

^a Число не вказане.

^b Число не вказане.

^c Число не вказане.

^d Число не вказане.

Гай березовой и дубовой на дрова годной в урочище над дорогою, идучою от Ксензовки к Мелне расстоянием от хутора верстах^а мерою в окружность 322 саженой. Купленной у значкового товарища полку Нежинского Ивана Сурмачевского в 1760 году мая 12-го дня за 5 руб., о чем с купчей копии при сем сообщаем.

Под тем же гаем зруб гаевой и боровой мерою в окружность 212 саженой. Оной зруб наследной ему от предков, крепостей не имеет.

Поблизости оного хутора место зрубаное пустое, прозываемое Чечелевщина, мерою вокруг 188 саженой, наследное от предкрв его, крепостей не имеет.

Под тем же футором в урочищи Загребельном пасека, пчел 40 ульев, мед з оних продает в Батурине, и от того меду доходу получает 80 руб.

За тоєю ж пасекою озеро, прозываемое Осотне, в котором только зимнего времени ловится плотва про расход домашний. Оное озеро наследное от предков его, крепостей не имеет.

Под тем же футором Кириловским озеро, прозываемое Яблуновка, з двома ровчаками, в котором плотва ловится нечасто для домашнего расхода. Оное озеро наследное от предков его, крепостей не имеет...

Под Батурином на Сеймовой гребле з камней в млине принадлежит Стожку половинная часть, а другая – двоюродному брату его Якову Стожку, с которых камней в год перемеливает в то время разного хлеба 40 четвертей, и от того с половиной части получается розмер разного хлеба 20 четвертей. Оние камене куплены у двоюродного брата значкового полку Нежинского товарища Максима Стожка в 1762 году сентября 27-го дня за 160 руб., о чем с купчей копии при сем сообщаем.

На реке Сейму мельница разних владельцев, которая на два камени, и в которых один обще з двоюродним братом Яковом Стожком доставшийся по замене дедом их Федором Даниловим сином Стожком у значкового полку Нежинского товарища и жителя конотопского Ивана Петровского в 1722 году июля 3-го, о чем гетманом Иоаном Скоропадским видано уневерсал при сем сообщается; с которого половинная часть камней мелет для домашнего обиходу.

Пляц пустой на большом тракту в окружность 277 саженой, который занят строением Его сиятельства графа Кирилла Григориевича Разумовского. Оной же пляц достался ему, Стожку, от предков; крепостей не имеет.

Пляц над главным трактом близ церкви Покровской огорожений без строений мерою вокруг 100 саженой. Оний пляц наследной от предков его, крепости не имеет.

Пляц пустой под берегом мерою вокруг 150 саженой, наследной от предков, крепостей не имеет.

Пляц на береговой улице пустой мерою вокруг 102 саженой. Оной пляц куплен у козака и жителя батуринского Стефана Соловья в 1747 году мая 6-го дня за 15 руб., о чем с купчей копия при сем сообщается.

Пляц пустой на базарном месте на Киевской улице мерою в окружность 40 саженой. Оной пляц наследственной ему, Стожку, з двоюродним братом его Яковом Стожком от отца и деда его, крепостей не имеет.

В жилом его, Стожка, дворе скота: лошадей 2, волов 2, коров 2.

^а Число не вказане.

Футор Поросючка расстоянием от города Батурина в 8 верстах

Оной футор достался ему, Стожку, по наследству от предков его, крепостей не имеет.

К оному принадлежит:

В поле пахотной земле в трох руках 160 день.

В первой руки под местечко Бахач.

Оной лан в местечку Бахмачу в урочище близ гетманского гаю дней на 60 мерою квадратных сажень^а. Оной лан куплен у разных людей, а именно: у козака и жителя митченского Омеляна Мироненко в 1760 году июля 12-го дня на 12 дней за 30 руб.; у войскового товарища Григория Козловского на 5 ден в 1761 году августа 26-го дня за 4 руб. и 20 коп.; у жителя бахмацкого Кирилла Иванченка заменено на его собственную, Стожкову, наследную ниву на 3 дне у удовольствующого бунчукового товарища Семена Карпенка жени Ефросинии Петровой дочери на 30 ден в 1761 году июля 12-го дня за 15 руб., о чем с тех крепостей копии при сем сообщаем и прочее предшественное от предков его крепости не имеет.

В другой руки под село Митченки.

Оной к селу Митченкам близ того Поросюцкого футору на 50 ден мерою квадратних сажень^б, и на тому лану прикуплено на 44 дня у войскового товарища Ивана Козловского в 1756 году генваря 15-го дня за 6 руб., купчой копия при сем сообщаем. Земля наследственная от предков его, крепость не имеет.

В третьей руки под футор Порохонского.

Оной лан к футору Порохонского близ села Теници на 50 ден мерою квадратних сажень^с. Он, лан, куплен у бунчукового товарища Григория Иваненка в 1756 году июля 19-го дня за 40 руб., заменяно на собственную его, Стожкову, ниву наследную на 10 ден у козака и жителя митченского Данила Сомы в 1760 году июня 13-го дня, о чем с тех крепостей при сем сообщается.

Ежегодно на оной земле сеется ржи 20 четвертей, гречки четвертей^д, овса 5 четвертей, проса 3 четверти, ячменю 2 четверте, гороху четверть, пшеници четверть.

Сенокос под тем же футором сотничим в облозе состоящей на 260 косарей; сена накошуетца воз^е травы средственной; мерою в окружность 1166 сажней. Оной сенокос наследственной от предков его, крепостей не имеет.

В оном же хуторе его, Стожка, скот: лошадей 30, волов 15, коров 6, свиней 20 <...>

На трактовой Конотопской дороге мельница на один камень, которая мелет только в весеннее время и перемаливая чрез то хлеба 25 четверти, и от того доход получается 2 четверти. Оная мельница куплена им, Стожком, умершого полку Нежинского товарища Ивана Черняховского от сына ево Ивана ж в 1761 году февраля 1-го дня за 30 руб. без купчой <...>

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 57. Оп. 1. Спр. 55. Арк. 181–190 зв., 194–197 зв. Рукопис. Оригінал.

^а Число не зазначене.

^б Число не зазначене.

^с Число не зазначене.

^д Число не зазначене.

^е Число не зазначене.

**1772 р., вересня 28. – КУПЧА НА ПРОДАЖ ТАЄМНИМ РАДНИКОМ Г. ТЕПЛОВИМ
К. РОЗУМОВСЬКОМУ САДИБИ В БАТУРИНІ ТА ХУТОРА СКРИТНОГО**

1772-го году, сентября 28-го дня. Я, нижеподписавшийся тайный советник, сенатор и кавалер Григорий Николаев сын Теплов у всякого суда и кому о сем ведать надлежит, объявляю: продал я с доброй моей воли Его сиятельству генерал-фельдмаршалу и разных ординов кавалеру графу Кирилле Григорьевичу Разумовскому дом мой, состоящий Нежинского полку в городе Батурине, со всем строением каменным и деревянным, построенным мною на земле, уступленной мне от его ж сиятельства в 1760-м году, декабря 3-го дня, яко тогда бывшего гетмана, а при том с садом и прикупленными к оному дому двумя местами ланами; сверх же того хутор мой, прозываемый Скрытное, со всеми к нему принадлежащими землями, санными и лесными угодиями, також и рыбными ловлями, не оставляя за собою в Батурине и сотне Батуринской ничего из недвижимого моего имения, так как я владел и как значится в урядовых моих купчих по приложенному при сем реестру^а; а взял я за все то недвижимое мое имение от Его сиятельства денег 10 тыс. руб., которыя мною от сиятельства и приняты сполна; и позволяю Его сиятельству тем двором и хутором владеть вечно ему и наследникам его, а мне и наследникам моим до того проданного мною имения никакого более дела нет и не интересоваться, и от вступщиков ежели какия сыщутся с претенсиею к тому мною проданному имению, то от оной претензии моим правом и на собственном моем коште сам я и наследники мои Его сиятельства и наследников его защищать, охранять должны будем. В лучшее же таковой моей добровольной продажи достоверие и твердость, сия купчая моя запись за моею и упрошенных мною сведомых персон руками и печатями Его сиятельству генерал-фельдмаршалу графу Кирилле Григорьевичу Разумовскому от меня дана. К сему купчому запису продавец тайной советник, сенатор и кавалер Григорей Теплов в том, что вышеписанной двор, хутор, земли и угодия продал все в Батурине и около Батурина без остатка и деньги сполна все получил, подписуюсь с приложением моей печати.

При вышеписанной купле и продаже и при взятии денег свидетелем был и по прошению тайного советника, сенатора и кавалера Григорья Николаевича Теплова во свидетельство подписался при печати моей коллежский советник Григорий Васильев сын Козицкой.

При вышеписанной купле и продаже и при взятии денег свидетелем был и по прошению тайного советника, сенатора и кавалера Григорья Николаевича Теплова во свидетельство подписался при печати моей Правительствующего Сената секретарь Иван Григорьев сын Туманский²⁹².

При вышеписанной купле и продаже и при взятии денег свидетелем был и по прошению тайного советника, сенатора и кавалера Григорья Николаевича Теплова во свидетельство подписался генерал-адъютант Афанасий Лобысевич²⁹³.

Вышеписанный купчий запис, на уряде Ея императорскаго величества в земском повета Батуринскаго суде от продавца Его высокопревосходительства тайного советника, сенатора и кавалера Григория Николаевича Теплова чрез Его высокородие г-на писара генерального и Малороссийской коллегии члена Василия Григориевича Туманского²⁹⁴, сего 1772-го году октября 30-го дня, при письменном прошении з верующим письмом, от Его высокопревосходительства

^а Реестр не додається.

Его высокородию данным, персонально представляван, с прошением, по вписаню оного в урядовые земские книги, за обыкновенною конфирмациею, выдачи на вечнопотомственное проданными Его высокопревосходительством Его сиятельству генерал-фельдмаршалу и разных ординов кавалеру графу Кирилле Григоровичу Разумовскому, – именными в том купчом запису выраженными, то есть домом, состоящим в городе Батурине, со всем строением каменным и деревянным, з садом и прикупленными к оному дому двома местами и ланами, сверх же того хутором, прозываемим Скритное, со всеми к нему принадлежащими землями, сенными и лесными угоди, також и рибными ловлями так, как Его высокопревосходительство владел и как значится в урядових его купчих по приложенному при оном купчом запису реестру написанных, владение, по котором представлении означенной купчой запис в оном земском суде рассматриван и понеже по рассмотрению судовому явился сочинен в сходство малороссийского права книги статут в разделе 7-м, артикуле 1-м напечатанного, для того на оное от сторонни Его превосходительства прошение, з определения оного ж земского суда в урядовые земские книги на сей 1772-й год заведенные, от слова до слова под № 37 на листах 87, 88 и 89 с приложенным при том купчом запису, о крепостях тому проданному имению принадлежащих реестром в точности вписан и по той записки воместо виписе, за силу малороссийских же прав, той же книги статут в разделе 4-м, артикулах 13-м и 103-м напечатанных, засим суда земского стверженнем с подписом присутствующих на суде земском урядников и с приложением печатей, потребуемой стороне вышеупомянутому Его сиятельству генерал-фельдмаршалу и разных ординов кавалеру графу Кирилле Григориевичу Разумовскому, на вечнопотомственное вишевираженными в сем запису и в приложенном при оном реестре именными владение из земского повета Батуринского суда выдан году месяца и числа вишеписанных.

Судия земский повету Батуринского
Подсудия земский повету Батуринского
Писарь земский

Петр Забела
Самойло Гриценко
Федор Порохонский

Киевская старина. 1890. № 11. С. 341–343.

№ 139

1779–1781 рр.^а – 3 ОПИСУ НОВГОРОД-СИВЕРСЬКОГО НАМІСНИЦТВА²⁹⁵ ПРО ЗАБУДОВУ ТА СКЛАД НАСЕЛЕННЯ БАТУРИНА

Город Батурын с предместьями, владения Его сиятельства господина генерал-фельдмаршала, сенатора и разных орденов кавалера графа Кириллы Григориевича Разумовского. Имеет свое положение на гористом месте, при реки Сейме, на большой трактовой дороге с Москвы на Киев, от местечка Кролевця в 43 верстах. В нем церковей деревяних 5; публичного строения деревяного: суд земский 1, сотенное правление 1, амбар соляной казенной 1; партикулярного деревяного строения: лавок шинковых 42, крамных 9, мясных 10. Домов: его сиятельства 1, подсудка земского батуринского Гриценка приезжой 1 о восьми покоях, бунчукового товарища Платоновича 1 о восьми покоях, сотника батуринского Никиты Смалявского 1 о пяти покоях, абшитованного сотника Рижого 1 о трех покоях, умершого обозного полкового Покотили 1 о семи покоях, в сем доме и комиссарство по отводу. Войсковых товарищей: Димитрия Ба-

^а Документ № 139 розміщений за датою події.

шущкого 1 о трех покаях, Ивана Занкевича 1 о пяти покаях, Григория Приблуди приезжей 1 о четырех покаях, умершого войскового товарища Вядковского 1 о четырех покаях, отставного поручика Ивана Щетинского 1 о трех покаях, значковых товарищей Антона Косача 1 о пяти покаях, Ивана Лишня 1 о трех покаях, возного подкоморского Пантилеймона Косача 1 о четырех покаях, возного поветового Захария Подольского 1 о шести покаях, коморника Петра Попенченка 1 о трех покаях, бунчукового товарища Дмитрия Стожка 1 о семи покаях, депутата от козаков Захария Кордашевского 1 о трех покаях, умершого писаря земского Порохонского 1 о трех покаях, подписка земского Клементя Занкевича 1 о трех покаях, писаря сотенного Захария Милаевского 1 о четырех покаях, абшитованного значковаго товарища Иеремиа Жидикова 1 о трех покаях, протопопы Джунковского 1 о семи покаях, священников Григория Джунковского 1 дом о трех покаях. К оному местечку принадлежащие леса хотя имеются, но годние только на дрова для отопливания, (кроме лесов [его сиятельства]^a), а для строения обыватели, узнаючи надобности, [покупают на устье Сейму]^b в селе Устье сплавливаемые туда плиты соснового и дубового лесу. Пахатных и сенокосных земель [неизбыточно]^c, однако ж столько есть, что жители, призапасаясь в лете произрастениями, довольствуются без нужды до удобного опять времени для начатия земледелия. В том местечке: священников 6, в том числе протопоп 1, дияконов 2, причетников церковных 8; бунчуковых товарищей 2, отставной поручик 1; войсковых товарищей: служащих 2, абшитованный 1, возных 3; значковых товарищей: служащий 1, абшитованных 7, коморных 1; сотенных атаманов: вакансовый 1, абшитованный 1, асаул сотенный абшитованный 1, хоружий сотенный служащий 1, сотенных писарей местной 1, вакансовый 1, писарь почтоваго правления 1, подписков земских 2, почталионов 4, пушкарей 2; сотников: служащий 1, абшитованный 1, войсковый товариш и атаман сотенный батуринский 1.

Козаков выборных	14 дворов	28 хат	26 обывателей
Подпомощиков	214	241	234
В них винокуренных котлов	-	-	8
Посполитих его сиятельства	210	257	257
В них винокуренных котлов	-	-	12
Разных чинов церковных и священнических подсуседков	87	125	122
Посполитых:			
Монастиря Максаковского ²⁹⁶	1	1	1
Новомлинского девичогомонастиря	4	6	6
Монастиря Крупицкого	2	2	2
Козачих подсуседков	2	3	3
В тамошних чиновников и разночинцов винокуренных котлов	-	-	36
Священнических	-	-	6

^a Владельческих (примітка документа).

^b Обыватели при случае надобности покупают (примітка документа).

^c Невесьма довольно (примітка документа).

Живущий по найму в дворе бунчукового товарища Платоновича грек	-	-	1
Итого в оном местечке дворов козачих, посполитских и подсосудческих	534		в них хат 663
В том местечке обывателей	704		
Винокуренных котлов	62		

Через реку Сейм при оном местечке ходит два перевоза паромами, с которых на пристани, повыше города Батурина, принадлежит 1 к Батуринской волости, а на другой пристани – монастырю девичому Новомлинскому 1.

За перевоз оными взимается с проезжих заплата и за то получаемой доход отбирается в экономию Батуринскую и в тот монастырь. Фабрика при оном городе и завод белильной устроены от экономии Батуринской. В фабрики выработиваются сукна и карасеи, а в заводе воск билят и свечи делают. На реки Сейме имеется плотина, на которой мельничных амбаров разных владений 13 и в них кол 51, да машин две о шести колах, в коих 11 камней. Обыватели города Батурина получают свою прибыль от упражнения в хлебопашестве, от коего приобретенный хлеб и икупляя между тем оный в тамошнем городе на торгах, отвозят в местечки Короп и Новые Млины, а тамо испродавши, набирают горячее вино бочками и отвозят в города Ромен, Гадяч, Миргород, Пиратин, Переяслов и в монастырь Густинский²⁹⁷. [Промышленничать также^а] в домах своих горячим вином, медом и пивом, а иние обходятся ремеслами портническим, сапожническим да резническим. В лавках продаются с мелочных товаров холст, заполоч, платки бумажные и набойчатие, пестрая крашанина и съестные вещи; кроме сего отправляются в Крым за солью и на Дон за рибою, откуда возвратясь, развозят в вышеписанные города для продажи и в городе Батурине торгуют. Собираются в оном городе Батурине ярмонки в год по четыре раза, а торги в неделю по дважды. На оные ярмонки собираются с окрестных города Батурина мест поселяне и из Коропа (приезжают) з горячим вином, а из Стародубовского²⁹⁸ и Черниговского полков навозят деревянную посуду и разные домовые вещи. По ревизии 1764-го году показано:

	дворов	хат	душ обывателей
Козаков выборных	24	34	115
Подпомощиков	165	179	498
Посполитых:			
Его сиятельства	181	265	678
Монастыря Крупицкого Батуринского	1	1	5
Монастыря Новомлинского девичого	3	3	9
Разных чинов, церковных, козачих и священнических подсосудков	32	99	312

Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779–1781) / Підготовка до друку та передмова П. Федоренка. К., 1931. С. 410–412.

^а И промысл берут (примітка документа).

<i>Звание местечку Батурина казенного строения</i>	<i>Число</i>	<i>Описание строения с пояснением</i>
Суд земский	1	В оном суде комнат 5, а вниз ганками; во всех оных строениях дверей 8, окошек 15, груб 4, оно ж строения в длину 30 аршин и 15 вершков, в широту 9 аршин и 13 вершков, стены в высоту 4 аршин и 4 вершков, ганки в дину 5 аршин и 8 вершков, вширь 4 аршин и 5 вершков, з другой стороны пристроена кантора в длину 7 аршин и 8 вершков, вширь 4 аршин и 11 вершков, кришка на оном висотою 4 аршина и 9 вершков, под драню; оное строение старое
Особое строение		При оном суде особое строение с трома покоямы и сенми, чотирма дверми, 8 окошкы, к коему пристроена камора небольшая з одними дверми. В оном мери в длину 17 аршин и 14 вершков, в ширину 8 аршин, высоту 3 аршин и 12 вершков, под соломяною кришкою, на оном кришка в высоту 2 аршин и 10 вершков, совсем ветхое
Сотенная канцелярия	1	В оной канцелярии комнат во всех строениях 4, сены и дверей 7, окошек 9, груб 2; оно ж строения в длину 20 аршин и 8 вершков, в широту 11 аршин и 4 вершков, стены в высоту 4 аршин, кровля в высоту 5 аршин, под соломою; оное строение переставлено, старое При оной тюремная изба одна, з сенми и коморкою, в длину 21 аршин, в ширину 7 аршин, стены в высоту 3 аршин 7 вершков, кровля в высоту 2 аршин, под землею Особа комора под землею, в длину 6 аршин и 6 вершков, в ширину 6 аршин и 9 вершков, в высоту стены 3 аршин и 12 вершков, кровля в высоту 2 аршин; старая
Казенной погреб	1	Оной погреб в длину 9 аршин и 9 вершков, в ширину так же, в высоту стены 3 аршин и 12 вершков, к оному приделана шия в длину 3 аршин и 10 вершков, в высоту у 3 аршин, вширь 3 аршин и 2 вершков, кровля в высоту 3 аршин и 5 вершков, под драню; новой
Соляной амбар	1	Оной амбар в длину 8 аршин и 13 вершков, в ширину 9 аршин, сетны в высоту 3 аршин и 11 вершков, на оном кровля в высоту 2 аршин и 12 вершков, под земляною кришкою, ветхой. В коем нине казенная соль содержится

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 204. Оп. 2. Спр. 224. Арк. 130–130 зв. Оригінал.

Опубліковано: Батурина: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 229–230.

№ 141
1783 р., січня 27. – РАПОРТ ЗАСІДАТЕЛЯ
КОРОПСЬКОГО НИЖНЬОГО ЗЕМСЬКОГО СУДУ²⁹⁹
ДО НОВГОРОД-СІВЕРСЬКОГО НАМІСНИЦЬКОГО ПРАВЛІННЯ³⁰⁰
ПРО ЗНИЩЕННЯ ПОЖЕЖЕЮ ПОКРОВСЬКОЇ ЦЕРКВИ У БАТУРИНІ

Сего генваря 9-го с полдня в четвертом часу неизвестно по какой причине в местечку Батурине соборная церковь Покрове Пресвятия Богородицы совсем до последка, за неутушением многим количеством людей, згорела. И по виизследованию открылось, что оная гореть начала з середины по ненаблюдению оной церкви настоятелей. О чем наместническому правлению нижний земский суд репортует.

Дворянский заседатель *Нестор Лихошерстов*

Помітка: Получено генваря 30-го дня 1783-го года.

*Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 206. Оп. 3.
Спр. 552. Арк. 1. Оригінал.*

*Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів.
Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 230.*

№ 142
1783 р., лютого 24. – ПОЯСНЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ТОВАРИША В. КОСАЧА
ПРО СУТИЧКУ МІЖ КОЗАКАМИ БАТУРИНА ТА СОЛДАТАМИ
ПОЛОЦЬКОГО ПІХОТНОГО ПОЛКУ

Сего февраля 20 против числ ноччу козак батуринский Григорий Марченко и сын козака батуринского Ивана Самбулата Степан дали ему, Косачу, знать, что капрал Полоцкаго пехотнаго полку второй роты Карп Рублев, квартирующий в доме вишепысанного козака Ивана Самбулата, пришедшы напилой с несколько числом салдат, тож напилимы, напал [на] вишепоказаннаго Самбулата и жену его, також и детей быть немилосердным боем, почему он, Косач, для унятия той дракы пошел к двору оного Самбулата. И когда он, Косач, в жительствующаго не в отдаль Самбулата Дворянской Борзенской опеки Петра Попенченка да случывшагось тамо подпрапорщика Алексея Осовицкаго, находячогось при доме Его сиятельства графа Кирилли Григорьевича Разумовскаго в услужении землемером, начал о той дракы спрашивать, то в тот же самой час человек до 15 салдат со стороны с дручьем напавшы на него, Косача, били до их удовольствия, даже^а он от их убежал, а кто оны по именам и прозваниям он, Косач, узнать не смогл по причине темной ночи. Убежавши ж от них, велел быть в звоны и трещотки, а сам пошел в двор Его сиятельства графа Разумовскаго и состоящей тамо паубвахте команде о том объявил, требуя от оной помощи в унятии показанной дракы, о чем доложено от той команды господину подполковнику Полоцкаго пехотнаго полку Фастову. Возвратясь же отголь, он, Косач, и собравшы козаков подпомощиков до десяти человек, следовал для унятия драки, куда и команда до десяти человек салдат от двора Его сиятельства следовала ж. Не доходя ж до той

^а Далі одне слово нерозбірливе.

драки, встретился он, Косач, на мостовой с капитаном второй роты Бурцевым и поручикамы Воиковым и Ржевским Полоцкого пехотного полку, с которых поручик Воик начал его, Косача, бранить и взывая^a приказывал взять под караул. А Бурцев выговаривал формально сии слова: «Что де ты зделал тревогу напрасно, а разбоя нет никакого». В чем он, Косач, посылается на козака батуринаского Григория Марченка, а протчих при том будучих, на коих бы послаться можно, упомянул и не тае. Он же, Косач, не возвращаясь туда ж, ишел да стрел абшитованного асаула сотенного Марка Ахматова и подданного Его сиятельства графа Разумовского батуринаского Кондрата Сытника побытых. Как же он, Косач, и команда прибыли на драку, то она еще хотя не уняту застала, однако зараз тогда разбежались все салдаты, кроме один с них был им, Косачем, словлен и отдан под караул вышеписанной команды, в чем он посылается в свидетельство штаба Его превосходительства господина генерал-поручика Гудовича³⁰¹ канцелярии на писаря Якова Яковлева, коллежских канцеляристов Никиту и Ивана Кругликов, но и тот отою командою отпущен лы или где содержится он, Косач, не известен. Между же тем он, Косач, сведал, что уже козак батуринаский Федор Книш, он же и Гурок, был в смерть убит, а жители батуриские разнаго звания люды, собравшиесь на тот случай, протестовали ему, Косачу, что оны салдатамы вооруженными и неоруженными быты были, и притом хотя капитан Бурцев и поручики Войков и Ржевский находились, но боя не уняли, в чем всем он, Косач, если повеленно будет, и присягу учинить имеет. Кто ж именно притом з жителей батуринаских были, про коих он известен сообщает при сем реестру, по опрошении же им, Косачем, в вышеписанном репорте на другой число день представлено к нему, Косачу, при письменном виде козачьим сином Степаном Самбулатом двору обнажение салдатские тесаки, которим вид при сем сообщении, и что показано наподлинно подписался³⁰².

Начальник батуринаской войсковой товарищ

Василей Косач

Держархів Чернігівської обл. Ф. 1092. Оп. 1. Спр. 95. Арк. 21–22 зв. Копія.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 231–232.

№ 143

1787 р., не пізніше 11 серпня^b. – ДОНЕСЕННЯ СВЯЩЕННИКА
БАТУРИНСЬКОЇ ТРОЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЄПИСКОПУ

НОВГОРОД-СІВЕРСЬКОМУ ТА ГЛУХІВСЬКОМУ ЦАРІОНУ³⁰³

ПРО ТИМЧАСОВЕ ПРИЄДНАННЯ ПАРАФІЯН ДО МИКОЛАЇВСЬКОЇ ПАРАФІЇ

Сего августа^c на поданням от меня с составом моим священником Троицкой Батуринаской церкви Иоанном Петровским и прихожани той же церкви Вашему высокопреосвященству донош[ением] с прошением повеления распечатания наш[ей] приходской Батуринаской старой Троицкой церкви и дозволения до сооружения новоначатой на [ка]менном и доделанной у[же] до самих осмериков, а олтарного цоппула до са[мой] главы церкви ж, иметь в ней священнослуж[е]ние, учинена от Вашего высокопреосвященст[ва] резолюция такава: «Если просители

^a Далі одне слово нерозбірливе.

^b Датовано за датою отримання в консисторії.

^c Число не вказане.

нерадиво так стараются о устроении церкви, то приход той приписать к другим церквам, коих довольно в Батурине и без оной»; как же оной наш Троиц[кий] Батуриной приход положение свое им[еет] ближе к Никольской Батуриной церкви, нежели к другим церквам, для того Вашего высокопреосвященства всенижайше про[сим] оной наш Троицкой приход к означ[енной] Николаевской Батуриной церкви повелеть до сооружения новой нашей Троицкой церкви причислить, також и иметь еседмично з священниками той церкви священнослужение и преподавать прихожанам нашим христианские треби нами самими и о том не оставить учинить архипастирскую милостивейшую резолюцию.

О вышепрописанном нижайше просит

Священник Троицкой Батуриной церкви

Власий Белый

Резолюція: Я разумею не о причислении поп[ов], но о уничтожении совсем оной па[ра]хии, буди прихожани не в состоя[нии] дооружить и содержать церковь. Поп мнит о доходах хотя и яко нерадивых и лишить дол[жно] оних. Предложить о сем правл[ению] и что окажется репортовать велеть. Илея

Помітка: Получено августа 11-го дня 1787 года.

Держархів Чернігівської обл. Ф. 712. Оп. 1. Спр. 64. Арк. 12–12 зв. Оригінал.

Опубліковано: Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 232–233.

№ 144

1788 р., березня 2. – 3 ЛИСТА К. РОЗУМОВСЬКОГО ДО СИНА АНДРІЯ ПРО ПЕРЕБУВАННЯ В БАТУРИНІ

<...> У нас время становится, похоже, на весну, но еще снег в Батурине не вовсе сошел, а дале к Киеву и Полтаве его уже нету. Здоровьем моим похвастать не могу, а дожидаюсь весны. Как скоро ездить верхом и ходить пешком можно будет, то ласкаю себя быть поздоровее, хотя нередко надежда обманывала, но то было в С[анкт]-Петербурхе. Авось, либо в Батурине получше будет? При желании моем совершенного здоровья остаюсь

г[раф] К. Разумовский

Приватний архів Розумовських (Відень). Арк. 634–634 зв. Автограф.

Опубліковано: Віденський архів гетьманського роду Розумовських / Упорядкування, вступ, передмова, коментарі, додаток, ілюстрації С. П. Потапенко. Т. 1. К., 2018. С. 95.

№ 145

1795 р., липня 23. – 3 ЛИСТА К. РОЗУМОВСЬКОГО ДО СИНА АНДРІЯ ПРО ПЕРЕБУВАННЯ В БАТУРИНІ ТА СТАН БАТУРИНСЬКОЇ ЕКОНОМІЇ

<...> Помнится, писал я тебе, что Чубука опять принят, то уже дальней и нужды нету другого искать. Разве бы у вас попался какой с отменными искусством и дарованиями, то о таком, не входя в обязательство, отписаться можешь. Об Уливи не слыхал, в Ригу я о нем не писал да и писать не буду, а естли он ко мне явится, добро пожаловать. Я условие вашше с ним оправ-

даю. А з Риги дорога сюда известная, только бы он желание его оказал, я уверяю, что прямо его сюда впровадят. Но ежели он воидет с кем-либо другим в обязательство или пристанет к первому его господину Апраксину, в таком случае хороший мне лекарь весьма нужен будет.

Теперь я сюда переселился, Гиббертовского нашол везде запутавшимся. Дом мой здешный стал, я тоже, и слаб, и болен, дров доставать и трудно, и чрезвычайно дорого. С таким снарядом не смею я на зиму здесь пуститься. Послал Яковского своего архитекта осмотреть дом киевской, возможно ли его привести в такое состояние, чтоб на зиму в него водвориться. Если же нельзя, то думаю в Почеп переселиться.

<...> Я все в одном положении, нога больная, худо служит, да и все, кажется, идет на разлад в моем корпусе, как и во всей моей экономии. По сие время и то не знаю, что теперь англичане поделяют – Штатер в Почеповской, а Томсон в здешней экономиях?

Есть новой род экономического земляного строения, называемой *riché*, которой весьма усовершенствуется в Вене, так что в изданных всем книжках обещают и архитекторов из ученых сему под устройство доставлять, хто пожелает. Прошу потрудиться и договориться с таким строителем, буди сищешь, и мне доставить. Прощай <...>

Приватний архів Розумовських (Відень). Арк. 708 зв.–709 зв. Автограф.

Опубліковано: Віденський архів гетьманського роду Розумовських / Упорядкування, вступ, передмова, коментарі, додаток, ілюстрації С. П. Потапенко. Т. 1. К., 2018. С. 110–111.

№ 146

1797 р., лютий. – ВІДОМІСТЬ ПРО НАСЕЛЕННЯ БАТУРИНА

Разночинцов	– 15
Купцов	– –
Мещан	– –
Козаков	– 766
Козачих подсоседков	– 3
Казенных крестьян	– 16
Владельческих крестьян	– 1019
Итого	– 1819

Центральний державний історичний архів України в м. Києві. Ф. 1336. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 170, 202. Оригінал.

Опубліковано: Батурина: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів. Вид. 2-е, доповн. Чернігів, 2012. С. 233–234.

**1801 р.^а – ОПИС ПАМ'ЯТНИКА НА МОГИЛІ ОСОБИСТОГО ЛІКАРЯ
К. РОЗУМОВСЬКОГО Х. ДУССИКА В БАТУРИНСЬКОМУ
КРУПИЦЬКОМУ МИКОЛАЇВСЬКОМУ МОНАСТІРІ**

Широкі батуринські степи! Немало крові пролилось на них за кращу долю України, немало забутих, самотніх могил розкидано на їх безкраїх просторах <...>

В них тліють кості людей, що грали колись ту чи іншу роль в нашій історії і зложили свої тут кості – чи то в боротьбі за волю і щастя рідної України, чи просто знайшли собі тут місце вічного упокоєння випадково, будучи закинутими з далекої батьківщини на Україну волею вибагливої долі. До сеї останньої категорії батуринських могил належить, між іншим, і могила придворного лікаря останнього гетьмана України – Хоми Дуссика <...>

Се був найкращий, найулюбленіший лікар останнього гетьмана України, з яким він повсякчас сварився, сперечався <...>, але без котрого, тим не менш, не міг обійтись рішуче ні однієї хвилини <...>

По національності Дуссик був знімчений чех, викликаний хворим гетьманом із Австрії на місце попереду закликаних із Франції доктора Ді Фаї і лікаря Ено. В родинній хроніці Розумовських він відомий під іменем Чубука <...>

Уявляє вона^б із себе середнього розміру саркофаг з монолітного сірого граніту з горельєфним скульптурним фасом попереду, понівеченим атмосферичними явищами зовнішньої природи і руками некультурної людини; але пильно роздивляючи його, можна й тепер ще добре на нім розрізнити фігури двох стоячих на раковинах і піддержуючих руками епітафію римських жінок в античних одягах; у одній з них хтось уже одбив голову, а у другій – одну руку; потерлись повсякчасними дощами, снігами, холодними вітрами і понівечені кимось милі, ніжні симпатичні риси їх правильних, симетричних лиць – ніс, зуби, очі й покрита злегка флером печалі, трохи сувора, але приємна ухмилка <...> Подзюбані якимось грубим оружем їх тонкі, ніжні пучки на ногах і руках, степовим порохом забилися і мохом заросли складки їх прозорої легкої одежі <...> Але не дивлячись на все се, збереглися ще, хоч і померклі вже, деякі риси, що свідчать про колишню тонку роботу гробниці, про вмілу, артистичну руку її скульптора <...>

Лаконічна епітафія, вирізана на ній, звучить:

«Под сим каменем положено тело почившего раба Божия господина надворного советника, медицины доктора Фомы Петровича Дуссика, скончавшегося в Батурине 1801 года декабря 20 дня. Жития его было 36 лет. Да почит с миром».

Різниченко В. З минулого Батурина (Історичні нариси). К., 1916. С. 17–19, 22.

^а Документи №№ 147, 148 розміщені за датами події.

^б Йдеться про гробницю.

<...> В последние годы жизни своей граф Кирилла Григорьевич был занят постройками дома и церкви в Батурине. Дом этот существует до сих пор; он находится на самом краю Батурина, на местности, называемой Тепловкой в честь Григория Николаевича Теплова. Строение стоит на обрывистом и живописном берегу Сейма. По обеим сторонам его находятся два больших двухэтажных флигеля, которые теперь почти в развалинах. Средний корпус носит еще следы прежнего великолепия. Многие комнаты украшены лепною работою и имеют до сих пор паркетные полы. На восточной стороне дома, к р. Сейм, находится балкон, украшенный восемью колоннами тосканского ордера. За домом расположен липовый сад с правильными аллеями. Дом этот, равно как и церковь Воскресения Христова, о которой придется нам говорить ниже, никогда не были вполне отделаны. Фельдмаршал умер, не достроив ни дома, ни церкви, а после смерти его некому было не только думать о новых постройках, но даже поддерживать старые, и все существовавшее в Батурине стало с необыкновенною быстротою разрушаться.

Занимаясь украшением имений своих, Разумовский не забывал об усовершенствовании хозяйства: в 1797 г. выписал он испанских овец с завода князя Лихтенштейна и таким образом может считаться одним из первых основателей овцеводства в России; разводил шелковицу и вводил шелководство в Яготине; выписывал машины, заводил мельницы, усовершенствовал свечную и суконную фабрики в Батурине и пр. Есть предание, что Разумовский первый развел в Малороссии пирамидальные тополя <...>

Почти ежегодно фельдмаршал объезжал малороссийские свои владения, но настоящею его резиденцией был Батурин. Он жил в сломанном теперь огромном деревянном доме, который он сам построил в начале своего гетманства и который вместе с другими гетманскими маестностями и самим Батурином был ему подарен Екатериной³⁰⁴ в 1764 г.^a <...>

В Батурине Разумовский зажил, как и всегда, истым вельможею и о гостеприимстве его до сих пор говорят в Малороссии. Батуринский дом в первые годы пребывания графа Кирилла Григорьевича был открыт для званных и незванных, стоило только явиться к хозяину – и гости сколько хочешь. Гости проживали по месяцу и более. Каждому назначалось особое помещение, особая прислуга и предоставлялось требовать для прогулок какой угодно экипаж. Гостем мог быть каждый дворянин или чиновник. За стол Разумовского садилось ежедневно до 50 человек; кроме того подавался обед и в комнаты гостям, не желавшим участвовать за общим столом. На праве гостей были и офицеры почетных караулов, которые назначались к графу как к фельдмаршалу и полковнику Измайловского полка. За обедом ежедневно играл домашний оркестр, а к концу обеда за десертом пели певчие. Старик Разумовский особенно любил малороссийские песни, которые у него певались на славу. Часто, когда певчие начинали какой-нибудь народный припев, граф Кирилл Григорьевич замечал: «Вот эту песню певал я, будучи хлопцем». Ходил он плохо от боли в ноге и являлся из внутренних комнат своих не иначе как в перчатках, т. к. страдал хираргою <...>

^a Автор помиляется – Батурин був дарований Єлизаветою у 1760 р. (Див. документ № 131).

При нем находились: дворецкий, камердинер, подлекарь, 2 карлика, 4 парикмахера, 2 их ученика, 2 кондитера, их помощник, три их ученика, кофешенк, его помощник, мундшенк, его помощник, ученик, кедлермейстер, 3 квасника, 2 их ученика, тафельдекарь, 2 его помощника, 3 женщины для чистки серебра, домоправитель, 2 писаря, 3 мальчика, 2 солдата, писарь при графине Софье Осиповне Апраксиной³⁰⁵, 2 геодезиста, 4 ученика, камер-лакей, 10 лакеев, 4 ездовых лакея, казак, марке, 2 скорохода, 2 егеря, 13 охотников, 3 кухмистра, помощник, припешник, хлебник, ученик, 11 кухонных учеников, хлебница, капельмейстер, 14 музыкантов, 18 певчих, конюший, берейтор, ясельничий, 2 кучера, 2 форейтора, 4 ямщика, 40 конюхов, 7 учеников в лазарете, 2 надзирателя, 2 женщины, кастелянша, 17 прачек, 7 белошвеек, 2 коровницы, 2 ученицы их, седельник, 2 шорника, 3 слесаря, 4 кузнеца, медник, каретник, переплетчик, 2 их ученика, 2 портных, 3 столяра, 2 их ученика, серебряник, 3 живописца, квартирмейстер, корзищик, обойщик, резчик, 18 сторожей, 15 разных лиц, находившихся при некоторых служителях графа; всего 261 человек. Все они получали жалованье от графа, которое ежемесячно простиралось до 2 тыс. тогдашних ассигнационных рублей. Ежедневно для стола графа и его прислуги выходило: целый бык, 10 баранов, 100 кур и пр.

За 4 месяца до своей кончины граф Кирилл Григорьевич ездил осматривать церковь (где он похоронен), которая в то время еще строилась. Это была его последняя прогулка. Он окончил жизнь 3 января 1803 г.

Граф Кирилл Григорьевич похоронен в <...> батуринской церкви Воскресения Христова. Граф Андрей Кириллович, получивший Батуриу в наследство, поставил над могилой отца мраморный памятник в виде пирамиды с гербом, урною и рельефным медальоном покойного, окруженным лавровым венком. Надгробная надпись гласит: «Здесь покоится тело Его сиятельства господина генерал-фельдмаршала, сенатора, действительного камергера и орденов российских Св. Апостола Андрея Первозванного, Св. Андрея Невского, польского Белого Орла и голштинского Св. Анны кавалера графа Кирилла Григорьевича Разумовского, родившегося 1728 года марта 18 дня и скончавшегося в Батурине 1803 года января 9 дня в 2 часа пополудни. Жития его было 74 года 9 месяцев и 22 дня».

Против памятника в деревянной рамке сохраняется шитый герб Разумовского. В алтаре находилось стальное узорчатое кресло, формою похожее на курульный стул, принадлежавшее гетману; сень над престолом из серебряного глазета служила, по преданию, балдахином над катафалком фельдмаршала. Сверх того, у входа в церковь с левой стороны находится картина, изображающая Божью Матерь, которая, говорят, перенесена из покоев графа Кирилла Григорьевича. В самом Батурине в саду П.А. Кочубея, называемом Кочубеевщина, существует еще дубовый пень, на который, по преданию, любил садиться Разумовский.

Васильчиков А. Семейство Разумовских. СПб., 1880. Т. 1. С. 462–464, 466, 467, 486.

КОМЕНТАРІ

1. *Кисіль Адам* (1580 – 3 травня 1653) – державний діяч Речі Посполитої. Походив зі старовинного волинського шляхетського роду. Власник великих маєтностей в Україні. У 1639 р. одержав посаду чернігівського каштеляна, 1641 р. став сенатором Речі Посполитої. З 1646 р. – київський каштелян, з 1647 р. – брацлавський воєвода, з 1649 р. – київський воєвода. Під час Української революції був постійним представником Речі Посполитої на переговорах з гетьманським урядом. – Док. 1

2. *Хмельницький Богдан* (бл. 1595 – 27 липня 1657) – видатний державний діяч, полководець, гетьман України (1648–1657). Після 1618 р. перебував у складі Чигиринської сотні реєстрового козацького війська. У середині 1640-х рр. вступив у конфлікт з представниками місцевої польсько-шляхетської адміністрації. У грудні 1647 р. з невеликим загоном козаків вирушив на Запорозжя. Очолив національно-визвольну війну українського народу, під час якої було створено Українську козацьку державу. Складна геополітична ситуація на півдні Центрально-Східної Європи змусила Б. Хмельницького укласти 8 січня 1654 р. у Переяславі військово-політичний союз з Московським царством. – Док. 1, 2

3. Йдеться про *Прозоровського Семена Васильовича* (? – 1660) – боярина, який у 1628–1629 і 1649 рр. був путивльським воєводою. – Док. 2

4. *Ляпунов Іван Захарович* – путивльський воєвода у 1649 р. – Док. 2

5. *Розрядний приказ* – один з центральних органів державного управління Московського царства у другій половині XVII – на початку XVIII ст., який відав військовими справами, обліком служилих людей, а також російськими залогами в українських містах. – Док. 2, 6

6. *Московське царство* – багатонаціональна держава, до складу якої наприкінці XV – на початку XVI ст. увійшли землі Північно-Східної Русі. – Док. 2, 6, 12

7. *Небаба Мартин* (? – 6 липня 1651) – один із соратників Б. Хмельницького, чернігівський полковник (1649–1651). Загинув у битві поблизу гирла Сожу в липні 1651 р. – Док. 2

8. *Посольський приказ* – один з центральних органів державного управління Московського царства у середині XVI – на початку XVIII ст., який відав зносинами з іноземними державами. – Док. 4, 5, 24, 29, 83, 85

9. Йдеться про *Батурицький Миколаївський Крупицький монастир*. Заснований за доби Київської Русі на березі р. Сейм біля сучасного с. Осіч Бахмацького р-ну. Зруйнований у середині XIII ст. Відроджений на початку XVII ст. Діяв до 1922 р. Відновлений у 2000 р. – Док. 4, 5, 11, 17, 19, 23, 27, 28, 58, 59, 88, 89, 92, 94, 118, 128, 139

10. *Олексій Михайлович* (19 березня 1629 – 29 січня 1676) – другий московський цар (1645–1676) з династії Романових. За його царювання державний устрій Московської держави почав набувати ознак абсолютизму. Соборне уложення 1649 р. остаточно закріпачило селян та розширило права дворянства і купецтва. Церковна реформа патріарха Никона (1666) викликала розкол церкви. Зовнішня політика відзначалась активною експансією щодо сусідніх країн. За Андрусівським перемир'ям 1667 р. та «Вічним миром» 1686 р. Москва здобула Лівобережну Україну з Києвом. – Док. 4, 5, 8–10, 27

11. *Хованський Іван Микитович* (? – 1664) – боярин, князь. Під час війни з Польщею у 1632–1634 рр. брав участь у штурмі Смоленська і був там воєводою. – Док. 5

12. Йдеться про *Приказ Большого прихода*, який вперше згадується у 1573 р. Займався збиранням торгових зборів з крамниць, митниць, перевозів. – Док. 5

13. *Хілков Федір Андрійович Молодий* (? – 1657) – боярин і воєвода. У 1645 р. призначений белгородським воєводою. У 1652 р. у Путивлі вів перемовини з Богданом Хмельницьким. – Док. 6

14. *Протасьєв Петро Данилович* – путивльський воєвода у 1652–1653 рр. – Док. 6

15. *Чернігівський полк* – адміністративно-територіальна і військова одиниця Української козацької держави в 1648–1782 рр. Полковий центр – Чернігів. – Док. 6, 139

16. *Ніжинський полк* – адміністративно-територіальна і військова одиниця Української козацької держави в 1648–1782 рр. Полковий центр – Ніжин. – Док. 7, 97, 100, 137, 138

17. *Золотаренко Іван Никифорович* (? – 7 жовтня 1655) – один із соратників Б. Хмельницького, корсунський, ніжинський полковник, наказний гетьман (1654–1655). – Док. 8–10, 83

18. *Гуляницький Григорій* – український військовий і державний діяч, полковник ніжинський (1656–1659) і корсунський. У 1649 та 1654 рр. за дорученням Б. Хмельницького очолював українське посольство до Москви. У 1654 р. відмовився прийняти присягу на вірність московському цареві. Сподвижник гетьмана І. Виговського, активний прихильник його політики. У 1659 р. як наказний гетьман протягом двох місяців обороняв Конотоп від московських військ під командуванням кн. О. Трубецького. Після зречення І. Виговського був усунутий з полковництва. У 1659 р. перейшов на бік Ю. Хмельницького. Один з ініціаторів укладання Слободищенського трактату 1660 р. У 1663–1664 рр. брав участь у поході армії під командуванням Яна Казимира і П. Тетері на Лівобережну Україну. У 1664 р. арештований і ув'язнений у фортеці Мальборк (Прусія). У 1667 р. звільнений, приєднався до гетьмана П. Дорошенка. З 1675 р. перебував на службі у польського короля. – Док. 11

19. Йдеться про «*Літопис Самовидця*» – український козацький літопис, опис подій у якому доведено до 1702 р. Ймовірний автор – Р. Ракушка-Романовський. Походив з Ніжина, належав до козацької старшини, а під кінець життя став священником у Стародубі. – Док. 12, 13, 15

20. *Брюховецький Іван Мартинович* (? – 7 червня 1668) – гетьман Лівобережної України (1663–1668). Народився на Полтавщині. Був старшим слугою у резиденції Б. Хмельницького, виконував деякі дипломатичні доручення гетьмана. У 1659 р. став кошовим отаманом, а згодом і «кошовим гетьманом» Запорозької Січі. У червні 1663 р. на Чорній раді у Ніжині обраний гетьманом Лівобережної України. Проводив промосковську політику, уклав з царським урядом Батуринські статті (1663), а у грудні 1665 р. підписав Московські статті, які значно обмежили права Гетьманщини, посилили її адміністративну і фінансову залежність від Московського царства. Після підписання Андрусівського перемир'я 1667 р. між Москвою та Польщею фактично очолив в Україні антимосковське повстання. У січні 1668 р. висловився за перехід України під турецький протекторат. Вбитий лівобережними козаками. – Док. 12, 13

21. Йдеться про *Батуринські статті 1663 р.*, підписані гетьманом Лівобережної України І. Брюховецьким з представниками царського уряду в Батурині. Вони містили додаткові пункти, за якими гетьманська адміністрація мала забезпечувати продовольством московське військо в Україні, повертати московським поміщикам селян-утікачів, українським купцям заборонялися ввезення та продаж горілки й тютюну у Московській державі. – Док. 12

22. *Пилипів* або *Різдвяний піст* – триває з 15 листопада (за ст. ст.) до Різдва Христового 25 грудня (за ст. ст.). – Док. 12

23. Йдеться про *Яна II Казимира* (22 березня 1609 – 16 грудня 1672) – польського короля (1648–1668). Намагався придушити національно-визвольну боротьбу українського народу. – Док. 13

24. *Переписні книги*, впорядковані російськими урядовцями у 1666 р., містять зведені відомості про чисельність населення Лівобережної України, що підлягало оподаткуванню. – Док. 14

25. Йдеться про *Конотопську битву* української армії на чолі з гетьманом І. Виговським та його союзниками кримськими татарами з московськими військами в червні 1659 р. під Конотопом (нині Сумська обл.). Рання весною 1659 р. 100-тисячна московська армія під командуванням О. Трубецького та Г. Ромодановського вдерлася до Лівобережної України. Наприкінці березня почалася облога Конотопа, яка тривала 2 місяці. Вирішальна битва відбулася 28–29 червня 1659 р. поблизу Конотопа. Проте І. Виговський не зміг скористатися перемогою. Старшинська опозиція організувала заколот проти гетьмана, і в жовтні 1659 р. І. Виговський зрікся булави. – Док. 14

26. Йдеться про *Новомлинський монастир*, заснований як чоловічий у середині XVII ст. на лівому березі р. Сейм. Знаходився між селами Нові Млини та Кербутівка. З 1658 р. діяв як жіночий. Підпорядковувався Батуринському Миколаївському Крупицькому монастирю. У 1786 р. володіння монастиря були секуляризовані. Існував до 1827 р. – Док. 14, 94, 136, 139

27. Йдеться про *Глухівські статті 1669 р.* – договір, підписаний 16 березня 1669 р. у Глухові гетьманом Лівобережної України Д. Ігнатовичем (Многогрішним) і представниками царського уряду. Договір декларував права України на основі Березневих статей 1654 р. Московські воєводи залишилися лише у п'ятьох містах і не мали права втручатись у справи місцевої адміністрації. Водночас гетьману заборонялося вступати у зносини з іноземними державами. – Док. 16

28. *Ігнатович (Многогрішний) Дем'ян Ігнатович* (бл. 1630 – після 1701) – гетьман Лівобережної України (1668–1672). Ймовірно, народився у м. Короп. Учасник Національно-визвольної війни українського народу. Чернігівський полковник (1664–1667), наказний гетьман Лівобережної України (1668). Уклав з царським урядом Глухівські статті 1669 р. Внаслідок змови козацької старшини у березні 1672 р. позбавлений булави і виданий представникам царського уряду. Засуджений на довічне заслання до Сибіру. 1688 р. звільнений. Перебував на російській військовій службі. У 1696 р. постригся у ченці. – Док. 16–18

29. *Літопис С. Величка* – видатна пам'ятка української історіографії початку XVIII ст. Автор – С. Величко довгий час перебував на службі у Генеральній військовій канцелярії й використав широке коло вітчизняних та іноземних джерел. – Док. 18, 21

30. *Самойлович Іван Самійлович* (? – 1690) – гетьман Лівобережної України (1672–1687). Походив із сім'ї священника. Освіту здобув у Києво-Могилянській колегії. Службу розпочав військовим писарем. Згодом веприцький сотник Гадяцького полку та красноколядинський сотник Чернігівського полку. Виконував дипломатичні доручення гетьмана І. Брюховецького. У 1668–1669 рр. був наказним полковником та полковником чернігівським. Після обрання гетьманом Д. Ігнатовича (Многогрішного) був генеральним суддею (1669–1672). Брав участь у старшинській змові проти гетьмана. На старшинській раді 17 червня 1672 р. обраний гетьманом. Виступав за соборність українських земель. На Переяславській раді 17 березня 1674 р. обраний гетьманом усієї України. Але після укладення Бахчисарайського мирного договору 1681 р. втратив владу над Правобережною Україною. Негативно ставився до «Вічного миру»

1686 р., який закріпив поділ України між Річчю Посполитою і Московською державою. 23 липня 1687 р. його було скинуто з гетьманства, заарештовано і відправлено до Москви, а звідти – на заслання до Сибіру. – Док. 19, 22

31. *Федір Олексійович* (30 травня 1661 – 27 квітня 1682) – московський цар з 1676 р. За його царювання був укладений Бахчисарайський договір з Османською імперією (1681), за яким Лівобережна Україна з Києвом залишалась у складі Московського царства. – Док. 20, 21

32. *Коломацькі статті 1687 р.* – договір, укладений 25 липня 1687 р. між новообраним гетьманом України І. Мазепою й козацькою старшиною, з одного боку, та московськими царями Іоанном і Петром та царівною Софією – з іншого. В основі лежали попередні українсько-московські договори, затверджені козацькими радами при обранні гетьманів Д. Ігнатовича (Многогрішного) та І. Самойловича. – Док. 21

33. *Мазепа Іван Степанович* (19 лютого 1639 – 21 вересня 1709) – видатний український державний діяч, гетьман Лівобережної України (з 25 липня 1687). Прагнув об'єднати в єдиній державі Лівобережжя, Правобережжя, Запорожжя, Слобожанщину. Передбачав створення в Україні станової держави західноєвропейського зразка зі збереженням традиційного козацького устрою. У 1709 р. уклав угоду зі шведським королем Карлом XII про відновлення державної незалежності України у союзі зі Швецією. Після поразки під Полтавою емігрував до володінь Туреччини у Придністров'ї, де невдовзі й помер. – Док. 21–26, 28–31, 35–40, 43–47, 53, 55–57, 59–62, 64, 66, 67, 69, 70, 72–76, 78–82, 93, 94, 98, 133

34. *Голіцин Василь Васильович* (1643–1714), стольник і чашник (1658), государів возниця (1666), головний стольник (1676), боярин (1676). У 1667–1677 та 1680–1681 рр. перебував в Україні. Після стрілецького заколоту 1682 р. зосередив у своїх руках керівництво державними справами. Після дворцевого перевороту 1689 р. позбавлений вотчин, маєтків, усіх привілеїв і засланий до Архангельського краю, де й помер. – Док. 24

35. *Неплюєви* – російській дворянський рід. Семен Протасійович на початку царювання Петра I був думним дворянином, а Леонтій Романович – окольничим за царя Федора Олексійовича та боярином за Петра I. – Док. 25

36. *Іоанн Олексійович* (1666–1696) – московський цар, син царя Олексія Михайловича. Під час стрілецького заколоту посаджений на престол 23 травня 1682 р. як «перший» цар. Після повалення та усунення від влади Софії Олексіївни у 1689 р. продовжував вважатися царем, разом з Петром I, до смерті у 1696 р. – Док. 26, 27, 29, 47

37. *Петро Олексійович* (30 травня 1672 – 28 січня 1725) – московський цар (з 27 квітня 1682), імператор (з 22 жовтня 1721). Молодший син царя Олексія Михайловича. Проводив широкомасштабну експансіоністську зовнішню політику. Здійснив ряд важливих реформ, що мали на меті шляхом європеїзації перетворити Московську державу в могутню імперію. Проводив політику обмеження політичної автономії Лівобережної України. Під час Північної війни 1700–1721 рр. завдав поразки шведському королю Карлу XII та його союзнику гетьману І. Мазепі. Після смерті його наступника І. Скоропадського не дозволив обрати нового гетьмана. Створена ним Малоросійська колегія мала на меті перебрати на себе важелі державного управління Гетьманщиною. – Док. 26, 27, 29, 47, 55, 56, 61, 64–66, 68–72, 79, 83

38. *Софія Олексіївна* (17 вересня 1657 – 3 липня 1704) – правительниця Московської держави (1682–1689). Після смерті брата Федора Олексійовича брала активну участь у боротьбі придворних боярських угруповань за владу. У травні 1682 р., спираючись на підтримку московських стрільців, домоглася проголошення царями Петра та Іоанна Олексійовичів і призначен-

ня її правителькою-регентшою. У вересні 1689 р. скинута з престолу Петром I і ув'язнена у Новодівочому монастирі. – Док. 26, 27

39. Йдеться про *Св. Дмитрія Ростовського* (світське ім'я – Данило Савич Туптало; 11 грудня 1651 – 28 жовтня 1709) – українського церковного діяча, письменника-енциклопедиста, проповідника. Навчався у Києво-Могилянській академії. 9 липня 1668 р. прийняв чернечий постриг у Києво-Кирилівському монастирі під іменем Дмитрій. Був ігуменом Максаківського Преображенського (1681–1682), Батуринаського Миколаївського (1682–1683, 1686–1692), Києво-Кирилівського (1697), Чернігівського Єлецького Успенського (1697–1699) монастирів. У 1701 р. був висвячений митрополитом Сибірським і Гобольським, а 4 січня 1702 р. – митрополитом Ростовським. Автор численних богословських праць, проповідей, літературних творів. Канонізований 22 квітня 1757 р. – Док. 28

40. *Тукальський (Нелюбович) Йосиф* (? – 1675) – український церковний діяч, виступав проти приєднання України до Московщини. У 1663 р. обраний митрополитом Київським. З 1665 р. – радник гетьмана П. Дорошенка. – Док. 28

41. *Генеральна військова канцелярія* – вища адміністративна установа Гетьманщини XVII–XVIII ст. Здійснювала військове, адміністративне і фінансове управління. Підпорядковувалася гетьману, а безпосередньо керував її діяльністю генеральний писар. – Док. 29, 102, 106, 108, 110, 111, 113, 114, 122, 124, 129, 130, 135

42. *Меншиков Олександр Данилович* (6 листопада 1673 – 12 листопада 1729) – російський державний і військовий діяч, князь (1707), генералісимус (1727). З 1685 р. – денщик Петра I, згодом – один із найближчих радників царя. У листопаді 1708 р. захопив і зруйнував Батурин, винищивши його захисників і жителів за підтримку гетьмана І. Мазепи. Після смерті Петра I 28 січня 1725 р. посадив на трон його дружину Катерину I. Був одним з ініціаторів ліквідації Малоросійської колегії та обрання гетьманом Д. Апостола. За правління Петра II звинувачений у державній зраді, усунутий від влади і засланий разом із сім'єю в Раненбург, а 1728 р. – у Березов. – Док. 31, 36, 60–66, 68–72, 74, 75, 77, 79, 80, 82, 93, 98, 114, 131, 133

43. Йдеться про *Рославця Петра Івановича* – українського військового та політичного діяча XVII ст., сотника почепського (1653–1657), полковника стародубського (1659–1663, 1668–1672, 1673–1676). У серпні 1676 р., перебуваючи у Москві, подав донос на гетьмана І. Самойловича, але був заарештований і відправлений на військовий суд старшини, який відбувся 6 січня 1677 р. у Батурині. Був засуджений до страти, але помилуваний Петром I, доставлений у Москву, а звідти – у Сибір, де і помер. – Док. 31

44. Йдеться про *Симеона Адамовича* – протопопа ічнянського (до 1661), ніжинського (з 1662). Знаний авантюрист та агент російського уряду в Україні за гетьманів І. Брюховецького, Д. Ігнатовича (Многогрішного), П. Дорошенка, І. Самойловича. У 1677 р. військовий суд приговорив його до смертної кари, яку було замінено ув'язненням у монастирі. Влітку 1677 р. С. Адамовича заслано до Сибіру. – Док. 31

45. Йдеться про ченця *Соломона*, якого гетьман І. Мазепа запідозрив у написанні доносу. Був відправлений до Москви, а звідти після катувань до Батурина, де й був страчений у 1692 р. – Док. 31

46. Йдеться про *Данила Васильовича Забілу* (бл. 1657 – після 1738) – бунчукового товариша. 1699 р. написав донос Петру I на гетьмана І. Мазепу, якому він і був виданий. Після катувань був засуджений до смертної кари, але помилуваний. У 1709 та 1716 рр. писав доноси на геть-

мана І. Скоропадського, за що 1718 р. був засланий до м. Архангельська. 1723 р. повернувся до Москви, а у 1727 р. – в Україну. – Док. 31

47. Йдеться про *Велику Вітчизняну війну Радянського Союзу 1941–1945 рр.* проти фашистської Німеччини та її союзників – складову Другої світової війни. – Док. 36

48. *Жучкова Руфіна Опанасівна* (12 вересня 1938 – 11 лютого 1998) – уродженка Батурина. Закінчила Хустське технічне училище (1959). З 1973 р. – науковий співробітник, з 1977 р. – завідувачка Батуринського краєзнавчого музею – відділу Чернігівського історичного музею, де працювала до 1997 р. – Док. 36

49. «*Гомін України*» – громадсько-політичний тижневик, що видавався Лігою Визволення України в Канаді. – Док. 39

50. *Братський Богоявленський монастир* заснований Київським братством у 1616 р. Його архітектурний ансамбль сформувався протягом XVII–XX ст. В ансамбль Братського монастиря входили також корпус духовної академії (1822–1825), дзвіниця (1756–1759), корпус настоятеля (1780 – середина XIX ст.). У 1935 р. дзвіницю, собор і поховання було зруйновано, інші споруди зазнали певних перебудов і втрат. На місці колишньої дзвіниці та двох її крил-прибудов збудовано головний корпус Києво-Могилянської академії.

Пустинно-Микільський монастир (спочатку жіночий, а потім чоловічий) – один з найдавніших монастирів Києва. Соборна церква монастиря збудована у 1713–1715 рр. коштом київського військового губернатора князя Дмитра Голіцина. Монастир був закритий і зруйнований 1934 р. – Док. 39

51. *Софійський собор у Києві* – всесвітньовідома пам'ятка історії, архітектури та монументального живопису першої половини XI ст. Збудований за князювання Ярослава Мудрого. – Док. 43

52. Йдеться про *Микільську церкву Києво-Печерської лаври* в Києві. – Док. 43

53. *Вознесенський жіночий монастир у Києві* заснований на початку XVII ст. У 1711 р. приєднаний до Флорівського монастиря (див. коментар № 55). – Док. 43

54. Йдеться про *Арсенал*, заснований 1764 р. неподалік від Києво-Печерської лаври на місці колишнього Вознесенського жіночого монастиря (див. коментар № 53). – Док. 43

55. Йдеться про *Флорівський (Флорівський) монастир у Києві*. Відомий з XV ст. У 1711 р. об'єднаний з Вознесенським монастирем (див. коментар № 53), переведеним з Печерська у зв'язку з будівництвом Старої Печерської фортеці. У 1722–1732 рр. на його території була зведена Вознесенська церква. – Док. 43

56. Йдеться про *Георгіївський собор у с. Данівка Козелецького району* – головну споруду Козелецького Георгіївського монастиря. Почав будуватися 1741 р. У 1756 р. горів, відбудований 1770 р. – Док. 43

57. Йдеться про *Троїцький собор Троїцько-Іллінського монастиря* в Чернігові, закладений 1679 р. Л. Барановичем. – Док. 43

58. *Богоявленський собор у Києві* був збудований у 1690–1693 рр. у стилі бароко. Входив до складу Братського (Богоявленського) монастиря. – Док. 43

59. *Могильовська хроніка* – пам'ятка пізнього білоруського літописання другої половини XVII–XVIII ст., що містила оригінальні відомості з історії України. – Док. 43, 67

60. Йдеться про *Орлика Пилипа Степановича* (11 жовтня 1672 – 26 листопада 1742) – українського державного діяча першої половини XVIII ст. Походив з чеського дворянського роду. У 1698–1700 рр. – писар у канцелярії Київського митрополита, у 1700–1706 рр. – стар-

ший військовий канцелярист, згодом регент Генеральної військової канцелярії. З 1706 р. – генеральний писар, найближчий радник гетьмана І. Мазепи. Гетьман України в еміграції (1710–1742). – Док. 45, 62, 83, 94

61. *Розумовський Кирило Григорович* (18 березня 1728 – 3 січня 1803) – останній гетьман козацької України (1750–1764), граф (1744), генерал-фельдмаршал (1764). Народився у с. Лемеші (тепер Козелецького р-ну Чернігівської обл.) у сім'ї козака Григорія Розума. Отримав домашню початкову освіту. У 1743 р. відправлений на навчання до Європи. Після повернення до Петербурга став камергером. 1746 р. призначений президентом Імператорської Академії наук. У лютому 1750 р. обраний гетьманом України. Державницькі заходи К. Розумовського, спрямовані на зміцнення автономії України, суперечили централістській політиці царського уряду. У 1764 р. на вимогу імператриці Катерини II змушений подати у відставку. Останні роки життя провів у Батурині, де помер і похований. – Док. 46, 103, 105, 106, 108, 110–112, 116, 120, 121, 125, 126, 129–134, 136, 138, 139, 142, 144, 145, 148

62. *Лубенський Мгарський монастир* заснований в 1619 р. коштом княгині Раїни Могилянки Вишневецької і збудований митрополитом Ісаєю Копинським. У 1692 р. на місці дерев'яної церкви коштом гетьманів І. Самойловича та І. Мазепи за проектом зодчого Іоганна-Баттиста Зауера був збудований кам'яний Спасо-Преображенський собор. У 1785 р. була збудована дзвіниця. Монастир існував до 6 серпня 1919 р., коли більшовики розстріляли ченців на чолі з ігуменом. Чоловічий монастир відроджено у Мгарській обителі у травні 1993 р. – Док. 48, 50, 52

63. *Порта Оттоманська* – прийнята в історії дипломатії та міжнародних відносин назва уряду Османської імперії. – Док. 55

64. Про затримання посла на деякий час у Батурині йдеться у чернетці листа до І. С. Мазепи Ф. О. Головіна від 13 січня 1704 р. (Див.: *Батуринський архів і другі документи по історії Українського гетманства 1690–1709 гг. / Рук. проекта и сост. Т. Г. Таирова-Яковлева; отв. ред. Т. А. Базарова. СПб., 2014. С. 93–94*). – Док. 56

65. Йдеться про *Балюза, де Жана Казимира* (4 серпня 1648 – 26 квітня 1718) – французького дипломата. – Док. 57

66. Йдеться про *Піренейський мир 1659 р.*, яким закінчилася війна між Францією та Іспанією. – Док. 57

67. Йдеться про *Голіцина Дмитра Михайловича* (3 червня 1665 – квітень 1738) – російського державного діяча, князя. На початку Північної війни – посол у Константинополі, київський губернатор. Вів переговори за дорученням О. Меншикова про капітуляцію Батурина. У 1708 р. сприяв обранню І. Скоропадського гетьманом. – Док. 61, 80, 82, 98

68. Йдеться про *Карла XII* (17 червня 1682 – 30 листопада 1718), короля Швеції (1697–1718), визначного полководця. Спираючись на економічну і політичну могутність Швеції, маючи в розпорядженні першокласні армію і флот, вів війни проти Данії, Польщі, Московської держави, Саксонії. 28 березня 1709 р. уклав з гетьманом І. Мазепою та кошовим отаманом К. Гордієнком шведсько-український союзний договір. За його умовами Карл XII визнавав Україну незалежною державою і зобов'язався надати допомогу українському уряду в боротьбі проти російських військ. Зазнав поразки від Петра I у Полтавській битві. Загинув під час облоги норвезької фортеці Фрідріхсгалле. – Док. 61, 64, 65, 72, 79, 83

69. Йдеться про *Чечеля Дмитра* (? – листопад 1708) – українського військового діяча. Походив з української шляхти Брацлавщини. У 1696–1708 рр. – полковник сердюцького полку, на

чолі якого брав участь у воєнних діях під час Північної війни. Прихильник гетьмана І. Мазепи. Наприкінці жовтня – на початку листопада 1708 р. керував обороною Батурина від московських військ, був поранений і потрапив у полон. Колесований у Глухові. – Док. 62 – 65, 69, 70, 98

70. Йдеться про *Кенігсека Фрідріха* (? – листопад 1708) – німця з Пруссії, фахівця-артилериста, гарматного осавула. Один з керівників оборони Батурина, під час якої був поранений, потрапив у полон і невдовзі помер. – Док. 62–65, 69, 70, 73, 75, 79, 85, 98

71. Йдеться про *Ломиковського Івана* (? – 1714) – українського державного діяча другої половини XVII – початку XVIII ст. Генеральний хорунжий (1689–1692), генеральний осавул (1692–1707), генеральний обозний (1707–1709). З 1709 р. – в еміграції. – Док. 62, 79, 94, 133

72. Йдеться про *Чуйкевича Василя* – українського державного діяча першої чверті XVIII ст. З 1702 р. обіймав посаду регента Генеральної військової канцелярії, у 1706–1709 рр. – генеральний суддя. Підтримував І. Мазепу в його прагненні відстояти українську державність. У день Полтавської битви 1709 р. залишив І. Мазепу і перейшов на бік Петра І. Заарештований і засланий до Сибіру, де постригся у ченці. – Док. 62, 79

73. Йдеться про *Гамалію Михайла Андрійовича* – генерального осавула в 1707–1709 рр. Підтримував І. Мазепу, за що у 1709 р. був заарештований і засланий. – Док. 62

74. Йдеться про *Максимовича Дмитра* (? – 1732) – українського державного діяча кінця XVII – початку XVIII ст. Генеральний бунчужний (1703–1708), генеральний осавул (1708–1709). Після поразки у Полтавській битві 1709 р. потрапив у московський полон. 1710 р. засланий до Архангельська, де і помер. – Док. 62, 83

75. Йдеться про *Лизогуба Юхима Яковича* (? – 1705) – українського державного діяча, генерального бунчужного (1688–1690), генерального хорунжого (1694–1698), полковника чернігівського (1698–1704), учасника Кримських походів 1687 та 1689 рр. – Док. 62

76. *Запорозька Січ* – військовий та адміністративний центр запорозького козацтва. – Док. 62, 133

77. *Лизогубівський літопис* («Летописец, или Описание краткое знатнейших действий и случаев, что в котором году деялося в Украини малороссийской обеих сторон Днепра и кто именно когда гетманом был козацким») – пам'ятка української історіографії, що охоплювала події в Україні з початку XVI ст. до 1737 р. Ймовірним автором літопису був генеральний обозний Я. Ю. Лизогуб. – Док. 63

78. *Чернігівський літопис* («Літопись, що в руських і польських сторонах діялося і якого року») – пам'ятка української історіографії XVII–XVIII ст. – Док. 64, 65

79. *Скоропадський Іван Ілліч* (1646 – 3 липня 1722) – гетьман Лівобережної України (1708–1722). Походив з козацько-старшинського роду. Народився в Умані. У 1674 р. переселився на Лівобережну Україну. У 1675–1676 рр. – військовий канцелярист гетьмана І. Самойловича, у 1681–1694 рр. – чернігівський полковий писар, з 1698 р. – генеральний бунчужний, у 1706–1708 рр. – стародубський полковник. На військовій раді у Глухові в листопаді 1708 р. обраний гетьманом. За його правління московський уряд значно обмежив права Української козацької держави. Намагався обстоювати залишки автономії Гетьманщини. Похований у Гамаліївському монастирі. – Док. 64, 65, 79, 81, 86, 89, 94, 114, 129, 133

80. Йдеться про *Носа Івана Яремовича* (? – 1715) – прилуцького полковника у 1708–1711 рр. – Док. 72

81. Йдеться про *Горленка Дмитра* (1660 – 1731) – прилуцького полковника (1692–1708), одного з найближчих сподвижників І. Мазепи. У 1708 р. разом з гетьманом перейшов на бік Карла XII. Супроводжував І. Мазепу в еміграції. У 1715 р. внаслідок конфлікту з П. Орликом повернувся в Україну. У 1715–1730 рр. жив у Москві, у 1731 р. отримав дозвіл повернутися в Україну. – Док. 72, 94, 107, 133

82. *Волконський Григорій Семенович* (? – 1721) – стольник (1686), генерал-майор (1705). Брав участь у Північній війні 1700–1721 рр. – Док. 73

83. *Дефо Даніель* (бл. 1660 – 26 квітня 1731) – англійський письменник і публіцист. Один з основоположників європейського реалістичного роману. Автор книги «Достовірна історія життя і діянь Петра Олексійовича, нинішнього царя Московії» (1723). – Док. 73

84. *Адлерфельд Густав* (1671 – 8 липня 1709) – шведський історик. Офіційний історіограф шведського короля Карла XII. Від 1700 р. до дня своєї смерті під час битви під Полтавою вів щоденник, в якому йдеться, зокрема, про бойові дії на території України. – Док. 75

85. *Петер Шенстрем* (1682 – 1746) – ротмістр, секретар королівської польової канцелярії, який під час Полтавської битви був особистим секретарем Карла XII. – Док. 76

86. Йдеться про *Давида Натаніеля фон Зільтмана* – барона, пруського підполковника, генерал-ад'ютанта, представника пруського короля Фрідріха I при армії Карла XII. – Док. 77

87. Йдеться про *Агрелля Свена* (1685 – ?) – капелана шведської армії. – Док. 78

88. Князь *Борис Іванович Куракін* (20 липня 1676 – 17 жовтня 1727) – сподвижник і свояк Петра I, дипломат, автор спогадів. – Док. 79

89. Йдеться про *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37

90. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68

91. Йдеться про *Шереметєва Бориса Петровича* (25 квітня 1652 – 17 лютого 1719) – російського військового діяча, дипломата, генерал-фельдмаршала (1701). – Док. 79, 83

92. Йдеться про *Ломиковського Івана*. – див. коментар № 71

93. Йдеться про *Апостола Данила Павловича* (4 грудня 1654 – 17 січня 1734) – українського державного діяча, гетьмана Лівобережної України (1727–1734). Прихильник політики гетьмана І. Мазепи. 25 жовтня 1708 р. приєднався до шведської армії, але згодом перейшов на бік Петра I. Після ліквідації Малоросійської колегії 11 жовтня 1727 р. обраний гетьманом. За його гетьманства було проведено Генеральне слідство про маєтності, реорганізацію фінансової системи. Відновив право гетьмана призначати генеральну військову старшину і полковників, повернув Київ під свою юрисдикцію, домігся амністії запорожців і дозволу на заснування Нової Січі. – Док. 79, 98, 99

94. Йдеться про *Горленка Д.* – див. коментар № 81

95. Йдеться про *Орлика П.С.* – див. коментар № 60

96. Йдеться про *Чуйкевича В.* – див. коментар № 72

97. Йдеться про *Гамалію М.А.* – див. коментар № 73 та *Максимовича Д.* – див. коментар № 74

98. Йдеться про *Досифея II Нотара* (31 травня 1641 – 7 лютого 1707) – єпископа Єрусалимської православної церкви, патріарха Святого граду Єрусалиму і всієї Палестини (1669–1707). – Док. 83, 84

99. Йдеться про *Левенгаупта Адама Людвіга*, графа (15 квітня 1659 – 12 лютого 1719) – шведського генерала, радника Карла XII. – Док. 83

100. *Халецький Михайло* (12 листопада 1679 – 24 січня 1715) – староста мозирський, обозний Великого князівства Литовського, литовський посол при московському дворі. – Док. 83
101. Йдеться про *Яна Себастьяна Шембека* (1672 – 8 квітня 1731) – державного діяча Речі Посполитої. Прибічник польського короля Августа II Фрідріха. Великий референдар коронний (1699–1702), сенатор, маршалок сейму (1701–1702), великий підканцлер коронний (1702–1712), краківський намісник (1706–1709), великий канцлер коронний (1712–1731). – Док. 83
102. Йдеться про *Августа II Фрідріха* (також Август II Сильний; 12 травня 1670 – 31 січня 1733) – короля Речі Посполитої (1697–1706, 1709–1733), курфюрста Саксонії (Фрідріх Август I з 1694). Його спроби внутрішніх реформ та посилення королівської влади виявилися невдалими, що дозволило Російській імперії посилити вплив у цьому регіоні. Союзник Петра I у Північній війні проти Швеції. – Док. 83
103. *Річ Посполита* — польсько-литовська держава, створена на підставі Люблинської унії 1569 р. – Док. 83
104. Йдеться про *Михайла Сервація Корибута Вишневецького* (1680 – 1744) – князя, державного та військового діяча Речі Посполитої. Польний гетьман литовський (1702), великий гетьман литовський (1703), великий канцлер литовський (1720), воєвода віленський (1735). Приєднався з військом до короля Станіслава I Лещинського. У 1709 р. був взятий російськими військами в полон, перевезений до Глухова, звідки втік за кордон. – Док. 83
105. Йдеться про *Христофора (Чарнуцького)* (? – 28 червня 1726) – ігумена Київського Пустинно-Микільського монастиря. У чернецтво вступив у 1700 р. в Києво-Печерському монастирі і незабаром був призначений викладачем Києво-Могилянського колегіуму (з 1701 р. – академії), де виконував обов'язки префекта і викладав філософію і богослов'я з 1706 по 1709 рр. У 1707 р. зведений в сан ігумена і призначений ректором академії. Водночас був настоятелем Києво-Братського монастиря. З 1709 р. – настоятель Київського Пустинно-Микільського монастиря і член Київської духовної консисторії. – Док. 83
106. *Юсуп* – сераскер, паша сілістрійський. – Док. 83
107. Йдеться про *Золотаренка І.Н.* – див. коментар № 17
108. *Варлаам Ясинський* (1627 – 22 серпня 1707) – український церковний діяч, митрополит Київський, Галицький та всієї Малої Росії. У 1667–1673 рр. – ректор Києво-Могилянського колегіуму, з 1684 р. – архимандрит Києво-Печерського монастиря. Автор церковно-релігійних творів, віршів, послань, листів, проповідей, полемічних трактатів. – Док. 83
109. Йдеться про *Казимира Яна Павла Сапегу* (бл. 1641 – 13 марта 1720) – державного та військового діяча Великого князівства Литовського. Під час Північної війни був на боці Станіслава Лещинського та Швеції. – Док. 83
110. Вірогідно, йдеться про *Михайла Казимира Коцелла* (1644 – 6 жовтня 1722) – державного та військового діяча Великого князівства Литовського, підкоморія ошмянського (1683–1685), каштеляна вітебського (1685–1700) і трокського (1700–1703), воєводу трокського (1703–1707), підскарбія великого литовського (1710–1722). – Док. 83
111. Йдеться про *Георга Бенедикта фон Огільвія*, барона (1644–1710) – російського генерала-фельдмаршала-лейтенанта шотландського походження. Перебував на австрійській військовій службі. У 1702 р. був прийнятий на російську службу. У 1706 р. виїхав до Саксонії, де був прийнятий на службу в чині фельдмаршала. – Док. 83
112. Йдеться про *Максимовича Д.* – див. коментар № 74.
113. Йдеться про *Сапегу Казимира Яна Павла.* – див. коментар № 109

114. Йдеться про *Пилипа Орлика*. – див. коментар № 60
115. *Селезневич Роман* – переволичинський дозорець. – Док. 83
116. Йдеться про *Любомирського Єжи Олександра* (бл. 1669 – 14 жовтня 1735) – державно-го діяча Речі Посполитої. – Док. 83
117. Йдеться про *Іоганна Рейнгольда фон Паткуля* (27 липня 1660 – 10 жовтня 1707) – ліфляндського дворянина, дипломата. З 1702 р. перебував на російській службі, з 1704 р. – генерал-поручик, учасник Північної війни. – Док. 83
118. Йдеться про *Петра Олексійовича*. – див. коментар № 37
119. Йдеться про *Дионісія* (Дмитра Жабокрицького; бл. 1652 – 1715) – єпископа уніатської церкви, єпископа Луцького (1702). Підтримував гетьмана І. Мазепу, за що 1709 р. був заарештований, а 1711 р. засланий до Соловецького монастиря. Невдовзі був повернутий до Москви, де і помер. – Док. 83
120. *Данила Гурчинин* – особистий лікар Петра I польського походження. – Док. 83
121. *Палій Семен* (Семен Гурко; 1640 – 18 січня 1710) – український державний та військовий діяч, полковник білоцерківський (фастівський), керівник національно-визвольної боротьби на Правобережній Україні наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Народився у м. Борзні. Був козаком Ніжинського полку, служив у війську гетьмана П. Дорошенка. З кінця 1670-х рр. перебував на Запорозькій Січі, де отримав прізвисько «Палій». – Док. 83
122. Йдеться про случького коменданта *Яна (Івана) Гросса*. – Док. 83
123. *Репнін Анкіта Іванович*, князь (1668 – 3 липня 1726) – державний та військовий діяч Російської імперії. Генерал-фельдмаршал (1724), учасник Північної війни. Перший генерал-губернатор Ризької губернії (з 1719), Президент Військової колегії (1724–1726). – Док. 83
124. *Сапега Ян Казимир*, граф (бл. 1672 – 22 лютого 1730) – військовий діяч Речі Посполитої. Великий литовський гетьман, визнаний Карлом XII (1708–1709). Розбив прибічника Августа II гетьмана польного Г.А. Огінського біля Ляховичів (12 квітня 1709). Після Полтавської битви перейшов на бік Августа II. Знову виступав проти Августа II у 1711 та 1716 рр. – Док. 83
125. Вірогідно, йдеться про *Ліпського Фелікса Олександра* – воєводу каліського у 1699–1702 рр. – Док. 83
126. Йдеться про *Лецинського Рафала Анджєя* (1650 – 31 січня 1703) – державного та військового діяча Речі Посполитої. Граф Священної Римської імперії, підстолий великий коронний (1676), стольник великий коронний (1677), хорунжий великий коронний (1683), воєвода каліський (1685), воєвода познанський (1687), староста генеральний великопольський і воєвода ленчицький (1692), підскарбій великий коронний (1702). – Док. 83
127. *Польський похід Карла XII* розпочався під час Північної війни і закінчився зведенням на польський престол Станіслава Лещинського – прихильника Карла XII (1704) і зреченням короля Августа II (1706). – Док. 83
128. Йдеться про *Забілу Михайла Тарасовича* (? – бл. 1740) – українського військового та державного діяча. Ніжинський полковий осавул (1696–1708), полковий писар (1708–1710), полковий (1727), генеральний (1728) суддя. Учасник походів під Перекоп (1687), Печери (1703), у Польщу (1704). – Док. 83
129. Йдеться про *Миклашевського Михайла Андрійовича* (бл. 1640 – 30 березня 1706) – українського військового і державного діяча кінця XVII – початку XVIII ст. Соратник гетьмана І. Мазепи. Військовий товариш (1671), глухівський городовий отаман (1675), ніжинський полковий осавул (1679–1682), генеральний хорунжий (1682), генеральний осавул (1683–1689),

- стародубський полковник (1689–1706). Активно проводив колонізацію земель північної Гетьманщини. У 1703 р. вів таємні переговори з литовсько-польськими політиками про можливість входу України до складу Речі Посполитої на умовах Гадяцького договору 1658 р. Загинув під час облоги шведською армією Несвіжу. Похований спочатку у Стародубі, згодом перепохований у збудованій його коштом церкві Св. Юрія Києво-Видубицького монастиря. – Док. 83
130. Йдеться про *Августа II Фрідріха*. – див. коментар № 102
131. Йдеться про *Данила Апостола*. – див. коментар № 93
132. *Зотов Конон Микитович* (1690 – 30 жовтня 1742) – контр-адмірал, генерал-екіпажмейстер, перший «навігатор» російського флоту, який за власним бажанням поїхав у 1704 р. до Англії вивчати морську справу. – Док. 83
133. *Згура (Згур) Устинович (Станович) Стіпев* – значний військовий товариш, дипломат. – Док. № 83
134. Йдеться про *Вишневецького Михайла Сервація* – див. коментар № 104
135. Йдеться про *Любомирського Єжи Олександра* – див. коментар № 116
136. *Самусь Самійло Іванович* (1656 – бл. 1713) – військовий діяч, полковник вінницький (1685–1699) та богуславський (1685–1713), наказний гетьман (1693–1704), один з керівників повстання на Правобережній Україні (1702–1704). – Док. 83
137. Йдеться про *облогу Торна* у травні – жовтні 1703 р. – Док. 83
138. Йдеться про *Максимовича Д.* – див. коментар № 74.
139. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37.
140. Йдеться про *облогу Бихова*, що розпочалася 29 серпня 1702 р., коли до міста підійшли три козацькі полки под командуванням наказного гетьмана М. Миклашевського. 10 жовтня гарнизон Бихова був змушений здатися на почесних умовах і присягнув королю Августу II. – Док. 83
141. Йдеться про *Любомирського Єжи Олександра* – див. коментар № 116
142. Йдеться про *Сапегу Яна Казимира* – див. коментар № 124
143. Йдеться про *облогу Замостя* восени 1704 р. під час Польського походу Карла XII. – Док. 83
144. Йдеться про *Мазепу Марину* (у чернецтві Марія Магдалина; бл. 1624 – 1707) – мати гетьмана України І. Мазепи, бабцю відомих діячів Гетьманщини – Андрія Войнаровського та Івана Обидовського. Після смерті чоловіка 1666 р. вступила до Луцького Хрестовоздвиженського православного братства, а потім прийняла постриг під ім'ям Марія Магдалина і з 1686 р. була ігуменею Києво-Печерського Вознесенського і Глухівського Успенського жіночих монастирів. Основоположниця гаптування сухозліткою церковного одягу й ікон. – Док. 83
145. Йдеться про *Огінського Григорія Антонія* (23 червня 1654 – 17 жовтня 1709) – політичного та військового діяча Великого князівства Литовського і Речі Посполитої, чашника великого литовського (1684–1687), хорунжого великого литовського (1687–1698), старосту жемайтійського (1698) і одночасно польного гетьмана литовського (з 1703). У 1709 р. був призначений великим гетьманом литовським. – Док. 83
146. Йдеться про *Потоцького Йосифа* (до 14 травня 1673 – 19 травня 1751) – військового, політичного і державного діяча Речі Посполитої. Київський воєвода (1702–1744), генеральний регіментар війська коронного (1733), великий гетьман коронний (1735), воєвода познанський (1743), каштелян краківський (1748). У 1703 р. придушив козацько-селянське повстання під

керівництвом Семена Палія. Був прихильником польського короля Августа II Фрідріха, з 1705 р. підтримував короля Станіслава Лещинського. – Док. 83

147. Йдеться про *Яна III Собеського* (17 серпня 1629 – 17 червня 1696) – великого коронного маршалка (1665), польного гетьмана коронного (1666), великого коронного гетьмана (1668), короля польського, великого князя литовського (1674). – Док. 83

148. Йдеться про *Августа II Фрідріха* – див. коментар № 102

149. Йдеться про *облогу Торна* – див. коментар № 137

150. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37

151. Йдеться про бій 19 липня 1702 р. біля села Клишов неподалік Кракова, в результаті якого шведська армія розбила польсько-саксонські війська Августа II. – Док. 83

152. Йдеться про Польський похід Карла XII, який розпочався 1702 р. – Док. 83

153. Йдеться про *Августа II Фрідріха* – див. коментар № 102

154. Йдеться про умови возведення на польський престол Станіслава Лещинського. – Док. 83

155. Йдеться про взяття Варшави у серпні 1704 р. російсько-польсько-саксонськими військами на чолі з королем Августом II Сильним. – Док. 83

156. Йдеться про *Коцелла Михайла* – див. коментар № 110

157. *Більдюкевич Миколай* – пернавський підкоморій, начальник гарнізону Бихова у 1702 р. – Док. 83

158. Йдеться про *Палія С.* – див. коментар № 121

159. *Яблоновський Станіслав Ян* (3 квітня 1634 – 3 квітня 1702) – польський державний і військовий діяч. Стражник великий коронний (1660), обозний великий коронний (1661), воєвода руський (1664), польний гетьман коронний (1676), великий коронний гетьман (1682), каштелян краківський (1692). – Док. 83

160. Йдеться про *Палія С.* – див. коментар № 121

161. Йдеться про *Вишневецького Михайла Корибута*. – див. коментар № 104

162. Йдеться про удову київського шляхтича М. Іскрицького. – Док. 83

163. Йдеться про *Марію Магдалину* – див. коментар № 144

164. *Українець Омелян Гнатович* (1641 – 12 сентября 1708) – російський державний діяч, дипломат, думний дяк, посланник Російської держави у Швеції, Данії, Голландії, посол у Туреччині, Польщі, глава Посольського приказу (1689–1697). – Док. 83

165. Йдеться про *Кьопрюлю Амджазаде Хаджи Хюсейн-пашу* (1644 – 4 вересня 1702) – державного і військового діяча Османської імперії, великого визиря (17 вересня 1697 – 4 вересня 1702). – Док. 83

166. Йдеться про *Мустафу II* (6 лютого 1664 – 29 грудня 1703) – султана Османської імперії (1695–1703). – Док. 83

167. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37

168. Йдеться про *Августа II Фрідріха* – див. коментар № 102

169. Йдеться про *Стефана* (в миру Симеон Іванович Яворський; 1658 – 24 листопада 1722) – богослова, філософа, письменника, поета, публіциста, проповідника, релігійного, політичного та культурного діяча, митрополита Рязанського і Муромського (1700), президента Синоду Російської Православної Церкви (1721), протектора Слов'яно-греко-латинської академії (1701). – Док. 83

170. Йдеться про *Пилипа Орлика* – див. коментар № 60

171. Йдеться про *Константина Георгійовича Дуку* (? – 1704) – господаря Молдавського князівства (квітень 1693 – 8 грудня 1695 та 12 вересня 1700 – 26 липня 1703). – Док. 83
172. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68
173. Йдеться про *Константина Георгійовича Дуку* – див. коментар № 171
174. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68
175. Йдеться про *Хрисанфа Нотару* (1655/1660 – 7 лютого 1731) – єпископа Єрусалимської Православної Церкви, патріарха граду Єрусалима та всієї Палестини, видатного діяча грецького просвітництва XVIII ст. 6 квітня 1702 р. хіротонізований єпископом Кесарійським з висвяченням у сан митрополита, 19 лютого 1707 р. був поставлений на Єрусалимський патріарший престол. – Док. 83, 84
176. Йдеться про *Максимовича Д.* – див. коментар № 74
177. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37
178. Йдеться про другу *облогу шведського міста Нарви* під час Північної війни, у результаті якої 9 серпня 1704 р. місто захопили російські вояки і винищили місцеве населення. – Док. 83
179. Йдеться про *Миклашевського М.* – див. коментар № 129
180. Йдеться про *Громадянську війну 1696–1702 рр.* у Великому князівстві Литовському, що розгорілася після смерті Яна III Собеського. – Док. 83
181. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68
182. Йдеться про *Радзівєвського Августина Міхала Стефана* (3 грудня 1645 – 13 жовтня 1705) – державного та релігійного діяча Речі Посполитої. Єпископ Вармії (1680–1688), підканцлер коронний (1685–1689), кардинал (1686), архієпископ Гнезно і примас Польщі (1688–1705). – Док. 83
183. Йдеться про *Августа II Фрідріха* – див. коментар № 102
184. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37
185. Йдеться про *Августа II Фрідріха* – див. коментар № 102
186. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37
187. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37
188. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68
189. Йдеться про *Києво-Братський Богоявленський монастир*, заснований у 1615 р. Був розташований неподалік міської ратуші на Подолі. – Док. 83
190. Йдеться про *Іскру Захара Юрійовича* (бл. 1650 – бл. 1730) – військового та політичного діяча, полковника корсунського (1684–1707), одного з керівників повстання на Правобережній Україні в 1702–1704 рр. – Док. 83
191. Йдеться про *Марію Магдалину* – див. коментар № 144
192. Йдеться про *Дуку Константина Георгійовича* – див. коментар № 171
193. Йдеться про *Августа II Фрідріха* – див. коментар № 102
194. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37
195. Йдеться про *Марію Магдалину* – див. коментар № 144
196. *Войнаровський Андрій Іванович* (бл. 1680 – 1740) – син шляхтича Яна Войнаровського від його другого шлюбу з Олександрою Мазепою – сестрою гетьмана І. Мазепа. Виховувався при гетьманському дворі, навчався у Києво-Могилянському колеґіумі та Дрезденському університеті. Деякий час перебував при дворі саксонського курфюрста Августа II Сильного. Був довіреною особою гетьмана І. Мазепа. Після поразки шведів у Полтавській битві 1709 р. емі-

грував до Молдавського князівства, а звідти до Німеччини. Розглядався козацькою старшиною як один із претендентів на гетьманську булаву. Після смерті І. Мазепи і отримання його спадщини у 1710–1711 рр. разом із Пилипом Орликом намагався створити антимосковську коаліцію європейських держав. За наказом Петра I був захоплений та відправлений до Петербурга, де до 1723 р. перебував в ув'язненні у Петропавлівській фортеці, а потім засланий до Якутська, де і помер у 1740 р. – Док. 83

197. Йдеться про *Халецького М.* – див. коментар № 100

198. Йдеться про *Стефана (Яворського)* – див. коментар № 169

199. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68

200. *Искра Іван Іванович* (? – 3 червня 1708) – український військовий і політичний діяч. Осаул (1683–1696), полковник (1696–1700) Полтавського полку, знатний військовий товариш (1700–1708). Противник І. Мазепи, один із лідерів опозиції проти гетьмана. 1707 р. разом із генеральним суддею В. Кочубеєм відправив Петру I донос на І. Мазепу, але був виданий гетьману і страчений біля с. Борщагівка під Білою Церквою. Після поразки І. Мазепи реабілітований московською владою і 17 липня 1708 р. перепохований біля Трапезної церкви Києво-Печерської лаври. – Док. 83

201. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68

202. Йдеться про *Леопольда I Габсбурга* (9 червня 1640 – 5 травня 1705) – імператора Священної Римської імперії (18 липня 1658), короля Угорщини (27 червня 1655), короля Богемії (14 вересня 1656). – Док. 83

203. Йдеться про *Шумлянського Йосифа* (Івана) (1643/1644 – 27 липня (або червня чи серпня) 1708) – церковного діяча, православного, а згодом уніатського єпископа Львівського. – Док. 83

204. Йдеться про *Марію Магдалину* – див. коментар № 144

205. Йдеться про *Пісочинську Софію*, дружину старости млавського та остроленцького Казимира Пісочинського. Донька державного і політичного діяча Речі Посполитої князя Юрія Чарторийського (1560–1626) від першого шлюбу з донькою волинського воєводи Олександрою Вишневецькою. – Док. 83

206. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68

207. Йдеться про *Марію Магдалину* – див. коментар № 144

208. *Обидовський Іван Павлович* (1676 – 1701) – полковник ніжинський (1695–1701), небіж гетьмана І. Мазепи. Як наказний гетьман брав участь у війнах з Туреччиною (1695) та Швецією (1700–1701). У 1701 р. очолював 12-тисячне українське військо, яке виступило під Нарву. У поході від холоду і хвороб загинуло кілька тисяч козаків і, зокрема, сам І. Обидовський. – Док. 83

209. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68

210. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68

211. Йдеться про *Карла XII* – див. коментар № 68

212. Йдеться про переслідування шведськими військами в ході Гродненської операції у квітні 1706 р. армії Петра I, яка відступала від Гродно. – Док. 83

213. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37

214. Йдеться про *Радзівєвського Августина Михала Стефана* – див. коментар № 182

215. Йдеться про *Августа II Фрідріха* – див. коментар № 102

216. *Іверський монастир* або Іверон – православний чоловічий монастир на Святій Горі Афон. – Док. 83
217. *Кастріот Георгій* – валаський вельможа, грек-фанаріот, учасник Прутського походу 1711 р. – Док. 84
218. Йдеться про *Досифея II Нотара*. – див. коментар № 98
219. Йдеться про *Бринковяну Константина* (1654 – 26 серпня 1714) – господаря Волощини (1688 – 15 серпня 1714). З 1703 р. К. Бринковяну підтримував постійні відносини з Петром I та молдавським господарем К. Дукою. – Док. 84
220. Йдеться про повстання ногайців проти Кримського ханства та Османської імперії у 1699–1703 рр. – Док. 84
221. Йдеться про *Обидовського І.П.* – див. коментар № 208
222. Йдеться про патріарха Константинопольського у 1714–1716 рр. *Косму III Візантіоса* (? – 1736). – Док. 84
223. Йдеться про *Досифея II Нотара* – див. коментар № 98
224. Йдеться про *Корбя Давида* – волоського резидента в Москві. – Док. 84
225. Йдеться про *Досифея II Нотара* – див. коментар № 98
226. Йдеться про царя *Петра Олексійовича* – див. коментар № 37
227. Йдеться про *Константина Бринковяну* – див. коментар № 218
228. Йдеться про *Мазепу І. С.* – див. коментар № 33
229. Йдеться про *Згуру (Згура) Устиновича (Становича) Стіпева* – див. коментар № 133
230. Йдеться про *Далтабан Мустафа-пашу* – державного діяча, великого визиря (4 вересня 1702 – 24 січня 1703) Османської імперії. – Док. 84
231. Йдеться про *Згуру (Згура) Устиновича (Становича) Стіпева* – див. коментар № 133
232. Йдеться про *Ахмеда III* (31 грудня 1673 – 11 липня 1736) – султана Османської імперії у 1703–1730 рр. – Док. 84
233. Йдеться про турецько-венетянські війни – військові конфлікти XV–VIII ст. між Османською імперією та Венеціанською республікою. – Док. 84
234. Йдеться про барона *Георга Густава фон Розена* (1651 – 28 грудня 1737) – ліфляндського дворянина, російського генерал-поручика (1703), учасника Північної війни. Син шведського полковника, з 17 років служив у Франції, до отримав чин генерал-майора. На початку 1703 р. вступив на російську службу в чині генерал-поручика від кавалерії. Залишив російську службу після 1708 р. Помер у Відні. – Док. 84
235. Йдеться про *Кенігсека Фрідріха* – див. коментар № 70
236. Йдеться про *Левенгаупта Адама Людвіга* – див. коментар № 99
237. Йдеться про *Саадет III Герая (Гирея)* (1645 – 1695) – кримського хана з династії Гирейів. – Док. 84
238. *Чарниш Іван* (? – 10 грудня 1728) – український державний діяч першої половини XVIII ст., гадяцький полковник (1709–1714), генеральний суддя (1715–1723). 1723 р. його разом з П. Полуботком було викликано до Петербурга і ув'язнено у Петропавлівській фортеці. Після звільнення 1725 р. жив у Петербурзі та Москві. – Док. 87, 91, 94
239. *Полуботок Павло Леонтійович* (бл. 1660 – 18 грудня 1723) – український державний діяч, наказний гетьман Лівобережної України (1722–1723). Походив з козацько-старшинського роду. З 1705 р. – полковник чернігівський. Після поразки І. Мазепи був одним з претендентів на гетьманський уряд у 1708 р., але через недовіру з боку Петра I його кандидатура була від-

хилена. Після смерті І. Скоропадського став наказним гетьманом, активно підтримував намагання козацької старшини відновити колишні «права та вольності». Після неодноразових звернень до царя з проханням дозволити обрати гетьмана і скасувати Малоросійську колегію, за наказом Петра І його було заарештовано і разом з іншими представниками старшини ув'язнено в Петропавлівській фортеці, де він і помер. – Док. 90

240. Йдеться про *Малоросійську колегію* – центральний орган російської адміністрації на Лівобережній Україні у XVIII ст. Створена указом Петра І від 16 травня 1722 р. у гетьманській столиці Глухові з метою контролю за діяльністю гетьмана й козацького уряду та поступового обмеження політичної автономії Гетьманщини. 29 вересня 1727 р., у зв'язку із загостренням російсько-турецьких відносин, царський уряд поновив гетьманство і ліквідував Малоросійську колегію. – Док. 94

241. Йдеться про указ Катерини І від 3 грудня 1725 р. про проведення ревізії Батурина з метою передачі його О. Меншикову. – Док. 94

242. *Савич Семен* (? – 1725) – український державний діяч. У 1701–1706 рр. – писар Генерального військового суду, у 1709–1723 рр. – генеральний писар. Разом з іншими представниками генеральної старшини протестував проти політики російської адміністрації в Україні. 1723 р. разом з П. Полуботком був заарештований та ув'язнений у Петропавлівській фортеці, де і помер. – Док. 94

243. Йдеться про *Прутський похід 1711 р.* під час російсько-турецької війни 1710–1713 рр. Петро І був оточений турецькими військами на території Молдавії і вимушений погодитися на мирний договір зі значними поступками Туреччині. – Док. 98

244. *Українська лінія* – система укріплень, споруджена у 1731–1733 рр. для оборони південних кордонів Російської держави, Лівобережної та Слобідської України. Втратила стратегічне значення під час російсько-турецької війни 1768–1774 рр., коли було споруджено Дніпровську лінію. – Док. 98

245. *Шаховський Олексій Іванович* (бл. 1690 – 1737) – російський державний діяч, сенатор, генерал-аншеф. У 1734–1736 рр. – фактичний голова Правління гетьманського уряду. – Док. 99

246. *Анна Іоаннівна* (28 січня 1693 – 17 жовтня 1740) – російська імператриця з 25 січня 1730 р., племінниця Петра І. У 1734 р. після смерті гетьмана Д. Апостола не дозволила обрати нового гетьмана, а натомість створила Правління гетьманського уряду (1734–1750). У 1734 р. уряд Анни Іоаннівни дав дозвіл на заснування Нової Січі. – Док. 99

247. *Колегія іноземних справ* – центральна державна установа Російської імперії, що відала питаннями зовнішньої політики та дипломатичної служби. Утворена в грудні 1717 р. замість Посольського приказу. У 1727–1734 та 1749–1756 рр. колегії було доручено управління «малоросійськими справами» під час правління гетьманів Д. Апостола і К. Розумовського. Після утворення Міністерства іноземних справ Росії (1802) увійшла до його складу. Остаточно ліквідована 10 квітня 1832 р. – Док. 99, 104, 105, 121, 123

248. *Ревізії* – у Російській імперії XVIII–XIX ст. переписи населення (селян, міщан, купців), які були зобов'язані сплачувати подушний податок і відбувати рекрутську повинність. Ревізії проводились періодично з 1719 р. за розпорядженням царського уряду. В Україні, починаючи з 1782 р., було проведено сім таких ревізій. – Док. 101

249. Йдеться про *Громадянську війну* на теренах колишньої Російської імперії у 1917–1921 рр. – Док. 103

250. *Розумовський Андрій Кирилович* (22 жовтня 1752 – 11 вересня 1836) – дипломат, князь (1814). Син гетьмана К. Розумовського. У 1769–1772 рр. служив на флоті, з 1773 р. – на придворній службі. У 1779 р. призначений послом у Неаполітанському королівстві, з 1786 р. – у Швеції, з 1790 р. – в Австрії. Брав участь у переговорах про поділи Польщі у 1793 і 1795 рр. За правління Павла I відкликаний з Відня (1799), жив у Батурині. 1801 р. призначений послом у Відні. 1807 р. вийшов у відставку, але жив у Відні. 1813 р. повернувся на дипломатичну службу. Підписав Паризький мирний договір 1814 р. У 1815 р. вийшов у відставку і до кінця життя мешкав у Відні. – Док. 103, 144, 145, 148

251. *Єлизавета Петрівна* (18 грудня 1709 – 25 грудня 1761) – російська імператриця з 25 листопада 1741 р., дочка Петра I. Вступила на престол внаслідок дворцевого перевороту й усунення від влади Іоанна VI Антоновича. Складність зовнішньо-політичного становища Російської імперії і намагання царського уряду у зв'язку з цим залучити на свій бік козацьку старшину спричинили відновлення нею гетьманства. – Док. 104, 105, 131

252. Йдеться про *Святійший Синод* – найвищий орган управління Православною Церквою Російської держави. Утворений 14 лютого 1721 р. З 1917 р. – дорадчий орган при патріархові Московському і Всієї Русі. – Док. 105

253. Йдеться про *Правительствующий Сенат* – один з вищих органів державної влади в Російській імперії. Утворений 22 лютого 1711 р. як тимчасовий орган, що мав правити державою за відсутності царя. Припинив існування у жовтні 1917 р. – Док. 105, 123, 131, 133

254. *Бестужев-Рюмін Олексій Петрович* (22 травня 1683 – 10 квітня 1766) – російський державний діяч і дипломат. За імператриці Єлизавети Петрівни – віце-канцлер, з 1744 р. – канцлер. Керував зовнішньою політикою Росії до 1758 р. – Док. 105

255. *Воронцов Михайло Іларіонович* (12 липня 1714 – 15 лютого 1767) – граф, державний діяч і дипломат. За правління імператриці Єлизавети Петрівни – віце-канцлер (1744), канцлер (1758). Керував зовнішньою політикою до 1763 р. – Док. 105, 131

256. Йдеться про *Скоропадського Михайла Васильовича* (1697 – 2 січня 1758) – українсько-го державного діяча. У 1741–1753 рр. – генеральний підскарбій. – Док. 106, 110, 111, 115, 118

257. Ордером Генеральної військової канцелярії від 20 жовтня 1751 р. Д. Стожку було наказано ярмарки і торги проводити на попередньому місці (ЦДІАК України. Ф. 51. Оп. 3. Спр. 10745. Арк 3–5 зв.). – Док. 109

258. Йдеться про *Валькевича Петра Васильовича* – генерального осавула. – Док. 110, 111, 120

259. Йдеться про *Ломиковського Павла Івановича* (бл. 1710 – до 1788). З 11 червня 1750 р. управитель маєтків гетьмана К. Розумовського (1750–1764), бунчуковий товариш (1746–1768). – Док. 114, 115

260. *Розумовський Олексій Григорович* (17 березня 1709 – 6 липня 1771) – генерал-фельдмаршал (1756), граф (1744). Народився у сім'ї реєстрового козака Григорія Розума з с. Лемеші (тепер Козелецького р-ну Чернігівської обл.). З 1731 р. співав у придворній капелі у Петербурзі. Брав активну участь у дворцовому перевороті 1741 р., внаслідок якого престол зайняла Єлизавета Петрівна. Фаворит, з 1742 р. – морганатичний чоловік імператриці. Нагороджений орденom Андрія Первозванного, отримав великі маєтності в Росії та Україні. – Док. 115

261. *Розумовська Наталія Дем'янівна* (бл. 1690 – 12 вересня 1762) – дружина Григорія Розума, мати останнього гетьмана України Кирила Григоровича Розумовського. З 1742 р. – статс-дама, з 1744 р. – графиня. – Док. 115

262. Йдеться про *Кочубея Семена Васильовича* (1725–1779) – українського державного діяча. Полковник ніжинський (1746), генеральний обозний (1751), фактичний керівник уряду за гетьмана К. Розумовського. Після ліквідації гетьманства – генерал-майор, член Малоросійської колегії. – Док. 115

263. Йдеться про *Грабовського Григорія Карповича* (? – до 21 лютого 1799). На службі з 1739 р. у Ніжинській полковій канцелярії, з 1741 р. – у Генеральній військовій канцелярії, з 23 вересня 1745 р. – ніжинський полковий осавул (до 16 жовтня 1762), з 3 квітня 1764 р. – підкоморій Батурина повіту, надвірний радник (1779), статський радник (1796) – Док. 115

264. Йдеться про *Галатана Івана Григоровича* (? – до 1798). Бунчуковий товариш (1763), наказний полковник Прилуцького полку (1763–1767), колезький асесор (17 січня 1771), суддя Прилуцького повітового суду (1784), надвірний радник (1784). – Док. 115

265. Йдеться про *Петра Андрійовича* (? – до 1768) або *Михайла Андрійовича* (1725 – до 1801) *Миклашевських*. Обидва отримали універсал на чин бунчукового товариша 16 січня 1752 р. – Док. 115

266. Йдеться про *Савича Петра Федоровича* (14 травня 1729 – ?). У березні 1749 р. отримав чин військового канцеляриста, 2 травня 1750 р. – бунчукового товариша. 1762 р. успадкував двір свого прадіда Сави Прокоповича у Батурині. – Док. 115, 136

267. 13 травня 1752 р. К. Розумовський наказав батуринаському сотникові Д. Стожку щомісячно видавати з військового скарбу на кожного робітника Батуринаського цегельного заводу борошно, крупи та по 1 коп. для купівлі сала, олії та солі (док. № 106). Але це не покращило становища робітників, і чимало з них у вересні того ж таки року втекло з Батурина (док. № 122). – Док. 117

268. Йдеться про *Експедицію Батуринаського та Глухівського будівництва*, створену у вересні 1751 р. з метою координації робіт з розбудови Глухова і Батурина. – Док. 119, 120, 122

269. 29 липня 1752 р. К. Розумовський надіслав ордер генеральному підскарбію Війська Запорозького М. В. Скоропадському про виділення 2 тис. руб. (ЦДІАК України. Ф. 269. Оп. 1. Спр. 608. Арк. 3–3 зв.). – Док. 120

270. Йдеться про *Військову колегію* – орган центрального військового управління, створений указом Петра I від 10 грудня 1719 р. замість Приказу військових справ. Відала рекрутськими наборами, підготовкою офіцерів, фінансуванням армії, її озброєнням, постачанням, будівництвом військових укріплень. Пройснувала до 1812 р. – Док. 121

271. *Теплов Григорій Миколайович* (1720–1770) – ад'юнкт Академії наук, супроводжував К. Розумовського під час освітньої подорожі за кордон, а згодом став його радником. – Док. 124, 128–132, 136, 138, 148

272. *Арсеній* (Могілянський; ? – 1770) – митрополит Київський у 1757–1770 рр. Вихованець Харківського колегіуму і Києво-Могілянської академії. За його участі було складено «Пункты о выгодиности малороссийского духовенства» (1767). – Док. 127

273. *Київська консисторія* – орган управління та суду на теренах Київської єпархії. Ліквідована 1919 р. згідно з постановою Всеросійського церковного собору про реорганізацію консисторій в єпархіальні ради. – Док. 127

274. «*Киевская старина*» – історичний журнал, що виходив у Києві з 1882 р. На його сторінках публікувалися документи й статті з історії, археології, етнографії, географії України, матеріали про видатних діячів української культури. У 1907 р. видавався під назвою «Україна». – Док. 130

275. Йдеться про *Васильчикова Олександра Олексійовича* (1832 – 1890) – гофмейстера, шанувальника мистецтва, письменника. Закінчив Московський університет, служив у Міністерстві іноземних справ у складі місій у Римі, Карлсруе. У 1879–1889 рр. – директор Імператорського Ермітажу, у 1882–1886 рр. – голова Імператорської археологічної комісії. – Док. 130
276. Йдеться про *Троїцько-Іллінський монастир у Чернігові*. – Док. 130
277. Йдеться про *Бутурліна Олександра Борисовича* (18 червня 1694 – 31 серпня 1767) – генерал-фельдмаршала (1756), графа (1760). Під час Семилітньої війни – головнокомандувач російської армії (1760–1761). – Док. 131
278. Йдеться про *Шувалова Петра Івановича* (1710 – 4 січня 1762) – графа, російського державного діяча, генерал-фельдмаршала (1761). Учасник дворцового перевороту 1741 р. Один з керівників російської армії під час Семилітньої війни. – Док. 131
279. Йдеться про *Щербатова Івана Андрійовича* (1696 – 1761) – дипломата, камергера (1739), дійсного таємного радника (1757). – Док. 131
280. Йдеться про *Голіцина Олексія Дмитровича* (1697 – 1768) – флігель-ад'ютанта генерал-фельдмаршала М.М. Голіцина. 1738 р. розжалуваний і засланий «нижнім офіцером» до Кизляра з позбавленням чинів і дворянства. Згодом повернутий і призначений сенатором (1741), з 1757 р. – дійсний статський радник. – Док. 131
281. Йдеться про *Одоєвського Івана Васильовича* (1710 – 1768) – дійсного таємного радника. 1732 р. призначений радником Вотчинної колегії, з 1740 р. – її віце-президент, а у 1741–1761 рр. – президент. – Док. 131
282. Йдеться про опис «заднепровским местам», складений генерал-лейтенантом Карлом фон Штофелем за наказом київського генерал-губернатора Йогана-Бернгарда Вейсбаха відповідно до указу імператриці Анни Іоаннівни 1732 р. – Док. 133
283. *Качанівський Федір Іванович* – уродженець м. Прилуки. Одержав генеральський чин, маєток у с. Березова Лука Гадяцького повіту та річну пенсію в 1 тис. руб. У 1742 р. придбав землі й облаштував садибу, названу на його честь Качанівкою. – Док. 133
284. Ймовірно, йдеться про *Макієвського Костянтина* (? – бл. 1709) – українського військового діяча, полководця та дипломата, мецената. Полковник київський (1691), чигиринський (1708). Брав участь у війні проти Туреччини і в Північній війні (1700–1702 рр.) – Док. 133
285. У тогочасній Україні загальноприйнятим було ставити хрести або каплички на виїздах з населених пунктів, на роздоріжжях або поблизу пам'ятних місць, пов'язаних з визначними подіями. – Док. 133
286. Йдеться про *Кожуховського Юрія Петровича* – полковника компанійського. Брав участь у посольстві до Москви, придушенні повстання К. Булавина. Приєднався до антимосковської акції І. Мазепи. Після Полтавської битви здався царському війську. У 1712 р. засланий до Архангельська. – Док. 133
287. *Бистрицький Іван* – свояк І. Мазепи, управитель Шептаківської волості. Виконував доручення гетьмана, зокрема був посередником у переговорах між І. Мазепою та шведським королем Карлом XII. Залишався з І. Мазепою до смерті останнього. Помер у Швеції. – Док. 133
288. *Кочубей Василь Васильович* (1680 – 1743) – представник відомої козацько-старшинської родини, бунчуковий товариш, полтавський полковник (1727–1743). – Док. 133
289. Йдеться про *Квасова Андрія Васильовича* (1718 – 9 лютого 1772) – російського архітектора. – Док. 135

290. Йдеться про *Кочубея Петра Васильовича* (? – 1769) – бунчукового товариша. – Док. 136

291. Йдеться про *Гудовича Андрія Васильовича* (1731 – 1808) – генерал-майора. 1764 р. вийшов у відставку. Продовжив службу за Павла I. 1797 р. повернувся в Україну, де і помер. – Док. 136

292. *Туманський Іван Григорович* (бл. 1740 – бл. 1800) – обер-секретар Сенату. За поданням П. Рум'янцева переведений до Малоросійської колегії. У 1778–1779 рр. брав участь в упорядкуванні Генерального архіву колишньої Гетьманщини. У 1782 р. – київський губернський прокурор, у 1791–1795 рр. – голова Київської палати цивільного суду. – Док. 138

293. *Лобисевич Опанас Кирилович* (1732 – 1805) – письменник, один з діячів українського національного відродження. З 1761 р. – перекладач гетьмана К. Розумовського, у 1765–1774 рр. – його секретар. У 1785–1787 рр. – предводитель дворянства Новгород-Сіверського намісництва. – Док. 138

294. *Туманський Василь Григорович* (бл. 1723 – 1809) – український державний діяч. У 1750 р. – переяславський полковий писар, 1751–1762 рр. – старший військовий канцелярист, помічник генерального писаря А. Безбородька, 1762–1764 рр. – останній генеральний писар Гетьманщини. Після скасування гетьманства служив у Другій Малоросійській колегії під керівництвом П. Рум'янцева. Дійсний статський радник (1779), віце-губернатор Новгород-Сіверського намісництва (1784–1785). – Док. 138

295. *Новгород-Сіверське намісництво* – адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії. Створене 16 вересня 1781 р. (фактично існувало з 27 січня 1782). Поділялося на 11 повітів. До його складу увійшла частина території Стародубського та Ніжинського полків. Адміністративний центр – Новгород-Сіверський. Ліквідоване 1797 р. в зв'язку з утворенням Малоросійської губернії. – Док. 139

296. Йдеться про *Максаківський Спасо-Преображенський монастир*, розташований неподалік від с. Максаки (нині Менського р-ну Чернігівської обл.). Час заснування невідомий. 1786 р. закритий. Відновлений у 1803 р. для одновірців. З 1829 р. діяв як жіночий під назвою Максаківський Троїцький монастир. – Док. 139

297. Йдеться про *Густинський монастир* у с. Густиня (нині Прилуцького р-ну Чернігівської обл.). Заснований на початку XVII ст. на землях князів Вишневецьких як чоловічий. У 1786 р. перетворений у позаштатний, 1799 р. закритий. Знову відкритий у 1844 р., діяв до 1924 р. З липня 1943 р. по 1959 р. діяв як жіночий. Відновив діяльність у грудні 1993 р. – Док. 139

298. *Стародубський полк* – адміністративно-територіальна і військова одиниця Української козацької держави у 1663–1782 рр. Полкове місто – Стародуб (нині Брянської обл., Росія). – Док. 139

299. *Нижні земські суди* були створені згідно з Положенням 1775 р. про утворення губерній. На території повіту (окрім повітового міста) виконували адміністративно-поліцейські та частково судові функції. У 1837 р. перейменовані у земські суди. Ліквідовані згідно з «Тимчасовими правилами» про реформу поліції від 25 грудня 1862 р. з передачею функцій повітовим поліцейським управлінням. – Док. 141

300. *Новгород-Сіверське намісницьке правління* – створене як орган місцевого управління царського уряду указом Катерини II від 16 вересня 1781 р. Скасоване відповідно до указу Павла I від 30 листопада 1796 р. – Док. 141

301. Йдеться про *Івана Васильовича Гудовича* (1741 – 22 січня 1820) – російського генерал-фельдмаршала. Походив з українського козацько-старшинського роду, син таємного радника В.А. Гудовича, який служив малоросійським генеральним підскарбієм. Навчався у Кенігсберзькому і Лейпцігському університетах. Службу розпочав у 1759 р. прапорщиком Інженерного корпусу, полковник (1761), генерал-ад'ютант (1761). Учасник російсько-турецької війни 1768–1774 рр. Бригадир (1770), генерал-майор (1770), генерал-поручик (1777). У 1785–1796 рр. рязанський і тамбовський генерал-губернатор. Учасник російсько-турецьких воєн 1787–1792 та 1806–1812 рр. Генерал-фельдмаршал (1807). З 1810 р. член Державної ради, сенатор. У 1812 р. вийшов у відставку. – Док. 142

302. Після проведення Коропським повітовим судом розслідування 30 травня 1783 р. військовий товариш Косач був позбавлений чина, п'ятеро козаків були покарані шпіцрутенами, а малолітні син протоколіста Федір Попенченко та син козака Федір Хилченко – відповідно різками та батогами. Верхній земський суд залишив приговор у силі, але Чернігівська палата кримінального суду рішенням від 21 серпня 1783 р. звільнила козаків і малолітніх від покарання (Держархів Чернігівської області. Ф. 1092. Оп. 1. Спр. 95. Арк. 140–141 зв., 156–163). – Док. 142

303. Йдеться про *Іларіона (Кондратковського; ? – 1799)* – єпископа Новгород-Сіверського та Глухівського. Навчався у Київській духовній академії, з 1773 р. – архімандрит Києво-Межигірського монастиря, з 1775 р. – Калязино-Макаріївського монастиря, з 1776 р. – єпископ Переяславський, з 1785 р. – єпископ Новгород-Сіверський і Глухівський, з 1797 р. – єпископ Білоруський та Могильовський. Того ж таки року став настоятелем Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря, яким керував до смерті. – Док. 143

304. *Катерина II* (24 квітня 1729 – 6 листопада 1796) – російська імператриця з 1762 р. Вела активну політику, спрямовану на остаточну ліквідацію політичної автономії Лівобережної України. У 1764 р. було скасовано гетьманство, 1765 – розформовано козацькі полки на Слобожанщині, 1775 – зруйновано Запорозьку Січ, 1782 – запроваджений новий адміністративно-територіальний устрій, 1783 р. – розформовані козацькі полки на Лівобережній Україні. – Док. 148

305. *Апраксіна Софія Йосипівна* – дружина графа Апраксіна Миколи Федоровича. – Док. 148

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

<i>Арк.</i>	аркуш
<i>в.</i>	век
	верста
<i>вып.</i>	выпуск
<i>г.</i>	город
<i>г. (гг.)</i>	год (годы)
<i>д.</i>	деревня
<i>дес.</i>	десятина
<i>док.</i>	документ
<i>др.</i>	другой
<i>жен.</i>	женского (женщин)
<i>зв.</i>	зворот
<i>кн.</i>	князь
	книга
<i>коп.</i>	копейка (копійка)
<i>л</i>	літр
<i>м</i>	метр
<i>м.</i>	місто
<i>неоф.</i>	неофициальная
<i>о.</i>	отец
<i>оп.</i>	опис
<i>р.</i>	ріка
<i>р. (рр.)</i>	рік (роки)
<i>с.</i>	село
	сторінка (страница)
<i>саж.</i>	сажень
<i>св.</i>	Святитель (святой, святая)
<i>ст.</i>	столетие (століття)
<i>т.</i>	том
<i>т. к.</i>	так как
<i>т. ч.</i>	том числе
<i>тис. (тыс.)</i>	тысяча (тысяча)
<i>ф.</i>	фунт
	фонд
<i>ч.</i>	часть
<i>чел. (чол.)</i>	человек (чоловічого, чоловіків)

СПИСОК ЗАСТАРЛИХ І РІДКОВЖИВАНИХ СЛІВ

- Абысте – щоб ви
Абшитованый – відставний
Алтын – російська мідна монета у 6 денег або 3 коп.
Антецессор – попередник
Армата (гармата) – артилерія
Артикул – стаття, статут
Берейтор – слуга, який навчає верховій їзді та виїжджує коней
Бернардини (бернардинці) – члени католицького чернечого ордену
Борть – найпростіший вулик, який розміщували у дуплі або навішували на дерево для при-
манки бджіл
Бочка – старовинна міра об'єму, поділялась на чотири корці або чверті
Буймистр, бурмистр – посадовець магістрату в містах, що користувались магдебурзьким
правом
Бунчуковий товариш – представник упривілейованої верстви українського козацтва, що пе-
ребував під юрисдикцією гетьмана й виконував його доручення
Ваковать (вакувати) – бути незайнятим
Варуємо – застерігаємо
Ведати – знати
Ведле – біля, поряд
Ведлуг, водлуг – з причини, через
Ведро – міра об'єму, що дорівнювала близько 12 л
Велебний, превелебний – преподобний
Верста – російська міра довжини (1,0668 км). До XVIII ст. існувала межова верста
(2,1336 км), що використовувалась для межування і позначення відстані між населеними пунк-
тами
Вершок – дOMETрична міра довжини, що дорівнювала 4,4 см
Викрочний (викропний) – той, що согрішив, вчинив непослух
Вобец – перед, по відношенню
Воевода – воєначальник у Московській державі XVI–XVII ст. З 1654 р. царський уряд при-
значав воєвод до деяких міст Лівобережної України, які виконували функції комендантів фор-
тець та командирів московських гарнізонів
Возний – судовий виконавець, який вручав виклики до суду, оголошував вироки тощо
Військовий товариш – почесний титул (ранг), який у XVIII ст. гетьман України надавав ко-
закам за військові заслуги
Войт (війт) – голова магістрату в містах, які користувались магдебурзьким правом; голова
місцевої влади
Втуне – даремно, безрезультатно
Вына – судовий збір на користь потерпілої особи
Вытрубление – виклик
Гатити, гачувати – будувати греблю
Гды – коли
Генварь – січень

Генеральний підскарбій – керівник вищої фінансової установи Української козацької держави – Генеральної скарбової канцелярії

Генеральний суддя – керівник вищої судової установи Української козацької держави – Генерального суду

Гетьман – очільник Української козацької держави, створеної під час Національно-визвольної війни середини XVII ст.

Горливість – прихильність

Гости – вищий розряд купецтва, наділений особливими привілеями

Дача – гроші, видані на утримання

Дворник – керуючий панським двором, господарством у маєтку

Де – мовляв

День – площа орного поля, що визначалася днями з розрахунку на 1 дес. 1 1/3 дня

Деньга – російська срібна, а потім мідна монета XVI–XVIII ст. номіналом у півкопійки

Державець – власник маєтку

Десятина – старовинна міра земельної площі в Росії, Білорусії та Україні, що у XVIII ст. становила 1,0925 га

Диспонувати – мати у розпорядженні

Дозорець – людина, яка стежила за збереженням та використанням державного або приватного майна

Егда – коли

Екіпаж – легка ресорна повозка, карета, фаетон

Есмы – ми є

Єсаул (ясаул, осавул) – урядовець, який наглядав за порядком у козацькому війську

Жалована грамота – документ про надання нерухомого майна, економічних і політичних привілеїв

Же – що

Жебы – щоб

Живот – життя, рухоме та нерухоме майно

Жолдак – найманий вояк, солдат

Заюшенное – закривавлене

Зело – дуже

Зичливый – відданий, доброзичливий

Золотой – назва монети, одиниця рахунку в Росії, Україні, Польщі та Литві різної ваги та номіналу

Зчати – почати

Иж – що, оскільки

Илляной – лляний

Истанция – клопотання

Иntenция – намір, бажання

Инуды – в інше місце

Калачник – пекар

Канцлер – сановник, який керував державною канцелярією

Каштелянія – замкова округа, що перебувала під владою призначеного королем сановного урядника – каштеляна

Кафтан – верхній довгополий чоловічий одяг
 Кварта – одиниця виміру рідких і сипких тіл, дещо більша за літр
 Квасец – галун, солодкувата на смак сіль, що використовувалась у промисловому вироб-
 ництві та для виготовлення ліків
 Квасник – майстер, який виготовляє квас
 Кгдиж – коли ж
 Кгрунт – ділянка землі, земельне володіння
 Коберець – килимок
 Кожемяка – кожум'яка, чинбар
 Колвек – будь хто, будь що
 Колико – скільки, як багато
 Коломієць – торговець сіллю, яка видобувалась у Карпатах
 Комбінація – порозуміння, домовленість
 Компут – реєстр
 Кондиція – умова, положення
 Конфірмований – підтверджений підписом
 Копа – одиниця лічби
 Копцы – насипні або викопані межові знаки
 Корм – довольство в дорозі
 Косарі – міра площі сінокісних угідь. Вважалося, що у степових місцевостях на 1 дес. при-
 падає 3 косарі, а у місцях болотистих та порослих рідкими чагарниками – 2 косарі
 Кофишенк – слуга, який подавав каву або чай
 Крамар – торговець
 Ктитор – церковний староста
 Куфа (куха) – старовинна міра об'єму рідини або сипучих речовин
 Кухмистер – повар
 Лимар – майстер з виготовлення ремінної зброї
 Литва – збірна назва литовців, білорусів і українців у документах Московської держави
 XVII ст.
 Меновите – а саме
 Миля – шляхова міра довжини. Стара російська миля дорівнювала 7 верстам
 Мірка – народно-побутова одиниця об'єму сипучих речовин місткістю від 16 до 25 кг
 Московська четверть – російська міра об'єму сипучих речовин (дорівнювала 209,91 л) і
 рідини (дорівнювала 3,08 л)
 Мултянський — молдавський
 Мундшенк – слуга, який подавав напої
Наклад – збиток
 Ноемврий – листопад
Облый – круглий, округлий
 Овшем – навпаки
 Огородники – категорія незаможних селян, які не мали орної землі
 Огурство – упертість, грубість, свовілля
 Околиця – частина головного убору у вигляді обідка, що облягає голову
 Октоврий – жовтень

Орарь (улар) – вузька довга стрічка, деталь вбрання диякона під час відправи
 Осмачка – міра сипучих речовин
 Отбувать – піти, вибути; закінчувати роботу, виконувати свою частину обов'язків
 Отлічивши – відрахувавши
 Отгуля – звідти
 Охочекомонные – наймані військові формування
Память – письмове відношення, ділове повідомлення, розпорядження
 Партикулярний – приватний, неофіційний
 Пастовник – вигін, пасовище
 Паче – краще
 Писар військовий генеральний – керівник Генеральної військової канцелярії – найвищої адміністративної установи Гетьманщини
 Пищаль – вогнепальна зброя
 Підскарбій – казначей, скарбник
 Повытьє – підрозділ канцелярії
 Подсусідки – категорія незаможних селян, які не мали власного господарства і жили у чужих дворах
 Пожиток – майно, скарб, прибуток
 Поковшеве – торговельний податок
 Покревный – рідний
 Покуховне – торговельний податок з рідин
 Полецилисмо – доручаємо
 Полумерка – 1/2 мірки
 Понеже – тому що, оскільки
 Поносить – лаяти
 Поручі – парчеві нарукавники, частина вбрання священника під час відправи
 Посессор – орендар
 Поташ – лужна сіль, що виварювалася з деревної та трав'яної золи
 Прето – тому
 Приточити – надійти, вчинити
 Пуд – одиниця ваги, що дорівнювала близько 16, 38 кг
Реент (регент) – керівник церковного хору
 Рейментар – військовоначальник, командувач війська
 Реляція – донесення, повідомлення
 Репорт – донесення
 Респектуючи – зважаючи на, поважаючи
 Росказане – розпорядження, наказ
 Росправа – судовий розгляд справи
Сажень – старовинна міра довжини, що дорівнювала в Росії 2,1336 м, у Польщі – 1,72 м
 Самовидець – той, хто бачив що-небудь особисто, очевидець
 Светильня – гніт у свічках
 Свита – верхній широкий і довгий одяг
 Святобливий – сповнений найщирішої поваги, шани
 Сердюк – козак найманого полку гетьманського уряду

Сикурс – допомога, підмога
 Скарб – скарбниця
 Скрип – підпис, затверджений підписом
 Смуш, смушок – хутро ягняти
 Сознавати – змінювати попередню думку
 Сотник – керівник військової та адміністративно-територіальної одиниці Української козацької держави – сотні
 Специфікація – визначення, перелік характерних особливостей
 Срокий – жорстокий, суворий
 Стамедь – вовняна тканина в діагональ
 Суксецор – спадкоємець
 Супліка — челобитна
 Сюртук – чоловічий верхній двобортний одяг з довгими полами
 Талер – срібна монета, поширена в Європі у XVI–XVIII ст.
 Тафельдекар – слуга, який керував накриванням столу
 Теди – отже, тому
 Тертичник – пильщик деревини
 Тлустий – гладкий, огрядний
 Токмо – лише
 Три зміни – те саме, що й трьохпілля – система сівообігу з чередуванням
 Турбатор – прохач
 Турбація – клопіт, турбота
 Тый – той
 Універсал – офіційний документ, що мав характер маніфесту або розпорядчо-адміністративного акта, наділеного вищою юридичною силою щодо інших правових документів
 Упруг – міра площі, що становила 0,25 дес. В одному дні було три упруги
 Утрата – збиток, втрата
 Утяти – відрубати
 Учинити – зробити
 Фельд’егер – спеціальний кур’єр, що доставляв важливі секретні документи
 Фільварок – панське господарство, садиба
 Фланель – бавовняна або шерстяна тканина з двобічним пухнастим начосом
 Форейтор – вершник в упряжі четвернею або шестернею
 Фошина – в’язка хворосту, сніп
 Фундуш – масток, переданий у володіння церкви або монастиря
 Фунт – одиниця ваги, що дорівнювала 1/40 пуда або близько 409–512 г
 Фут – міра довжини, що дорівнювала 30,48 см
 Хорунжий – представник козацької старшини, який відав військовими справами
 Целовать крест – присягати шляхом цілування хреста
 Цехмистер – голова ремісничого цеху
 Чауш — гонець, молодший військовий чин у придунайських князівствах
 Черкаси – одна з назв козаків й українців загалом, що побутувала у Московському царстві у XVII ст. і походила від назви м. Черкаси
 Четверик – російська міра об’єму сипучих речовин, що дорівнювала 26,24 л

Четь (четверть) – старовинна міра земельної площі, яка становила зазвичай 40 сажнів у довжину й 30 – у ширину

Чехи – українська назва монети півтора грошовика

Шаг – півкопійки

Шалі – ваги

Шарварок – повинність із будівництва і ремонту мостів, шляхів, гребель

Шафарня – місце збирання податків й мита на перевозах

Шафовати – витрачати

Шинок – торговельний заклад, в якому продавалися на розлив спиртні напої

Шленское сукно – сілезька вовна

Шмак – вирва з жолобом для відливу гармат

Шпанская волна – іспанська вовна

Шигловатий – красивий, видний

Юж – уже

Яко – як

Ямщик – візник, селянин, який виконував візницьку повинність

Ярманок – ярмарок

Ясельничий – слуга, який наглядав за стайнями й конями

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Август – див. Август II Фрідріх
Август II Фрідріх (Август, Август Сильний) – 90, 92, 95, 96, 214 – 217, 219
Август Сильний – див. Август II Фрідріх
Авдєєв І. – 21
Авдієв Ф. – 13
Авраменко В. – 171
Аврамиха – 128
Аврамов І. – 171
Авула Ф. – 132
Агапонов Ф. – 29
Агинський – див. Огінський
Агрелль С. – 86, 23
Адаменко М. – 29
Адамов К. – 12
Адамович С. – 209
Адлерфельд Г. – 85, 213
Адоєвський – див. Одоєвський
Аксененко Г. – 173, 174, 180, 181
Аксененко П. – 174
Аксенов Г. – 180
Аксенов С. Л. – 180
Алексєєв І. – 23
Алексєєв К. – 31
Алексєєв П. – 36
Алексєєв Я. – 38
Алексєєнко А. – 101
Алексєєнко О. – 181
Алексєєнко С. – 181
Алексєєнко Т. О. – 180
Алексієв В. – 12, 13
Алексієв К. – 11
Алферієв М. – 23
Алферов А. – 30
Алферьев К. – 15
Алферьев Ф. – 13
Алфімов П. – 39
Алхімов П. – 34
Анапка К. – 165
Андрєєв В. – 30
Андрєєв І. – 31
Андрєєв К. – 31, 35
Андрєєв Л. – 22
Андрєєв М. – 29
Андрєєв О. І. – 81
Андрєєв П. – 29
Андрєєвич В. – 45
Андрєєнко Ф. – 38
Андрєєнко Я. – 114
Андрєєченко, він же Алексєєнко-Боткал П. А. – 180
Андрієв І. – 14, 15
Андрієв С. – 13
Андрієв Я. – 15
Андрієха Т. – 179
Андрійченко О. А. – 180
Андріяка А. – 123, 131
Андросов Д. – 15
Андрущенко С. А. – 164
Андрущенко І. – 116, 124
Андрущенко І. А. – 178
Аникієв Н. – 31
Аникієнко М. – 163
Анисимов І. – 29
Анисимов К. – 28
Анисимов П. – 24
Анна Іоаннівна – 112, 221, 224
Анненков – 77, 84, 86
Анретченко К. – 40
Анстерд Ф. – 96
Антоненко Г. – 162, 163
Антоненко П. – 8
Антоненко Х. – 8
Антонов В. – 27
Антонов Л. – 27
Антонов Т. – 32
Антонов Х. – 13, 28
Антонов Я. – 27
Апостол Д. П. – 111, 112, 113, 209, 213, 216, 221
Апостол П. – 116, 168
Апостолка – 127
Апраксін М. Ф. – 226
Апраксіна С. Й. – 204, 226
Апраксін – 201
Арсеній (Могилянський) – 152, 153, 223
Артамонов В. А. – 84–86
Артеменко А. – 164
Артеменко Д. – 127
Артеменко Т. – 165
Артемов К. – 27
Артемов С. – 30
Артемович Р. – 45
Артемьев Г. – 12
Артемьев Д. – 14
Артемьев М. – 16
Асмлюска Ф. – 15
Афанасєв І. – 18
Афанасієвич А. – 100, 101
Афонасєв Є. – 24
Афонасєв А. – 13
Афонасєв І. – 12
Афонасєв С. – 13
Афонасєв Ф. – 14

Ахмед III – 220
Ахматов М. – 199

Бабак І. – 46
Бабак М. А. – 177
Багнюк А. – 162
Багнюк В. І. – 181
Багнюк П. – 117, 163
Базавлей Г. – 124, 163
Базавлей К. – 163
Базарова Т. А. – 52, 53, 74, 77, 88, 89, 97–99, 211
Байкаризенко Я. – 125
Бакуринський М. – 45
Байченко Г. – 37
Балаба Ф. – 115
Балабуха І. – 116, 127
Балан В. – 116
Балбек-ага – 99
Балюз, де Ж. – 74, 211
Банкарез І. – 172
Банкарез Р. – 170
Баняха Л. – 117
Баран І. – 175
Баранович Л. – 210
Барнатович – 92
Батаман С. – 175
Бачмаков – 20
Башуцький Д. – 187, 195
Бегун Ф. – 18
Бедринець А. – 128
Безбородько А. – 225
Безбородько – 146
Беззуб І. – 15
Безпаленко М. – 166
Безпаленко О. – 160
Безпаленкова – 117
Безпечалой Б. – 16
Безсмертний І. Т. – 179
Безсмертний М. – 174
Безун В. – 181
Белвершенко В. – 18
Бестужев-Рюмін О. П. – 120, 222
Бетихер – 150, 151
Бехухой В. – 16
Белецький М. – 90, 99
Биков Л. – 18
Биковець Я. І. – 181
Билинський – 90
Билинський І. – 97
Бируля Г. – 163
Бистрицький І. – 224
Бистрицький – 129, 170
Бичок Д. – 122, 169

Бібік Г. – 163
Бібіков А. – 113
Більдюкевич М. – 93–95, 97, 217
Біленька У. – 125
Білий В. – 200
Білий І. – 41
Білий С. – 8, 17
Білинський Я. – 91, 95
Білозерський І. – 170
Білоножченко П. – 45
Білоус Г. – 169
Білоус О. – 162, 163
Білоус Я. – 170
Біляченко Л. – 12
Блащенко А. – 14
Близнюкова У. – 170
Бобренко О. – 23, 45
Бовикін В. – 18
Бовтов І. – 39
Богданов А. – 16
Богданов І. – 27
Богданов С. – 12
Богданов Ф. – 14
Бойко Л. – 39
Бойко М. – 11
Бойко Т. – 127
Бойченко М. – 172
Бойченкова – 117
Бойчиха А. – 174
Бокан Т. – 17
Болковий П. – 118
Бонаха Л. – 125
Бондар А. – 17, 177
Бондар Г. – 176
Бондар Г. С. – 176
Бондар К. – 17
Бондар С. – 16, 163
Бондар Ф. – 117, 124, 176
Бондар Ф. С. – 176
Бондаренко В. – 116
Бондаренко М. – 124
Бондаренко Ф. – 118
Бондаренкова – 126
Бончишин Т. Т. – 164
Борисенко В. Ф. – 174
Борисенко Т. – 115, 163
Борисенкова – 171
Борисов С. – 143
Борковський К. – 90
Борменко В. – 171
Борменко П. – 173
Боров Г. – 8
Боровський С. – 101, 108

Бороденко Г. – 11
Бороденко І. – 12
Бороник Г. – 15
Босоманенко Р. Ф. – 164
Ботвинник А. – 97
Ботченко С. – 177
Бочил К. – 97
Брагин Н. – 15
Бражник В. – 129
Бражниченко К. – 123
Бражниченко К. П. – 178
Бражниченко П. Л. – 178
Братцов Л. – 18
Бреус Ф. – 17
Бринковяну К. – 220
Брожий В. – 174
Брюкорин – 95
Брюховецький І. М. – 3, 20, 206, 207, 209
Бублик А. – 162
Бублик І. – 127
Бублик І. П. – 175
Бубнов М. – 16
Бугай Х. – 8
Бугун К. – 17
Буд І. – 17
Будаєць М. – 16
Буденко Ф. – 31
Будилка Х. – 17
Будник І. – 9
Будник І. І. – 181
Будник П. – 180
Будник Ф. – 182
Будник Я. – 16, 161, 170, 182
Будников О. – 18
Будниченко М. – 16
Будничка А. – 181
Будраменко С. – 35
Буєв Т. – 16
Буєв Ф. – 16
Бузук А. М. – 175
Бузук І. Я. – 175
Бузук М. – 175
Бузун Л. – 127
Бузун М. – 122
Бузун П. – 127
Бузюк П. – 174
Буйниченко В. – 117
Буйниченко С. – 117
Булавін К. – 224
Булан І. – 164
Булба А. – 116
Булда А. – 124
Булок А. П. – 174
Бумаженко Л. – 8, 46
Бураєв М. – 14
Бурак Д. – 17
Бураков – 168
Бурдонос П. – 8
Буровець Ф. – 18
Бурого В. – 7
Бурцев – 199
Буряк В. – 115
Буряхович – 164
Бут В. – 8
Бутенко Г. – 12, 114
Бутенко Д. – 37
Бутенко І. – 114
Бутенко Л. – 114
Бутенко Н. – 45
Бутенко П. – 12
Бутенко Х. – 114
Бутенко Я. – 114
Бутиха П. – 163
Бутич І. – 20, 44, 45, 48, 53, 73, 76
Бутурлін О. Б. – 157, 224
Бутченко Я. – 70
Бучка Я. – 40
Вакуленко М. – 117, 174
Вакулов Є. – 13
Валкевич П. – 110
Валкевич П. В. – див. Валькевич П. В.
Валькевич П. В. – 136, 137, 147, 148, 222
Вановський С. – 135
Варлаам (Ясинський) – 90, 214
Варний С. – 26
Вартез – 96
Варушило Т. – 167
Варушило Я. – 171
Васенко М. – 36
Василенко Г. – 167
Василенко М. П. – 111
Василенко П. – 123
Василев А. – 11
Василев А. К. – 36
Василев І. – 13
Василев К. – 16, 22
Василев М. – 12
Василев С. – 13
Василев Ф. – 8
Василев Х. – 13
Василиха О. – 182
Василієв З. – 33
Василієв І. – 38
Василієв С. – 26
Василієв Ф. – 29

Василієвич А. – 45
 Васильєв А. – 13, 14
 Васильєв В. – 14
 Васильєв Г. – 11
 Васильєв Є. – 11
 Васильєв І. – 11, 14
 Васильєв К. – 11
 Васильєв Л. – 13, 14
 Васильєв М. – 11, 31
 Васильєв О. – 161
 Васильєв П. – 11, 13
 Васильєв Ю. – 14
 Василькевич – 94
 Васильченко І. – 127
 Васильчиков О. О. – 154, 156, 203, 204, 224
 Василновський Л. – 115
 Васкович М. – 46
 Васюра П. Г. – 178
 Васюренко К. – 178
 Васюриха – 70
 Ващенко Є. – 39
 Ващенко І. – 39
 Ващенко С. – 33
 Ведмідь Г. – 182
 Вейзбах, фон – див. Вейсбах, фон
 Вейсбах (Вейзбах), фон Й-Б. – 122, 130, 131, 224
 Велегорський Я. – 71
 Великий К. – 18
 Великої О. – 18
 Великогоцький Г. – 45
 Велитченко І. – 45
 Величко В. – 174
 Величко С. – 44, 47, 71, 207
 Вергуненко К. – 8
 Вереда С. – 18
 Веретьольник, він же Сірокуха К. – 167
 Верещаба Л. – 37
 Вешневецький – див. Вишневецький М.
 Виговський І. – 206, 207
 Вибичка А. – 163
 Визицький М. – 94
 Вирвихвостенко І. – 9
 Вирвихвостенко К. – 8
 Висоцький Г. – 187
 Вишневецька О. – 219
 Вишневецька Р. – 211
 Вишневецький (Вешневецький) М. – 90, 93, 214, 216, 217
 Вишневецький С. – 171
 Вишневецький Я. М. – 7
 Вишневецькі – 225
 Вілчик Г. – 113
 Віляновський Д. – 93
 Вітер І. – 179
 Власенко М. – 36
 Власов М. – 12
 Власович Х. – 45
 Водопянко Я. – 45
 Водянка В. – 116
 Водянка Д. – 163
 Водянка М. – 163
 Водянченко М. – 118
 Водянчиха Г. – 163
 Возковенко Г. – 123, 170, 176
 Возковчин Г. – 160
 Воїк (Войков) – 199
 Войков – див. Воїк
 Войнаровський А. І. – 96, 216, 218
 Войнаровський Я. – 218
 Войток Т. М. – 163
 Войток Ф. – 117
 Войток – 129
 Волгін – 140
 Волевський – 92
 Волконський Г. С. – 84, 213
 Воловик Г. П. – 181
 Воловик Й. – 181
 Воловик Ф. – 178
 Воловник Г. – 180
 Волосянко-Швець Д. – 118
 Воривода Б. – 18
 Воринський О. – 116
 Воркисцький А. – 162
 Ворона А. – 18
 Воронковський Т. – 172
 Воронок Є. – 18
 Воронцов М. І. – 120, 157, 222
 Ворушило Т. – 117
 Ворушило Я. – 117, 125
 Ворянченко Д. – 116
 Ворянченко С. – 116
 Воскобойник Ф. – 124
 Воскобуйниченко С. – 117
 Вядковський – див. Вятковський
 Вятковський (Вядковський) П. – 187, 195
 Вятковський – 143
 Гавриленко Д. – 127
 Гаврилов Б. – 11
 Гаврилов І. – 15
 Гаврилов К. – 32
 Гаврилов Л. – 13
 Гаврилов М. – 11, 163
 Гаврилов С. – 15
 Гаврилов Т. – 38
 Гаврилович К. – 100

Гаврученко К. – 101
 Гаврученко Л. Г. – 179
 Гажела Д. – 45
 Гайдамака А. – 4
 Гайдамака І. – 127
 Гайдук В. – 163
 Галайба Г. – 166
 Галайба Д. – 167, 168
 Галайба М. – 115, 166
 Галайба О. – 166
 Галайба Ф. – 161
 Галайба – 129
 Галайбенко Д. – 173
 Галайбенко К. – 115
 Галайбенко Я. – 171
 Галайбиха – 161
 Гамалія М. А. – 78, 212, 213
 Ганус П. – 35
 Гапон П. – 128
 Гапоненко Б. – 38
 Гапоненко І. – 38, 117, 168
 Гапоненко Т. – 46
 Гапонченко К. Г. – 167
 Гапченко І. – 114, 181
 Гарасименко Л. – 124
 Гарасимов С. – 14
 Гартований В. – 46
 Гартований М. – 8
 Гасенченко В. – 105
 Гафстейн, фон – 156
 Гашенка С. – 33
 Гедеон (Одорський, Отдорський) – 52, 75, 76
 Герасименко Л. – 175
 Герасименко С. – 116, 175
 Герасимов Л. – 40
 Герасимов П. – 12
 Герасимчук О. – 86
 Гира К. – 9
 Гирин П. – 173
 Гищенко В. – 166
 Гібертовський – 201
 Гіршбергер – 151
 Гладкий Я. – 177
 Гладкой Я. – 129
 Глаткий Г. – 17
 Глинченко О. – 165
 Глібов М. – 12
 Глухівська – 143
 Глушаник О. – 8
 Глушко П. – 17
 Глущенко А. – 17
 Голей В. – 125
 Голей В. П. – 173
 Голей Д. – 126
 Голенищев-Кутузов М. М. – 189
 Голик С. – 117
 Голіцин В. В. – 48, 208
 Голіцин Д. М. – 77, 87–89, 111, 210, 211
 Голіцин М. М. – 224
 Голіцин О. Д. – 157, 224
 Голобородько П. – 171
 Голованка П. – 179
 Головін Ф. О. – 211
 Голоскок Г. – 8
 Голуб К. – 115
 Голуб С. – 176
 Гомський – 92
 Гон Б. – 18
 Гончар А. – 117
 Гончар А. Ф. – 172
 Гончар Г. – 117, 124
 Гончар О. – 124
 Гончар Ф. – 116, 124, 172
 Гончаренко П. – 118
 Гончаренко С. М. – 24
 Горасимов К. – 13
 Горб К. – 145
 Горб – 145
 Горбалка Г. – 126
 Горбаневець Й. – 124
 Горбаненко В. – 115
 Горбаненко Г. В. – 173
 Горбаненко О. – 173
 Горбаненко Ф. – 12
 Горбані – 189
 Горбань Л. – 114
 Горбань Т. – 114
 Горбатенко К. М. – 178
 Горбачовський І. – див. Іпатій (Горбачевський)
 Горбина В. – 7
 Гордєєнко Я. – 126, 173
 Гордієв М. – 16
 Гордієнко К. – 211
 Гордієнко Я. – 126, 161, 173
 Горієв М. – 168
 Горкавенко І. – 46
 Горкавий М. – 17
 Горковав Д. – 17
 Горленко Д. – 83, 107, 129, 162, 213
 Горнушиха Л. – 171
 Городєєнков Ф. – 122
 Городиська – 167
 Городненко Я. О. – 166
 Грабовський (Грановський) Г. К. – 142, 223
 Грановський – див. Грабовський
 Грачиха – 22

Гребаниченко Ф. З. – 172
Гребеник П. – 116
Гребенник А. – 39
Гребень Г. – 117
Грек М. – 128
Гретченко Н. В. – 162, 166
Гретченко – 177
Гречаний Я. – 100
Гречаник Є. – 8
Григор – 108
Григорєв І. – 24
Григорєв М. – 13, 18
Григорєв С. – 24
Григорієв А. – 34
Григорієв Д. – 25
Григорієв І. – 23
Григорієв К. – 24
Григорієв Н. – 27
Григорієв С. – 26
Григорієв Т. – 32
Григорієвич С. – 69, 70
Григорок – 176
Григорьєв А. – 12, 13
Григорьєв Л. – 12
Григорьєв О. – 10
Григорьєв П. – 12
Григорьєв Р. – 12
Григорьєв С. – 11
Григорьєв Т. – 13
Гриненко В. – 8
Гриненко М. – 115
Гринченко Г. – 163
Грицанка Є. – 164
Грицаєнко Г. – 161, 168
Грищенко Д. – 23
Грищенко І. – 26
Грищенко К. – 29, 39
Грищенко С. – 194
Грищенко У. – 45
Грищенко – 194
Грициха А. – 163
Грициха – 160
Гришон – 169
Грищенко В. – 105
Грищенко Я. – 45
Гросс Я. – 215
Губар Я. – 16
Губарєв М. – 127
Губарка С. – 117
Губаска В. – 114
Губиха – 126
Гудович А. В. – 187, 225
Гудович В. А. – 226

Гудович І. В. – 199, 226
Гужбенко С. – 13
Гузейко Г. – 16
Гуйневич С. – 161
Гуйченко М. – 177
Гулак І. – 145
Гулак – 145
Гуляницький Г. – 20, 206
Гуляяно І. – 12
Гумаченко А. – 13
Гунка І. – 174
Гура – див. Стипєв З. У.
Гурин П. – 117
Гурченин Д. – 91, 96, 215
Гурьєв Я. – 16

Галаган І. Г. – 223
Галаган – 142

Давид – див. Корбя
Давиденко І. – 8
Давиденко Л. – 8
Давидов Г. – 13
Давидов І. – 25
Давидов М. – 13
Далтабан Мйстафа-паша (Толтабін) – 98, 220
Даниленко Д. – 45
Даниленко М. – 40
Данилов А. – 35
Данилов Г. – 40
Данилов І. – 14, 15, 31
Данилов М. – 41, 161
Данилов Н. – 24
Данилов П. – 11, 12
Данилов Я. – 13
Данилович Ф. – 100, 101, 103
Дарека В. – 16
Дахненко В. – 101
Дебас – 92
Дегтярьєв С. І. – 182
Дедін П. – 165
Дементєєв Б. Ф. – 48, 49
Дементьєв М. – 13
Дементьєв С. – 13
Демеченко С. – 13
Демиденко А. – 126
Демиденко К. – 37
Демиденко О. – 45
Демиденко П. – 128
Демидов О. – 11
Демидов С. – 27
Демченко Л. – 175
Демченко С. – 9

- Демяненко Я. – 29
 Демяновський – 142
 Денга Ю. – 179
 Денженко С. – 179
 Денисов І. – 11, 164
 Денисов Л. – 28
 Денисов М. – 13
 Денисов – 78
 Дергун – 171
 Дердик Я. – 190
 Десченко Г. – 8
 Десченко С. – 8
 Десятник В. – 15
 Десятник К. – 17
 Десятник С. – 16
 Десятник Я. – 17
 Дефо Д. – 84, 213
 Джунковський Г. – 195
 Джунковський І. – 187
 Джунковський – 172, 195
 Дзевкал І. І. – 165
 Дзиковський І. – 10
 Дзюнк П. – 182
 Дидиченко Є.М. – 164
 Дикий П. – 18
 Дмитрій Ростовський (Туптало Д. С.) – 48, 50, 51, 209
 Дионісій (Дмитро Жабокрицький) – 91, 215
 Ді Фаї – 202
 Дмитреєв Г. – 11
 Дмитреєв М. – 14
 Добряка І. – 122
 Довбиш С. – 172
 Довгий А. – 174
 Довгий І. – 171
 Доленський Г. – 142
 Долинський – 172
 Долинський Г. – 187
 Донець В. – 18
 Донжаль Л. – 162
 Донченко С. – 116
 Допиха Н. – 124, 175
 Дороган Ф. – 16
 Дорофеев Є. – 14
 Дорофесенко З. – 125
 Дорофієв Є. – 17
 Дорофієв М. – 11
 Дорофієв О. – 14
 Дорошенко Г. – 115
 Дорошенко Л. – 115, 165
 Дорошенко П. – 206, 209, 215
 Дорошенко Ю. – 26
 Досифей II Нотар (Хрисіан) – 97, 98, 213, 220
 Драгиль І. – 160
 Дрази́ла І. – 169
 Дрига Д. – 167
 Дробатенко О. – 34
 Дроботенко І. – 11, 16
 Дробязка К. – 177, 178
 Дробязка К.П. – 177
 Дробязка П. – 174
 Дробязка С. – 178
 Дробязка Ф. – 178
 Дубовик Ф. – 8
 Дуболенко І. – 14
 Дубровський Б. М. – 9
 Дубченко С. – 116
 Дубяга О. – 77, 78
 Дудитцький М. – 13
 Дудка П. – 15
 Дудченко Д. П. – 164
 Дудченко І. – 117
 Дудчиха – 126
 Дука К. Г. – 93, 94, 96, 218, 220
 Думка Д. – 177
 Дуссик Х. П. – 202
 Духтяр М. – 17
 Дятчиха У. – 116
 Дячко Т. – 162
 Евмановський – 93
 Елерт – 90–96
 Ено – 202
 Етингер, фон – 147
 Євсієв В. – 12
 Євтушенко А. – 165
 Євтушенко Г. – 115
 Євтушенко Д. – 115
 Євтушенко П. – 117
 Єкимов А. – 12
 Єкимченко К. – 40
 Єлизавета Петрівна – 4, 120, 156, 203, 222
 Єлфимов Г. – 33
 Єлфимов Д. – 12
 Ємельянов Я. – 21
 Ємельянов В. – 15
 Ємельянов Г. – 12
 Ємельянов Д. – 15, 161
 Ємельянов І. – 12
 Ємельянов Я. – 41
 Єміліянов І. – 35
 Ємченко В. – 114
 Ємченко Ф. – 114
 Єпін П. С. – 178
 Єремеев К. – 24
 Єремеев Т. – 12

- Єрещенко – 168
 Єришкін С. – 17
- Єрмаков В. – 18
 Єрмилов І. – 12
 Єрмолаєв В. – 21
 Єрмоленко П. – 11
 Єропкін – 99
 Єсипенко С. – 117
 Єсипов М. – 13
 Єуфим'єв Я. – 15
 Єфименко Ф. – 122
 Єфимов А. – 13, 182
 Єфимов М. – 164
 Єфрімов В. – 18
 Єщенко І. – 25
- Жабокрицький – див. Дионісій
 Жданов П. – 14
 Жигола В. – 55, 57
 Жидиков І. – 195
 Жила П. В. – 177
 Жирна П. А. – 179
 Житарка – 117
 Жлунковський – 143
 Жойня П. – 17
 Жолтовський П. – 119
 Жорковський І. – 173
 Жук Д. – 115
 Жук Ф. – 115
 Жученко А. – 11
 Жученко Є. – 11
 Жученко І. – 9
 Жучкова Р. О. – 58, 210
- Забайка Т. – 16
 Забіла Д. В. – 53, 209
 Забіла М. Т. – 215
 Забіла П. – 194
 Заватський І. – 15
 Завидов Я. – 160
 Заворика І. – 40
 Заворуйко І. – 41
 Загорулченко Д. – 70
 Загорулько О. Д. – 179
 Загумененко І. – 168
 Загуменний Є. – 166
 Загуменний Р. Є. – 168
 Заєць Х. – 8
 Зайченко І. – 12
 Заїка К. – 173
 Закидайленко М. – 116
 Залейської Н. – 16
- Залесченко Н. С. – 178
 Занкевич І. – 187, 195
 Занкевич К. – 195
 Занко І. – 114
 Занко К. – 114
 Занко О. – 114
 Занутненко В. – 39
 Занутненко Р. – 39
 Занькович М. – 189
 Запарун В. – 115
 Запарун П. – 171
 Заплечний Т. – 163
 Запляшний – 129
 Заренко С. – 35
 Заругович Д. – 91
 Зарудний Д. – 8
 Зарудний Ф. – 108
 Зарудной О. – 16
 Зарцький – 95
 Заскалко Я. – 16
 Зауер І-Б. – 211
 Захаревський С. – 90
 Захарів В. – 27
 Захарівич К. – 45
 Зацарний І. – 8
 Зацерковна Л. – 117
 Зацерковний К. – 116
 Зацерковний Л. К. – 164
 Зацерковний С. К. – 164
 Збараський І. – 165
 Згура – див. Стипєв З. У.
 Зезюленко А. – 31
 Зеновієв І. – 128
 Зименков Ф. – 31
 Зиновєв М. – 25
 Зинов'єв Т. – 16
 Зинченко В. – 175
 Зитковський І. – див. Дзиковський І.
 Зільтман, фон Д. Н. – 86, 213
 Злиденний М. – 45
 Зозуля І. – 173
 Золотар З. – 169
 Золотаренко І. Н. – 19, 20, 90, 206, 214
 Зотов К. М. – 91, 94, 96, 216
 Зубенко К. – 14
 Зубенко М. – 14
 Зубко Г. – 118
 Зубко П. – 17
 Зубко Р. – 8
- Іваненко Г. – 192
 Іваненко І. – 169
 Іваненко І. М. – 173

- Іваненко М. І. – 173
 Іваненкова – 125
 Іванов А. – 11, 13, 22, 36, 63
 Іванов В. – 14, 36
 Іванов Г. – 11, 15
 Іванов Д. – 15, 37
 Іванов Є. – 28, 29, 32, 33
 Іванов З. – 13
 Іванов І. – 13, 21
 Іванов К. – 18, 32
 Іванов Л. – 14, 32
 Іванов М. – 14, 25, 32, 36
 Іванов Н. – 13
 Іванов О. – 12, 63
 Іванов П. – 11, 12
 Іванов С. – 11–14, 23, 24, 26, 28, 33, 39
 Іванов Т. – 11, 12, 14
 Іванов Ф. – 12, 15, 190
 Іванов Я. – 107
 Іванченко Г. – 69
 Ігнатенко К. – 124, 192
 Ігнатенко І. – 105
 Ігнатенко О. – 46
 Ігнатев І. – 40
 Ігнатов І. – 41
 Ігнатович (Многогрішний) Д. І. – 42–44, 111, 207–209
 Ігнат'єв Г. – 14
 Ігнат'єв Н. – 15
 Іларіон (Кондратковський) – 199, 200, 226
 Ілленко Д. – 115
 Ільєнко Є. – 22
 Ільєнко Л. – 164
 Ільїн О. – 11
 Ільїн Ф. – 26
 Ільїн Я. – 16
 Іоанн VI Антонович – 222
 Іоанн Олексійович – 49–51, 69, 208
 Іоасаф – 45
 Іпатій (Горбачевський) – 69, 71, 72
 Ісакій – 19
 Ісихій – 9, 10, 20
 Іскра З. Ю. – 96, 218
 Іскра І. І. – 219
 Іскрицька – 93
 Іскрицький М. – 217
 Іспалчиков С. – 15

 Кабаченко Л. – 8
 Кадун П. – 116
 Кадун П. Д. – 171
 Кадун Я. – 123, 171
 Каїм-хан – 99
 Калач П. – 115, 164

 Калач С. – 16
 Калачник А. – 17
 Калачник І. – 17
 Калачник, він же Отрошенко С. – 69, 167
 Калачников Н. – 72
 Калачничка А. – 72
 Калениченко О. – 26
 Калеченко І. – 46
 Калеченко М. – 9
 Калитчиха Є. П. – 164
 Каломієць П. – 38
 Калук С. – 16
 Калченко В. – 182
 Калченко І. – 115
 Калченко Я. – 22
 Калюженко О. – 46
 Капинос О. – 170
 Капленко Ф. – 168
 Каплиха – 125
 Капля І. – 117
 Капля І. І. – 179
 Карасенко М. – 116
 Карасенко У. – 116
 Карасиха В. – 118
 Карась В. – 127, 165
 Карась, він же Спинка М. – 166
 Карась Ф. – 165
 Кардашевський – див. Карташевський
 Карей Г. – 17
 Карей Ф. – 18
 Карелка Ф. – 15
 Карл XII – 208, 211, 213, 217–219, 224
 Карлащенко Ю. – 115
 Карлоч Д. – 17
 Карнеєв С. – 40
 Карнієв Ф. – 12
 Карпенко А. – 9
 Карпенко В. – 181
 Карпенко С. – 192
 Карпенко Т. – 31
 Карпиха О. – 115
 Карпов І. – 11
 Карпов К. – 13, 25
 Карпов С. – 11
 Карташевський (Кардашевський, Кордашевський) З. – 176, 187, 195
 Кастріот (Костріот) Г. – 97, 220
 Касян М. – 162
 Катерина I – 209, 221
 Катерина II – 4, 203, 211, 225, 226
 Катурга С. К. – 182
 Качанівський Ф. І. – 167, 224
 Каченко А. – 29

Кашпоренко С. – 45
 Кашенкова – 168
 Квасов А. В. – 186, 224
 Кваша І. – 8, 12, 15
 Кенексен – див. Кенігсек Ф.
 Кенігсек (Кеніксек, Фрідрік) Ф. – 78–80, 82, 84, 85, 99, 111, 171, 212, 220
 Кеніксек Ф. – див. Кенігсек Ф.
 Кипа М. – 23
 Кипоровский В. – 115
 Кириленко С. – 40
 Кирилов П. – 114
 Кирилов С. – 13
 Кирсанов Г. – 11
 Киселиха – 124
 Кисіль А. – 7, 205
 Кисіль Г. Т. – 175
 Кислий – 143
 Кисличенко Л. – 168
 Кисличиха А. І. – 179
 Киян С. – 127
 Кізенко Х. М. – 179
 Клементієв Д. – 25
 Клементьєв Ю. – 17
 Клименко Г. – 27
 Клименко Н. – 46
 Клименко О. – 126
 Климов М. – 12
 Климов С. – 13
 Климов Я. – 123, 135
 Клишниця В. – 117
 Клищен Л. – 70
 Клищенко Л. – 70
 Клочко Д. О. – 177
 Клочко, він же Прокопенко І. Р. – 177
 Клочко, він же Прокопенко С. Р. – 177
 Клочок М. – 179
 Клочок М. І. – 177
 Клочок М. М. – 177
 Книш Г. – 114
 Книш С. А. – 178
 Книш, він же Гурок Ф. – 199
 Книщенко Д. – 115
 Ковал А. – 9
 Ковал Д. – 13
 Ковал М. – 15
 Ковалевська М. – 94
 Ковалевський – 96
 Коваленко В. П. – 57, 59, 60, 64, 66
 Коваленко Г. – 116
 Коваленко Л. – 45
 Коваленко О. Б. – 5
 Коваленко Ю. – 67
 Ковалиха В. – 170
 Коваль Д. – 144
 Коваль І. – 15, 16
 Коваль К. М. – 180, 181
 Коваль Л. – 169
 Коваль Т. – 46
 Ковердяченко Ю. – 45
 Ковпита І. – 114
 Ковпита М. – 114
 Ковтип І. – 163
 Когут З. – 67, 68
 Кожуховський Ю. П. – 170, 224
 Козарченко П. – 45
 Козаченко А. – 114
 Козаченко Г. – 114
 Козаченко К. – 114
 Козаченко О. – 114
 Козел І. Є. – 182
 Козел Л. – 176
 Козел Ф. – 117, 169, 170
 Козицький Г. В. – 193
 Козич С. М. – 164
 Козленко П. І. – 177
 Козловський Г. – 188, 192
 Козловський І. – 192
 Козьма – див. Косма III Візантіос
 Койчанка Я. – 15
 Кокошников О. – 128
 Кокошнин О. – 167
 Колевченко Я. – 27
 Колесник А. – 17
 Колесник І. – 17
 Колесник К. – 18
 Колесник Л. – 17
 Колесник Ф. – 15
 Колесников Я. – 17
 Колка К. – 18
 Колмик В. – 169
 Коломиць Д. – 34
 Коломийченко К. – 45
 Коломийченко М. – 101
 Комлик В. – 116
 Комлик Т. – 178
 Кондратєв І. – 32
 Кондратов М. – 24, 32
 Кондратченко Ф. – 166
 Кондратьєв І. – 12, 55, 57
 Коновал І. – 116
 Кононов В. – 13, 15
 Кононов І. – 40
 Константинов Є. – 14
 Копень Д. – 121, 131
 Копилчишний Д. В. – 172

Копинський І. – 211
 Копирчиншин – 116
 Копирсака М. – 115
 Коптелиї І. – 117
 Коптельний, він же Киян І. – 165
 Кораблів Г. – 82
 Корас В. – 18
 Корбя (Давид) Д. – 98, 220
 Кордашевський – див. Карташевський
 Корейський О. – 35
 Корж П. – 17
 Корнєєв С. – 40
 Корнєєнко Г. – 117, 170
 Корнєєнко Я. – 116, 128
 Корнієв Д. – 16
 Корогоденко Ф. – 8, 15
 Короленко Д. – 16
 Коропчевський З. – 190
 Корсун Г.І. – 178
 Косач А. – 160, 163, 181, 195
 Косач В. – 198, 199, 226
 Косач П. – 187, 195
 Косач – 168
 Косенко В. – 104, 105
 Косенко М. – 176
 Косий П. І. – 178
 Косма III Візантійс (Козьма) – 98, 220
 Косогоренко К. – 114
 Косолап С. – 15
 Костенко В. – 45
 Костентиков І. – 108
 Костирської К. – 12
 Костріот – див. Кастріот Георгій
 Костріот Г. – 98
 Костюченко В. – 114
 Костюченко Г. – 161, 171
 Костюченко О. – 126, 161
 Костянтинов З. – 17
 Костянтинов О. – 14
 Костянтинов Р. – 14
 Косьянов П. – 12
 Котелт – див. Коцелл
 Котка Є. – 16
 Котляр В. – 122
 Котляр М. – 128, 166, 177
 Котляр О. – 169
 Котяненко О. – 116
 Коханенко Р. – 8
 Коцар К. – 118, 172
 Коцар Л. – 126
 Коцаренко К. – 172
 Коцелл (Котелт) М. К. – 90, 214, 217
 Коцовна М. – 160
 Коцука Я. – 17
 Кочановський – 164
 Кочегаров К. А. – 84–86
 Кочубей В. В. – 4, 54, 175, 219, 224
 Кочубей П. А. – 204
 Кочубей П. В. – 187, 225
 Кочубей С. В. – 223
 Кочубей (Кочюбей) Ф. – 104, 108
 Кочубей – 131, 142
 Кочюбей – див. Кочубей
 Кошал Я. – 113
 Кошелев – 111
 Коштанка Д. – 116
 Кошулка І. – 9
 Кощенко І. – 114
 Кощенко Р. – 168
 Кошєєв Л. – 17
 Кошин Г. – 116
 Кошійха Г. – 117
 Кравець Є. – 117
 Кравець М. – 19, 169
 Кравець О. – 117
 Кравець С. – 117
 Кравченко А. – 123, 163, 164
 Кравченко В. – 169
 Кравченко Г. – 115, 122, 160, 174
 Кравченко М. – 174
 Кравченко Т. – 23
 Кравчиха – 117
 Крайка А. – 15
 Краковський К. – 90
 Крамор І. – 15
 Крамор М. – 169
 Крамор П. – 17
 Красинський – 95
 Красноглаз М. – 16
 Краснянський А. – 118
 Красовський А. – 161, 162, 166, 170
 Красовський І. – 8
 Красовський Я. – 161
 Крат Д. – 165
 Крат С. – 114
 Крачок Г. – 172
 Кревонецький Ф. І. – 175
 Крестовий Л. – 171
 Крестовий С. – 117
 Кривий М. – 18
 Криворот С. – 16
 Кривошапченко Л. – 18
 Кривошея І. – 46
 Кривошиєнко М. – 45
 Кривошия Л. – 115
 Крижановський А. – 187

- Крижановський – 142
Крикливий І. – 8
Крип'якевич І. – 20
Крисков Л. – 8
Крищенко І. – 115
Крищенко О. – 45
Крищенко С. – 115
Кришонка А. – 22
Кровець К. – 11
Кропивницький – 94
Крохмальний І. – 164
Круглик В. – 139, 140
Круглик І. – 199
Круглик М. – 199
Крутоголов Д. Ф. – 177
Крутоголов І. – 117, 126
Крутоголов С. Т. – 177
Крутоголовенко І. Д. – 173
Крутоголовова П. Д. – 177
Крухмаленко М. – 179
Крухмальний І. – 162
Крухмальний Х. – 116
Кубрицький Ф. – 116
Кудренко Т. – 16
Кудрецький Ф. – 126
Кудрицький Ф. – 161
Кузмин Д. – 36
Кузмин С. – 28
Кузмин Х. – 35
Куйка І. – 17
Куколка П. – 168
Кулага Г. – 15
Кулага І. – 124
Кулаженко І. – 117, 170
Кулик І. – 115, 122, 182
Кулик, він же Стокоз І. – 161, 182
Кулин, він же Стокозенко І. – 168
Куліш Ф. – 8
Кунаш Ф. – 18
Купенко П. – 13
Купрєнко М. – 126
Курак Д. – 166
Куракін Б. І. – 86, 213
Куриленко П. – 114
Курилов К. – 36
Курочка С. – 127, 170
Курукін І. В. – 84–86
Кусієнко Р. – 117
Кусотченко С. – 117
Кутеленко М. – 15
Куторга А. К. – 181
Кухар П. – 168
Куц – 161
- Куциха К. – 114
Куцовна М. – 161
Кучер Г. – 117
Кучер П. – 165
Кучикуський А. – 161
Кучинський І. – 45
Кушнер Д. – 15
Кушнер І. – 16, 17
Кушнер Н. – 16
Кушнер П. – 17
Кушнер Ф. – 15
Кушнер Я. – 17
- Лабисенко В. – 115
Лаврененко В. – 45
Лаврентієв Д. – 35
Лаврентьєв А. – 14
Лаврилов Г. – 11
Лагунін Є. – 35
Лазарєв С. – 15
Лазарєвський О. М. – 80, 110, 154, 187
Ламиковський – див. Ломиковський
Ласий Г. – 117
Ласкирев С. – 17
Ласко П. – 7
Лебедев Є. – 18
Левенгаупт (Левенгоупт) А. Л. – 90, 99, 213, 220
Левенгоупт – див. Левенгаупт
Левоненко Д. – 45
Левонтєв В. – 11
Левонтєв Г. – 12
Левонтєв М. – 12
Левченко Г. – 114
Левченко І. – 45
Левченко О. – 172
Легард де Шамбона, де Ш. – 4
Лемешка В. – 114
Лемиковський – див. Ломиковський
Леонтій – 73
Леонтєв Я. – 11
Леопольд І Габсбург – 219
Лепасенко К. – 165
Лесенко Д. – 117
Лесенко М. – 30
Лесенко С. – 8
Лесенко С. Л. – 168
Лесенко Я. – 124, 176
Леска – 22
Лесовенко В. – 172
Леченко – 91
Лещинський Р. А. – 93, 215
Лизенко П. – 163
Лизогуб Ю. Я. – 78, 212

- Лизогуб Я. – 54, 212
 Линник В. – 176
 Лисан І. – 114
 Лисенко І. – 114
 Лисенко Т. – 173
 Лисовенської Г. – 11
 Литвин В. – 34
 Литвин Г. – 118
 Литвин І. – 16
 Литвин К. – 18, 35
 Литвин М. – 15–17, 174
 Литвин Ф. – 115
 Литвин Я. – 17
 Литвиненко К. – 171, 178
 Лихоїз Л. – 16
 Лихошерстов Н. – 198
 Лишень І. – 195
 Лищенко Л. – 179
 Ліпський Ф. О. – 215
 Лобисевич О. К. – 193, 225
 Лобовик Д. – 129, 170
 Лобовик К. – 170
 Лобовик П. – 116, 118, 124
 Лобовик П. О. – 170
 Лобода Г. – 123, 135, 160, 172
 Лобода Я. – 116, 175
 Лобода Я. А. – 172
 Лободиденко Г. – 113
 Лобозик К. – 117
 Лозовичка П. – 178
 Ломековський – 142
 Ломековський – див. Ломиковський
 Ломиковський (Ломоковський) І. – 78, 87, 107, 108, 212, 213
 Ломиковський (Лемиковський, Ломековський) П. І. – 139, 140, 170, 222
 Ломоковський – див. Ломиковський
 Лопата О. – 8
 Лопатенко, він же Колченко В. – 178
 Лопатенко Д. – 175
 Лопатенко Ф. – 13
 Лоризло Б. – 16
 Лотиш Л. – 13
 Лофеченко О. – 46
 Лукашев І. – 40
 Лукашенко А. – 128, 164
 Лукін І. – 12
 Лукін С. – 12, 14
 Лукін Ф. – 14
 Лукіянов О. О. – 26
 Лукянов В. – 39
 Лукяненко І. – 46
 Лук'янов К. – 21, 41
 Лук'янов П. – 11, 16
 Лук'янович Н. – 73
 Лупка О. – 116
 Лускан П. – 116
 Лусканенко М. – 8
 Лусканенко О. – 9
 Лускин С. – 163
 Луценко А. – 14
 Луценко Р. – 55, 57, 61
 Любенський – 92
 Любицький Г. – 171
 Любицький П. Г. – 174
 Любич Л. – 181
 Любовою А. – 101
 Любомирський С. О. – 91, 92, 215, 216
 Лютий Л. – 117, 128
 Люцаєнко І. – 116
 Лябченко І. – 118
 Ляпунов І. З. – 7, 205
 Лях І. – 118, 123
 Магирський – 92
 Мазепа І. С. – 47–49, 51–53, 57–62, 65–69, 73–78, 80–88, 90–99, 105–108, 111, 159, 162, 176, 182, 208, 209, 211 – 213, 215, 216, 219, 220, 224
 Мазепа М. (Марія Магдалина) – 216–219
 Мазепа О. – 218
 Мазур Б. – 5
 Мазур М. – 5
 Майкова Т. С. – 82
 Макаренко Г. – 9, 114
 Макаріївська – 35
 Макієвський К. – 168, 224
 Макієвський – 129
 Макота І. К. – 176
 Максименко К. – 8
 Максименко Я. – 114
 Максимиха А. – 162
 Максимов Г. – 11
 Максимов І. – 12
 Максимов К. – 12
 Максимов Т. – 32
 Максимов Ф. – 13
 Максимов – 78
 Максимович Д. – 78, 90, 92, 94, 212–214, 216, 218
 Максимовська – 33
 Малаєнко І. – 116
 Малай С. – 164
 Малафієв І. – 14
 Малженко Р. – 8
 Малченко М. – 165
 Мамонт П. – 167
 Мананенко М. – 32

Мандюк П. – 166
Мандюк Т. – 117, 126, 166
Мандюк Ф. – 161, 168
Мандюк Я. – 176
Мандюченко Ф. – 126
Манко Л. – 176
Мануйленко Й. М. – 181
Мануйленко Є. – 181
Мануйлов А. – 71
Мануйлов С. – 11
Маренець-Полубничий Г. – 174
Марія Магдалина – див. Мазепа М.
Маркевич С. – 34
Мартиненко І. – 115
Мартинов А. – 29, 36
Мартинов В. – 39
Мартинов С. – 11, 36
Мартинов І. – 30
Мартинов Л. – 13, 30
Мартинов О. – 11
Мартинов С. – 30
Мартинов Я. – 39
Марчевський С. – 168
Марченко Г. – 22, 115, 116, 198, 199
Марченко Г. М. – 173
Марченко І. – 45
Марченко С. – 175
Марченко Я. – 25
Маслюк А. – 118
Матвеев А. – 36
Матвеев І. – 25, 36
Матвеев М. – 26
Матвеев П. – 34
Матвєєнко К. – 8
Матвієв А. – 11
Матвієв І. – 11
Матвієв Л. – 11
Матюшенко В. – 22
Махна – див. Мохна
Мацай Г. – 162, 164
Мацай О. – 162
Маценко Л. – 175
Маценко Т. – 9
Мацєєв П. – 37
Мацьків Т. – 75, 85
Мачулченко Д. – 8, 11
Мачульський С. – 8, 11
Мачюньський Д. – 11
Мачюльський С. – див. Мачульський С.
Машора Г. – 16
Машинин – 172
Медведко А. – 41
Медвідєв П. – 15
Медвідєнко Г. – 16
Медвідєнко І. – 15
Месер – див. Мейєр
Мезенцев В. – 55, 57, 61, 64, 66–68
Мезь С. – 70
Мейєр К. – 137, 150
Мелай Н. – 162
Меланко Н. – 116
Мелешко Г. – 114
Мелешко К. – 114
Мелешко П. – 166
Мелешко С. – 114
Мелешко Я. – 114
Мельник Г. – 166
Мельник Д. – 166
Меншиков О. Д. – 3, 53, 57, 76–88, 105, 111, 140, 157, 159, 209, 211, 221
Мерзляченко С. – 8
Мещенка І. – 32
Мизенко Г. – 181
Микаласв М. – 13
Микитенко Ф. – 38
Микитинська – 23
Микитін Г. – 33
Микитін Є. – 12
Микитін О. – 51
Микитін П. – 13
Микитін С. – 13
Микитін Я. – 13
Миклашевський М. А. – 215, 216, 218, 223
Миклашевський П. А. – 223
Миклашевський – 142
Миколаєв П. – 39
Милаєвський З. – 195
Милинський – 93
Милостивий І. – 163
Мина – 43
Минаєв О. – 14
Минайленко Р. – 167
Миненко В. – 123, 170
Миниха – 123
Минишин – 123
Минниченко В. – 117
Миодаренко Д. – 177
Миодаренко С. – 177
Миодаренко Т. – 177
Минченко Л. – 127
Миняйленко Л. – 8
Миняйлик М. – 117
Миняйлик С. – 117
Мироненко Л. – 53–55, 57, 61
Мироненко О. – 192
Мироненко Т. М. – 164

Мироненко – 164
 Миронов М. – 128
 Мирочник В. Ю. – 178
 Мисан Ф. І. – 105
 Мисченко Д. – 8
 Михайлев Б. – 51
 Михайленко Л. – 172
 Михайлов В. – 13, 14
 Михайлов Г. – 25
 Михайлов Д. – 13, 14
 Михайлов Є. – 13, 14
 Михайлов І. – 11, 14, 15
 Михайлов Л. – 11
 Михайлов М. – 13, 15
 Михайлов Н. – 14
 Михайлов О. – 11, 13
 Михайлов П. – 14, 15
 Михайлов С. – 10, 12, 13, 28
 Михайлов Т. – 11
 Михайлов Ф. – 11, 26, 28
 Михайлов Я. – 30, 33
 Михаленко Л. – 39
 Михенко К. – 23
 Мищик Ю. – 19, 70, 71, 73, 75, 80, 88, 100, 102, 105, 111
 Мичюра К. – 17
 Мищенко І. – 24
 Міняйленко П. – 113
 Мішуренко С. – 8, 10, 16
 Мішурін – 41
 Міщенко І. – 15
 Міщенко І. О. – 168
 Міщенко К. – 9, 173
 Міщенко Х. – 100, 101
 Міщенко Я. М. – 179, 180
 Многогрішний – див. Ігнатівич Д. І.
 Мовчан М. К. – 177
 Можка В. – 116
 Мойсєєв А. – 25
 Мойсєєв Б. – 160
 Мойсєєв С. – 29
 Мойсєєнко В. – 116
 Мойсєєнко К. – 115
 Мойсєєнкова К. – 125
 Мойсєєнкова Х. – 128
 Мойсієв Л. – 14
 Мойсієв М. – 12
 Мойсієв Ф. – 14
 Мокренко П. – 115
 Моксимов А. – 14
 Моксимов І. – 13
 Моксимов Л. – 13
 Молечкін К. – 16
 Молищенко Л. – 13
 Моляр А. Я. – 162
 Молярка Ф. – 172
 Монастирченко Я. – 22
 Моргатченко Ф. – 28
 Мороз Я. – 26
 Морозов Т. – 172
 Морозова А. В. – 5
 Москал С. – 17
 Москаленко М. – 46
 Москаленко П. О. – 181
 Москаль Г. – 15
 Москаль І. А. – 177
 Моспан М. – 116
 Моспаненко А. – 172
 Мотасьєв Ф. – 18
 Мотренко Д. – 117, 167
 Мотренко П. – 127, 166
 Мотузєнко А. – 160
 Мотузєвна Т. – 160
 Мохна (Махна) В. – 122, 161, 165
 Мохна Д. – 124
 Моценко Є. – 13
 Моценко І. – 116
 Моций І. – 17
 Моця О. П. – 57, 59, 60, 64
 Мочюльський С. – див. Мачульський С.
 Мочюський С. – 15
 Мощина – 124
 Музика Д. – 117, 168
 Музика М. – 117
 Музика П. – 160, 169
 Музичиха Д. – 162
 Мунка Л. – 168
 Мунка О. – 168, 176
 Мунченко Л. – 176
 Мурза-бек – 99
 Мустафа ІІ (Мустафа-ага) – 74, 217
 Мякотиха – 118
 Навроцький А. – 173
 Нагибенко Р. – 127
 Нагорний І. – 17
 Нагорний С. – 9
 Нагорной П. – 18
 Нагорной Т. – 18
 Надинов М. – 71
 Надіоновський – 69
 Назаренко Г. Н. – 176
 Назаренко М. – 126
 Назаренко Х. – 27
 Назарьєв А. – 14
 Назарьєв С. – 14
 Найдєнівська – 23

Найдюнов А. – 13
 Наливайко Ю. – 16
 Нарбеков Б. Ф. – 9
 Наумишин Д. – 169, 171
 Наумишин, він же Світличний Д. О. – 172
 Наумишин, він же Світличний Д. – 179
 Наумов Г. – 12
 Наумов Д. – 27
 Наумов М. – 26
 Наумов О. – 30
 Наумов Ф. – 16, 28
 Нашвен І. – 16
 Небаба М. – 7, 205
 Небоба – див. Небаба М.
 Недузенко К. – 45
 Нелідов Г. – 48
 Неофіт (Семенович) – 71, 72
 Неплюєв Л. Р. – 49, 208
 Неплюєв С. П. – 49, 208
 Нестеренко Г. – 45
 Нестеренко Д. – 45, 69, 70, 80
 Нестеренко – 94, 170
 Нестеров Г. – 32
 Нестеров П. – 14
 Нестеров Ф. – 11, 13
 Нецький Х. – 169
 Нечитайленко І. – 135
 Нечитайлиха – 127
 Нечитайло А. – 116
 Никифоров Є. – 13
 Никифоров М. – 14, 15
 Никифоров О. – 14
 Никифоров Ф. – 14
 Никон – 176
 Никоненко В. – 116
 Никоненко П. – 164
 Ничипоренко Н. – 170
 Ничипориха – 128
 Ніжинко І. – 12
 Новий С. – 13
 Новополець Г. – 161
 Новополець Р. – 123, 135
 Новопулець Р. – 169
 Нос І. Я. – 83, 212
 Носаленко К. – 174
 Носаль Ф. – 116
 Носаль Ф. П. – 174
 Носковський – 94

 Обедовський – див. Обидовський
 Обидовський І. П. – 97, 98, 216, 219, 220
 Обломей Т. – 117
 Обломєєнко С. – 125

 Оверняк С. – 37
 Огвілвій – див. Огільвій
 Огінський (Агинський) Г. А. – 92, 94, 95, 215, 216
 Огільвій (Огвілвій), фон Г-Б. – 90, 95, 214
 Оглоблина Г. – 125
 Оглобля В. – 166
 Оглобля П. – 116, 163
 Огородний К. – 117
 Огофонов І. – 14
 Одоєвський (Адоєвський) І. В. – 157, 224
 Околзен Є. – 16
 Оксененко К. – 124
 Окша С. – 8
 Олезарович І. – 45
 Олексенко К. – 8, 11
 Олексій Михайлович – 9, 10, 19, 20, 47, 205, 208
 Олійник Т. – 8
 Оломєєв Т. – 176
 Омелко Я. – 180
 Омелченко І. – 181
 Омелченко І. О. – 181
 Омелченко П. – 181
 Омелченко Ф. – 24
 Оникієв А. – 12
 Оникієв Л. – 11, 12
 Оникієнко О. – 174
 Онищенко, він же Васюк В. О. – 164
 Онищенко І. – 115, 161
 Онофреєв З. – 9
 Онтонов Х. – 13
 Опанасенко А. – 45
 Опанасенко І. – 114
 Опришківський – 166
 Оприщенко М. – 116
 Оргун С. – 41
 Орой В. І. – 178
 Орлик П. С. – 67, 78, 108, 171, 210, 213, 215, 217, 219
 Оробєвна У. – 125
 Оробей І. – 122, 167
 Оробенко І. – 116
 Оробенко Ф. – 126
 Оробиха П. – 164
 Оробценко І. – 167
 Оробценко Ф. А. – 167
 Орохвей Х. – 175
 Ортемєєв Л. – 11
 Осенко І. – 27
 Осипенко С. Й. – 164
 Осипов І. – 15
 Осков С. – 40
 Осмепенко А. – 15
 Осмеченко Г. – 27
 Осовицький О. – 198

- Остапенко В. – 25, 41
 Остапиха – 114
 Остафьев І. – 10, 18
 Остафьев П. – 13
 Остафьев Ф. – 14
 Острожченко Ю. – 175
 Острозький К. – 175
 Отрошенко М. – 37
 Отрошенко Т. – 34
 Офонасьев П. – 11
 Охременко Д. – 45
 Охременко С. – 128
 Охременко – 165
 Охременкова П. – 115
 Охремиха – 162
 Охремович М. – 45
- Павленко Д. І. – 169
 Павленко І. – 117
 Павленко Н. Л. – 178
 Павленко П. – 27, 36
 Павленко Р. – 115
 Павленко С. О. – 51, 79, 86
 Павленко Ф. – 178, 181
 Павленко Я. – 38
 Павло І – 222, 225
 Павлов В. – 23
 Павлов Г. – 12
 Павлов Є. – 12, 14
 Павлов І. – 12, 14, 28
 Павлов О. – 13
 Павлов П. – 36
 Павлов С. – 12, 22
 Павлович Х. – 46
 Павський – 95
 Палець І. – 8
 Палій С. – 91, 93, 96, 215, 217
 Панкратьев Г. – 9
 Панченко М. – 175
 Панченко С. – 114
 Парпура І. – 45
 Парфенов М. – 34
 Пархоменко С. – 45
 Пархомов Т. – 24
 Паткуль, фон І. Р. – 91–93, 95, 97, 215
 Патреєв І. – 9
 Патсан К. – 35
 Пафомов В. – 32
 Пашенковська – 108
 Пашков Г. – 17
 Пащенко І. – 46
 Пекар Г. – 116, 167
 Пекерів – 125
- Пелі К. – 138
 Первишин К. – 18
 Перебейка М. – 15
 Перебинос І. – 114
 Перевоз А. – 17
 Перелеський Т. – 17
 Перепилиха Є. – 162
 Перепеличник В. – 117
 Перепечаєнко Д. – 117
 Перепечаєнко П. – 117
 Перетятко К. – 18
 Переяславець Г. – 9
 Пироцький – 102
 Перпечай І. – 176
 Петраченко С. – 8, 14
 Петренко А. – 26
 Петренко І. – 176
 Петренко К. – 45
 Петрич П. – 181
 Петро І (Петро Олексійович) – 3, 49–51, 69, 74, 76, 80–83, 90, 97, 208, 209, 211, 213–221
 Петро ІІ – 209
 Петро Олексійович – див. Петро І
 Петров Г. – 12, 14
 Петров Д. – 34
 Петров І. – 10, 14, 30
 Петров М. – 13, 14, 16, 31
 Петров О. – 11
 Петров П. – 11
 Петров Р. – 33
 Петров С. – 14
 Петров – 143
 Петровський В. – 165, 168
 Петровський І. – 187, 199
 Петровський С. – 97, 168
 Петровський – 92, 93
 Пивовар Г. – 16
 Пивовар І. – 16
 Пивовар С. С. – 164
 Пилипенко Г. – 115, 170
 Пилипенко Г. Ф. – 173
 Пилипенко І. – 8, 12
 Пилипенко К. – 118, 170
 Пилипенко Н. – 117
 Пилипенко Я. – 118, 128, 169
 Пилипишин – 117
 Пиминов П. – 16
 Пироцький І. – 148
 Пироцький Я. – 129
 Пирскало С. – 167
 Писаренко К. С. – 173
 Пихар І. – 161
 Пишкова – 143

Підгорной О. – 17
Піддоленський – 167
Піддубний О. – 70
Пілко І. – 17
Пісковий П. – 182
Пісковський В. – 162
Піскун Ю. – 118
Пі сочинська С. – 219
Платонович – 194
Плащенко П. – 14
Плющов Г. – 40
Побожий А. – 171
Побожий К. К. – 171
Поборий А. – 114
Поборий К. – 114
Повтуненко Т. – 17
Погорелченко І. – 8
Погребний П. – 17
Подольська Є. – 160
Подольська – 169
Подольський З. – 142, 162, 187, 195
Подольський М. Д. – 110
Подольський – 130, 169
Покидченко, він же Глухий Г. – 177
Покотило – 78, 194
Полещук М.І. – 164
Полещук Я. – 176
Половець С. – 45
Полонець С. Г. – 45
Полуботок – 73
Полуботок В. – 132
Полуботок П. Л. – 103, 220
Полухтов В. – 15
Полювний І. – 15
Понамар Б. – 171
Попельник Я. – 124
Попелюха І. – 176
Попенченко П. – 195, 198
Попенченко Ф. – 226
Попко П. Т. – 181
Попко Т. – 175
Попович І. – 182
Попович М. П. – 166
Попок Т. – 124, 175
Пополняк І. – 116
Порокало С. – 122
Порохонський Ф. – 194
Порохонський – 142, 195
Порпуга І. К. – 12
Порпуренко Г. – 12
Порскал Г. – 162
Порскал С. – 161, 176
Порскалов Н. – 161
Посудченко Л. – 45
Потаман Г. – 169
Потаман С. – 122, 171
Потаманка А. – 161
Потаманка С. – 172
Потаманка – 160, 161, 170
Потапенко А. – 55, 57, 61
Потапенко С. П. – 200, 201
Потапов Г. – 12
Потапов К. – 28
Поташан Є. – 116
Поташна С. – 116
Потгиловський С. Т. – 165
Потій – 90
Потоцький Й. – 92, 216
Пофомов Ф. – 13
Поцопайло О. – 182
Поцянко С. – 118
Почтар Р. – 169
Прасильський – 92
Прасол Ф. – 15
Преображенський О. О. – 82
Приблуда Г. – 195
Прийма Ф. – див. Прима Ф.
Приклонський – 90
Прима (Прийма, Пройма) Ф. – 99–101, 107
Приходько І. – 115
Прихожей Ю. – 15
Прозоровський С. В. – 7, 205
Пройма Ф. – див. Прима Ф.
Прокопенко І. – 164
Прокопенко М. – 36
Прокопович С. – 223
Прокоп'єв В. – 11
Прокоф'єв В. – 11
Прокоф'єв І. – 11
Прокоф'єв Р. – 21
Пронко – 22
Протас'єв П. Д. – 10, 206
Протас'єв Ф. І. – 74
Прохоренко М. – 114
Прохоров О. – 11
Проценко В. – 114
Проценко Л. – 114
Проценко М. – 114
Проценко Р. – 45
Проценко У. – 8, 11
Прячиха Ф. – 115
Псарник В. – 163
Псарник С. – 114, 163
Пугач М. – 127
Пугач О. – 18
Пугач Я. – 116, 127

- Пугаченко Я. О. – 164
 Пузаченко М. – 37
 Пулинєць П. – 174
 Пулинчиха Ф. – 161
 Пулторєнко Г. – 8
 Пурскал С. – 176
 Пусик М. – 117
 Путивльцов Н. – 15
 Пушкар А. – 11
 Пясочинська С. – 96
- Рабещенко М. – 169
 Рабицький Л. – 37
 Радзїєвський А. – 218, 219
 Радїн – 95
 Радченко В. – 8
 Радченко Ю. – 45
 Ракоїд Я. – 72
 Ракушка Г. – 94
 Ракушка-Романовський Р. – 206
 Ратуха Г. – 172
 Рахманков С. – 21
 Рачипин І. – 46
 Резник А. – 17
 Резник Г. – 16
 Резник П. – 175
 Резник Ф. – 17
 Резников Г. – 71
 Резникова, вона ж Кощенко А. – 163
 Рєпецєнко І. – 168
 Рєпнїн А. І. – 91, 215
 Рєчицький – 90
 Ржєвський – 199
 Рибба П. – 17
 Рибал І. – 15
 Рибалка Д. – 176
 Рибалка Л. – 140
 Рибалка Р. Д. – 174
 Рибалко П. – 18
 Рибан Н. С. – 180
 Рибїн П. – 181
 Рибїн Ф. – 181
 Рибка М. – 17
 Рижеї – див. Рижий
 Рижий (Рижеї) Й. – 113, 144, 160, 167, 169, 181
 Рижий – 132, 194
 Риля Ф. – 11
 Римар Г. – 115, 162
 Римар І. – 115, 167, 176
 Римар Р. – 170
 Римар Т. – 170
 Римар Я. – 116, 123, 176
 Римариха – 126
- Римарка М. – 172
 Римляно А. – 16
 Ринсєвич В. – 44, 45, 73
 Рисак В. П. – 172
 Рїзник Г. – 116, 161
 Рїзник К. – 118
 Рїзничєнко В. Ф. – 202
 Рїпка М. – 8
 Рєвнєнко Г. П. – 180
 Рєвний Т. – 38
 Рєвной А. – 31
 Рєговник Я. – 45
 Рєдисський П. – 98
 Рєдїонова А. – 166
 Рєзєн, фон Г. Г. – 98, 220
 Рєзум Г. – 211
 Рєзумовська Н. Д. – 142, 222
 Рєзумовський А. К. – 119, 200, 204, 222
 Рєзумовський К. Г. – 4, 67, 120, 121, 131, 135–137, 139, 144–148, 150, 151, 153–159, 182, 183, 187, 191, 193, 194, 198, 200, 201, 203, 204, 211, 221–223, 225
 Рєзумовський О. Г. – 141, 222
 Романєнко Ф. – 125
 Романєць І. – 16
 Романов А. – 32
 Романов В. – 14
 Романов Д. – 39
 Романов І. – 13
 Романов К. – 13
 Романов С. – 24
 Романов Ф. – 14
 Романовський – 102
 Романовський В. О. – 42
 Романовський П. – 119
 Ромодановський Г. – 207
 Рославєць П. І. – 53, 209
 Рєщєнко Д. – 190
 Рєщєнко Ф. – 190
 Рубак Д. – 163
 Рубак Х. – 163
 Рубан П. – 124
 Рубанка – 127
 Рубльов К. – 198
 Рувний А. – 115
 Рудєнко Л. – 176
 Рудий П. – 8
 Рудицький – 94
 Рудозяба П. – 39
 Рудозябєнко І. – 169
 Рудозябєнкова С. – 175
 Рудоляб І. – 116
 Рудошовєць М. – 14
 Рум'янцєв П. – 225

Русак А. – 16
 Русак Я. – 114
 Русанов В. – 24
 Русачка П. – 115
 Ручиха Н. – 115
 Ручка І. – 17
 Рябуха М. – 164
 Рябушиха В. – 117
 Рябушиха – 171

Саадат-Гирей – див. Саадет III Гирей
 Саадет III Гирей (Саадат-Гирей) – 99, 220
 Савелев Є. – 25
 Савелев З. – 12
 Савелев І. – 13
 Савелев М. – 13
 Савич Д. – 171
 Савич П. Ф. – 187, 223
 Савич С. – 70, 107, 108, 162, 221
 Савич Ф. – 187
 Савич – 131, 142
 Савченко Є. – 125
 Савченко Й. – 168
 Савченко П. – 116, 189
 Савченко Ф. – 116
 Савченко Я. – 29
 Саснко В. – 180
 Сакало І. – 17
 Салодовник Г. – 37
 Сальник Д. – 114
 Сальник І. – 114
 Сальник П. – 114
 Самбулат – див. Санбулат
 Самойлов Г. – 27, 40
 Самойлов І. – 48
 Самойлов Л. – 40
 Самойлович І. С. – 44, 45, 47, 111, 207, 208, 209, 211
 Самойлович Л. – 143
 Самойлович Ю. – 45
 Самомленко С. – 8
 Самусь С. І. – 92, 96, 216
 Санбулат Д. О. – 179
 Санбулат (Самбулат) І. – 198
 Санбулат І. О. – 182
 Санбулат К. – 182
 Санбулат (Самбулат) С. – 199
 Саненко Ф. – 34
 Сапай І. – 144
 Сапега К. Я. П. – 90, 92, 214
 Сапега (Сопега) Я. К. – 91, 215, 216
 Сапеги – 94, 96
 Сапсай Г. С. – 164
 Сахненко С. – 117

Сахно С. – 163
 Свердлик К. – 117
 Свинобой В. – 168
 Свинобой К. – 168
 Свинобой Я. – 165
 Світличний Д. – 115, 161
 Себастьянович М. – 110
 Северіанов Г. – 12
 Седенко К. – 173
 Седенко П. – 126
 Сежко М. – 169
 Секушко П. – 18
 Селезневич Р. – 90, 93, 215
 Селюцький Х. – 91
 Селиченко С. – 124
 Селчун Я. – 176
 Семелітка Т. – 115
 Семененко К. – 27, 125
 Семененко Я. – 9
 Семенко Г. – 27
 Семенов А. – 14
 Семенов Б. – 11
 Семенов В. – 15, 26
 Семенов Г. – 13
 Семенов Д. – 11
 Семенов Є. – 12
 Семенов І. – 12, 13, 17, 31, 40
 Семенов К. – 12, 15, 25
 Семенов М. – 12, 14, 37
 Семенов Н. – 14
 Семенов О. – 159
 Семенов С. – 12, 13, 35
 Семенов Ф. – 29
 Семенов Я. – 32
 Семенович Н. – див. Неофіт (Семенович)
 Семеновська – 22
 Семеренченко І. – 45
 Семілетчиха П. – 118
 Семілітка І. – 166
 Сергеєнков Л. – 125
 Сергеєнкова М. – 125
 Сергієнко Л. – 166
 Сергієнко О. – 166
 Сергієнко Т. – 166
 Сергієнко Я. – 116
 Серденко П. – 126
 Серета В. – 180
 Серета В. П. – 180
 Середенко А. – 45
 Середенко Л. – 46
 Середенко С. – 8
 Серенко І. – 118
 Сеталка М. – 176

Сеченко Т. – 26
 Сивець І. – 114
 Сивець Я. – 114
 Сидоренко А. С. – 166
 Сидоренко І. – 8, 11
 Сидоренко І. С. – 179
 Сидоренко М. – 8
 Сидоренко С. – 8
 Сидориха К. – 179
 Сидоров Г. – 12
 Сидоров Д. – 11
 Сидоров І. – 11
 Сидоров К. – 17, 25
 Сидоров Ф. – 14
 Сильвестр – 104
 Силяр І. – 18
 Симонов Ф. – 12
 Синиця – 169
 Синявської С. – 16
 Сита Л. – 55, 57, 61
 Ситий І. – 104, 110
 Ситий Ю. М. – 53–55, 57, 59–61, 64, 66–68
 Ситник К. – 199
 Ситник М. – 16
 Ситниченко С. – 45
 Ситничка М. – 163
 Сиукало С. – 174
 Сідий С. – 172
 Сірий Г. – 114
 Сірий Т. – 160
 Сіриченко І. – 13
 Скакун П. – 114
 Скакун С. – 115, 171, 172
 Скарєдний І. – 16
 Скаченко Т. – 45
 Скибач С. – 117
 Скидач М. – 118
 Скляренко Г. – 117
 Сквородка К. – 8
 Скопа Г. – 15
 Скоропадський (Скоропацький) І. І. – 80, 88, 99, 102, 106–108, 111, 140, 157, 191, 208, 210–212, 221
 Скоропадський М. В. – 121, 134, 136, 137, 222
 Скоропадський – 142, 145
 Скоропацький – див. Скоропадський
 Скороход В. – 55, 57, 61, 67, 68
 Скосков І. – 16
 Скрипка М. – 17
 Скрипка Н. – 16
 Скрипка Ф. – 17
 Слінка І. – 18
 Слінко В. – 31
 Слінко І. – 16
 Слоха Д. – 17
 Слюсар М. – 175
 Слюсар О. – 118, 172
 Слюсаренко А. – 128
 Смалявський М. – 194
 Смєльник І. С. – 173
 Сметана Х. – 115
 Сновська Т. – 189
 Соболев В. – 51
 Соколенко К. – 125
 Соловей Л. – 160, 161
 Соловей П. – 45
 Соловей С. – 114, 191
 Соловей – 164
 Солодовник І. – 113
 Солодовник О. – 125
 Солодовник Ф. – 126
 Солодовник – 166
 Солодовников Т. – 166
 Соломон – 53, 209
 Солонина І. – 101
 Солонина Н. – 114
 Солох П. – 182
 Солоха Г. – 115
 Солоха О. – 115, 123
 Солошенко М. – 125, 162
 Солошка – 125
 Солуянов І. – 16
 Сом Д. – 192
 Сопєга – див. Сапєга
 Соприкін М. – 16
 Сорока П. – 118
 Сотник А. – 17
 Софія Олексіївна – 49, 50, 208
 Спиридонов Ф. – 31
 Спичиха П. – 127
 Ставник Л. – 115
 Стадник Л. – 165
 Стадниченко Я. – 165
 Стадничка З. – 127
 Сталяр, він же Олифіренко Г. – 162
 Станіслав І Лещинський – 214, 217
 Станіславський В. В. – 49, 50
 Старєєвський Ф. – 125
 Старий І. – 16
 Старий К. – 171
 Старий Л. – 17
 Старий С. – 17
 Старий Ф. – 15, 17
 Старий Я. – 16
 Старого О. – 17
 Старого Ф. – 16
 Стасенко І. – 37

- Статтер (Шгатер) В. В. – 119, 201
 Стенбоцький – 90
 Степаненко І. – 22
 Степаненко О. – 114, 115
 Степаненко П. – 114
 Степанов А. – 11, 26
 Степанов В. – 34
 Степанов Є. – 14
 Степанов І. – 12, 28
 Степанов Л. – 28, 29
 Степанов М. – 12, 13, 37
 Степанов П. – 35
 Степанов Я. – 34
 Стеславський П. – 144
 Стефан (Яворський С. І.) – 218, 219
 Стефанов Х. – 11
 Стефанович А. – 101
 Стеценко І. С. – 172
 Стеценко-Яновський С. – 172
 Стипів (Згура) З. У. – 92, 98, 216, 220
 Стихий – 19
 Стовпець В. – 114
 Стовпець Т. – 167
 Стожок – см. Стожок
 Стожок Д. – 121, 132, 134, 135, 139, 141, 144, 146, 149, 151, 152, 160, 170, 186–192, 195, 222, 223
 Стожок К.Ф. – 111, 112
 Стожок М. – 191
 Стожок Ф. Д. – 82, 99, 103, 107, 111, 191
 Стожок Я. – 189, 191
 Стожок (Стожок) – 129, 133, 135–137, 142, 147, 148, 171
 Стокоз М. – 161
 Стоком О. К. – 175
 Стокоз Т. – 116, 161, 172
 Стокоз Я. – 126, 161
 Стоком – 182
 Стокозенко М. – 117, 126
 Стокозенко О. – 117
 Стокозенко Я. – 172
 Столяр О. – 131
 Сторчак Ф. – 117
 Стрекалов С. М. – 50
 Стрелецький Д. – 126
 Стрельський Д. – 169
 Строкач С. – 117
 Суденко – див. Судієнко
 Судієнко (Судьєнков) С. – 132, 133
 Судієнко (Суденко) – 137
 Судченко Я. – 160
 Судьєнков – див. Судієнко
 Сулженко К. – 117
 Сулимов Ф. – 29
 Супрун С. – 169
 Супруненко І. – 45
 Супруненко С. – 181
 Сурмачевський І. – 191
 Сурчиха М. – 169
 Сусла А. – 15
 Сухий І. – 167
 Сухий М. – 17
 Сухина І. – 45
 Суховєєнко Д. І. – 181
 Сухомленко С. – 17
 Сучкін М. – 18
 Счербина Ю. – 8
 Таїрова-Яковлева Т. Г. – 52, 53, 74, 77, 88, 89, 97–99, 211
 Таран І. – 15
 Таранущенко С. А. – 119
 Тарасенко Г. І. – 178
 Тарасенко І. – 75, 100, 102, 105, 111
 Тарасенко П. – 170
 Тарасенко Ф. – 117
 Тарасенко Ф. Т. – 179
 Тарасенков Д. – 179
 Тардаченко С. – 117
 Тевкелев Р. – 99
 Тевяшов І. І. – 110
 Теплов Г. М. – 149, 153, 154–156, 158, 159, 187, 193, 203, 223
 Терещенко О. – 55, 57
 Терновський – 104
 Тертичник Г. – 22
 Теселка В. – 8
 Тесленко Д. – 115
 Тесленко І. – 43, 45, 115, 166
 Тесленко М. – 115, 127, 167
 Тесленко Т. – 167
 Тесленко Я. – 167
 Тесля М. – 165
 Тесля Г. – 17
 Тесмя Є. – 15
 Тетеря П. – 206
 Тилілін І. – 17
 Тимков – 41
 Тимофєєв В. – 39
 Тимофєєв Г. – 26, 34
 Тимофєєв Є. – 21
 Тимофєєв І. – 38
 Тимофєєв Л. – 169
 Тимофєєв М. – 23
 Тимофієв В. – 12
 Тимофієв І. – 13
 Тимофієв С. – 16
 Тимошенко Я. – 37
 Тимошенкова А. – 179

Тимошенко І. Т. – 180
Тимченко А. Т. – 177
Тимченко І. – 115, 162
Тимченко Л. – 162
Тимченко П. – 162
Тимченко Я. – 177
Тимченко – 165
Тихоненко Д. – 101
Тищенко М. – 117
Тищенко Т. – 117
Ткач І. – 116
Ткач С. – 15
Ткач Х. – 116
Ткач Я. – 116
Ткачиха Ф. – 166
Ткач-Савченко П. – 116
Ткач-Савченко Ф. – 116
Тобаленко К. – 46
Тодійчук О. В. – 9
Токар К. – 173
Толмаченко Я. – 166
Толстий К. – 12
Толтабін – див. Далтабан Мустафа-паша
Томсон – 201
Тонкачов С. – 99
Торасенко І. – 18
Торкун Т. – 114
Торкун Ю. – 114
Торкупенко Д. – 15
Тотарін В. – 18
Тотаха С. – 18
Третьяк Ф. – 174
Трифонов С. – 15
Троєцький І. – 165
Трофименко І. Т. – 176
Трофимов І. – 21
Трофимов К. – 13
Трофимов Л. – 14
Трофимов С. – 21
Трохимович А. – 45
Троякий – 131
Трубєцький О. – 206, 207
Трусейка Г. – 16
Труш С. – 116
Тукальський Й. – 51, 209
Туманський В. Г. – 193, 225
Туманський І. Г. – 193, 225
Туптало Д. С. – див. Димитрій Ростовський
Турга О. – 9
Туруса Г. – 13
Турчак Ф. – 129
Угроватий М. – 166

Угроватенко О. – 176
Угурко Г. – 115
Угурко М. – 115
Угурок Г. – 101
Угурченко В. – 101
Узінь Я. – 95
Українцов О. Г. – 93, 217
Уланов Ф. – 15
Уласенко І. У. – 179
Уласенко М. І. – 178
Уласенко Я. У. – 179
Уласенко Я. Я. – 180
Уліві – 200
Устинов І. – 18
Фастов – 198
Федір Олексійович – 45, 47, 208
Федоренко, він же Тесленко В. – 167
Федоренко К. – 27
Федоренко М. – 32
Федоренко П. – 196
Федоров А. – 12, 15, 34, 35, 39
Федоров Д. – 12
Федоров Є. – 14
Федоров К. – 12
Федоров М. – 12, 34, 38
Федоров О. – 14
Федоров П. – 14, 31
Федоров С. – 12, 34, 40, 41
Федоров Т. – 34
Федоров Я. – 35, 40
Федченко Ф. – 160
Фененко Ю. Л. – 180
Феодосій (Хоменський) – 101
Феофіл – 152
Феску ненко С. – 46
Фетченко Є. – 30
Філімонов В. – 14
Філімонов М. – 16
Філіп – 79, 80, 90
Філіпенко Г. – 173
Філіпенко Н. – 170
Філіпенко, він же Косий Ф. П. – 178
Філіпов А. – 23
Філіпов І. – 12, 14
Філіпов К. – 169
Філіпов Н. – 169
Філіпов – 41
Філоненко Л. – 23
Філонов А. – 24
Філонович Л. – 69, 70
Фірсов Г. – 23
Фомін А. – 15

- Фомін І. – 110
 Фомін К. – 14
 Фомін С. – 15
 Фрідрік – див. Кенігсек
 Фрідріх І – 213
- Хава О. – 117
 Хакай І. – 116
 Хавлевський – див. Халецький
 Халедський – див. Халецький
 Халепинський Я. – 96
 Халепицький Я. – 97
 Халецький (Хавлевський, Халедський) М. – 90, 92, 95, 96, 214, 219
 Халимоненко Я. – 174
 Ханевський В. – 110
 Ханевський П. – 110
 Харавченко Д. – 45
 Харевич – 78
 Харевський Д. – 88, 106, 165
 Харевський Й. – 124
 Харевський П. – 114
 Харевський Я. – 117
 Харитоненко П. – 46
 Харитонов А. – 35
 Харитонов, він же Порскало С. – 176
 Харланенкова – 123
 Харланенкова У. – 135
 Харчевський Ф. – 116
 Харченко В. – 127
 Харченко І. – 116
 Харченко К. – 127
 Хватов О. – 9
 Хвиренко І. – 8
 Хвиренко С. – 45
 Хвостиченко В. – 114
 Хвостиченко М. – 114
 Хеведченко К. – 45
 Хидкевич М. – 45
 Хижин П. – 178
 Хижинеченко В. – 38
 Хижниченко В. – 41
 Хижченко В. – 8
 Химолко Ф. – 113
 Химченко Ф. – 116, 128, 168
 Хитай Д. – 117, 173
 Хитай Д. О. – 173
 Хитай Р. – 172
 Хілков Ф. А. – 10, 206
 Хілченко Г. Л. – 180
 Хілченко І. – 179
 Хілченко Л. П. – 179
 Хілченко Ф. – 225
- Хмельницький Б. – 3, 7, 43, 88, 205, 206
 Хмельницький Ю. – 206
 Хованський І. М. – 9, 205
 Холяник Я. – 173
 Хоменко М. – 30
 Хоменко С. – 115
 Хоменко Ф. – 164
 Хоменський Ф. – див. Феодосій (Хоменський)
 Хом'я Я. – 37
 Хоритонов В. – 16
 Хорошевич М. М. – 188
 Хоруженко М. – 161
 Хота Г. – 22
 Хрипченко Я. – 45
 Хрисанович Г. – 70
 Хрисанф Нотара – 94, 98, 218
 Хрисар – 93
 Хрисіан – див. Досифей II Нотар
 Христофор (Чарнуцький) – 90, 214
 Худиненко Н. – 9
 Хурсенко М. – 8
 Хюсейн-паша – 217
- Цепцюр В. – 118
 Цехановський – 96
 Циб Г. – 115, 170
 Циба Г. – 161, 169
 Циба Г. Н. – 174
 Циба І. – 170
 Циба Я. – 171
 Цибенкова – 123
 Цибулиха – 128
 Цибуля І. – 115
 Цибуля К. – 160
 Цибуля М. – 169
 Цибуля Т. – 170
 Цилюрик І. – 116, 176
 Цилюрик Н. – 116, 176
 Цилюрик Н. О. – 175
 Цилюрик С. – 169
 Цилюрик – 182
 Цирулик С. – 106
 Цулюрик І. – 126
 Цупцюл В. – 122
 Цурковна М. – 170
- Чавгученко Я. – 8
 Чарниш І. – 100, 101, 104, 109, 220
 Чарнуха Д. – 176
 Чарнуцький Х. – див. Христофор (Чарнуцький)
 Чарторійський Ю. – 219
 Чаусенко П. О. – 178
 Чемериха М. – 177

Чепцюр В. – 176
 Черевничин Н. – 37
 Червонщица П. – 174
 Чередник Г. – 116
 Чередник І. – 18
 Чередников І. – 173
 Черниш І. – див. Чарниш І.
 Чернишов – 94
 Черняхівський І. – 192
 Чеснок К. – 16
 Чечель Д. – 78–80, 82, 83, 111, 211
 Чирвонящий І. – 118
 Чирвопашой І. – 126
 Чирновка Ф. – 169
 Чириков М. – 87
 Чистюк О. – 169
 Чищенко В. – 115
 Чорний І. – 182
 Чорний П. – 8
 Чорного П. – 17
 Чорной Д. – 17
 Чорной Р. – 15
 Чорной Я. – 16
 Чорнушенко К. – 117, 126, 168, 169
 Чорнушич В. – 8
 Чоус С. – 70
 Чубаров (Чюбаров) А.О. – 49
 Чубук – 200, 202
 Чуйкевич (Чюйкевич) В. – 78, 212, 213
 Чуйкевич (Чюйкевич) С. – 104
 Чукін Д. – 119
 Чуприна І. – 45
 Чухла С. Г. – 173
 Чюбаров – див. Чубаров
 Чюйкевич – див. Чуйкевич
 Чюрка С. – 15

Шабельник Л. – 17
 Шабельник Р. – 170
 Шадура І. – 45
 Шапочник М. – 161, 172
 Шара Г. – 114
 Шарий Г. – 115
 Шаховський О. І. – 112, 113, 221
 Швець А. – 18, 116
 Швець Г. – 17
 Швець Д. – 16
 Швець І. – 17
 Швець К. – 116
 Швець Л. – 17, 117, 175
 Швець М. – 17, 172
 Швець О. – 16
 Швець П. – 14, 15

Швець Р. – 16
 Швець С. – 14
 Швець Т. – 16
 Швець Ф. – 11, 16, 33
 Швець Я. – 173, 174
 Шевченко І. – 162
 Шевченко Й. І. – 175
 Шевченко О. – 125
 Шевченко П. – 116
 Шевченко С. – 173
 Шевченко Ф. П. – 9
 Шевченко Ю. – 116
 Шевченко Я. – 174
 Шевчиха – 117
 Шевчук В. – 43, 44, 47, 48, 72
 Шегаско С. – 13
 Шембек (Шенбек) Я. С. – 90, 214
 Шенбек – див. Шембек
 Шендель – 94
 Шенстрем П. – 85, 86, 213
 Шепель Т. – 8
 Шеремет В. – 125, 135
 Шеремет Й. – 125, 129, 168
 Шеремет С. – 160, 162, 167
 Шеремет Я. – 117
 Шеремет – 160
 Шереметев Б. П. – 87, 90, 213
 Шершановський П. Л. – 110
 Шестак К. – 12
 Шикущин В. – 18
 Шиллінг – 98
 Шинкаренко Г. – 9, 11
 Шипкович П. – 33
 Ширка П. – 16
 Шишкін П. – 159
 Шкапкін Г. – 176
 Шкапник М. – 160
 Шкляр, він же Гладкий А. – 169
 Шкляр Г. – 176
 Шкляр О. М. – 175
 Шкляренко М. – 124
 Шлик К. – 17
 Шлик Ю. – 17
 Шматко П. – 17
 Шнирович О. – 110
 Шог Д. – 75
 Шосечало С. – 16
 Шостак Л. – 181
 Шостичах Т. – 15
 Шоха – 143
 Шохов П. – 8
 Шошенко Б. – 8
 Шошенко І. – 8

Шошин Б. – 15
 Шпоренко С. – 45
 Шпальник, він же Пекалич А. М. – 165
 Штатер – див. Статтер
 Штофель, фон К. – 224
 Штучка В. – 171, 180
 Штучка П. – 117, 125, 129
 Шувалов П. І. – 157, 224
 Шукан Я. – 41
 Шумлянський Й. – 219
 Шут Ф. – 32

Щекоченко Л. І. – 177
 Щербатов І. А. – 157, 224
 Щербина І. – 30
 Щербина Т. – 190
 Щетинський І. – 195
 Щищенко Є. – 15
 Щопа Ф. – 16

Югла К. – 18
 Юденков П. – 7
 Юнза О. – 96
 Юрієв Ф. – 28
 Юрський В. – 45
 Юрченко А. – 118
 Юрченко С. – 45
 Юрьєв Ф. – 23
 Юсуп-паша – 90, 93, 94, 214
 Ющенко М. – 45
 Ющенко А. – 178
 Ющенко В. – 4
 Ющенко Г. – 171, 178
 Ющенко І. – 177

Яблоновський С. Я. – 93, 217
 Яворський С. І. – див. Стефан
 Яготинець Ф. – 8
 Якименко Г. – 127, 175
 Якименко І. – 167
 Якименко М. – 175
 Якимиха П. – 162, 169, 175
 Якимов Є. – 33
 Якимов О. – 30
 Якимов С. – 30
 Яковлев В. – 33
 Яковлев Г. – 34
 Яковлев Д. – 13
 Яковлев Є. – 24
 Яковлев З. – 34

Яковлев І. – 12, 22, 23
 Яковлев М. – 28
 Яковлев О. – 16
 Яковлев П. – 14, 24, 26, 162
 Яковлев Р. – 12
 Яковлев С. – 40
 Яковлев Ф. – 35
 Яковлев Я. – 199
 Яковський – 201
 Якуба Я. Г. – 175
 Якубинський С. – 114
 Якубинський Я. – 114
 Якубинський – 179
 Якубовський – 41
 Якубенко І. – 108
 Якувенко Р. – 45
 Ян Казимир – 3, 20, 206, 207
 Ян III Собеський – 92, 95, 217, 218
 Янгол П. – 167
 Янко І. – 115
 Яновський С. – 122, 160
 Ярболка Г. – 117
 Яременко М. – 182
 Яременко Ф. – 177
 Яременко Я. – 72
 Ярешко А. – 163
 Ярещенко М. – 163
 Ярещенко С. – 163
 Ярков Р. Г. – 173
 Ярмоленко Д. – 45
 Ярослав Мудрий – 210
 Ярошенко А. М. – 179
 Ярошенко П. – 101
 Ярошенко – 164
 Ярошенко І. – 171
 Ясков О. – 38
 Ясневич – 92
 Яценко Л. – 38
 Яценко П. – 27, 33
 Яценко У. – 46
 Яченко А. – 180

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК^а

- Австрія – 202, 222
Адов, оз. – 131
Алтинівка, с. – 182
Англія – 216
Архангельськ, м. (Росія) – 92, 210, 212, 224
Атюша, с. – 131
- Батуринська сотня – 8, 44, 108, 132, 133, 144, 145, 151, 188, 193
Батуринський повіт – 15, 18
Бахмацька сотня – 103, 111, 144, 145
Бахмач, м-ко – 10, 192
Бахмач, с. – 110
Бендери (Тягиня), м. (Молдова) – 90
Берегова, сл. – 166
Березів, с. (Росія) – 209
Березна, смт – 78
Березова Засуха, оз. – 41
Березова Лука, с. – 224
Березовка Уступ, оз. – 41
Белгород (Белый город), м. (Росія) – 48
Белый город – див. Белгород
Бистрик, р. – 44
Бихов, м. – 92
Біла Церква, м. – 76, 92, 219
Білі Берези, с. – 80
Біржу, м. – 96, 99
Богемія – 219
Божок, с. – 43
Борзенська сотня – 146
Борзна, м. – 10, 56, 77, 149, 215
Борщаківка, с. – 219
Брест Литовський (Берестя), м. (Білорусь) – 97
Брянськ, м. (Росія) – 137
Бубенне, оз. – 41, 131
Будище, с. – 43
Букурешт – див. Бухарест
Бухарест (Букурешт), м. (Румунія) – 92
- Варшава, м. (Польща) – 90–92, 94, 97, 217
Велике князівство Литовське – 214, 216, 218
Велике Устя, с. – 110
Великий Самбір (Самбір Великий), с. – 110, 155
Венеціанська республіка – 220
Вираще (Вирище), оз. – 41, 131
Вирище – див. Вираще
Відень, м. (Австрія) – 92, 201, 220, 222
Візбелін, м. – 91
- Вільно – див. Вільнюс
Вільнюс (Вільно), м. (Литва) – 91, 92, 94, 95
Вісла, р. – 93
Волинське воєводство – 93, 97
Володимир, м. – 118
Волощина – 220
Воронеж, м. (Росія) – 94
Вороніж, смт – 81, 82
- Гадич – див. Гадяч
Гадяч (Гадич), м. – 80, 196
Галайбинський, х. – 179
Галки, с. – 52
Гданськ, м. (Польща) – 89, 94
Глухів, м. – 3, 73, 79, 80–82, 97, 112, 119, 138, 140, 150, 151, 155, 158, 207, 212, 214, 221, 223
Глухівська сотня – 144
Гнилиця, оз. – 131
Гогенгаузен, м. – 94
Голандія – 217
Гонча, оз. – 131
Гончарівка, сл. – 162
Гончарівська, сл. – 106, 107, 110, 111
Горбанівська, сл. – 106, 110, 111
Городище, с. – 80, 86, 110
Городищенки, сл. – 170
Горіхівка, оз. – 189
Горохівський, х. – 179
Гродно, м. (Білорусь) – 219
Густина, с. – 225
Гусятник, оз. – 131
Гута, с. – 110
- Давидівський Вир, оз. – 41
Данівка, с. – 65, 210
Данія – 211, 217
Дептівка, с. – 110
Десна, р. – 77–78, 80, 86, 87, 113, 131–133
Дніпро, р. – 7, 98, 173
Домаха, оз. – 41
Дон, р. – 193
Дубно, м. – 92
- Європа – 211
- Заболотів, с. – 43
Замостя, м. – 92, 97, 216
Запорозька Січ – 78, 172, 206, 212, 215, 226

^а До покажчика не внесені згадки про м. Батурин. Адміністративно-територіальна приналежність населених пунктів вказана за сучасним поділом.

- Івангород, с. – 10
Іспанія – 211
Ічня, м. – 160
- Казань, м. (Росія) – 94
Кам'янець Подільський – 94, 96
Канада – 210
Карабугове – див. Кербутівка
Карлсруе, м. (Німеччина) – 224
Качанівка, с. – 224
Кербутівка (Карабугове), с. – 110, 207
Київ, м. – 61, 65, 74, 87, 88, 93, 99, 119, 160, 194, 205, 208, 210, 213, 223
Київка, оз. – 41, 131
Клишів, с. (Польща) – 217
Ковильне, оз. – 41
Ковно (Каунас), м. (Литва) – 91
Козелець, смт – 65
Конотоп, м. – 7, 10, 80, 149, 154, 206, 207
Конотопська сотня – 132, 133, 146
Конотопський повіт – 4
Константинополь, м. (Туреччина) – 211
Копистич, с. (Росія) – 140
Коренцьке, с. – 43, 52
Короб – див. Короп
Короп (Короб), смт – 21, 77, 78, 87, 135, 149, 196, 207
Коропська сотня – 132, 133
Косачів, х. – 179, 189
Косовичів – див. Косачів
Котельна, оз. – 131
Краків, м. (Польща) – 90, 94, 217
Красне (Красеньке), с. – 19, 104, 110
Красеньке, с. – див. Красне
Красний Борок, оз. – 43
Криве, оз. – 41
Крим, п-ів – 196
Кримське ханство – 63, 220
Кролевець, м. – 99, 100, 111, 149, 154, 194
Ксензівка, с. – 171, 191
Курінь, с. – 110
Курськ, м. – 181
Курляндія – 95
- Лаходи, оз. – 41, 131
Лебедин, смт – 88
Лемеші, с. – 211, 222
Липиці, с. – 7
Липове, с. – 43, 52
Литва – 9, 91, 95, 97
Лозовецьке, оз. – 44
Лубенський полк – 144
Лубни, м. – 7
Лукин, оз. – 131
- Львів, м. – 94
Любетов – див. Любитове
Любитове (Любетов), с. – 43, 48
Ляховичі, с. (Білорусь) – 215
- Максаки, с. – 225
Мала Росія – див. Малоросія
Мале Устя, с. – 110
Малий Самбір, с. – 110
Малоросія (Мала Росія) – 105, 112, 136, 147, 148, 150, 151, 155, 183, 203
Мальборк, м. (Німеччина) – 206
Мглин, м. – 78
Мезин, с. – 80, 132, 133
Мельня, с. – 107, 191
Мена, м. – 7, 77, 78
Местейка, р. – 45
Миргород, м. – 42, 196
Миргородський полк – 144
Митченки, с. – 19, 103, 109, 168, 188, 192
Митяївка, сл. – 108, 110, 111, 141
Митяївка, р. – 20
Могильов, м. (Білорусь) – 96
Молдавське князівство – 218, 219, 221
Москва, м. (Росія) – 47, 48, 50–53, 71, 74, 78, 91, 93–96, 137, 138, 151, 194, 206, 209, 210, 213, 215, 220, 224
Московія – див. Московське царство
Московська держава – див. Московське царство
Московське царство (Московія, Московська держава) – 3, 20, 63, 205, 206, 208, 211
Московщина – 74, 209
Мултянська земля – 98
- Нарва, м. (Естонія) – 91, 94, 218
Неаполітанське королівство – 222
Недоділ, с. – 44
Несвіж, м. (Білорусь) – 216
Ніжин, м. – 3, 10, 110, 135, 149, 206
Ніжинський полк – 3, 10, 44, 110, 111, 113, 132, 144, 147, 188, 191–193, 206, 215, 225
Німеччина – 219
Нова Січ – 213, 221
Новгород, м. (Росія) – 94
Новгородок – див. Новгород-Сіверський
Новгородок Сіверський – див. Новгород-Сіверський
Новгород-Сіверське намісництво – 194, 225
Новгород-Сіверський (Новгородок, Новгородок Сіверський, Новогрудок), м. – 7, 78, 87, 133, 135, 136
Новий Пісочин, м. – 10
Нові Млини, с. – 20, 56, 77, 87, 149, 167, 196, 207
Новогрудок – див. Новгород-Сіверський
Новомлинська сотня – 132, 133, 144, 145, 146
Носівка, м. – 7

- Обмачів (Обмочевка), с. – 19, 44, 45, 75, 79, 80, 110
 Обмочевка – див. Обмачів
 Оболоння, с. – 77, 78
 Озаричі, с. – 43
 Осіч, с. – 44, 205
 Османська імперія – див. Порта Оттоманська
 Осотня, оз. – 191
- Париж, м. (Франція) – 75
 Перевозне, оз. – 41
 Перегонне, оз. – 131
 Перекіп, м. – 215
 Переяслав, м. – 3, 74, 93, 196, 205
 Переяславська волость – 7
 Петербург – див. Санкт-Петербург
 Печинське, оз. – 131
 Пірятин, м. – 196
 Підзамкова, сл. – 106, 110, 111
 Підлипне, с. – 10, 110
 Погребки, с. – 80
 Полтава, м. – 200, 208, 213
 Польща – 90–94, 96, 205, 206, 211, 215, 217, 222
 Понорницька согня – 132
 Попівка, оз. – 18, 41, 131
 Попівка, с. – 110
 Поросючка, х. – 192
 Порохонський, х. – 192
 Порта Оттоманська (Османська імперія) – 63, 74, 208, 211, 217, 220
 Почеп, м. (Росія) – 156, 157, 159, 201
 Прилуки, м. – 42, 80, 83, 224
 Прилуцький полк – 83, 160
 Простора, оз. – 41, 131
 Пруса – див. Прусія
 Прусія (Пруса) – 71, 85, 212
 Псарівка, с. – 132, 133
 Псков, м. (Росія) – 97
 Путивль (Путивльськ), м. – 7, 10, 137, 206
 Путивльськ – див. Путивль
- Раненбург (нині м. Чаплигін), м. (Росія) – 209
 Рига (Латвія), м. – 200, 201
 Ризька губернія – 215
 Рильськ, м. (Росія) – 137
 Рим, м. (Італія) – 91, 224
 Річ Посполита – 3, 90, 93, 94, 96, 205, 208, 214–216, 219
 Ролюпка, с. – 110
 Ромни, м. – 80, 196
 Ромни, р. – 43
 Російська імперія – 4, 214, 222
 Росія – 85, 204
 Рочище, оз. – 44
- Саксонія – 85, 211, 214
 Салтикова Дівиця, смт – 86
 Самбір Великий – див. Великий Самбір
 Санкт-Петербург – див. Санкт-Петербург
 Санкт-Петербург (Петербург, Санкт-Петербург), м. (Росія) – 95, 121, 134, 153, 200, 211, 219, 220, 222
 Севеск – див. Севськ
 Севськ (Севеск), м. (Росія) – 49, 137
 Сейм (Сем), р. – 3–5, 18, 40–45, 54–57, 59, 64, 70, 73, 79, 100, 101, 105, 109, 113, 121, 130, 154, 158, 162, 164, 167, 176, 187–189, 196, 203, 205, 207
 Сем – див. Сейм
 Сибір – 207–209, 212
 Скритне, х. – 193, 194
 Сманове, оз. – 41
 Смелове, с. – 43
 Смоленськ, м. (Росія) – 205
 Сож, р. – 205
 Сосниця, смт – 7, 10, 86, 149
 Сосницький повіт – 73
 Спаське Поле, с. – 43
 Станове, оз. – 131
 Старе, с. – 110
 Стародуб, м. (Росія) – 87, 206, 216
 Стародубський полк – 196, 225
 Стрільники, с. – 146
 Студьонка, с. – 144
 Стуски, оз. – 43
 Стучок, оз. – 44
 Судак, м. – 118
 Суми, м. – 79
 Сумська обл. – 207
- Тениця – див. Тиниця
 Тиниця (Тениця), с. – 192
 Тихе, оз. – 41
 Туреччина – 63, 208, 217, 219, 221, 224
- Убідь, р. – 73
 Угорщина – 219
 Україна – 3, 4, 7, 74, 75, 78, 85, 87, 92, 94–96, 138, 202, 205–211, 213, 216, 224, 225
 Умань, м. – 212
 Усороч, р. – 44
 Устя, с. – 131, 133, 153
- Фастів (Хвастів), м. – 76
 Франція – 75, 202, 211, 220
- Хвастів – див. Фастів
 Хлопаники – див. Хлоп'яники
 Хлоп'яники (Хлопаники), с. – 167
 Хмелеве, с. – 43

Царгород, м. – 89
Цетовщина, р. – 43

Чернігів, м. – 3, 7, 10, 54, 78, 135, 149, 206, 210, 224
Чернігівська губернія – 4
Чернігівський полк – 3, 10, 132, 156, 196, 206
Чигирин, м. – 51
Чигиринська сотня – 144, 205

Швеція – 85, 208, 211, 214, 217, 219, 222, 224

Шептаківська волость – 157, 159
Шовковиця, р. – 41
Шовковиця, оз. – 41, 131

Яблуновка, оз. – 191
Яготин, м. – 203
Ям, м. – 95
Якутськ, м. – 219
Ясси, м. (Румунія) – 95

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ

Розділ I

Становлення (1648–1686)

№ 1	З реляції П. Ласка, посланця А. Киселя до Б. Хмельницького, про розгортання повстання проти польсько-шляхетського панування в Україні. 18 червня – 7 липня 1648 р.	7
№ 2	З відписки путивльських воевод С. Прозоровського та І. Ляпунова до Розрядного приказу Московського царства про перебування в Батурині козацького полковника М. Небаби. 10 жовтня 1649 р.	7
№ 3	Склад Батуринської сотні за «Реєстром Війська Запорозького». 1649 р.	8
№ 4	«Пам'ять» з Посольського приказу скарбнику Б. Дубровському про видачу церковного начиння Батуринському Миколаївському Крупицькому монастирю. 2 вересня 1650 р.	9
№ 5	«Пам'ять» з Посольського приказу про пожалування царем Олексієм Михайловичем богослужбових книг Батуринському Миколаївському Крупицькому монастирю. 5 вересня 1650 р.	9
№ 6	З «відписки» путивльських воевод Ф. Хілкова та П. Протасєєва до Розрядного приказу Московського царства про переселення козаків Чернігівського полку на чолі з полковником І. Дзиковським. 21 березня 1652 р.	10
№ 7	Витяг з присяжної книги Ніжинського полку. 7 лютого 1654 р.	10
№ 8	Чолобитна наказного гетьмана І. Золотаренка цареві Олексію Михайловичу про пожалування йому Батурина. 27 вересня 1654 р.	19
№ 9	З «відпуску» царя Олексія Михайловича І. Золотаренку про надання йому Батурина. 27 вересня 1654 р.	19
№ 10	З чолобитної І. Золотаренка цареві Олексію Михайловичу про пожежу в Батурині. 14 серпня 1655 р.	20
№ 11	Універсал ніжинського полковника Г. Гуляницького Батуринському Миколаївському Крупицькому монастиреві на млин на р. Митяївці. 13 березня 1656 р.	20
№ 12 – № 13	З літопису Самовидця. 1663–1664 рр.	
№ 12	Про укладання новообраним гетьманом І. Брюховецьким Батуринських статей з Московським царством. 1663 р.	20
№ 13	Про оборону Батурина від армії польського короля Яна Казимира. 1664 р.	20
№ 14	Витяг з Переписної книги про населення Батурина. 1666 р.	21
№ 15	З літопису Самовидця про повстання козаків проти російських воевод. 1668 р.	42
№ 16	З Глухівських статей гетьмана Д. Ігнатовича про облаштування гетьманської резиденції та козацької артилерії в Батурині. 12 лютого 1669 р.	42
№ 17	Універсал Д. Ігнатовича про підтвердження прав Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря на раніше надані маєтності. 6 вересня 1669 р.	43
№ 18	З літопису С. Величка про заколот проти Д. Ігнатовича та його арешт у Батурині. Березень 1672 р.	44
№ 19	Універсал гетьмана І. Самойловича на підтвердження прав Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря на село Обмачів, на млини, озера та інші монастирські володіння. 1 грудня 1672 р.	44
№ 20	З присяги неурядової старшини Батуринської сотні Ніжинського полку на вірність царю Федору Олексійовичу. Лютий 1676 р.	45

Розділ II

Піднесення (1687–1708)

№ 21	З Коломацьких статей гетьмана І. Мазепи про гетьманську резиденцію в Батурині. 25 липня 1687 р.	47
№ 22	З літопису С. Величка про розподіл статків І. Самойловича, що залишились у Батурині після його повалення. 1687 р.	47

№ 23	Універсал І. Мазепи Батуринському Миколаївському Крупицькому монастиреві на лісові займища і пустоші. 14 січня 1688 р.	48
№ 24	3 листа І. Мазепи до В. Голіцина про пограбування гетьманської скарбниці в Батурині. 27 березня 1688 р.	48
№ 25	3 листа І. Мазепи до Леонтія Романовича та Семена Протасійовича Неплюєвих про розслідування крадіжки з гетьманської скарбниці в Батурині. 18 травня 1688 р.	49
№ 26	3 листа І. Мазепи до царів Іоанна й Петра Олексійовичів та великої княжни Софії Олексіївни про розквартирування в Батурин і стрілецьких полків. 8 вересня 1688 р.	49
№ 27	Грамота царів Іоанна та Петра Олексійовичів і великої княжни Софії Олексіївни ігумену Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря з підтвердженням прав та привілеїв. 11 березня 1689 р.	50
№ 28	3 «Діаріушу» («Денних записок») Дмитрія Ростовського про перенесення до Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря частки мощів Св. Варвари. 12 січня 1691 р.	51
№ 29	3 указу царів Іоанна та Петра Олексійовичів про облаштування Генеральної військової канцелярії в Батурині. 11 травня 1691 р.	51
№ 30	Універсал І. Мазепи жителям сіл Корінецьке, Липове і Галка про догляд за Корінецькою греблею, де стоять млини Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря. 29 жовтня 1691 р.	52
№ 31	3 листа І. Мазепи О. Меншикову про страту у Батурині ворогів гетьманів. 1692–1699 р.	53
№ 32	Зі статті Л. Мироненко та Ю. Ситого «Барокова архітектура Батурина останньої чверті XVII – початку XVIII ст.» про пам'ятки монументального будівництва. Середина XVII – початок XVIII ст.	53
№ 33 – № 38	3 наукових звітів Батуринської міжнародної археологічної експедиції	
№ 33	Про цвинтар Троїцької церкви Батурина. Середина XVII – початок XIX ст.	55
№ 34	Про соціально-топографічну структуру Батурина. Кінець XVII – початок XVIII ст.	55
№ 35	Про дослідження залишків Миколаївської церкви Батурина. Кінець XVII – початок XVIII ст.	57
№ 36	Про підсумки дослідження укріплень замиської резиденції гетьмана І. Мазепи на Гончарівці. Кінець XVII – початок XVIII ст.	57
№ 37	Про підсумки дослідження решток замиської резиденції гетьмана І. Мазепи на Гончарівці. Кінець XVII – початок XVIII ст.	59
№ 38	Про підсумки дослідження решток куреня-вартівні замиської резиденції І. Мазепи. Кінець XVII – початок XVIII ст.	60
№ 39 – № 40	3 матеріалів Батуринської міжнародної археологічної експедиції, оприлюднених у газеті «Гомін України»	
№ 39	Про дослідження палацу І. Мазепи на Гончарівці. Кінець XVII – початок XVIII ст.	61
№ 40	Про дослідження замиської резиденції І. Мазепи на Гончарівці. Кінець XVII – початок XVIII ст.	62
№ 41 – № 43	3 наукових звітів Батуринської міжнародної археологічної експедиції	
№ 41	Про дослідження решток гетьманського будинку на Цитаделі. Кінець XVII – початок XVIII ст.	63
№ 42	Про виявлення дерев'яних конструкцій рову, що оперезував Цитадель. Кінець XVII – початок XVIII ст.	64
№ 43	Про архітектурно-археологічні дослідження залишків собору Живоначальної Трійці в Батурині. Кінець XVII – початок XVIII ст.	65
№ 44	3 книги «Розкопки у Батурині 2012 року. Культура козацької еліти Мазепино двору» про курінь-вартівню замиської резиденції І. Мазепи. Кінець XVII – початок XVIII ст.	66
№ 45	3 книги «Розкопки у Батурині 2017 року. Реконструкція герба Пилипа Орлика» про його двір у Батурині. Кінець XVII – початок XVIII ст.	67
№ 46	3 книги «Археологічні дослідження у Батурині 2013–2014 рр. Палаці Івана Мазепи та Кирила Розумовського» про інтер'єр замиської резиденції І. Мазепи. Кінець XVII – початок XVIII ст.	67
№ 47	3 листа І. Мазепи до царів Іоанна та Петра Олексійовичів про виділення деревини для ремонту Батуринської фортеці. 9 квітня 1692 р.	69

№ 48	Купча на продаж Г. Іванченком двору в Батурині Мгарському Лубенському монастирю. 18 жовтня 1692 р.	69
№ 49	Укладена в міській ратуші Батурина купча на продаж Я. Бутченком С. Савичу млина на р. Сейм. 13 грудня 1692 р.	70
№ 50	Купча на продаж М. Надиновим двору в Батурині Мгарському Лубенському монастирю. 30 грудня 1694 р.	71
№ 51	З літопису С. Величка про перебування у Батурині музик з Пруссії. 20 лютого 1696 р.	71
№ 52	Купча на продаж А. Семенович пляцу в Батурині Мгарському Лубенському монастирю. 16 жовтня 1696 р.	72
№ 53	Універсал І. Мазепи про підтвердження прав гетьманського управителя в Батуринському замку Н. Лук'яновича на куплені ним млини та інші володіння. 19 травня 1698 р.	73
№ 54	Опис Батурина у подорожніх нотатках старця Леонтія. 22 січня 1700 р.	73
№ 55	3 грамоти Петра І І. Мазепі про прийом у Батурині посла Отоманської Порти. 14 вересня 1703 р.	74
№ 56	3 грамоти Петра І І. Мазепі про зустріч у Батурині стольника Ф. Протасьєва та закупівлю провіанту для турецького посла. 4 січня 1704 р.	74
№ 57	Свідчення французького дипломата Ж. де Балюза про резиденцію І. Мазепи на Гончарівці. 1704 р.	74
№ 58	Купча на продаж Д. Шогом Батуринському Миколаївському Крупицькому монастиреві греблі. 4 червня 1707 р.	75
№ 59	Універсал І. Мазепи Батуринському Миколаївському Крупицькому монастиреві на с. Обмачів, за винятком 15 дворів посполитих, які мають обслуговувати гетьманський двір. 14 березня 1708 р.	75
№ 60	3 листа І. Мазепи О. Меншикову про спротив батуринців калмикам. 28 червня 1708 р.	76
№ 61	3 донесення князя О. Меншикова царю Петру І про підготовку Батуринської фортеці до оборони. 26 жовтня 1708 р.	77
№ 62	Свідчення на допиті у Посольській похідній канцелярії канцеляриста О. Дубяги. 29 жовтня 1708 р.	77
№ 63	З Лизогубівського літопису про взяття Батурина О. Меншиковим. 1 листопада 1708 р.	79
№ 64	З Чернігівського літопису про взяття Батурина військами О. Меншикова. 2 листопада 1708 р.	80
№ 65	З Чернігівського літопису про оборону Батурина від військ О. Меншикова. 2 листопада 1708 р.	80
№ 66	З донесення О. Меншикова Петру І про здобуття Батуринської фортеці. 2 листопада 1708 р.	81
№ 67	З Могильовської хроніки про розправу військ О. Меншикова над мешканцями Батурина. 2 листопада 1708 р.	81
№ 68	Лист Петра І О. Меншикову про долю захопленого Батурина. 2 листопада 1708 р.	81
№ 69	Охоронна грамота О. Меншикова Ф. Стожку на вільний проїзд у відпустку. 2 листопада 1708 р.	82
№ 70	3 «Поденной записки» Петра І про взяття О. Меншиковим Батурина. 3 листопада 1708 р.	82
№ 71	3 донесення О. Меншикова Петру І про здобуті в Батурині військові трофеї. 3 листопада 1708 р.	82
№ 72	3 жалуваної грамоти Петра І І. Носу на чин прилуцького полковника. 14 листопада 1708 р.	83
№ 73	3 листа невідомого російського офіцера про облогу Батурина. Листопад 1708 р.	83
№ 74	3 книги Д. Дефо про Петра І, написаної з використанням свідчень невідомого британського офіцера на російській службі, про штурм Батурина. Листопад 1708 р.	84
№ 75	3 щоденника шведського історика Г. Адлерфельда про захоплення та руйнацію Батурина російським військом. Листопад 1708 р.	85
№ 76	З «Реляції про бій під Полтавою з деякими роздумами щодо двох попередніх кампаній» Петера Шенстрема про знищення Батурина. Листопад 1708 р.	85
№ 77	Із записок барона Давида Натанієля фон Зільтмана про знищення Батурина. Листопад 1708 р.	86

№ 78	Із записок С. Агрелля про руйнацію Батурина. Листопад 1708 р.	86
№ 79	Із записок Б. Куракіна про знищення Батурина. Листопад 1708 р.	86
№ 80	З листа Д. Голіцина до О. Меншикова про майно І. Мазепи. 7 грудня 1708 р.	87
№ 81	Універсал гетьмана І. Скоропадського про надання мешканцям Батурина дозволу селитися на посадах і хуторах батуринських. 22 грудня 1708 р.	88
№ 82	Лист Д. Голіцина до О. Меншикова про надсилання та продаж майна І. Мазепи. 31 грудня 1708 р.	88

Розділ III
Занепад (1709–1749)

№ 83	Реєстр «латинських і польських» листів Батуринського архіву, складений за наказом Петра І. 1710 р.	90
№ 84	Реєстр «грцьких» листів Батуринського архіву, складений за наказом Петра І. 1710 р.	97
№ 85	Реєстр «німецьких», «татарських» і «польських» листів Батуринського архіву, складений за наказом Петра І. 1710 р.	98
№ 86	Суплика батуринського отамана Ф. Прийми І. Скоропадському на батуринського сотника Ф. Стожка та майора Єропкина. Між 1716–1722 рр.	99
№ 87	Витяг з актової книги Батуринської ратуші про передачу генеральному судді І. Чарнишу частини греблі на р. Сейм. 7 липня 1717 р.	100
№ 88	Заповіт В. Дахненка на користь Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря. 3 травня 1718 р.	101
№ 89	Універсал гетьмана І. Скоропадського Батуринському Миколаївському Крупицькому монастирю про заборону підданим монастиря записуватись до козацького реєстру. 7 жовтня 1720 р.	102
№ 90	Супліка батуринського сотника Ф. Стожка до наказного гетьмана П. Полуботка з проханням залучити до ремонту Батуринської греблі підданих місцевих державців. 17 березня 1723 р.	103
№ 91	З ревізьких книг Ніжинського полку про населення Батурина. 1723 р.	103
№ 92	Купча на продаж К. Косенком гаю Батуринському Миколаївському Крупицькому монастиреві. 16 лютого 1725 р.	104
№ 93	З опису Батурина під час його передачі О. Меншикову. 1725 р.	105
№ 94	Відомості про майно, що належало І. Мазепі, та населення Батурина. 1 лютого 1726 р.	105
№ 95	Укладена в Батуринській ратуші купча на продаж П. Шершановським свого двору в Батурині. 16 жовтня 1727 р.	110
№ 96	Зі специфікації Батурина. 1728 р.	110
№ 97	Опис Батурина за Генеральним слідством про маєтності Ніжинського полку. 1729–1730 рр.	111
№ 98	Клопотання до гетьмана Д. Апостола про призначення К. Стожка батуринським сотником. 23 червня 1732 р.	111
№ 99	Представлення генерал-лейтенанта кн. О. Шаховського імператриці Анні Іоаннівні про перенесення гетьманської резиденції з Глухова до Батурина. 16 серпня 1734 р.	112
№ 100	Донесення батуринського вйта Г. Вілчика до Батуринської сотенної канцелярії про напад отамана та наказного сотника батуринського П. Міняйленка на Батуринську ратушу. 15 листопада 1734 р.	113
№ 101	Відомості про населення м. Батурина за ревізією 1735 р. 18 липня 1736 р.	114
№ 102	Інструкція з Генеральної військової канцелярії щодо виділення коштів на утримання турецьких військовополонених у Батурині. Не раніше 16 квітня 1740 р.	118
№ 103	Із звіту П. Жолтовського та Д. Чукіна про наукову експедицію на Чернігівщину про дзвони батуринських церков. 1745–1808 р.	119

Розділ IV
Відродження (1750–1764)

№ 104	Іменний указ імператриці Єлизавети Петрівни Колегії іноземних справ про перенесення гетьманської резиденції до Батурина. 24 липня 1750 р.	120
-------	--	-----

№ 105	Грамота Єлизавети Петрівни гетьману К. Розумовському про відновлення гетьманської резиденції в Батурині. 31 липня 1750 р.	120
№ 106	Донесення генерального підскарбія М. Скоропадського К. Розумовському про готовність брянського купця Д. Копеня продати ліс. 13 вересня 1750 р.	121
№ 107	З перепису населення та земельних угідь Батурина. 1750 р.	121
№ 108	Рапорт Генеральної військової канцелярії К. Розумовському про заготівлю матеріалів для будівництва в Батурині. 14 січня 1751 р.	131
№ 109	Скарга жителів Батурина на батуринського сотника Д. Стожка про перенесення ним місця проведення ярмарку. 22 березня 1751 р.	134
№ 110	Донесення Генеральної військової канцелярії К. Розумовському щодо організації виробництва цегли в Батурині. 19 квітня 1751 р.	135
№ 111	Донесення Генеральної військової канцелярії К. Розумовському щодо організації будівництва резиденції гетьмана в Батурині. 7 травня 1751 р.	136
№ 112	Лист аптекаря Мейера до К. Розумовського з проханням дозволити відкрити аптеку в Батурині. 15 червня 1751 р.	137
№ 113	Контракт Генеральної військової канцелярії з майстром К. Пелі на виготовлення цегли та черепиці для будівництва в Батурині. 22 жовтня 1751 р.	138
№ 114	Донесення Д. Стожка К. Розумовському щодо перенесення місця проведення торгів і ярмарків у Батурині. 26 жовтня 1751 р.	139
№ 115	Відомості про населення Батурина за «Расположениями» зі збирання консистентського податку з населення Лівобережної України. 1751–1756 рр.	141
№ 116	Донесення Д. Стожка К. Розумовському про втечу колодників із Батуринського цегельного заводу і необхідність влаштування острогу. 6 квітня 1752 р.	144
№ 117	Донесення Д. Стожка К. Розумовському щодо важкого матеріального становища гончарів Батуринського цегельного заводу. 11 травня 1752 р.	144
№ 118	Інструкції К. Розумовського Д. Стожку щодо роботи Батуринського цегельного заводу. 13 травня 1752 р.	145
№ 119	Донесення Д. Стожка К. Розумовському щодо постачання провіанту для робітників Батуринського цегельного заводу. 28 травня 1752 р.	146
№ 120	Прохання Експедиції Батуринського і Глухівського будівництва про виділення додаткових коштів для розбудови гетьманської столиці. 27 липня 1752 р.	146
№ 121	Лист К. Розумовського до Колегії іноземних справ про направлення підполковника фон Етингера до Батурина для будівництва гетьманської резиденції. Не пізніше 10 серпня 1752 р.	147
№ 122	Доповідь Експедиції Батуринського і Глухівського будівництва Генеральній військовій канцелярії про втечу робітників з Батуринського цегельного заводу. 7 вересня 1752 р.	147
№ 123	Пропозиції К. Розумовського Колегії іноземних справ про використання коштів з митниці на будівельні роботи в Батурині. Не пізніше 16 червня 1755 р.	148
№ 124	Донесення статського радника Г. Теплова Генеральній військовій канцелярії з проханням відправити до Батурина мулярів та гончарів. 1 червня 1757 р.	149
№ 125	Універсал К. Розумовського аптекарю Бетихеру про заснування аптеки в Батурині. 18 липня 1757 р.	150
№ 126	Донесення Д. Стожка К. Розумовському з проханням прислати робітників і будівельні матеріали для зведення господарських споруд. 16 серпня 1757 р.	151
№ 127	Указ митрополита Київського Арсенія про огляд Миколаївської церкви Батуринського Миколаївського Крупицького монастиря. 28 квітня 1758 р.	152
№ 128	Лист Г. Теплова до Генеральної військової канцелярії про виділення підвод для перевезення лісу для будівництва гетьманського палацу в Батурині. 4 серпня 1759 р.	153
№ 129	Лист К. Розумовського до Генеральної військової канцелярії про виділення коштів на будівництво в Батурині. 13 вересня 1759 р.	153
№ 130	Зі статті О. Лазаревського «Тепловка. Страница из истории старого Батурина» у журналі «Киевская старина» про палац К. Розумовського у Батурині. 1759–1772 рр.	154

№ 131	Указ Єлизавети Петрівни про пожалування К. Розумовському міст Батурина та Почапа з повітами. 17 лютого 1760 р.	156
№ 132	Дарчий запис К. Розумовського Г. Теплову на садибу в Батурині. 3 грудня 1760 р.	158
№ 133	Опис Батурина з переписом населення, що відійшли до володіння К. Розумовського. 1760 р.	159
№ 134	З проекту заснування в Батурині університету. 1760 р.	182
№ 135	Рапорт Д. Стожка Генеральній військовій канцелярії про становище колодників і колодниць, задіяних на різних роботах у Батурині. 18 жовтня 1764 р.	186
№ 136	Батурин за Генеральним описом Лівобережної України. 1764–1769 рр.	187

Розділ V
Згасання (1765–1802)

№ 137	З ревізії Ніжинського полку про нерухомість у Батурині та його околицях, що належала Д. Стожку. 1767 р.	188
№ 138	Купча на продаж таємним радником Г. Тепловим К. Розумовському садиби в Батурині та хутора Скритного. 28 вересня 1772 р.	193
№ 139	З опису Новгород-Сіверського намісництва про забудову та склад населення Батурина. 1779–1781 рр.	194
№ 140	Відомість про казенні будівлі Батурина. Червень 1781 р.	197
№ 141	Рапорт засідателя Коропського нижнього земського суду до Новгород-Сіверського намісницького правління про знищення пожежею Покровської церкви у Батурині. 27 січня 1783 р.	198
№ 142	Пояснення військового товариша В. Косача про сутичку між козаками Батурина та солдатами Полоцького піхотного полку. 24 лютого 1783 р.	198
№ 143	Донесення священника Батуринської Троїцької церкви єпископу Новгород-Сіверському та Глухівському Іларіону про тимчасове приєднання парафіян до Миколаївської парафії. Не пізніше 11 серпня 1787 р.	199
№ 144	З листа К. Розумовського до сина Андрія про перебування в Батурині. 2 березня 1788 р.	200
№ 145	З листа К. Розумовського до сина Андрія про перебування в Батурині та стан Батуринської економії. 23 липня 1795 р.	200
№ 146	Відомість про населення Батурина. Лютий 1797 р.	201
№ 147	Опис пам'ятника на могилі особистого лікаря К. Розумовського Х. Дуссика в Батуринському Миколаївському Крупицькому монастирі. 1801 р.	202
№ 148	З праці О. Васильчикова «Семейство Разумовских» про останні роки К. Розумовського. 1797–1803 рр.	203

З М І С Т

Передмова	3
Розділ I. Становлення (1648–1686)	7
Розділ II. Піднесення (1687–1708)	47
Розділ III. Занепад (1709–1749)	90
Розділ IV. Відродження (1750–1764)	120
Розділ V. Згасання (1765–1802)	188
Коментарі	205
Список скорочень	227
Список застарілих і рідковживаних слів	228
Іменний покажчик	234
Географічний покажчик	260
Перелік документів	264

Наукове видання

Батурин: гетьманська столиця ранньомодерної доби

Збірник документів і матеріалів

Редакційна колегія

О. Б. Коваленко (голова редколегії), А. В. Морозова (відповідальний секретар редколегії), Г. В. Боряк, Р. Б. Воробей, В. О. Дятлов, Л. А. Дубровіна, З. Когут, О. О. Маврін, Ю. А. Мищик, О. П. Моця, О. В. Музичук, С. О. Павленко, Г. В. Папакін, Н. Б. Реброва, О. П. Реєнт, В. А. Смолій, Т. Г. Таїрова-Яковлева

Упорядники

О. Б. Коваленко (керівник групи упорядників), О. В. Гринь, Л. Я. Демченко, Г. С. Доманова, Л. Г. Кіяшко, О. О. Коваленко, В. І. Мезенцев, А. В. Морозова, І. Є. Петреченко, О. Я. Рахно, Н. А. Саєнко, Ю. М. Ситий, Т. Г. Таїрова-Яковлева, С. А. Токарєв

*На першій сторінці обкладинки розміщено світлину відновленої
Цитаделі Батуринської фортеці, на останній – палацу К. Розумовського*

Відповідальний редактор: Віталій Шуміло
Технічний редактор: Олександр Гладченко
Комп'ютерна верстка: Олександр Гладченко, Віталій Шуміло
Коректура: Віталій Шуміло
Обкладинка: Марія Лобас

Набір комп'ютерний.
Підписано до друку 20.12.2020 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний № 1. Друк цифровий.
Умовн. друк. арк. 25,21.
Наклад 220 прим.

Редагування тексту та макетування здійснено на базі
Науково-дослідного центру вивчення історії релігії та Церкви
імені архієпископа Лазаря Барановича Навчально-наукового інституту історії
та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського
(Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка).
Ввидавнича група «SCRIPTORIUM»
Тел.: 063-2558821, 097-7523316
E-mail: veraizhizn@gmail.com

Видавець Шуміло В.В.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єкта видавничої діяльності
Серія ДК № 7263 від 25.02.2021 р.

Виготовлено в типографії ФОП Шуміло В.В.
м. Чернігів, вул. Б. Хмельницького, 6

